

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

12. (122.) évfolyam, 2. szám

Megjelent: 2017. április

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Dr. Luszcz Viktor

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna
Tervezőszerkesztő:
Plette Péter
Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1081 Budapest, II. János Pál pápa tér 3.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu
Telefon: 474 5554
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2017.010/2

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Luszcz Viktor, a szerkesztőbizottság elnöke
Dr. Németh Gábor, a szerkesztőbizottság elnökhelyettese

Bana Zsuzsanna, dr. Baticz Csaba, dr. Botos-Penyigey Krisztina,
Dürr János, Farkas Szabolcs, dr. Gonda Imre, dr. Jókúti András,
dr. Lábódy Péter



12. (122.) ÉVFOLYAM 2. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

12. (122.) ÉVFOLYAM 2. SZÁM

2017. április

Tarjányi Petra

A földrajzi árujelzők joga, különös tekintettel az Európai Bíróság gyakorlatára

Szabó János

Szoftverek szerzői joga – nyílt forráskódú szoftverek felhasználási szerződésai

Dr. Millisits Endre

Hashtagek és védjegytalalom

Dr. Ferge Zsigmond

A szerzői jog által védett zenei mű nyilvános wifihálózaton keresztül történő letöltésre való rendelkezésre bocsátásával kapcsolatos felelősség kérdéseinek tisztázása

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1081 Budapest, II. János Pál pápa tér 3., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu, anna.manyoki@hipo.gov.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

<i>Tarjányi Petra</i>	A földrajzi árujelzők joga, különös tekintettel az Európai Bíróság gyakorlatára	7
<i>Szabó János</i>	Szoftverek szerzői joga – nyílt forráskódú szoftverek felhasználási szerződésai	41
<i>Dr. Millisits Endre</i>	Hashtagek és védjegyvoltalom	67
<i>Dr. Ferge Zsigmond</i>	A szerzői jog által védett zenei mű nyilvános wifihálózaton keresztül történő letöltésre való rendelkezésre bocsátásával kapcsolatos felelősség kérdéseinek tisztázása	75
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	108
	Könyv- és folyóiratszemle	149
	Summaries	187

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Petra Tarjányi</i>	Legal regulation of geographical indications, with special regard to the practice of the European Court of Justice	7
<i>János Szabó</i>	Software copyright – the licence agreement of open-source software	41
<i>Dr Endre Millisits</i>	Hashtags and trademark protection	67
<i>Dr Zsigmond Ferge</i>	Clarification of responsibility issues related to the making available copyright-protected musical works for download via public wifi network	75
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	108
	Rewiev of books and periodicals	149
	Summaries	187

SOMMAIRE

<i>Petra Tarjányi</i>	Le droit des indications géographiques, en particulier en ce qui concerne la pratique de la Cour européenne	7
<i>János Szabó</i>	Le droit d'auteur des logiciels – les contrats d'usage des logiciels libres	41
<i>Dr Endre Millisits</i>	Hashtags et la protection des marques	67
<i>Dr Zsigmond Ferge</i>	La clarification des questions de la responsabilité concernant la mise à disposition d'une oeuvre musicale protégée par le droit d'auteur à télécharger, par un réseau wi-fi public	75
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	108
	Revue des livres et périodiques	149
	Summaries	187

INHALT

<i>Petra Tarjányi</i>	Das Recht der geographischen Herkunftsangaben, unter besonderer Berücksichtigung der Praxis des Europäischen Gerichtshofs	7
<i>János Szabó</i>	Das Urheberrecht der Software – Nutzungsvereinbarungen der Open Source Software	41
<i>Dr. Endre Millisits</i>	Hashtags und der Schutz der Marken	67
<i>Dr. Zsigmond Ferge</i>	Die Klärung der Fragen der Verantwortlichkeit im Zusammenhang mit der Bereitstellung eines mit Urheberrecht geschützten Musikwerkes für Abladung über öffentliches Wi-fi Netzwerk	75
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	108
	Übersicht von Büchern und Zeitschriften	149
	Summaries	187

Tarjányi Petra

A FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK JOGA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG GYAKORLATÁRA*

„A végtelenül kicsinek végtelenül nagy a szerepe.”¹

A Louis Pasteur-idézet tökéletesen párhuzamba állítható a földrajzi árujelző intézményével. Az Európai Unió jogrendszerének, illetve a magyar jognak is igen kis szegmensét alkotja, de igazából a természet értékeinek megóvása mellett a hagyományos termékek megőrzésében, a gazdaságban, a versenyképességben is komoly szerepe van.

A földrajzi árujelző gyűjtőfogalom, amely egy adott áru, termék földrajzi eredetével kapcsolatos, a fogyasztók számára releváns, és így általában értékkel rendelkező információ védelmét teremti meg.²

Az Európai Unió piacain az országokban részesülő termékek száma fokozatos növekedést mutat. Mind a magyar, mind a többi uniós tagállam termelőinek és jogalkotóinak egyaránt hatalmas kihívást jelent az, hogy kifogástalan minőségű, versenyképes, az Európai Unió feltételeinek megfelelő, márkázott, védett termékeket produkáljanak és forgalmazzanak.

A tanulmányban arra keressük a választ, hogy a földrajzi árujelzők joga, szabályozása milyen mai képet mutat, hogyan érte el jelenlegi állapotát, és különösen hogy ebben az Európai Bíróság milyen szerepet töltött be, hogy a fejlődés során milyen komplikációkkal kellett szembenéznie, valamint hogy milyen pozitív hatások vezettek a mostani helyzet eléréséhez.

A szakirodalmi adatok és az interneten található forrásmunkák segítségével átfogó képet kívánunk mutatni a földrajzi árujelzőkről, kiemelve az Európai Bíróság esetjogát, mivel bár egyre nagyobb, de még mindig nem elég nagy az érdeklődés és a figyelem sem a fogyasztók, a termelők részéről a földrajzi árujelzők iránt. A jogintézmény szélesebb körben való ismertsége érdekében a tájékoztatást folytatni kell, azaz minél több fórumon hangsúlyozni kell a minőség primátusát a mennyiség felett, továbbra is orientálni kell a téma iránt érdeklődőket, illetve elő kell segíteni a tudatos iparjogvédelmi szemlélet kialakítását.

Elsőként a jogintézménynek a jogrendszerben elfoglalt helyét, majd fogalmi rendszerét vizsgáljuk, ami nagyban hozzásegít a később kifejtettek megértéséhez. Ezt egy összefoglaló

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tan-
székén készített, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által kiírt Ujvári János diplomadíj-pályázaton
díjazott szakdolgozat szerkesztett változata.

¹ Louis Pasteur.

² *Szolnoki-Nagy Rita*: A szellemi tulajdonjogok egységes szabályozása az Európai Unióban. Európai Tükör, 19. évf. 2. sz., 2014. p. 130.

táblázat, majd a nemzeti oltalom, illetve a nemzetközi bilaterális és multilaterális megállapodások földrajzi árujelzőkre vonatkozó főbb előírásainak vázlatos bemutatása követi.

A IV. fejezet tartalmazza a téma szempontjából talán a legjelentősebb előírásokat, jogeseteket. Itt külön kerül elemzésre a mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre, a szeszes italokra, illetve a borokra vonatkozó európai uniós szabályozás.

I. A FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK RENDSZERTANI BESOROLÁSA, TÍPUSAI

A földrajzi árujelzők az 1883-ban létrejött terminológia³ értelmében az ipari tulajdon kategóriájába tartoznak.⁴ A földrajzi árujelzők – a védjegyek és a kereskedelmi nevek mellett – az árujelzők viszonylag nagyobb csoportját alkotják.

A jogintézmény jellegzetessége, hogy a védjegyekhez hasonló tulajdont nem hoznak létre, miután a földrajzi árujelzők mindig kollektív jogosultságok, ennek értelmében mindazok a termelők, feldolgozók és kereskedők a jogosultjai, akik a meghatározott földrajzi helyen az adott minőségű terméket előállítják. Ebből következik tulajdonképpen a földrajzi árujelzők egy további sajátossága, miszerint forgalomképtelenek. Tehát nem átruházhatóak, nem terhelhetőek, illetve nem lehetséges rájuk használati engedélyt adni. A védjegyek és földrajzi árujelzők szembenállása esetén jellemzően az eredetmegjelölések kapnak elsőbbséget.⁵

A nemzetközi, az európai uniós, illetve a nemzeti jogszabályok vizsgálatánál különféle földrajziárujelző-fogalmakkal találkozhatunk, amelyet tovább komplikál a nemzetközi és uniós előírások elnevezéseinek helyenként problémás fordítása.

A következőkben az említett három szinten vesszük sorra a földrajzi árujelzők különböző típusait.

1. A NEMZETKÖZI FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK TÍPUSAI

Nemzetközi szinten gyakorlatilag három kategóriát kell áttekinteni: származási jelzés, eredetmegjelölés, valamint földrajzi megjelölés. Az első kettőt már a PUE⁶ is megemlíti, de a Madridi Megállapodás,⁷ illetve a Lisszaboni Megállapodás⁸ fejt ki, míg a harmadik nagy kategóriát a TRIPS-megállapodás⁹ definiálja. Ezek alapján:

- a származási jelzés olyan árujelző, amely közvetve vagy közvetlenül rámutat egy termék származási országára vagy a származási országban található valamely helyre;

³ Párizsi Unió Egyezmény (a továbbiakban: PUE). Magyarországon az 1970. évi 18. tvr. hirdette ki.

⁴ Szilágyi János Edé: A tokaji földrajzi árujelző jogi védelme. Magyar Jog, 52. évf. 12. sz., 2005, p. 732.

⁵ Szilágyi: i. m. (4).

⁶ 1970. évi 18. tvr. 1. cikk

⁷ 1967. évi 7. tvr. 1. cikk (1) bekezdés.

⁸ 1998. évi IX. törvény 1. C) mellékletének 22. cikk (1) bekezdése.

⁹ Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights Sub-Agreement, azaz a szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás. Magyarországon az 1998. évi. IX. törvény hirdette ki.

- az eredetmegjelölés valamely ország, helység vagy táj földrajzi neve, ha azt olyan, ot-tani származású termék megjelölésére alkalmazzák, amelynek minőségét vagy jellegét – kizárólag vagy lényegében – a földrajzi környezet határozza meg, beleértve a természet és emberi tényezőket egyaránt;
- a földrajzi megjelölés valamely részes állam területéről, vidékéről vagy helységéből származó, olyan termékre vonatkozó megjelölés, amelynek minősége, hírneve vagy egyéb jellemzői tekintetében voltaképp a földrajzi eredet a meghatározó.

A legtagabb kategória a származási jelzés, ezt követi a földrajzi megjelölés, végül legszűkebb kategóriának a Lisszaboni Megállapodás eredetmegjelölése bizonyul.¹⁰

2. AZ EURÓPAI UNIÓS FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK TÍPUSAI

Áttérve uniós szintre a PUE rendszerezésétől egy relatíve eltérő árujelző-struktúra jött létre, kialakult – az ipari termékek kihagyásával – a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, a borok, valamint a szeszes italok földrajzi árujelzős védelmének rendszere. Az 1151/2012/EU rendeletben¹¹ az eredetmegjelölés jogintézménye megmaradt, a származási jelzés megnevezést a földrajzi jelzés váltotta, továbbá bővült a rendszer a hagyományos megjelölések kategóriájával.

- Az eredetmegjelölés valamely régiónak, meghatározott földrajzi helynek vagy országnak olyan (az uniós rendelet alapján mezőgazdasági) termék vagy élelmiszer leírására használatos elnevezése, amely e régióból meghatározott helyről vagy ezen országból származik, és amelynek minősége vagy jellemzői főként vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek, valamint az e meghatározott földrajzi területen folyó termelésnek, feldolgozásnak és előállításnak köszönhetők. Tehát itt a termelés, a feldolgozás és az előállítás fázisa is a földrajzi területhez kötődik.
- A földrajzi jelzés valamely régiónak, meghatározott helynek vagy – kivételes esetben – országnak az olyan (az uniós rendelet alapján mezőgazdasági) termék vagy élelmiszer leírására használatos elnevezése, amely e régióból meghatározott helyről vagy ezen országból származik, és amely az e földrajzi származásnak tulajdonítható sajátos minőséggel, hírnévvel vagy egyéb jellemzőkkel rendelkezik, és amelynek a termelése, feldolgozása, előállítása a meghatározott földrajzi területen folyik.
- A mezőgazdasági terméket vagy élelmiszereket jelölő olyan hagyományos földrajzi vagy nem földrajzi elnevezéseket is eredetmegjelölésnek vagy földrajzi jelzésnek kell tekinteni, amelyek megfelelnek e kategóriák fogalmi kritériumainak.

¹⁰ Szilágyi János Ede: Eredetvédelmi kérdések a borjogban. Novotni Kiadó, Miskolc, 2009, p. 217.

¹¹ A Tanács 1151/2012/EU rendelete (2006. március 20.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról.

A fő különbség az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés között a földrajzi származás és az adott agrártermék minőségének kapcsolatában keresendő. Az eredetmegjelölés felső kategóriát jelent, azaz ez a kapcsolat erősebb, szervezesebb, mint a földrajzi jelzések esetében.

3. A MAGYAR NEMZETI FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐ TÍPUSAI

Az 1997. évi XI.¹² törvény az európai uniós oltalom körén kívül bír jelentőséggel, így például az ipari termékek védelme, illetve az új borpiaci rendtartás hatálybalépéséig a borok földrajzi árujelzőinek védelme is a védjegy törvény fogalmain alapult. A magyar törvény terminológiája a már definiált eredetmegjelölés–földrajzi jelzés dualizmusára épül.

4. OLTALMI RENDSZEREK – ÖSSZEFOGLALÁS

Az egymással kölcsönhatásban lévő oltalmi rendszerek egyszerűsített struktúráját – az EU-ra fókuszálva, de nemzetközi kitekintéssel – az alábbi táblázatban foglalhatjuk össze.¹³

	Mezőgazdasági termékek és élelmiszerek	Szőlészeti és borászati termékek	Szeszes italok	Ipari termékek
Nemzetközi oltalom	Lisszaboni Megállapodás (a 26 részes államban); bilaterális megállapodások	Lisszaboni Megállapodás (a 26 részes államban); bilaterális megállapodások	Lisszaboni Megállapodás (a 26 részes államban); bilaterális megállapodások	Lisszaboni Megállapodás (a 26 részes államban); bilaterális megállapodások
Unió oltalom	kizárólagos	kizárólagos	párhuzamos	nincs
Nemzeti oltalom	EU-tagállamokban nem tartható fenn	EU-tagállamokban nem tartható fenn	az uniós (és a nemzetközi) oltalom alapját képezi	sui generis vagy tanúsító/együttes védjegyek útján

II. A FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK NEMZETI OLTALMA

Azon termékek vonatkozásában, amelyekre nem kizárólagos az európai uniós rendszeren belüli oltalomszerzés, a nemzeti oltalomszerzés lehetősége nyitva áll. A magyar eredetvédelmi struktúra igencsak összetett képet mutat. Hazánk jogrendszerében a sui generis földrajzi árujelzők rendszerezése lényegében az 1997. július 1-én hatályba lépett védjegy törvénnyel

¹² 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról.

¹³ Faludi Gábor, Lukács Péter (szerk.): A védjegy törvény magyarázata. HVG-ORAC, Budapest, 2014, p. 519.

(továbbiakban: Vt.) vette kezdetét. A Vt. – szemben a korábbi helyzettel, amelyet a több jog-ág közötti megosztottság és hiányosságok jellemeztek – alapvetően iparjogvédelmi megközelítésű, nagymértékben modernizált szabályozásban biztosítja a földrajzi árujelzők oltalmát.¹⁴ A Vt. sikeresen tisztázta a minden termékkörre kiterjedő oltalmi rendszer anyagi és eljárásjogi keretét, amely így az árujelzők alkalmazására jogosultak, harmadik személyek és az eljáró hatóságok számára is átláthatóbbá és követhetőbbé vált, továbbá nagyban hozzájárult hazánk nemzetközi kötelezettségvállalásai kapcsán az eredményesebb helytálláshoz. A Vt. 118. § 3. bekezdésében ezt a letisztázott szisztémát kapcsolja össze a Lisszaboni Megállapodással oly módon, hogy az 1997. előtt lajstromozott nemzetközi eredetmegjelöléseknek Magyarország területén a nemzeti oltalommal megegyező oltalmat biztosít.¹⁵

A Vt. az eredetmegjelölés–földrajzi jelzés dualizmusán alapul, az uniós oltalom körén kívül bír jelentőséggel.¹⁶ Így tehát az ipari termékek (tipikusan manufaktúráis termékek) esetében kizárólagosan a magyar nemzeti szabályok az irányadóak, azaz a védjegytörvény. A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzőinek általános uniós rendszerét¹⁷ szintén az 1997. évi XI. törvényen alapuló nemzeti szabályozás egészíti ki. A szeszes italok magyar szabályozása európai uniós kereteken belül valósul meg, de lényeges szabályokat találunk többek között a 2008. évi LXXIII., a pálinkáról, a törkölypálinkáról és a Pálinka Nemzeti Tanácsról szóló törvényben. Leginkább összetett szabályozással a borok földrajzi árujelzőinek védelme kapcsán találkozunk, amely termékek 2009 óta csak uniós oltalomban részesülhetnek. A borok esetében egyrészt szintén a Vt. és annak végrehajtási rendeletének előírásai, továbbá a bortörvény¹⁸ és az eredetvédelem intézményi alapjait jelentő hegyközségi törvény¹⁹ jelenti a jogrendszer nemzeti forrását.²⁰

1. A MAGYAR OLTALOM KELETKEZÉSE, MEGSZŰNÉSE

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának hatáskörébe tartozik a földrajzi árujelzők vonatkozásában azok lajstromozása, az oltalom törlése, megszűnésének megállapítása, a bejelentett és lajstromozott árujelzők nyilvántartása, valamint a földrajzi árujelzők oltalmával kapcsolatos hatósági tájékoztatás.²¹

Az oltalmat a bejelentés napjára visszamenőleg, egy meghatározott vizsgálatot követően adja meg a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, amely akár korlátlan ideig érvényes. A bejelentést megelőzően, illetve azzal egy időben az illetékes minisztériumtól – amely a

¹⁴ Faludi, Lukács: i. m. (13), p. 533.

¹⁵ Faludi, Lukács: i. m. (13), p. 533.

¹⁶ Szilágyi: i. m. (10), p. 269.

¹⁷ 110/2008/EK tanácsi rendelet.

¹⁸ A borgazdálkodásra vonatkozó 2004. évi XVIII. törvény.

¹⁹ 2012. évi CCXIX. törvény a hegyközségekről.

²⁰ Szilágyi: i. m. (10), p. 270.

²¹ Faludi, Lukács: i. m. (13), p. 512.

Földművelésügyi Minisztérium – a termékleírás jóváhagyását kell kérelmezni. A termékleírásnak tartalmaznia kell az előállításához felhasznált nyersanyagok részletes bemutatását, azok jellemzőit, az előállítás módját, a termék és a földrajzi környezet kapcsolatát. A Magyar Eredetvédelmi Tanács javaslata alapján hozzák meg a döntést. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala előtti eljárás egyébiránt hasonlít a védjegyekéhez, azzal a különbséggel, hogy ott nincs felszólalási lehetőség.²²

Az oltalmat törölni kell, ha az árujelző nem felelt meg a törvényben meghatározott feltételeknek. Továbbá bejelentése napjára visszaható hatállyal megszűnik az árujelző oltalma, ha azt törölték, illetve az eljárás megindításának napjára visszaható hatállyal szűnik meg, ha az arra jogosultak a termékleírásban megfogalmazott követelményeket nem tartották be. Az oltalom megszűnését meg kell állapítani, ha az ellenőrzés következtében a termékleíráshoz képest súlyos, másképpen nem orvosolható hiányosságok állnak fent.

Abban az esetben, ha egy árujelzővel kapcsolatban megszűnés megállapítására irányuló kérelmet elutasító jogerős határozatot hoznak, az kizárja, hogy ugyanazon indokok alapján a jövőben újabb törlési vagy megszűnési eljárást kezdeményezzenek ugyanazon árujelzővel kapcsolatban.²³

III. A FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK NEMZETKÖZI JOGI SZABÁLYAI

A következőkben a földrajzi árujelzők szabályozásának nemzetközi vonatkozásait tekintjük át, mind a többoldalú, mind a kétoldalú nemzetközi megállapodások legfontosabb, földrajzi árujelzőkre vonatkozó előírásait sorra véve.

1. MULTILATERÁLIS MEGÁLLAPODÁSOK

Ez a fejezet a többoldalú megállapodásokat mutatja be, kezdve a Párizsi Uniós Egyezmény-nel, folytatva a származási jelzések szempontjából fontos Madridi Megállapodással, az eredetmegjelölésekre fókuszáló Lisszaboni Megállapodással, végül a TRIPS-megállapodás részletezésével. E rész keretei között ismertetjük továbbá a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet (International Organisation of Vine and Wine, OIV) földrajzi árujelzőkre vonatkozó tevékenységét.

1.1. Párizsi Uniós Egyezmény

Az eredetvédelem nemzetközi szabályozásának alapját a napjainkig meghatározó jelentőséggel bíró Párizsi Uniós Egyezmény teremtette meg. Az ipari tulajdon oltalmára létesült egyezmény lehangsúlyosabb sajátossága, hogy a származási jelzést és az eredetmegjelölést

²² Pintz György: Védjeggyel a csúcsra! Pintz és társai, Budapest, 2010, p. 217.

²³ Pintz: i. m. (22), p. 218.

az ipari tulajdon körébe sorolja.²⁴ Kifejti, hogy az ipari tulajdon fogalmát a legkiterjesztőbben kell érteni, és az a szorosan vett ipari és kereskedelmi szektoron kívül egyaránt vonatkozik a mezőgazdaságra, a nyersanyagtermelésre, és minden előállított vagy természetes termékre, például a borokra is.²⁵ A PUE tiltja, hogy a termék származását közvetve vagy közvetlenül hamisan tüntessék fel.²⁶ Kizárólag a hamis származási jelölést tiltja, amely kikötés tovább szűkíti a PUE alkalmazhatóságát, ellentétben a Madridi Megállapodással, amely nem csupán a hamis megjelölés ellen véd, hanem azokkal szemben is, amelyek a szó szoros értelmében igazak, de mégis félrevezetik a fogyasztót.²⁷

1.2. Madridi Megállapodás

A Madridi Megállapodást az áruk hamis és megtévesztő származási jelzésének megakadályozása tárgyában hozták létre 1891-ben.²⁸ Tulajdonképpen a származási jelzések jogvédelmének kútőfőjét jelenti, de nem emeli jelentősen a PUE-ben lefektetett védelmi szintet, továbbá a rendelkezései nem bírnak elegendő kényszerítő erővel.²⁹ Miután a tagság létszáma korlátozott, így a Madridi Megállapodás végeredményben nem ért el megfelelő gyakorlati eredményt.³⁰

1.3. Lisszaboni Megállapodás

A mai napig funkcionáló Lisszaboni Megállapodás célja, hogy a földrajzi árujelzők másik nagy kategóriájának, az eredetmegjelöléseknek az oltalmát biztosítsa. A nemzetközi lajstromot a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO)³¹ Nemzetközi Irodája vezeti. 2007 áprilisáig 26 állam csatlakozott a megállapodáshoz, köztük Magyarország.³² Az 1958-ban elfogadott Lisszaboni Megállapodás keretében 882 db eredetmegjelölést regisztráltak, amelyből 2007-ben 808 volt hatályban. A megállapodás tekintetében a nemzetközi oltalom szoros kapcsolatban áll a származási ország oltalmával, mivel az eredetmegjelölés akkor részesülhet nemzetközi oltalomban, ha e minőségében származási országában is oltalommal bír.³³ A nemzetközi oltalmat nem szükséges megújítani, az mindaddig adott, amíg a származási ország lajstromozása által biztosított oltalom fennáll.³⁴

²⁴ PUE 1. cikk (2) bek.

²⁵ PUE 1. cikk (3) bek.

²⁶ PUE 10. cikk (1) bek.

²⁷ Szilágyi: i. m. (10), p. 224.

²⁸ Madridi Megállapodás 1. cikk (1) bek.

²⁹ Pl. a megállapodás 3. cikke is lehetőséget ad a rendelkezések figyelmen kívül hagyására.

³⁰ Szilágyi: i. m. (10), p. 225.

³¹ World Intellectual Property Organization.

³² <http://www.sztnh.gov.hu/hu/lisszaboni-megallapodas>.

³³ Lisszaboni Megállapodás 1. cikk (2) bek.

³⁴ Lisszaboni Megállapodás 6–7. cikk.

1.4. Az OIV (Organisation Internationale de la Vigne et du Vin)

A borokra ezeken kívül 17 ország részvételével megalkottak egy speciális nemzetközi szerződést is: az 1924-es Nemzetközi Bor-eredetvédelmi Megállapodást.³⁵ A megállapodás működését az OIV irányítja. Miután Magyarország tagja az OIV-nek, a magyar szőlészeti és borászati szabályozás mindig is hasonult az európai szabályozás főbb irányvonalaihoz. Rend szerint mind az EK, mind Magyarország beépítette az OIV ajánlását saját szabályozásába.³⁶

1.5. A TRIPS-megállapodás

További meghatározó dokumentum a szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS-megállapodás, amely az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény melléklete.³⁷ A TRIPS-megállapodás II. részének 3. fejezete foglalkozik a földrajzi árujelzőkkel. E fejezetben külön szabályokat találunk a borokkal és szeszes italokkal kapcsolatban,³⁸ amelyek biztosítják, hogy nem lehet a borokon földrajzi megjelölést alkalmazni akkor, ha azok nem a szóban forgó földrajzi megjelöléssel jelölt helyről származnak. Két kivételi kör van a szabály alól: az egyik a homonim földrajzi megjelölések esete, a másik a fajtanévvé vált földrajzi megjelölések esete.³⁹ A homonim megjelölés gyakorlatilag a termőhelyek nevének azonosságát jelenti. Ez a probléma gyakorta felmerül az európai államok és az amerikai kontinens között. Az USA-nak kedvez a másik kivétel is, a fajtanévvé válás, ugyanis számos európai bor-eredetmegjelölést használnak fajtanévként az Egyesült Államokban.⁴⁰ Ilyen a később részletezett „Tokay” esete.

2. BILATERÁLIS MEGÁLLAPODÁSOK

A kétoldalú nemzetközi szerződések tulajdonképpen a többoldalú megállapodások által hagyott szabályozási deficit megoldóiként, finomítóiként értékelhetőek, amelyek a multilaterális szerződések jogvédelmét hivatottak „testre szabni” a szerződő felek között.

Az EU által kötött bilaterális megállapodásokat megkülönböztethetjük aszerint, hogy társulási megállapodással rendelkező későbbi tagállammal, vagy e körön kívül álló, más államokkal kötötte azokat.

³⁵ *Tattay Levente*: A földrajzi árujelzők szabályozása és bírósági gyakorlata az Európai Közösségben. Gazdaság és Jog, 7. évf. 2. sz., 1992.

³⁶ *Harcz Zoltán*: Szőlészeti-borászati szabályozás az Európai Unióban. Szaktudás Kiadó, Budapest, 2001–2002.

³⁷ Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény.

³⁸ TRIPS-megállapodás 23. cikk.

³⁹ *Szilágyi*: i. m. (4), p. 733.

⁴⁰ *Szilágyi*: i. m. (4).

2.1. Az EK–Magyarország megállapodás

A magyar vonatkozásokra tekintettel mindenképpen kiemelendő a jóval a magyar EK-csatlakozás előtt aláírt, a bormegnevezések védelméről szóló 1993-as megállapodás az EK és Magyarország között.⁴¹ Óriási jelentőséggel bír a tokajiügyek rendezésében, mivel ez alapján a francia és az olasz állam gyakorlatilag lemondott a Tokaj név használatának jogáról Magyarország javára.

2.2. Az EK–Amerikai Egyesült Államok megállapodás

Szintén a TOKAJ földrajzi árujelző oltalma miatt bír jelentőséggel az első EK–USA⁴² borkereskedelmi megállapodás, amelyet hosszas előkészítő munka előzött meg. E megállapodásokban sikerült elérni a Tokaj név korábbinál hatékonyabb védelmét. Fontos tartalmi eleme továbbá, hogy az Amerikai Egyesült Államok elfogadja az EU címkézési szabályainak alapelveit.⁴³

2.3. Az EK–Ausztrália megállapodás

Az EK–Ausztrália közötti borkereskedelmi megállapodást⁴⁴ 2008. december 1-jén írták alá. Az 1994-es bormegállapodáshoz képest Ausztrália kevesebb földrajzi nevet részesített oltalomban, miközben a megállapodás sikere, hogy az európai hagyományos kifejezések elfogadásának kötelezettsége alól továbbra sem hátrált ki.

Magyar szempontból fontos, hogy a megállapodás 15. cikkében rögzítésre került, hogy az ausztrálok a hatálybalépést követően még tíz évig alkalmazhatják a TOKAJ nevet.⁴⁵

IV. A FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐK SZABÁLYAI AZ EURÓPAI UNIÓ JOGÁBAN

A földrajzi árujelzők szabályozására az Európai Unióban a közös agrárpolitika keretében került sor. Az Unió eredetvédelme tarka képet mutat, nem ad egy egységes rendszert, mivel külön-külön kerültek szabályozásra a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, a borok és a magas alkoholtartalmú szeszes italok. Az ipari termékek európai uniós szabályozására napjainkig nem került sor, így ezek uniós oltalmat nem szerezhetnek.

⁴¹ Magyarországon kihirdette az 1994. évi XI. törvény.

⁴² Megállapodás az Európai Közösség és az Amerikai Egyesült Államok között a borkereskedelemről. A dokumentum száma: 22006A0324(01).

⁴³ Szilágyi: i. m. (10), p. 249.

⁴⁴ Megállapodás az Európai Közösség és Ausztrália között a borkereskedelemről. A dokumentum száma: 22009A0130(01).

⁴⁵ Illetékesek szerint azért 10 év lett megállapítva, mert az 1994-es megállapodás még nem tartalmazta a Tokaj nevet, ezáltal az ausztrál termelőknek felkészülési időt szerettek volna adni.

1. AZ EU FÖLDRAJZI ÁRUJELZŐKRE VONATKOZÓ TANÁCSI RENDELETE

Az EU agrártermékekre és élelmiszerekre vonatkozó minőségpolitikája túlmutat a földrajzi árujelzők szabályozásán, és magába foglalja még a hagyományos különleges termékek,⁴⁶ továbbá az ökológiai termékek⁴⁷ szabályait is.

1992-ben jött létre az egységes európai uniós rendszer a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek vonatkozásában az eredetvédelem területén, megelőzve a többi területen kialakuló egységes rendszerek létrehozatalát, miután az uniós védjegyszoftver 1994-ben, míg az európai uniós formatervezésiminta-rendszer 2002-ben jött létre. A 2081/1992 számú, a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi elnevezésének védelméről szóló EGK bizottsági rendelet egységes, nemzetek feletti uniós elbírálási rendszert alakított ki. Ezt a rendeletet modernizálta a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról szóló 510/2006 számú EGK-rendelet, amelyet a Tanács 1151/2012/EU rendelete váltott a mezőgazdasági rendszerek és élelmiszerek minőségrendszereiről.⁴⁸

1.1. Az 1151/2012/EU rendelet hatálya

Az 1151/2012/EU rendelet tárgyi hatályát annak 1. cikke határozza meg: kiterjed emberi fogyasztásra szánt mezőgazdasági termékekre, továbbá olyan termékekre, amelyek szorosan kapcsolódnak a mezőgazdasági termeléshez vagy a vidéki gazdasághoz.⁴⁹

Azon termékek védelme, amelyek a fenti kategóriákba nem tartoznak bele, tagállami szinten történik. A rendelet ugyanakkor nem vonatkozik a már említett magas alkoholtartalmú szeszes italokra, illetve a borokra, ezekkel a következő fejezetekben foglalkozunk.

1.2. Az 1151/2012/EU rendelet fogalmi rendszere

A rendelet dualista szabályozást tart fenn, azaz az oltalom alatt álló eredetmegjelölés⁵⁰ és az oltalom alatt álló földrajzi jelzés⁵¹ fogalmát alkalmazza, kiegészítve a hagyományos különleges termék⁵² kategóriájának lehetőségével.⁵³

⁴⁶ 509/2006/EK tanácsi rendelet a hagyományos különleges terméknek minősülő mezőgazdasági termékekről és élelmiszerekről.

⁴⁷ 834/2007/EK tanácsi rendelet az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről és a 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről.

⁴⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 1151/2012/EU rendelete a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek minőségrendszereiről.

⁴⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 1151/2012/EU rendelete a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek minőségrendszereiről 1. cikk.

⁵⁰ Protected designation of origin–PDO.

⁵¹ Protected geographical indication–PGI.

⁵² Traditional speciality guaranteed–TSG.

⁵³ <http://elelmiszerlanc.kormany.hu/minosegpolitika>.



Összevetve az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés kategóriát, kijelenthetjük, hogy az eredetmegjelölés szorosabb kapcsolatot mutat a termék minősége és a meghatározott földrajzi hely között, mivel az oltalom alatt álló eredetmegjelölés esetében mind a termelés, mind az előállítás, mind a feldolgozás folyamatának az adott földrajzi területen kell megvalósulnia. Az oltalom alatt álló földrajzi jelzés feltételrendszere ezen a ponton rugalmasabb, elegendő, ha legalább az egyik fázis történik ezen a földrajzi helyen. Az eredetmegjelölés esetében annak minőségéhez a természeti és emberi tényezők is hozzájárulnak, míg a földrajzi jelzéseknél csak a földrajzi környezet bír döntő szereppel.⁵⁴

Az emblémákat a végrehajtási rendelet⁵⁵ tartalmazza.

1.3. Az 1151/2012/EU rendeletben foglalt kizárások

A rendelet 6. cikke – a köznévi jelleg, összeütközések növényfajták, állatfajták neveivel, azonos alakú szavakkal és védjegyekkel – fogalmazza meg a kizárásokat.

- Köznevesült kifejezéseket nem lehet oltalom alatt álló eredetmegjelölésként vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzésként bejegyezni.⁵⁶
- Nem jegyezhető be továbbá az elnevezés eredetmegjelölésként vagy földrajzi jelzésként akkor sem, ha valamely növény- vagy állatfajta nevével ütközik, és így alkalmas lesz arra, hogy a termék tényleges származása tekintetében megtéveszse a fogyasztókat.⁵⁷
- A rendelet alapján már bejegyzett elnevezéssel azonos vagy részben azonos alakú (homonim) elnevezés bejegyzése során kellően figyelembe kell venni a helyi és a hagyományos alkalmazást és az összeütközés tényleges kockázatát, különösen az olyan azonos alakú elnevezések esetében, amelyek a fogyasztókat megtévesztve azt a gondolatot ébresztik, hogy a termékek egy másik területről származnak. Ezek nem jegyezhetőek be akkor sem, ha az adott mezőgazdasági termékek vagy az élelmiszerek származása szerinti terület, régió vagy helység vonatkozásában az elnevezés pontos. Illetve a

⁵⁴ Jókúti András, Szabó Ágnes: A földrajzi árujelzők közösségi és hazai szabályozása in Szabó Ágnes, Penyigey Krisztina, Sümeghy Pálné (szerk.): Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről. Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2005, p. 92.

⁵⁵ 2006/1898/EK bizottsági rendelet V. melléklet.

⁵⁶ 1151/2012/EU rendelet 6. cikk (1) bek.

⁵⁷ 1151/2012/EU rendelet 6. cikk (2) bek.

bejegyzett azonos alakú elnevezés használata akkor engedélyezhető, ha a később bejegyzett azonos alakú elnevezés a gyakorlatban megfelelően elkülönül a már bejegyzettől, figyelemmel az érintett termelők közötti egyenlő bánásmód biztosításának és a fogyasztók megtévesztése elkerülésének szükségességére.⁵⁸

1.3.1. A GORGONZOLA kontra CAMBOZOLA-ügy⁵⁹

A GORGONZOLA sajt gyártója kifogásolta az osztrák CAMBOZOLA sajtban a „-zola” végződés használatát, mivel az rejtetten utal a védelem alatt álló GORGONZOLA elnevezésre, ami megtévesztheti a fogyasztókat.⁶⁰

Ausztriában 1951 óta nemzetközi egyezmény szerint, valamint 1996 óta a földrajzi jelzések és eredetmegjelölések bejegyzéséről szóló európai uniós rendelet alapján a GORGONZOLA elnevezés oltalom alatt áll.

A GORGONZOLA sajttermék védelmét ellátó konzorcium⁶¹ a bécsi kereskedelmi bíróság⁶² előtt eljárást indított, amelyben kérte, hogy az 1983 óta Ausztriában CAMBOZOLA védjegy alatt árusított, Németországban gyártott lágy sajtféle forgalmazását ezen a néven tiltsa be a bíróság.⁶³

Az osztrák bíróság előzetes döntéshozatal céljából az Európai Bírósághoz fordult, mivel az EK-szerződés 234. cikke alapján azt szerette volna megtudni a Bíróságtól, hogy lehetséges-e eltítani az említett névviseléstől a sajt forgalmazóját anélkül, hogy ez szembekerülne az uniós jognak az áruk szabad áramlására vonatkozó rendelkezéseivel.

A Bíróság álláspontja szerint a rejtett utalást tartalmazó eredetmegjelölésekkel szemben az európai uniós jog védelmet nyújt. Rejtett utalásról akkor beszélhetünk, amikor egy termék elnevezése tartalmazza az oltalom alatt álló elnevezés egy részét, továbbá ugyanannyi szótagból is áll. Ezáltal a fogyasztó a hasonlóság miatt összetéveszti az árut az oltalom alatt álló termékkel.

Az Európai Bíróság konklúziója az, hogy a sajtterméken feltüntetett CAMBOZOLA felirat az oltalom alatt álló GORGONZOLA elnevezés rejtett utalásának tekinthető, azonban úgy véli, hogy a kérdést hozzá intéző bíróság feladata annak a megítélése, hogy fennállnak-e a feltételek ahhoz, hogy a CAMBOZOLA megjelölést továbbra is alkalmazzák, még akkor is, ha az alapvetően rejtett utalás, mely jogellenes.⁶⁴

⁵⁸ 1151/2012/EU rendelet 3. cikk (3) bek.

⁵⁹ C-87/97 Consorzio per la tutela del formaggio Gorgonzola kontra Käserei Champignon Hofmeister GmbH & Co. KG és Eduard Bracharz GmbH. (1999) I-01301.

⁶⁰ Bobrovsky Jenő: Az enyém, a tied és a miénk a szellemi tulajdonban. Áttekintés a közkinccs és a szellemi magántulajdon egyes összefüggéseiről az Internet tükrében: <http://mta.hu/fileadmin/2008/06/enyem1.pdf>.

⁶¹ Consortio per la tutela del formaggio Gorgonzola.

⁶² Handelsgericht Wien.

⁶³ <http://curia.europa.eu/en/actu/communiqués/cp99/cp9911en.htm>.

⁶⁴ <http://kuria-birosag.hu/hu/eu/c-8797-szamu-iteletenek-osszefoglalasa>.

Fontos, hogy a CAMBOZOLA védjegyet még a GORGONZOLA elnevezés uniós jogi védelmének fennállását megelőzően bejegyezték; további használata annak feltétele, hogy az eredeti bejegyzés jóhiszeműen történt-e, illetőleg nem vezet-e a fogyasztók megtévesztésére.⁶⁵

Az Európai Bíróság tehát arra a döntésre jutott, hogy e kritériumok alkalmazásában nem illetékes, ellenben kifejti, hogy a rejtett utalás nem feltétlenül vezet a fogyasztó megtévesztésére.⁶⁶ A megtévesztő jelleg mint kizáró jogcím szűken értelmezendő, alkalmazása a tényleges megtévesztés megvalósulását vagy a fogyasztó megtévesztésének alapos veszélyét feltételezi.⁶⁷

1.4. Az 1151/2012/EU rendelet oltalmának tartalma

Az oltalom tartalmából következik, hogy a bejegyzett elnevezések a következőkkel szemben védelmet nyújtanak:

- bármely közvetlen vagy közvetett kereskedelmi célú felhasználással szemben a bejegyzett elnevezés bejegyzésének hatálya alá nem tartozó termékek tekintetében, amennyiben e termékek az adott elnevezés alatt bejegyzett termékekhez hasonlóak, vagy amennyiben az elnevezés használata az oltalom alatt álló elnevezés hírnevét kihasználná;
- bármely visszaélés, utánzás, félrevezető utalással szemben akkor is, ha feltüntetik a termék valódi eredetét, vagy ha az oltalom alatt álló elnevezést lefordítják, illetve ahhoz például a „jellegű”, „típusú”, „eljárással készített”, „mint a -ban/-ben gyártott”, „utánzat” vagy hasonló kifejezéseket kapcsolnak;
- bármely egyéb – a termék származását, eredetét, jellegét vagy alapvető tulajdonságait illetően – hamis vagy megtévesztő megjelöléssel szemben a belső vagy a külső csomagoláson, a reklámanyagokon vagy az érintett termékre vonatkozó iratokon, valamint a termék származását illetően hamis benyomást keltő dobozba történő csomagolással szemben;
- a termék valódi származását illetően a fogyasztók megtévesztésére alkalmas bármely egyéb módszerrel szemben.

A fentiek alapján tehát az uniós rendszer magasabb védelmet biztosít a TRIPS-megállapodásban foglaltakhoz képest, miután nem csak a borok esetében tiltja az oltalom alatt álló elnevezés fordítását, illetve a – többek között – „stílusra”, „fajtára” vonatkozó utalást.⁶⁸

⁶⁵ I. m. (64).

⁶⁶ *Palágyi Tivadar*: Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2. (112.) évf. 3. sz., 2007. június, p. 64.

⁶⁷ *Bozoki Bence*: Megtévesztő jelleg a védjegyjogban: http://www.mie.org.hu/eloadasok_2014_konf/november/Bozoki_Bence.pdf.

⁶⁸ *Szilágyi*: i. m. (10), p. 261.

1.4.1. FETA-ügy (1999)

Az eredetvédelem fontosságát, jelentőségét jól tükrözi az egyik leginkább elhúzódnó, eredetvédelmi kérdésben kialakult eset, amely a fetasajttal kapcsolatos.

1994-ben az Európai Bizottság 12 800 tagállami fogyasztó közreműködésével közvélemény-kutatást végzett, melynek tárgya az volt, hogy a megkérdezettek a FETA megjelölést eredetmegjelölésnek tartják-e vagy fajtamegjelölésnek.⁶⁹ Megosztott lett az eredmény, a fogyasztók 50-50%-os arányban választották az egyik, illetve a másik lehetőséget.

A FETA megjelölés annak ellenére vált a görög sajt elnevezéseként ismertté, hogy Görögországban nem található olyan terület, régió vagy helység, mely a „Feta” nevet viselné; tehát valójában ez egy olyan megjelölés, mely nem áll közvetlen kapcsolatban földrajzi környezettel.

Az ügy a FETA megjelölés aktuális oltalma esetében fennálló felemás helyzetből indult ki. Nevezetesen a megjelölés az Unió bizonyos országaiban már régóta él mint meghatározott jellegű sajt általános jelzése. Ezen tagországok nemzeti jogi rendelkezései, legalábbis részben, a „feta” megnevezés mint általános jelölés használatát vitathatatlaná tették.⁷⁰ Efféle jogszabályok Dániában 1963 óta léteznek, Hollandiában 1981-ben születtek, míg Németországban 1985-ben deklarálták őket. A megjelölés Ausztriában is külön védettséget szerzett a Görögország–Ausztria között született kétoldalú eredetvédelmi megállapodásnak köszönhetően.

A Bizottság a lajstromozás elrendeléséről határozott a megosztott közvélemény-kutatás következtében, így a FETA sajtnevet Görögország javára lajstromozták mint oltalom alatt álló eredetmegjelölést a 2028/92/EK rendelet 17. cikke alapján. Ezt természetesen az említett országok megtámadták, és az Európai Közösséget Létrehozó Szerződés (EKSZ) 173. cikkére hivatkozva elérték annak törlését.⁷¹

A jogi procedúra eredménye az lett, hogy a Bizottság 1999. május 25-én a védett eredetmegjelölések közül törölte a FETA jelzést, továbbá kimondta, hogy a megjelölés tagállami szinten továbbra is védve marad, egészen a bejegyzés következő elbírálásáig.

A Bíróság a közvélemény-kutatás eredményének minősítése nélkül jogellenesnek nyilvánította a Bizottság döntését, mivel úgy gondolta, hogy az ignorálta a FETA megjelöléssel ellátott sajtermékek tényleges értékesítési helyzetét,⁷² tehát tulajdonképpen azt, hogy az az

⁶⁹ *Tattay Levente*: A szellemi alkotások jogvédelme az Európai Unióban. Pázmány Press, Budapest, 2014, p. 369.

⁷⁰ *Tattay*: i. m. (69).

⁷¹ *Török Áron*: Az EU eredetvédelmi szabályozásában rejlő lehetőségek a hungarikum típusú termékek számára. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék, 2009: http://kurtos.eu/dl/torok_phdcikk.pdf.

⁷² *Tattay*: i. m. (69), p. 370.

EU országokban eredetmegjelölésként volt feltüntetve a termékeken,⁷³ és elrendelte a FETA megjelölés lajstromozását.⁷⁴

Az elutasító határozat tekintetében megtámadási ok – a 2081/92. rendelet 7. cikke alapján – az olyan termékek előfordulása, amelyek törvényesen kerültek árusításra, és amelyek forgalmazása a származási országtól különböző államban is jogszerűen, eredetmegjelölésként feltüntetve történt.⁷⁵

Az érintettek nem tudtak élni a megtámadás lehetőségével az egyszerűsített lajstromozási eljárás folyamán. A rendelet 17. cikke szerint az eredetmegjelölésként történő, tehát jogszzerű forgalmazás körülményére az egyszerűsített eljárás alatt is tekintettel kell lenni. Ez a „jogszerű értékesítés ténye”, amely döntő fontosságú annak megállapítása során, hogy egy bejelentett jelzés fajtamegjelölés-e vagy sem.⁷⁶

1.5. A jogintézmény versenyjoggal való kapcsolata

Az oltalom tartalmával kapcsolatban fontos, hogy tegyünk egy kis kitérőt a jogintézmény versenyjogi vonatkozásaira, mivel számos ügy született – már az integráció viszonylag korai stádiumában – amelyek érintették az eredetvédelem intézményét, valamint az áruk szabad mozgásának körét is.

1.5.1. A CASSIS DE DIJON-ügy⁷⁷

Az Európai Bíróság földrajzi árujelzőkre vonatkozó döntései közül a legismertebb az 1978-ban született CASSIS DE DIJON-ügy volt. A tényállás alapja, hogy egy NSZK cég a perbeli CASSIS DE DIJON francia eredetmegjelöléssel védett, valamint nemzetközi oltalomban is részesülő, enyhe alkoholtartalmú gyümölcslíkvort szeretett volna importálni. A német hatóságok megtagadták az engedélyt, mert az nem felelt meg a német szabályozásnak, miszerint Németországban csak a legalább 32%-os alkoholtartalmú likőrök forgalmazása, árusítása megengedett.⁷⁸ Ügy indokolták a kérelem elutasítását, hogy egyrészt ezen előírástól való eltérés következtében alkalmazkodnia kellene az Unión belüli legalacsonyabb szabályokhoz, másrészt, mivel ezek a likőrök itatják magukat a kellemes íz miatt, könnyen alkoholfüggő-

⁷³ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=feta&docid=60670&pageIndex=0&doclang=h u&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=145489#ctx1>.

⁷⁴ Tattay: i. m. (69), p. 371.

⁷⁵ Tattay: i. m. (69).

⁷⁶ Roland Knaak: Die Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs zum Schutz geographischer Angaben und Ursprungsbezeichnungen nach der EG-Verordnung Nr. 2081/92. GRUR International, 2000. 5. sz. C-120/78 Rewe-Zentral AG kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (1979) 00649.

⁷⁸ Tattay Levente: A földrajzi árujelzők és a gazdasági verseny az Európai Közösségben. Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle: a Magyar Jogász Szövetség folyóirata, 1998. 6. sz., p. 355.

séghez vezethetnek, ami közérdeket sértene, ezért tehát abszolút indokoltnak tartották ezt a korlátozást.⁷⁹

A pert a CASSIS DE DIJON német importőre kezdeményezte német bíróság előtt, és kérte annak kimondását, hogy a 32%-nál alacsonyabb alkoholtartalmú italok forgalomba hozatalának tilalmát kimondó szabály az EK-szerződés 30. cikkével, tehát a szabad áruforgalmat biztosító cikkel ellentétes. A német bíróság az EK Bírósághoz fordult előzetes véleményezés céljából.

A Bíróság állásfoglalása alapján a német kormányt kötelezték, hogy adjon engedélyt a CASSIS DE DIJON likőr forgalomba hozatalára, és hagyjon fel a szabad áruforgalom korlátozásával.⁸⁰ Ítéletében abból indult ki, hogy az EK tagállamainak jogukban áll a saját területükön történő alkoholforgalmazás feltételeinek a meghatározása. Azt is elismerte, hogy azok a nemzeti szabályok, amelyek az áru szabad mozgását korlátozzák, elfogadhatóak lehetnek, amennyiben azok olyanak tekinthetők, amelyek:

- a pénzügyi ellenőrzéssel,
- a közegészségüggyel,
- a kereskedelmi ügyletek tisztaságával, illetőleg
- a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos

kényszerítő követelmények (mandatory requirements) érvényesítésére hivatottak.⁸¹

A nemzeti jogrendszerek differenciája tehát sértheti az EK jogát anélkül, hogy annak diszkriminációs tartalma lenne.

Az Európai Bíróság az említetteken kívül rámutatott arra, hogy az alkoholizmus elleni küzdelemre olyan előírások is alkalmasak lennének, amelyek nem korlátozzák közvetlenül a kereskedelmet. Emellett a német bíróságot emlékeztette az arányosság intézményére és alternatív módszerek igénybevételére.⁸²

A CASSIS DE DIJON-jogeset több szempontból is kiemelkedő. Azon túlmenően, hogy az egyik legismertebb, az iparjogvédelmi szakemberek által számon tartott, ezen a jogterületen hozott döntés,⁸³ meghatározó ügynek számít versenyjogi szempontból is. Mindemellett európai uniós szinten elvi jelentősége is van, tekintettel arra, hogy az EK jogharmonizációjában módszertani változást hozott. Ez a kölcsönös elismerés elve (mutual recognition), melynek értelmében ha nincs szó a fent említett kényszerítő követelményekről, nem lehet megtiltani azon termékek forgalmazását a tagállamokban, amelyek más tagállamban jogszerűen lettek előállítva és jogszerűen kerültek forgalomba.⁸⁴ Tehát az egyik tagállamban fennálló előírás-

⁷⁹ Kecskés László: EK jog és jogharmonizáció. Külgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995, p. 218.

⁸⁰ Kecskés: i. m. (79), p. 87, jegyzet 221.

⁸¹ Berke Barna, Boytha György, Dienes-Oehm Egon, Király Miklós, Martonyi János: Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003, p. 42.

⁸² Tattay: i. m. (78), p. 356.

⁸³ Urs Glaus: Die geographische Herkunftsangabe als Kennzeichen. Helbing und Lichtenhann, Frankfurt am Main, 1996, p. 158.

⁸⁴ Karoliny Eszter, Komanovics Adrienne, Mohay Ágoston, Pánovics Attila, Szalayné Sándor Erzsébet: Az Európai Unió Joga. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2011, p. 568.

sokat egy másik tagállamban érvényes előírásokkal egyenértékűnek kell tekinteni.⁸⁵ Ezzel az ítélettel szűnt meg az a gyakorlat, hogy a tagállamok szabványokkal és más előírásokkal védhessék nemzeti termékeiket. Ugyanakkor az elvvel kapcsolatban tudni kell, hogy csak akkor alkalmazandó, amennyiben egyéb uniós szabályozás nincs az adott területen. Ebből következik, hogy a kölcsönös elismerés elve nem feltétlen. Az államok hivatkozhatnak az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés 36. cikkében⁸⁶ található közérdek védelmére, amely kivételt képez a tilalom alól.⁸⁷

A kölcsönös elismerés elve az Egységes Európai Okmánnyal vált általánossá, garantálva a nemzetek által hozott, az áruk szabad áramlásával kapcsolatos intézkedések harmonizációját.

A CASSIS DE DIJON-ügy után sorozatban születtek a földrajzi árujelzőkkel, azok alkalmazásával, a védett termékekkel kapcsolatos olyan döntések, melyek az import akadályainak uniós elhárítására irányultak.⁸⁸ Ilyen döntés (többek között):

- a sör-ügy (1984),⁸⁹
- az EDAM-ügy (1986),⁹⁰
- a DELHAIZE-ügy (1990).⁹¹

1.6. Az 1151/2012/EU rendelet eljárási előírásai

A földrajzi árujelzőket – mint az iparjogvédelem más objektumait is – nyilvántartásba veszik. Az 1151/2012/EU rendelet – amely némiképp leegyszerűsítette a korábbi rendszert – 8. cikke tartalmazza az e célból benyújtandó kérelem szabályait.

A bejegyzés iránti kérelemnek a következőket tartalmaznia kell:

⁸⁵ *Tattay*: i. m. (69), p. 87.

⁸⁶ 36. cikk (az EKSZ. korábbi 30. cikke):

A 34. és a 35. cikk rendelkezései nem zárják ki a behozatalra, a kivitelre vagy a tranzitárakra vonatkozó olyan tilalmakat vagy korlátozásokat, amelyeket

- a közérkölc,
- a közrend,
- a közbiztonság,
- az emberek, az állatok és növények egészségének és életének védelme,
- a művészi, történelmi vagy régészeti értéket képviselő nemzeti kincsek védelme,
- vagy az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme

indokol. Ezek a tilalmak és korlátozások azonban nem lehetnek önkényes megkülönböztetés vagy a tagállamok közötti kereskedelem rejtett korlátozásának eszközei.

⁸⁷ *Karoliny, Komanovics, Mohay, Pánovics, Szalay*: i. m. (84), p. 568.

⁸⁸ *Tattay*: i. m. (69), p. 367.

⁸⁹ C-178/84 Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Németországi Szövetségi Köztársaság Kötelezettség-szegés – A sörtisztasági törvény (1987) 01227.

⁹⁰ C-268/86 Min Public kontra Deser Bais (1988) 4907.

⁹¹ C-47/90 Établissements Delhaize frères és Compagnie Le Lion SA kontra Promalvin SA és AGE Bodegas Unidas SA (1992) I-03669.

- a kérelmező csoportosulás neve és címe;
- a termékleírás;
- egységes dokumentum, amely magában foglalja a termékleírásban szereplő alapvető adatokat (termék neve, külön előírások, földrajzi terület tömör meghatározása), továbbá a termék és a megjelölt földrajzi környezet vagy származás közötti kapcsolatot összegező leírását.⁹²

Abban az esetben, ha a bejegyzés iránti kérelem egy meghatározott tagállam területére vonatkozik, akkor ennél az államnál kell a kérelmet betérjeszteni.

Az eljárás első része a tagállami hatóságok előtt történik, amelyek megvizsgálják a kérelmet annak ellenőrzése céljából, hogy az indokolt-e, és megfelel-e a rendelet feltételeinek. A követelmények teljesülése esetén a tagállam kedvező határozatot hoz, és továbbítja az előírt dokumentumokat végleges határozat hozatala céljából a Bizottsághoz. Ellenkező esetben elutasítja.⁹³

A tagállam a kedvező határozatot közzéteszi, és gondoskodik arról, hogy azon személyek, akiknek jogos érdeke fűződhet az ügyhöz, jogorvoslati lehetőséggel élhessenek. A tagállam felel egyúttal a termékleírás közzétételéért, amelyhez elektronikus hozzáférést is kell biztosítani.

A tagállam e rendelet alapján – átmeneti jelleggel – az árujelzőre nemzeti oltalmat adhat. Az oltalom megszűnik az európai uniós oltalom bejegyzéséről szóló határozat meghozatalának napján.

A Bizottság a – tagállamtól vagy harmadik országtól – hozzá került kérelmet megvizsgálja abból a szempontból, hogy az megalapozott-e, illetve az 1151/2012/EU rendelet előírásainak megfelel-e, amire legfeljebb 12 hónap áll a rendelkezésére.

A Bizottságnak címzett dokumentumokat az Európai Unió intézményeinek valamely hivatalos nyelvén kell benyújtani, vagy elfogadható az eredeti dokumentumokhoz csatolt, e nyelvek valamelyikén készült hiteles fordítás is.

Ha a Bizottság bejegyzi az elnevezést, azt az Európai Unió Hivatalos Lapjában is ki kell hirdetni. A Bizottság mind az oltalom alatt álló eredetmegjelölésekről, mind az oltalom alatt álló földrajzi jelzésekről naprakész nyilvántartást vezet.⁹⁴

Változás a korábbi rendszerhez képest, hogy 2006-tól az EU közvetlenül tudja fogadni a harmadik országbeli termelőktől érkező kérelmeket, melyeket bejegyzésre közvetlenül a Bizottságnak is küldhetnek. Kérelmeik mellett kifogásaikat is közvetlenül be tudják nyújtani a Bizottsághoz. A WTO követelésére annak a követelményét törölték viszont, hogy kölcsönösségi és egyenértékűségi alapon a harmadik országoknak hasonló védelem járna.⁹⁵

⁹² 1151/2012/EU rendelet 5. cikk.

⁹³ 1151/2012/EU rendelet 5. cikk (4)–(7) bek.

⁹⁴ 1151/2012/EU rendelet 6. cikk.

⁹⁵ Szilágyi: i. m. (10), p. 263.

1.7. A földrajzi áruejelzők jogosultja csoportosulás

Az eredetmegjelöléshez és a földrajzi jelzéshez kapcsolódó jogosultság mindig kollektív jog.⁹⁶ A bejegyzés iránti kérelem benyújtására kizárólag csoportosulás jogosult. A rendelet a következőképpen fogalmazza meg a csoportosulás definícióját:

„E cikk alkalmazásában csoportosulás, annak jogi formájára vagy összetételére tekintet nélkül az ugyanazon mezőgazdasági termékkel vagy élelmiszerral foglalkozó termelők és/vagy feldolgozók társulása. A csoportosulásban egyéb érdekelt felek is részt vehetnek.”⁹⁷

Láthatjuk tehát, hogy a jogszabály a jogi személyiséget nem követeli meg.

1.8. Az 1151/2012/EU rendelet ellenőrzési előírásai

A rendelet 36. cikkében találunk előírásokat a hatósági ellenőrzésről.

A tagállamok a 882/2004/EK rendelettel⁹⁸ összhangban kijelölik az ellenőrzésekért felelős hatóságot vagy hatóságokat az 1151/2012/EU rendeletben foglalt kötelezettségek vonatkozásában. A termékleírásnak való megfelelés vizsgálatának költségei nem az államot terhelik, hanem az érintett termelőket.⁹⁹

1.9. Az oltalomból való törlés

Abban az esetben, ha a Bizottság úgy látja, hogy egy oltalom alatt álló elnevezéssel rendelkező agrártermék vagy élelmiszer termékleírásában foglaltak betartása már nem biztosított, kezdeményezheti a bejegyzés törlésére irányuló eljárást. Ezzel kapcsolatos döntését az Európai Unió Hivatalos Lapjában szintén ki kell hirdetnie.

A bejegyzés törlésére irányuló kérelemmel bármely, jogos érdekét igazoló természetes vagy jogi személy élhet megfelelően indokolt kérelem útján.¹⁰⁰

2. A SZESZES ITALOK EREDETVEDELMERE VONATKOZÓ EURÓPAI UNIÓS ELŐÍRÁSOK

2008-ig a szeszes italokra vonatkozó uniós szabályozás – széles körű tagállami kompetencia mellett – a TRIPS-megállapodás fogalmi rendszeréből kiindulva biztosított európai uniós

⁹⁶ Tattay: i. m. (69), p. 359.

⁹⁷ 1151/2012/EU rendelet 49. cikk.

⁹⁸ 882/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet a takarmány- és élelmiszerjog, valamint az állategészségügyi és az állatok kíméletére vonatkozó szabályok követelményeinek történő megfelelés ellenőrzésének biztosítása céljából végrehajtott hatósági ellenőrzésekről.

⁹⁹ 1151/2012/EU rendelet 7. cikk.

¹⁰⁰ 1151/2012/EU rendelet 54. cikk.

oltalmat a földrajzi megjelöléseknek.¹⁰¹ Az új szabály, a 110/2008/EK tanácsi rendelet továbbfejlesztette, modernizálta ezt a struktúrát.

2.1. A 110/2008/EK tanácsi rendelet hatálya

Az Európai Tanács és Parlament 110/2008/EK rendeletének¹⁰² elfogadására 2008. január 15-én került sor, 2008. május 20-án pedig hatályba lépett.

Egy új európai uniós rendszer megalkotására volt szükség a szeszes italok területén az egyértelműbb, átláthatóbb szabályozás érdekében.

A 110/2008/EK tanácsi rendelet összhangban áll az 1151/2012/EU rendelettel, melyet az előbbi szabály indoklása is lefektet. Kihangsúlyozza továbbá a TRIPS-megállapodás előírásainak való megfelelés követelményét a harmadik országokkal szembeni megkülönböztetésmentes eljárás terén.

Ezáltal a szeszes italok szabályozása lényegében uniós szintre került. Összevetve az általános szabályozásnak tekinthető 1151/2012/EU rendelettel megállapítható, hogy mindkettő – a TRIPS-megállapodáshoz képest – egy magasabb szintű védelmet hozott létre, de a szeszes italokra vonatkozó rendelet egy egyszerűbb szabályozási modellt követ.¹⁰³

A rendelet hatálya alá tartoznak a szeszes italok, melyek definíciója a 2. cikkben kerül kifejtésre. A rendelet lefekteti, hogy kizárólag mezőgazdasági eredetű etilalkohol kerülhet felhasználásra a szeszes italok előállítása során.¹⁰⁴ Kimondja továbbá, hogy a szeszes italokat a II. mellékletben foglalt meghatározások szerinti kategóriákba kell sorolni.¹⁰⁵ A rendelet 6. cikke alapján a tagállamok a gyártásra, előállításra vonatkozóan szigorúbb szabályokat határozhatnak meg, amíg azok az Európai Unió előírásaival összhangban állnak.¹⁰⁶

Napjainkban ilyen oltalom alatt áll a rendelet III. mellékletében felsorolt magyar származású pálinka, törkölypálinka, szatmári szilvapálinka, kecskeméti barackpálinka, békési szilvapálinka, szabolcsi almapálinka, valamint a gönci barackpálinka.

2.2. A 110/2008/EK tanácsi rendelet fogalmi rendszere

Az általános szabályozáshoz képest eltérés, hogy a szeszes italokra vonatkozó európai uniós szabályozás egységes, monista fogalmi rendszert hozott létre, azaz nem tesz különbséget az eredetmegjelölés és a földrajzi jelzés kategóriája között. A TRIPS-megállapodás a földraj-

¹⁰¹ Szilágyi: i. m. (10), p. 269.

¹⁰² 110/2008/EK tanácsi rendelet a szeszes italok meghatározásáról, megnevezéséről, kiszerezéséről, címkézéséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról, valamint az 1576/89/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

¹⁰³ Szilágyi: i. m. (10), p. 267.

¹⁰⁴ 110/2008/EK tanácsi rendelet 3. cikk.

¹⁰⁵ 110/2008/EK tanácsi rendelet 4. cikk.

¹⁰⁶ Ezen felhatalmazás alapján fogadta el a magyar jogalkotó a pálinkára, valamint a törkölypálinkára vonatkozó szabályozást.

zi árujelző fogalmát használja, így tehát földrajzi árujelzőnek tekint egy olyan megjelölést, amely a szeszes italt egy adott ország területéről, illetve e terület régiójából vagy helységéből származóként azonosítja, ha a szeszes ital minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője volta-képp az adott földrajzi eredetből fakadónak tekinthető.¹⁰⁷ Eltérés továbbá az 1151/2012/EU rendelethez képest, hogy e rendelet nem ismeri el a hagyományos elnevezés kategóriáját.¹⁰⁸

2.3. A 110/2008/EK tanácsi rendeletben foglalt kizárások

A 110/2008/EK rendelet – csakúgy, mint az 1151/2012/EU rendelet – szintén állást foglal a szokásossá vált elnevezésekkel kapcsolatban. Leszögezi, hogy a már lajstromozott földrajzi árujelzők nem válhatnak szokásos elnevezéssé, valamint a már szokásos elnevezésnek tekintendő megnevezések nem kerülhetnek oltalom alá.¹⁰⁹

A szokásossá vált elnevezés fogalmi meghatározását lényegében átvette az 1151/2012/EU rendeletről, így szokásossá vált elnevezésnek tekintendő egy szeszes ital olyan elnevezése, amely, igaz, hogy arra a helyre vagy régióra utal, ahol a terméket eredetileg előállították vagy forgalomba hozták, de az ital általánosan használt köznapi elnevezésévé vált.¹¹⁰

Ellentétes a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek kapcsán leírtakkal, hogy a 110/2008/EK rendeletben a jogalkotó nem sorolja fel azokat a tényezőket, amelyeket egy szokásos elnevezés vonatkozásában értelmezni kell. Nem fogalmaz meg továbbá kizáró előírásokat a növény- vagy állatfajták nevével történő ütközés esetére sem.¹¹¹

Ha a homonim elnevezésekre¹¹² vagy a védjegyekkel való szembenállás¹¹³ esetére vonatkozó rendelkezéseit vizsgáljuk, láthatjuk, hogy a 110/2008/EK tanácsi rendelet alapján véve az 510/2006/EK rendelet előírásaival megegyező szabályokat határoz meg.

2.3.1. A *Sekt–Weinbrand* döntés.¹¹⁴

A fajtamegjelölések kérdésében hozott döntések tekintetében jelentős ügy volt az 1985-ös *Sekt–Weinbrand*. Az ügy abból indult, hogy a „Sekt” (pezsgő) és a „Weinbrand” (borpárlat) megjelölést a német borjog mint német jelzéseket tartja számon. Ezen megjelölések általánosak, nem utalnak területre, hanem italtípusokat, tehát fajtákat differenciálnak. Külföldi

¹⁰⁷ 110/2005/EK tanácsi rendelet 15. cikk (1) bek.

¹⁰⁸ *Szilágyi*: i. m. (10), p. 268.

¹⁰⁹ 110/2008/EK tanácsi rendelet III. melléklet.

¹¹⁰ 110/2008/EK tanácsi rendelet 15. cikk (3) bek.

¹¹¹ *Szilágyi*: i. m. (10), p. 269.

¹¹² 110/2008/EK tanácsi rendelet 19. cikk.

¹¹³ 110/2008/EK tanácsi rendelet 23. cikk.

¹¹⁴ C- 178/8. Commission a République kontra République fédérale d'Allemagne ügy (1987).

habzóborokat és pálinkaféléket termelők eljárást indítottak, mivel a német nyilvántartás miatt nem tudták használni az említett megjelöléseket.

A német állam képviselői a Római Szerződés 36. cikkére hivatkozva – mely felhatalmazást ad az ipari tulajdon oltalmából származó jogok fennmaradására¹¹⁵ – próbálták álláspontjukat igazolni.¹¹⁶

A Bíróság kifejtette, hogy a védett földrajzi megjelölések csak abban az esetben töltik be egyéni, sajátos szerepüket, ha a termék, melyet az árujelző megjelöl, valóban olyan minőségi tulajdonságokat és egyéb jellemzőket tudhat magáénak, amelyek ténylegesen a származása földrajzi helyére utalnak. A földrajzi árujelzők speciális funkciója tehát a termelők tisztességtelen piaci magatartással szembeni védelme mellett a fogyasztók tévedésbe ejtésre alkalmas megjelölésektől való védelme is egyben.

Az Európai Bíróság a „Sekt” és a „Weinbrand” megjelölést a dolgok természetes rendje szerinti fajtagjelölésnek minősítette.¹¹⁷ A Bizottság akceptálta azt a szűkítő értelmű álláspontot, mely szerint egy termék földrajzi származásának védelme csak akkor garantálható, ha objektív kapcsolat áll fenn annak földrajzi eredete és minősége között. Abban az esetben, ha nincs funkcionális összefüggés a termék és a földrajzi származás között, akkor indirekt származási jelzésről beszélhetünk, amely nem felel meg a fent részletezett követelményeknek. Egyébként az ilyen megjelöléseknek a közvélemény nem is tulajdonít minőségi funkciót.¹¹⁸

Összefoglalva az ügy elvi jelentőségét, a Bíróság kimondta, hogy a termékek szokásos megjelöléseit tilos az EK egyik vagy másik tagállama számára kisajátítani, továbbá hogy az ilyen minősítés és kötelezettségvállalás korlátozza az áruk és szolgáltatások akadálymentes áramlását a tagállamokban.¹¹⁹

2.4. A 110/2008/EK tanácsi rendelet oltalma és az oltalom tartalma

Az oltalom tartalma jelentősen visszatükrözi a TRIPS-megállapodás szeszes italok, valamint borok tekintetében megállapított, magasabb védelmi szintet tartalmazó előírásait.¹²⁰ Nagyon fontos, kihangsúlyozandó követelmény – mely korábban már részletezésre került – hogy az oltalom alatt álló földrajzi elnevezés nem módosulhat szokásos elnevezéssé.¹²¹

¹¹⁵ Johanna Schmidt-Szalevszky, Pierre Jean-Luc: Droit de la Propriété Industrielle (Law of the Industrial Property). Litec, Paris 1997, p. 678.

¹¹⁶ Tattay: i. m. (69), p. 357.

¹¹⁷ Glauz: i. m. (83).

¹¹⁸ Tattay: i. m. (69), p. 357.

¹¹⁹ Tattay Levente: A bor és az agrártermékek eredetvédelme. Mezőgazda Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2001, p. 38.

¹²⁰ 110/2008/EK tanácsi rendelet 16. cikk.

¹²¹ 110/2008/EK tanácsi rendelet 15. cikk (3) bek.

2.5. A 110/2008/EK tanácsi rendelet eljárási és ellenőrzési előírásai

A szeszes italokra vonatkozó eljárás tulajdonképpen megegyezik az 1151/2012/EU rendeletben foglaltakkal, azzal az eltéréssel, hogy itt egy egyszerűsített eljárási szabályozásról beszélhetünk. Így például a lajstromozási eljárást kérelmezhető személy pontos megállapítása is elmarad.

Különbség még, hogy ebben a termékkörben a tagállami és uniós oltalmi rendszer egymás mellett, párhuzamosan funkcionál. A szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalma esetében először a nemzeti oltalom iránti kérelmet kell benyújtani a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalához, majd az uniós oltalmat a nemzeti oltalom alapján lehet megigényelni. Harmadik országon belüli árujelző oltalmazása esetén az EU Bizottságnak kell megküldeni a kérelmet a bizonyítékkal együtt, mely igazolja, hogy a szóban forgó elnevezés a származási országában oltalom alatt áll.¹²²

A kérelemnek megalapozottnak kell lennie, és egy műszaki dokumentációt¹²³ is magában kell foglalnia. A Bizottságnak 12 hónapja van a beérkezett kérelem ellenőrzésére. Ha a Bizottság pozitív álláspontra jut, akkor a műszaki dokumentáció főbb előírásait közzé kell tenni az Európai Unió Hivatalos Lapjának C sorozatában. A közzétételtől számított hat hónapon belül tehet kifogást a rendelet előírásainak megsértése címén az a természetes vagy jogi személy, akinek ahhoz jogos érdeke fűződik.

A Bizottság hozza meg – tekintettel a kifogásokra – az árujelző lajstromozására vonatkozó határozatot. Ezt a határozatot szintén közzéteszik az Európai Unió Hivatalos Lapjának C sorozatában.¹²⁴

Az ellenőrzés alapja a műszaki dokumentáció.¹²⁵ Hasonlóan az 1151/2012/EU rendelet előírásaihoz, a műszaki dokumentációt is lehet módosítani.¹²⁶

Abban az esetben, ha többé nem biztosított a műszaki dokumentáció szabályainak történő megfelelés, akkor a Bizottság törli a lajstromozott földrajzi árujelzőt, amit újfent közzé kell tenni az Európai Unió Hivatalos Lapjának C sorozatában.¹²⁷

3. A BOROK EREDETVÉDELMERE VONATKOZÓ EURÓPAI UNIÓS ELŐÍRÁSOK

A következőkben az 1999-es uniós borpiaci rendtartást váltó 479/2008/EK rendeletet¹²⁸ elemezzük.

¹²² 110/2008/EK tanácsi rendelet 17. cikk (1)–(4) bek.

¹²³ Az 1151/2012/EU rendeletben ezt termékleírásnak nevezik.

¹²⁴ 110/2008/EK tanácsi rendelet 17. cikk (5)–(8) bek.

¹²⁵ 110/2008/EK tanácsi rendelet 22. cikk

¹²⁶ 110/2008/EK tanácsi rendelet 21. cikk

¹²⁷ 110/2008/EK tanácsi rendelet 18. cikk

¹²⁸ 479/2008/EK tanácsi rendelet a borpiac közös szervezéséről, az 1493/1999/EK, az 1782/2003/EK, az 1290/2005/EK és a 3/2008/EK rendelet módosításáról, valamint a 2392/86/EGK és az 1493/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.

3.1. A 479/2008/EK tanácsi rendelet és annak hatálya

A 2008-as borrendtartással a Tanács egy, az 1151/2012/EU rendeletben foglalt struktúrához hasonló, egységes rendszert kívánt a borok területén is megalkotni.¹²⁹ E célból európai uniós szintre emelte a borokra vonatkozó földrajzi árujelzők rendszerét.

A korábbi borrendtartási rendelethez képest a 2009. augusztus 1-jén hatályba lépett 479/2008/EK tanácsi rendelet két igen jelentős, mégis csekély hangsúlyt kapó változtatására hívjuk fel a figyelmet. Az egyik ilyen, hogy az SPS-rendszer¹³⁰ részévé tette a közös borpiaci szervezetet. A másik, hogy új fogalmi kategóriákat vezetett be a borjog területén, amivel teljes mértékben átértékelésre került a borminőségi rendszer.¹³¹

Ezek az újítások kétséget kizáróan az agrárszabályozás egységesítése érdekében lettek megalkotva, ami egy pozitív folyamat kezdete, hiszen a KAP¹³² és a kapcsolódó politikák előírásai bonyolultak, nehezen követhetőek voltak a jogalanyok számára.

3.2. A 479/2008/EK tanácsi rendelet fogalmi rendszere

A rendelet IV. fejezetében olvashatunk annak fogalmi rendszeréről. Megkülönbözteti az eredetmegjelölést, a földrajzi jelzést, valamint a hagyományos elnevezéseket. Ezek – harmadik országok földrajzi árujelzőivel egyetemben – oltalomra jogosultak az Európai Unióban.¹³³

Lényeges változás, hogy elnevezésükben az eddig meghatározott termőhelyről származó minőségi bor elnevezést az oltalom alatt álló eredetmegjelöléses bor, valamint a földrajzi jelzéses bor váltja fel.

Fontos kiemelni, hogy a 2008-as borrendtartás eredetmegjelölésekre vonatkozó definíciójába újonnan került be az „előállítását az adott földrajzi területen végzik” kitétel. Ez kifejezetten lényeges kiegészítés. Különös módon a jogalkotó ezt a kitételet a földrajzi jelzések esetén is beillesztette a végső normaszövegbe, ezzel némileg szigorúbb követelményt vezetett be a földrajzi árujelzők kapcsán az 1151/2012/EU rendelet meghatározásához képest.¹³⁴

¹²⁹ Szabó Ágnes: Bor eredetvédelem a bor piac közös szervezésére vonatkozó új közösségi rendelet tervezetében. Gépipar, 2007. május.

¹³⁰ Single Payment Scheme (SPS), magyarul összevont gazdaságtámogatási rendszer.

¹³¹ Szilágyi: i. m. (10), p. 287.

¹³² Közös Agrárpolitika.

¹³³ 479/2008/EK tanácsi rendelet 34. cikk (3.) bek.

¹³⁴ Szilágyi: i. m. (10), p. 290.

3.3. A 479/2008/EK tanácsi rendelet oltalma és az oltalom tartalma

Az oltalommal kapcsolatban kihangsúlyozandó, hogy az oltalom alatt álló földrajzi árujelző nem válhat fajtamegjelöléssé, „köznévvé”.¹³⁵ A 479/2008/EK rendelet kimondja, hogy bármely forgalmazó használhatja az oltalom alatt álló eredetmegjelölést és földrajzi jelzést azon a boron, amely az adott termékleírással összhangban készült.¹³⁶

A 2008-as borrendtartás széles körű védelmet biztosít az oltalom alatt álló földrajzi árujelzőknek. Így védelem alatt állnak a következők ellen:

- bármely visszaélés, utánzás vagy utalás ellen, még abban az esetben is, ha feltüntetik a termék vagy szolgáltatás valós eredetét, vagy ha az oltalom alatt álló nevet lefordítják, vagy azt olyan típusú kifejezések követik, mint a „féle”, „fajta”, „módszer”, „mint ahogyan ... készül”, „utánzat”, „íz”, „mint” és hasonló;
- a termék eredetére, származására, jellegére vagy alapvető tulajdonságaira vonatkozó bármely egyéb hamis vagy félrevezető jelzés ellen akár a belső, akár a külső csomagoláson, a szóban forgó borászati termékhez kapcsolódó reklámanyagon vagy dokumentumokon, valamint a termék eredetét illetően hamis benyomást keltő tárolóedénybe történő csomagolás ellen;
- az oltalom alatt álló név bármely közvetlen vagy közvetett kereskedelmi célú használata ellen az oltalom alatt álló név termékleírásának nem megfelelő, hasonló termék vonatkozásában; vagy amennyiben az ilyen használat visszaél az eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés hírnevével;
- bármilyen egyéb olyan gyakorlat ellen, amely a termék valódi származása tekintetében a fogyasztó megtévesztéséhez vezethet.¹³⁷

3.4. Az európai uniós borrendtartás versenyjogi vonatkozása

A borok európai uniós szabályozásának viszonylag problémás pontja a palackozás és a palacktípusok kérdése. Ezzel kapcsolatban az uniós borjog előírásai relatíve kevés szabályt tartalmaznak. A hézagos szabályozás következtében az EU Bíróságának is foglalkoznia kellett a kérdéssel, lényegében a versenyjog és a földrajzi árujelzők közötti kapcsolat jellegének feltárása alapján. Az 1992-es DELHAIZE-ügyben¹³⁸ eleinte úgy tűnt, hogy a földrajzi árujelzők monopolhelyezete szűkül a palackozás kérdésében, azonban a 2000-es RIOJA-ügyben¹³⁹ a Bíróság módosított ezt a szűkre szabott monopoliumot.

¹³⁵ 479/2008/EK tanácsi rendelet 45. cikk (3) bek.

¹³⁶ 479/2008/EK tanácsi rendelet 45. cikk (3) bek.

¹³⁷ 479/2008/EK tanácsi rendelet 45. cikk (2) bek.

¹³⁸ C-47/90. Établissements Delhaize frères és Compagnie Le Lion SA kontra Promalvin SA és AGE Bodegas Unidas SA. (1992.).

¹³⁹ C-388/95. Belga Királyság kontra Spanyol Királyság (2003).

3.4.1. A RIOJA- ügy

A RIOJA-ügy a belga állam kezdeményezésére indult, mivel, véleménye szerint, Spanyolország nem hajtja végre a DELHAIZE-ügyben rárótt kötelezettségeket. A Bíróság 1992-es döntésében kimondta ugyanis, hogy a minőség védelmének érdekében a bor sajátos jellegének megóvásához nem szükséges a borvidéken belüli palackozás.

2000-ben azonban a Bíróság megváltoztatta korábbi álláspontját új információkra hivatkozva. Eszerint a borvidéken túli szállítás, valamint palackozás számos egyéb borászati műveletet is magába foglal, ezáltal fennáll a lehetőség, hogy a bor minősége romlik. Továbbá a bor minőségének ellenőrzése is a borvidéken belül bizonyul a leghatékonyabbnak. Ezek tekintetében engedélyezte a meghatározott földrajzi helyen belüli palackozás előírásának lehetőségét. A szállítás következtében kialakuló esetleges veszéllyel kapcsolatban a Bíróság kiemelte, hogy a veszély a borvidék területén belüli szállítás esetében is fennállhat, de a hosszabb, borvidéken kívüli szállítás esetén a minőség romlásának a lehetősége hatványozottabb.¹⁴⁰ A szakértők egyértelmű véleménye szerint a RIOJA-ügyben tulajdonképpen nem két állam állt egymással szemben, hanem két különböző marketingstratégia.¹⁴¹ Az egyik oldalon a termelők, akik pusztán azon bor hírnevének a fennmaradásában reménykedhetnek, amelynek az előállításában maguk is részt vesznek termőhelyen, másrészt pedig azon szereplőket láthatjuk, akik azáltal próbálnak haszonhoz jutni a már megalapozott hírnévvel rendelkező borokhoz kapcsolódva, hogy palackozóüzemeiket az érintett borvidékeken kívül építik meg.¹⁴²

Az ügyek következményei messze túlmutatnak a borászat határain, és más termékekre is kihatnak. Lényegében a RIOJA-ügy mintájára született a PÁRMAISONKA-ügy e termékek csomagolásának területi hatálya kérdésében.

3.4.2. A BOCKSBEUTEL-ügy¹⁴³

Bizonyos palacktípusok mint a származásjelzés indirekt módjának korlátozása szintén felvethet versenyjogi aggályokat. Ennek lehetünk tanúi a BOCKSBEUTEL-ügyben.

Az eljárás tárgya olyan BOCKSBEUTEL-üvegbe töltött olasz bor volt, amelyet Németországban hoztak forgalomba. Ezt a különleges kialakítású, hasas, ovális alakú palackot az 1971. évi német borrendelet¹⁴⁴ kizárólag a Bajorországban termelt és palackozott, frank

¹⁴⁰ Szilágyi: i. m. (10), p. 284.

¹⁴¹ Szilágyi: i. m. (10), p. 285.

¹⁴² Pier Giorgio Pirra: Bottling in the producing area. AIDV/ IWL A Bulletin, 2000. 24. sz., p. 47.

¹⁴³ C-18/83 Karl Prantl elleni büntetőeljárás. Előzetes döntéshozatal iránti kérelem: Landgericht München II Németország (1984).

¹⁴⁴ Wein-Vo, BGBl. I. 1971, p. 926.

eredetű borok számára tartotta fenn.¹⁴⁵ Az olasz Prantl cég ellen vádat emeltek azon okból, mert a frank borok palackjaihoz hasonló palackban árusította borait. Ebből a konfliktusból indult az ügy.

Az eljáró német bíróság megkeresése alapján az Európai Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ügyben indirekt származási jelzésről beszélhetünk. A hasas, ovális palackban, vagyis a lényegében azonos üvegekben való borforgalmazásról a Bíróság megállapította, hogy azt régóta, hagyományosan alkalmazzák több tagállamban, ilyen formán az megfelel a szokásos, mindennapos gyakorlatnak. A külföldi árubehozatalt e tekintetben a nemzeti oltalmi szabályozás, tehát a palack formájára vonatkozó kritériumok nem gátolhatják. Az ilyen nemzeti előírás, mely egy meghatározott borosüvegforma használatát kizárólagosan egy ország számára engedi, az EK-szerződés 36. cikke értelmében a mennyiségi importkorlátozásokkal azonos intézkedések közé sorolandó. Ezen az alapon nem a Bíróság okfejtésének az eredményét lehet megkérdőjelezni, hanem inkább annak kiindulási pontját kell megvizsgálni.¹⁴⁶

A Bíróság ugyanis a nemzeti származási jelzések alkalmazását a fogyasztóvédelem és az áruforgalom áttekinthetőségének szempontjából – és nem az említett 36. cikk szerint – bírálta el. Ezen okból jutott arra a konzekvenciára, hogy a földrajzi jelzésekre is érvényes az a jogelv, amely kimondja, hogy bizonyos áruk külső megjelenésének egyértelműen félrevezető kialakítása esetén a tulajdonképpeni származási területre való hivatkozás pótlólagos követelményként elrendelhető, így az áru külseje elkülönül a korábban kialakult területi összefüggésektől.¹⁴⁷ Az EK-jog szerint jogsértés nem történt.¹⁴⁸

Az Európai Bíróság döntését számos szakember kifogásolta, mivel ha a földrajzi árujelzők ilyen jellegű felfogása a gyakorlatban általánossá válna, az azt eredményezné, hogy a félrevezető, jogtalan jelzéseket mindössze pótlólagos információnyújtás kötelezettségével alkalmazni lehetne. Ez azonban szembehelyezkedne a földrajzi árujelzők konvencionális felfogásával, használatával.¹⁴⁹

3.5. A 479/2008/EK tanácsi rendeletben foglalt kizárások

A 2008-as borrendtartás alapjaiban véve ugyanazokat a kérdésköröket sorolja fel a kizárásokkal kapcsolatban, mint az 510/2008/EK tanácsi rendelet. A fajtamegjelölés kapcsán megfogalmazza, hogy a köznévvé vált nevek nem szerezhhetnek oltalmat eredetmegjelölésként vagy földrajzi jelzésként. A „köznévvé vált név” olyan bornév, amely, bár e termék eredeti gyártási vagy forgalomba hozatali területéhez vagy régiójához kapcsolódik, az Unióban egy

¹⁴⁵ Vida Sándor: Eredetmegjelölések és földrajzi árujelzők oltalma az EK-ban. Iparjogvédelmi Szemle 101. évf., 1. sz., 1996, p. 25.

¹⁴⁶ Tattay: i. m. (69), p. 356.

¹⁴⁷ Tattay: i. m. (69), p. 357.

¹⁴⁸ Vida: i. m. (145), p. 25.

¹⁴⁹ Tattay: i. m. (69), p. 357.

borfajta köznevévé alakult. Annak megállapítása céljából, hogy az elnevezés köznévvé vált-e vagy sem, az összes idevágó tényezőt figyelembe kell venni, így különösen az EU-n belüli helyzetet, kiváltképp a fogyasztási területek vonatkozásában, továbbá a vonatkozó nemzeti vagy európai uniós jogszabályokat.¹⁵⁰

A földrajzi árujelzők szembekerülése (homonim megnevezések) tekintetében szintén az 1151/2012/EU rendelethez hasonló szabályokat fogalmaz meg. Tehát a 479/2008/EK tanácsi rendelet alapján már bejegyzett elnevezéssel azonos vagy részben azonos alakú elnevezés bejegyzése során kellően figyelembe kell venni a helyi és a hagyományos használatot, valamint az összetévesztés kockázatát. Az olyan azonos alakú elnevezés, amely a fogyasztókat megtévesztve azt a gondolatot ébreszti, hogy a termékek egy másik területről származnak, még abban az esetben sem jegyezhető be, ha az adott termékek származása szerinti terület, régió vagy helység tekintetében az elnevezés pontos. A bejegyzett azonos alakú elnevezés alkalmazását csak olyan körülmények között lehet engedélyezni, amelyek biztosítják, hogy a később bejegyzett azonos alakú elnevezés a gyakorlatban megfelelően elkülönüljön a már bejegyzettől, figyelemmel az érintett termelők közötti egyenlő bánásmód biztosításának és a fogyasztók megtévesztése elkerülésének szükségességére.¹⁵¹ Borászati termékek esetében a jogalkotó további szabályokkal bővíti a homonim megnevezésekre vonatkozó előírásokat. A 42. cikkben meghatározza, hogy az előbbieken részletezett formulát értelemszerűen kell alkalmazni, amennyiben a kérelem tárgyát képező elnevezés egy, a tagállamok joga szerint földrajzi jelzésként oltalmat élvező jelzéssel részben vagy egészben azonos alakú. A tagállamok a földrajzi jelzésekre vonatkozó jogszabályaik alapján nem jegyezhetnek be oltalmi céllal meg nem egyező földrajzi jelzéseket, ha az eredetmegjelölés vagy a földrajzi jelzés az eredetmegjelölésekre és a földrajzi jelzésekre vonatkozó európai uniós jogszabály értelmében az EU-ban oltalmat élvez.¹⁵²

A borok és szeszes italok földrajzi árujelzőinek esetleges szembekerülését is sorra veszi a 479/2008/EK rendelet. Rögzíti, hogy a borok eredetmegjelöléseire, valamint földrajzi jelzéseire vonatkozó oltalmát nem érintik a szeszes italok vonatkozásában alkalmazandó, oltalom alatt álló jelzések és viszont.¹⁵³

A védjegyek és a földrajzi árujelzők viszonyának rendezését a rendelet 43. cikke tartalmazza. Abban az esetben, ha egy korábbi védjegyben földrajzi árujelző által oltalomban részesítendő név található, a 479/2008/EK rendelet alapján e földrajzi árujelző oltalma megtörténhet. Kivétel e szabály alól az az eset, amikor a védjegy jó hírnévére figyelemmel a későbbi földrajzi árujelző félrevezetné a fogyasztókat. Tehát ilyen típusú szembekerülés a két árujelző együttéléséhez vezet, így nem érvényesül a védjegyek kizárólagosságának elve.

¹⁵⁰ 479/2008/EK tanácsi rendelet 43. cikk (1) bek.

¹⁵¹ 479/2008/EK tanácsi rendelet 42. cikk (1) bek.

¹⁵² 479/2008/EK tanácsi rendelet 42. cikk (2) bek.

¹⁵³ 479/2008/EK tanácsi rendelet 42. cikk (4) bek.

Abban az esetben, ha korábban a földrajzi árujelzőt oltalmazták, az oltalom alatt álló nevet tartalmazó védjegy lajstromozására nincs lehetőség.¹⁵⁴ Elsőbbség tekintetében ha a védjegy bejegyzésének kérelmét az eredetmegjelölés vagy a földrajzi jelzés oltalmára irányuló kérelem Bizottsághoz való benyújtásának időpontját követően nyújtják be, és az eredetmegjelölés vagy a földrajzi jelzés ezt követően oltalomban részesül, az ezáltal szabálytalanul lajstromozott védjegyeket érvényteleníteni kell.¹⁵⁵

Látható tehát, hogy az EU sui generis földrajzi árujelzős rendszerében a védjegyek és a földrajzi árujelzők közötti ellentét feloldása továbbra sem a védjegyek kizárólagosságának alapelve szerint valósul meg.¹⁵⁶

3.6. A 479/2008/EK tanácsi rendelet eljárási és ellenőrzési előírásai

Eljárási tekintetben az 1151/2012/EU rendeletben megfogalmazottakhoz hasonló rendszert alakítottak ki. A termelők termékleírását is magában foglaló kérelmére megkezdődik az eljárás tagállami szakasza, amelyet a bizottsági szakasz követ. Ennek végén a Bizottság dönt a földrajzi árujelző oltalmáról.¹⁵⁷ Abban az esetben, ha a kérelem nem felel meg a 2008-as borrendtartás előírásainak, a Bizottság elutasítja azt, míg kedvező döntés esetén a meghatározott dokumentumokat közzé teszi.¹⁵⁸ Az érdekelt feleknek a közzététel napjától számított két hónap áll rendelkezésükre kifogás benyújtására.

Lajstromozás iránti kérelem benyújtására új borelnevezések esetében kérelmezői csoportosulás vagy – kivételes esetben – egyedi termelő jogosult. A termelők kizárólag saját előállítású bor oltalmát kezdeményezhetik.¹⁵⁹

A magyar–szlovák TOKAJI-ügyben van fokozott jelentősége a borrendtartás 37. cikkében található előírásnak, amely szerint határon átnyúló földrajzi területmegjelölés vagy egy határon átnyúló földrajzi területhez kapcsolódó hagyományos megnevezés esetén közös kérelmet is benyújthatnak az érdekeltek.

A kérelem fontos alkotóeleme a termékleírás, amely funkciójában megegyezik az 1151/2012/EU rendeletben megfogalmazottakkal. Tartalmazza mindazon leírásokat, amelyek alapján a meghatározott földrajzi területen megkezdhető az oltalomban részesített bor előállítása, valamint azon információkat, amelyek alapján az érdekelt felek lefolytathatják a termék készítési körülményeinek ellenőrzését.

Ellenőrzés tekintetében lényeges előírás, hogy – hasonlóan az 1151/2012/EU rendelethez – az ellenőrzés költségeit a vonatkozó gazdasági szereplőknek kell állniuk.¹⁶⁰

¹⁵⁴ 479/2008/EK tanácsi rendelet 44. cikk (1) bek.

¹⁵⁵ 479/2008/EK tanácsi rendelet 44. cikk (1) bek.

¹⁵⁶ Szilágyi: i. m. (10), p. 293.

¹⁵⁷ 479/2008/EK tanácsi rendelet 41. cikk.

¹⁵⁸ 479/2008/EK tanácsi rendelet 39. cikk.

¹⁵⁹ 479/2008/EK tanácsi rendelet 37. cikk (1)–(2) bek.

¹⁶⁰ 479/2008/EK tanácsi rendelet 48. cikk.

3.7. A 479/2008/EK tanácsi rendelet előírásai a már meglévő oltalmakról

A már lajstromozott bornevekre az európai uniós oltalom automatikusan beáll. A Bizottság ezeket az uniós nyilvántartásban feltünteti. Igaz, hogy új eljárást nem kell lefolytatni, de a megfelelő dokumentumokat be kell nyújtani, így a termékleírást, valamint a nemzeti jóváhagyásról szóló határozatot. Azon borelnevezések tekintetében van mód a termékleírás pótlására, amelyeket 2009. augusztus 1. előtt a tagállam már bejegyzett, de legalábbis bejegyzésük már folyamatban volt.¹⁶¹ Mulasztás esetén a Bizottság kezdeményezi e nevek nyilvántartásból való törlését.¹⁶²

3.8. Hamis tokaji

A TOKAJ eredetmegjelölést több országban is megtévesztő módon használják, illetve használták.¹⁶³ A történelem során számos országban megpróbálkoztak a tokaji szőlővesszők átültetésével abban a reményben, hogy a szőlőfajták meghonosításával – de láthatjuk, hogy akár enélkül is – jogszerűen alkalmazhatják majd a TOKAJ nevet.¹⁶⁴

A következőkben a TOKAJI névhasználattal kapcsolatos Európai Unió belüli és Európai Unió kívüli jogvitákat foglaljuk össze némiképp részletezőbben, mint az eddigi jogeseteket, mivel a TOKAJI bor számunkra, magyarok számára több, mint egy igen nemes borfajta. Jelentősége lényegesen nagyobb, sőt, nemzeti himnuszunk az italt létező nemzeti jelképpé, örökségünk szerves részévé emelte.¹⁶⁵

„Tokaj szőlővesszein Nektárt csepegtettél.”

Elsőként az Olaszországgal szemben felmerült, névhasználattal kapcsolatos vitát részletezzük,¹⁶⁶ másodszor a szlovák TOKAJI kerül elemzésre.

3.8.1. Az olasz TOKAJI

Az Európai Közösség–Magyarország bor-eredetvédelmi megállapodás képezte jelen ügy kiindulópontját 1993-ban, amikor eltiltották az olaszokat a TOCAI FRIULANO, és TOCAI ITALICO megjelölés alkalmazásától. A megállapodást a 753/2002/EK rendelet hirdette ki.¹⁶⁷ E tárgyban Olaszország is közrebocsátott egy rendeletet 2002. szeptember 26-án, melynek értelmében a Tocai Friulano és a Tocai Italico megnevezések szőlőfajtanevek, ezáltal a föld-

¹⁶¹ Pintz: i. m. (22), p. 216.

¹⁶² 479/2008/EK tanácsi rendelet 51. cikk.

¹⁶³ Tattay: i. m. (119), p. 131.

¹⁶⁴ Tattay, Pintz, Pogácsás: i. m. (), p. 382.

¹⁶⁵ Tattay: i. m. (119), p. 126.

¹⁶⁶ C-347/03 Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia és Agenzia regionale per lo sviluppo rurale (ERSA) kontra Ministero delle Politiche Agricole e Forestali (2005).

¹⁶⁷ A megállapodás az 1994. évi XI. törvény által került kihirdetésre Magyarországon.

rajzi eredet megjelölésére nem megfelelőek.¹⁶⁸ Az ügy felperesei lényegében e miniszteri rendelet megsemmisítésének céljából kezdeményezték a pert Lazio tartomány bírósága előtt.

Az ügyet előzetes döntéshozatalra terjesztette fel Lazio tartománya az Európai Bírósághoz. A Bíróság gyakorlatilag két irányba tett fontos megállapításokat: a borpiaci rendtartás normaanyaga és a TRIPS-megállapodás terén.¹⁶⁹

A bormegállapodás vonatkozó melléklete¹⁷⁰ földrajzi megjelölésként csak a TOKAJ nevet ismerte el, az olasz TOCAI FRIULANO és TOCAI ITALICO elnevezéseket nem tartalmazta. Az olasz tagállam tehát elmulasztotta a FRIULI vagy FRIULANO megnevezést védendő földrajzi egységként szerepeltetni, illetve ugyancsak elmulasztotta a TOCAI FRIULANO és a TOCAI ITALICO minőségi borokként való elismerését.¹⁷¹

Ezek alapján joggal kötötte meg a bormegállapodást, majd fogadta el a 753/2002/EK bizottsági rendeletet, és szintén joggal tiltotta meg az olasz megnevezések 2007. március 31-e utáni alkalmazását.

Az olasz felperesek az ügy során a TRIPS kivételi körére is hivatkoztak. A „fajtanévvé vált földrajzi árujelző” kivételi kör vonatkozásában ez az érvelés megbukott, miután a boreredetvédelmi megállapodás földrajzi árujelzőnek ismerte el a TOKAJI nevet. Szintúgy a homonim megjelölésekre való hivatkozás esetében, mivel az nem áll fent fajtanevek vonatkozásában.¹⁷²

3.8.2. A szlovák TOKAJI

A legfajszínűsabb jogi problémát a szlovák TOKAJSKY, TOKAJSZÉ, TOKAJ, TOKAJI megjelölés tömeges használata jelentette.¹⁷³

A második világháborút lezáró Párizsi Békeszerződés következtében egy Tokajtól északra eső kis terület az akkori Csehszlovákiához került. Míg a magyar fél eredetileg a Tokaj-vidék részeként egy körülbelül 180 hektáron elterülő, három szlovák községet felölelő területet ismert el, addig a szlovák fél mintegy 700 hektárnyi területet szeretett volna termelés alá vonni.¹⁷⁴

A területi problémákon túl a szlovák bor minősége is gondot jelent: a szőlő alacsonyabb mustfokú, asztalibor-jellegű, és mindezt dömpingáron forgalmazzák.¹⁷⁵

¹⁶⁸ *Tattay Levente*: A szellemi alkotások jogvédelme az Európai Unióban. Pázmány Press, Budapest, 2014, p. 372.

¹⁶⁹ *Szilágyi*: i. m. (4), p. 736.

¹⁷⁰ 3021/90/EGK bizottsági rendelet 11. cikk.

¹⁷¹ *Szilágyi*: i. m. (4), p. 736.

¹⁷² *Szilágyi*: i. m. (4), p. 737.

¹⁷³ *Dr. Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett*: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, Budapest, 2011, p. 383.

¹⁷⁴ *Pintz*: i. m. (22), p. 221.

¹⁷⁵ *Tattay, Pintz, Pogácsás*: i. m. (175), p. 384.

A Bíróság Magyarország részére ismerte el az eredetvédelem alatt álló TOKAJI megjelölés használatát 1993-ban.¹⁷⁶

Magyarország – melynek területén található a borvidék 90 százaléka – biztosítani szerette volna a TOKAJI megjelölés alatt forgalmazott termékek megfelelő, jó minőségét, ezért kívánt fellépni a gyengébb, színvonal alatti minőséget produkáló Szlovákia ellen.¹⁷⁷ Továbbá Magyarország kitartott amellett, hogy a szlovák bortermelők ne használhassák a TOKAJ vagy a TOKAJ-VIDÉK¹⁷⁸ jelölést egészen addig, amíg nem teljesítik boraik terén a TOKAJ nevet megillető magas minőségi előírásokat.¹⁷⁹

Természetesen a leírtakat Szlovákia nem hagyta annyiban. 1997-ben Brüsszelhez fordult, és kérte a szlovák TOKAJI elismerését. Az akkor hatályos 2081/92/EGK rendelet Magyarországgal történő megegyezéshez kötötte az elismerést, a határon átnyúló földrajzi területet jelentő megnevezés miatt.¹⁸⁰

2004-ben Magyarország és Szlovákia megállapodott, hogy 565 hektárnyi területet elismernek szlovák tokaji-termőként, és hogy erre a területre egységes minőségi szabályozást alkalmaznak.¹⁸¹ Egy uniós megállapodás alapján ha határon átnyúló borvidékről beszélünk, a teljes borvidékre azon országnak jogszabályai érvényesek, amelyik országban annak nagyobb része található. Ez pedig Magyarország. Kihívás azonban a magyar és a szlovák jogszabályok harmonizációja, tekintve hogy Szlovákia nem szeretné, hogy bortermelése ellenőrzés alatt legyen.

Magyarország a TOKAJI jelzést nem csupán földrajzi, hanem talajadottságok alapján is meg szerette volna határozni, mivel a bor speciális ízéhez ez rendkívüli módon hozzájárul; továbbá ez az, ami az eredetmegjelölés többletét adja a földrajzi jelzéshez képest. Szlovákia 2010 előtt a TOKAJI elnevezést annak ragozott formáira cserélte, így TOKAJSKY, TOKAJSE megjelölést kezdte el használni.

Egész Szlovákia egyetlen borrhígiót alkot az új szlovák bortörvény óta, amelynek Tokaj is része. A törvény a bortermelők érdekeit helyezi előtérbe, és nem a szőlőtermesztőkéét, teljesen kiiktatva ezzel annak regionális jellegét.¹⁸²

2006-ban érvénybe lépett az 1151/2012/EU rendelet, amely eltörölte Szlovákia tárgyalási kényszerét. Ettől kezdve a határon átnyúló földrajzi terület megnevezésére lehetséges egyoldalú kérelmet is benyújtani, így Szlovákia indítványozta a „Tokaj borászati térség”¹⁸³

¹⁷⁶ *Lánczos Petra Lea*: A Törvényszék ítélete a Tokaj-ügyben: az E-Bacchus rendelet módosításának megsemmisítése iránti kereset elfogadhatatlansága. *JeMA*, 4. évf. 1. sz., 2013, p. 62.

¹⁷⁷ *Pintz*: i. m. (22), p. 221.

¹⁷⁸ Szlovákul: Tokajsky vyber.

¹⁷⁹ *Pintz*: i. m. (22), p. 221.

¹⁸⁰ *Pintz*: i. m. (22), p. 222.

¹⁸¹ *Láncos*: i. m. (177), p. 62.

¹⁸² *Pintz*: i. m. (22), p. 222.

¹⁸³ Vinohradnicka oblast Tokaj.

oltalmazását.¹⁸⁴ Ezt a kezdeményezést Szlovákia még 2005-ben publikálta, majd utóbb továbbította jóváhagyás céljából a Bizottsághoz.

Az Európai Bizottság a 491/2009/EK rendelet alapján járt el, amely szerint az eredetmegjelöléseknek és földrajzi árujelzőknek az EU új lajstromot nyit. Az igényt Brüsszel már oltalmazott eredetmegjelölésnek tulajdonította, ezáltal annak regisztrációját a 118. cikk vonatkozásában automatikusan helybenhagyta.¹⁸⁵

Magyarország az Európai Bírósághoz fordult, és korrekciót kért arra vonatkozóan, hogy az Európai Bizottság már teljesített igényként ismerte el a szlovák megjelölést.¹⁸⁶ A Bizottság törölte a megjelölést, így egyelőre Szlovákia csak az eredetmegjelölésre vonatkozó oltalom jogosultja, ezáltal szigorúbb feltételek vonatkoznak a termelőkre.

Magyar részről a probléma megoldásához marketingeszközök is szükségesek, így akár uniós közüggé is lehetne emelni a jogvitát, illetve egyúttal növelhető lenne a kiváló magyar TOKAJI ASZÚ ismertsége. Célszerű volna felhívni a figyelmet arra, hogy a valódi, eredeti magyar TOKAJI címkéje szlovák kiegészítő szavakat sosem tartalmaz.¹⁸⁷

A földrajzi árujelzők különböző típusait és az ahhoz kapcsolódó szabályozást három szinten tekintettük át.

Európai uniós szinten a PUE rendszerétől némileg eltérő árujelző-struktúrát hoztak létre, miután az iparjogvédelmi intézményrendszerből átkerült a szabályozás a KAP-ba.

Igaz, hogy már a TRIPS-megállapodás is megkülönbözteti a borok, a szeszes italok, valamint az egyéb termékek védelmi körét, de az 1151/2012/EU rendelethez kötjük a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi árujelzőinek védelmét biztosító külön szabályozást, amelyből két termék kivételt nyert. Így külön kerülnek szabályozásra a borok, valamint a szeszes italok. Az ipari termékek megmaradtak nemzeti szinten.

A jövőben talán ez a dualista szabályozási struktúra az, amit elképzelhető, hogy módosítani fognak. Nehezen tartható, hogy az ipari termékek szabályozása tagállami hatáskörben maradjon, amíg bizonyos termékkör sui generis védelme európai uniós szinten történik. Célszerű lenne egy egységes uniós rendszer kialakítása, akár a KAP keretei között is.

Az európai uniós borrendtartás, valamint a szeszes italokra vonatkozó szabályozásban végbement változások következtében fokozatos közeledésnek lehetünk szemtanúi az általános valamint speciális rendszerek között. Az EU ugyanis az e rendszerekre vonatkozó szabályozást szépen lassan a saját hatáskörébe vonta, megfosztva ezáltal a tagállamokat a saját hatáskörben hozott döntés szabadságától. Talán ezzel egyúttal a visszaélések lehetőségét is visszafogta versenyjogi szempontból.

Már az 1960-as évektől számos olyan jelentős döntés született a földrajzi árujelzőkkel kapcsolatban az Európai Bíróság gyakorlatában, melyek segítették a nemzetek feletti euró-

¹⁸⁴ Tattay, Pintz, Pogácsás: i. m. (175), p. 384.

¹⁸⁵ Pintz: i. m. (22), p. 222.

¹⁸⁶ Pintz: i. m. (22), p. 223.

¹⁸⁷ Pintz: i. m. (22).

pai uniós jog, az áruk, szolgáltatások szabad áramlása és a szellemi alkotások területiális és kizárólagos joga közötti szembenállás feloldását.¹⁸⁸

A földrajzi árujelzők európai uniós oltalmának szabályozása a minőségi, hagyományokra épülő, kis- és közép méretű termelés dotációját állítja céljául, amit azonban nem közvetlen anyagi támogatással kíván megvalósítani. A bemutatottak alapján a rendszer jelentősége, hogy az egységes uniós logó alkalmazásával, valamint a név védelmével az adott termék olyan hozzáadott értékhez jusson, amely kiemelkedő marketingelőnyökkel jár, mert az oltalom alatt álló név feltüntetése minőséggaranciát is jelent a fogyasztó szemében, így a termék magasabb áron is értékesíthetővé válik. Itt nem csupán a már jelenleg is nemzetközi hírnévvel rendelkező regionális termékek támogatásáról, hanem a kisebb közösségek kivételes, nagyszerű minőségű termékeinek nagyközönséggel való megismertetéséről is szó van.

Ma már nem szorul bizonyításra az a tény, hogy az uniós gazdaság kulcsfontosságú eszközei közé tartoznak a szellemi tulajdon-jogok is, köztük a földrajzi árujelzők. Az ilyen jogok védelme alapvető fontosságú.

¹⁸⁸ *Tattay*: i. m. (168), p. 85.

SZOFTVEREK SZERZŐI JOGA – NYÍLT FORRÁSKÓDÚ SZOFTVEREK FELHASZNÁLÁSI SZERZŐDÉSEI*

A számítógépek negyedik generációjának¹ megjelenése és széles körben való elterjedése eddig soha nem látott forradalmat indított be a társadalom szinte összes alrendszerében. A modern kor fejlett technológiája nem létezhetne számítógépek és az azokba életet lehelő szoftverek nélkül. Mára a szoftverek ténylegesen beférkőztek az emberek mindennapjaiba: segítségükkel tartjuk a kapcsolatot ismerőseinkkel, tájékozódunk a nagyvilág eseményeiről, navigálunk utazás közben, bonyolítjuk pénzügyeinket, szoftverek jelentik sok embernek a kikapcsolódás lehetőségét is.

A fogyasztási cikkek ilyen magas fokú intellektualizálódása miatt a szoftverfejlesztés két évtized alatt mára a világ gazdaság egyik húzóágazatává vált. Ezek a programok nem ritkán hatalmas anyagi befektetések és hosszú éveken át tartó fejlesztőmunka árán készülnek el, és nagy üzleti értéket képviselnek, ezért nem kétséges, hogy erre a hihetetlen növekedésre természetesen a jognak is reagálnia kellett. Kezdetben is csak az volt a nyitott kérdés, hogy milyen jellegű legyen a szoftvereknek biztosított jogi védelem. Az egymással versengő jogintézmények közül végül a szerzői jogi védelem került ki győztesen, ez a típusú védelem terjedt el az egész világon.

A szoftverek hasznosítására jellemzően felhasználási licencszerződés megkötésével kerül sor. Ezen felhasználási szerződések között jelentenek üde színt a nyílt forráskódú szoftverlicenckek, hiszen valószínűtlenül széles jogokat biztosítanak a felhasználó számára teljesen ingyen.

A nyílt forráskódú szoftver felhasználója a szoftver futtatásán kívül jogosult lesz a szoftver forráskódját megismerni és módosítani, illetve terjesztheti is a szoftvert eredeti és módosított formájában. Ezekkel a tulajdonságaival a licenc nemcsak a fejlesztők egymás közötti, valamint a szoftverfejlesztők és a felhasználó viszonyrendszerét alakítja át lényegesen, de hatással van a nyílt forráskódú szoftverek fejlesztési modelljére is, csökkenti a fejlesztési költségeket, valamint újfajta üzleti modellek meghonosítását teszi szükségessé.

A legérdekesebb eredménye a nyílt forráskódú licenckeknek az a különös ökoszisztéma, ami a szerződés hatályosulása folytán létrejött. A világháló közvetítésével a világ legkülönbözőbb részein élő fejlesztők egymás forráskódját megismerve és azt módosítva hoznak

* Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi Tanszékén készített, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott szakdolgozat szerkesztett változata.

¹ Markó Tamás: A számítástechnika története. Jegyzet. Janus Pannonius Tudományegyetem Alkalmazott Matematika és Informatika Tanszék, Pécs, 2014 – <http://ttk.pte.hu/ami/phare/tortenet/tart4g.html>.

létre kiváló minőségű és nem ritkán piacvezető szoftvereket anélkül, hogy a licencen kívül bármilyen más jogi kapcsolatban lennének egymással. Az ilyen projektekben részt vevő programozók motivációja természetesen sokféle, világcégek alkalmazottai a munkaviszonyuk kapcsán ugyanúgy részt vesznek ilyen projektekben, mint azok, akik szabadidejükben fejlesztenek nyílt forráskódú szoftvereket. Az viszont bizonyos, hogy a nyílt forráskódú felhasználási szerződésekben biztosított jogok nélkül nem jöhetne létre ilyen széles körű együttműködés a felek között.

A tanulmány megismertet a szoftverek védelmének kialakulási folyamatával, a hatályos jogszabályok szerinti védelem jellemzőivel, majd a GPL-licenc² harmadik változatán keresztül a nyílt forráskódú szoftverek helyzetével a magyar jogrendszerben, illetve a szoftverfelhasználási szerződés megkötésének kérdéseivel. A dolgozat tárgyául választott nyílt forráskódú szoftverek alkotói a jogi védelmet arra használták fel, hogy különleges szoftverfelhasználási engedélyekkel a tulajdonosi szoftverekhez képest egy másfajta koordináta-rendszerben gondolkodva érvényesítsék érdekeiket.

A nyílt forráskódú szoftverek licenceinek fent említett hatásain kívül ezen ágazat nagy léptékű növekedése is indokoltá teszi a téma vizsgálatát, hiszen a meglévő nyílt forráskódú projektek mérete és a projektek száma is exponenciális ütemű növekedést mutat.³

I. A szoftverek meghatározása

A szoftvereken informatikai értelemben a számítógépeken működtethető programok összességét kell érteni. Olyan szellemi termékek, amelyek többek között a hardvert működtetik. Műszaki értelemben „szoftvernek nevezzük a számítógép működtetéséhez rendelkezésre álló valamennyi programot. Idetartoznak a számítógép felhasználójának saját programjain kívül azok a programok is, amelyek magát a számítógépet működtetik, és egy-egy meghatározott programot a számítógép számára végrehajthatóvá tesznek.”⁴

Miután a szerzői jogi szabályozás védelmébe vette a szoftvert mint szellemi terméket, természetesen kialakult annak jogi fogalma is: a szerzői jogi védelem tárgya kiterjed a számítógépiprogram-alkotás és a hozzá tartozó dokumentáció akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtájára, ideértve a felhasználói programot⁵ és az operációs rendszert is.⁶ A jogalkotó helyeselhető módon csak a szoftver fogalmának értelmezési kereteit határozta meg, és a jogalkalmazóra bízta ennek megtöltését

² General Public License – a Free Software Foundation által közzétett blanketszerződés, aminek a hatálya alatt a legfontosabb nyílt forráskódú projekteket is fejlesztik. A lényege, hogy a mű szabadon módosítható, és a GPL rendelkezései szerint terjeszthető.

³ A vizsgált, 1995 és 2006 közötti időszakban. Lásd: *Amit Deshpande, Dirk Riehle: The Total Growth of Open Source*, IFIP – The International Federation for Information Processing, 2008, p. 197–209 – <http://oss2008.di.unimi.it/presentations/riehleDeshpande.pdf>.

⁴ *Hans Breuer: SH atlasz – Informatika*. Springer Hungarica Kiadó, 1995, p. 13.

⁵ Hétköznapi kifejezéssel élve alkalmazás.

⁶ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (a továbbiakban Sztj.) 1. § (2) c).

tartalommal. Az informatika gyorsan változó világában egy ennél pontosabb definíció nem tudná elérni a törvényhozási célokat, a technológiai fejlődés következtében könnyen szűkre szabná a szerzői jogi védelem tárgyát, ezzel magát a fejlődést akadályozva.

A szoftver megalkotása és működése során annak két állapotát szokás elkülöníteni: a gépi kódot és a forráskódot. A gépi kód az ember számára nehezen vagy egyáltalán nem értelmezhető bináris adathalmazt jelöli, amely közvetlenül alkalmas arra, hogy a számítógép értelmezze és végrehajtsa. A szoftveren a módosításokat annak forráskódjában szokás elvégezni, amely a hozzáértők számára már könnyebben értelmezhető és elsajátítható programozási nyelvek egyikén íródott. A forráskód gépi kóddá alakítását különleges programok, úgynevezett fordítószoftverek végzik.

II. A magyar szabályozás

A szerzői jogi törvény a védelem tárgyának meghatározásakor példálózó felsorolásában külön nevesíti a számítógépiprogram-alkotásokat és a hozzájuk tartozó dokumentációt.⁷ A szoftver fogalmi definíciójának meghatározása nélkül úgy rendelkezik, hogy a szoftver a programkód és a dokumentáció összessége. A külön meghatározásnak azért van jelentősége, mert a korábban tárgyalt nemzetközi szerződésekkel (WIPO Copyright Treaty és TRIPS) ellentétben a szoftverek önállóan, és nem mint az irodalmi művek egyik altípusa lesznek védettek. Vagyis ahol a szerzői jogi törvény irodalmi művet említ, ott nem alkalmazhatjuk a szoftverekre vonatkozó különös szabályokat.

A szoftverek szerzői jogi védelmében részesül a számítógépi programhoz tartozó dokumentáció is.⁸ A dokumentációval kapcsolatosan felmerülhet annak a kérdése, hogy milyen kapcsolatban kell állnia a szoftverrel, mit is jelent a normaszövegben a „hozzá tartozó” kifejezés. A Kúria döntésében rámutatott arra, hogy a törvény felidézett rendelkezésének tárgyi hatálya nem szűkíthető le csupán a már létező programokra és az ezekhez tartozó dokumentációkra. A törvény „hozzájuk tartozó” szóhasználata a dokumentáció és program olyan kapcsolatát juttatja kifejezésre, amely szerint az előbbinek a megalkotása szükségképpen az utóbbinak a megalkotására irányul, de a program tényleges létrejötte nem előfeltétele a dokumentáció szerzői jogi védelmének.⁹

A védelem szintjét a törvény kellően alacsonyra helyezi azzal, hogy a Sztj. 1. § (3) szerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. Ezen túl semmilyen más követelménynek nem kell megfelelnie a szoftvernek, a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. Ezért az sem feltétel a megalkotott programalkotással szemben, hogy képes legyen ellátni a funkcióját. A szerzői jog védi a nem működő

⁷ Sztj. 1. § (2) c).

⁸ Sztj. 1. § (2).

⁹ BH 1993/545.

szoftvert is. A program funkcionális hiányosságai nem a szerzői jogban, hanem például a polgári jog kellékszavatossági szabályainak alkalmazása során nyernek jelentőséget.

A szoftver, ellentétben például a szépirodalmi művekkel, funkcionális mű, vagyis elsődleges rendeltetése valamely funkció ellátása, és nem szubjektív öröm nyújtása az esztétikumon keresztül. Ez a jellemzője a szoftvernek természetesen hatással van a szoftver egyéni, eredeti jellegével szemben támasztott elvárásokra is, amire a „programalkotás” kifejezés használata is utal a normaszövegben.¹⁰ A funkcionális jelleg egyik ismertetőjegye, hogy azonos funkciót azonos paraméterek mellett több, egymástól függetlenül fejlesztett, ezért párhuzamosan szerzői jogi védelemben részesülő, de egymásra például a menü, a parancsok, a grafikus képernyőfelület, a funkciók tekintetében az összetéveszthetőségig hasonló programmal is el lehet érni. Ezt a szabályt értelmezve juthatunk arra a következtetésre is, hogy a szoftvernek el kell térnie a feladata által közvetlenül meghatározott, illetve a mindenki által közhelyszerűen alkalmazott kifejezési formáktól ahhoz, hogy a jog által védelemben részesüljön.

Nem a törvényben szereplő kritérium, de a törvény logikája alapján a szabályozás immanens részének tekinthető a szoftverekkel szemben támasztott azon elvárás, hogy tartós formában rögzítésre kerüljön a szoftver. Mivel a szerzői jog nem önmagában a szerző szellemi tevékenységét, hanem az annak eredményéhez kapcsolódó jogokat védi, ezért könnyen belátható, hogy tartós rögzítés nélkül a védelem létrejöttének bizonyítása nehézkessé válik.

1. A szoftver jogszerű megszerzőjének jogai

A szoftver mint műfajta jellemzői miatt a hagyományos szerzői műfajokhoz képest a mérleg nyelve a felhasználótól, közönségtől a szerzői jog jogosultja felé billent el.¹¹ Ennek a hangsúlyeltolódásnak egyrészt az az oka, hogy a hagyományos műfajtak esetében hárompólusú felhasználási folyamat a szoftverek esetében kétpólusúvá vált. A festő megfesti a képet, a galéria kiállítja (felhasználja), a közönség pedig megnézi. A felhasználási folyamat második pólusa a felhasználás, amihez a szerző engedélye is kell. Hagyományos műfajtak esetében a közönség nem minősül felhasználónak, a műérzékelés nem engedélyköteles tevékenység. Műszaki okok miatt azonban egy szoftver esetében a műérzékelés és a felhasználás összeeszik, hiszen a szoftver futtatása egyúttal többszörözést is megvalósít.¹² Ezért a műérzékelés szoftverek esetében elhanyagolható jelentőségűvé vált. Az eltolódás másik oka, hogy a Sztj. által biztosított szabad felhasználások is csak kis részben érintik a szoftverek felhasználóit.¹³ Ezt a fajta eltolódást hivatottak kezelni a szerzői jogi törvény azon rendelkezései, amelyek a

¹⁰ Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Magyar polgári jog – Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012, p. 51.

¹¹ Gyertyánfy Péter: Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 376.

¹² Faludi Gábor: A szoftver szerzői jogi szabályozása. Infokommunikáció és Jog, 2. évf. 7. sz., 2005, p. 4.

¹³ Lásd: Sztj. 35. § (1), 39. §, 60. §, (4) bekezdés.

szerző vagyoni jogainak korlátozása mellett többletjogokat biztosítanak a szoftver jogszerű megszerzője számára.

A felhasználási szerződés eltérő rendelkezése hiányában a szerző kizárólagos joga nem terjed ki a többszörözésre, átdolgozásra, feldolgozásra, fordításra és a szoftver bármilyen más módosítására annyiban, amennyiben ezeket a cselekményeket a jogszerű megszerző a szoftver rendeltetésével összhangban végzi. A Sztj. ezen diszpozitív szabálya lehetővé teszi a hibajavítások elkészítését és az ilyen módon elért eredmények többszörözését is. A törvény további korlátot állít fel a kivétel céljának meghatározásával: csak a felhasználási engedély által meghatározott felhasználási cél maradéktalan megvalósítása érdekében élhet a jogszerű megszerző a törvényes engedéllyel. Így ez a szabály például nem tesz lehetővé több gépre való telepítést, mint amit a felhasználási szerződés egyébként engedélyezett.

A szoftver jogszerű megszerzője egy darab biztonsági másolatot készíthet a szoftverről akkor, ha ez a szoftver felhasználásához szükséges. Ilyen esetnek tekinthető az, ha a felhasználó biztonsági másolat készítésével biztosítja az eredeti műpéldány károsodása esetén a felhasználás folytatását. A biztonsági másolathoz természetesen önálló felhasználási engedély nem kapcsolódik, a biztonsági másolatot mindig az eredeti felhasználási szerződéssel azonos feltételek mellett, és csak az eredeti műpéldány károsodása esetén lehet felhasználni. A felhasználási szerződésben ettől érvényesen nem lehet eltérni, ezen jogszabályi engedély kögens volta miatt a felhasználási szerződés ettől eltérő rendelkezése semmisnek minősül.

A szoftver alapjául szolgáló elv, elgondolás jogszerű felhasználó általi megismerését segíti elő a Sztj. azon kögens szabálya, amely a szerző engedélye nélkül is lehetővé teszi a szoftver betáplálását, képernyőn való megjelenítését, továbbítását és futtatását. Ezek a cselekmények fokozottan alkalmasak arra, hogy az üzleti titok körébe tartozó információk birtokába juttassák a törvényi engedéllyel élő felhasználót. A szoftver alapjául szolgáló ötletet, elvet, elgondolást a szerzői jog nem védi, ez azonban a párhuzamos védelem elvével összhangban nem jelenti azt, hogy a Sztj. ezen rendelkezése kizárná a Ptk. üzleti titok védelmére vonatkozó szabályainak az alkalmazhatóságát. A Ptk. titokvédelmi szabályai sem alkalmasak arra, hogy az Sztj. ezen kivételeinek alkalmazhatóságát megakadályozzák, azok csak a kivételt igénybe vevő jogszerű felhasználóval szemben keletkeztetnek arra nézve kötelezettséget, hogy az ilyen módon megszerzett üzleti titkokat megőrizze.

2. Dekompilációs jog

Az önállóan megalkotott szoftver más szoftverekkel való együttes működése lehetőségének a megteremtése érdekében a szerzői jogi törvény lehetővé teszi, hogy a felhasználó a védelem tárgyát képező szoftvert többszörözze vagy lefordítsa (visszafejtse). A visszafejtés és a többszörözés lehetőségét csak szigorú keretek között, a jogosult jogainak és jogos érdekeinek a védelmére tekintettel teszi lehetővé a törvény.

A törvény egyrészt korlátozza a jogosultak körét: csak a szoftver jogszerű felhasználója és – tekintettel arra, hogy a szoftver visszafejtése és az interoperabilitás megteremtése programozói ismereteket követel meg – a jogszerű felhasználó megbízottja számára teszi lehetővé a védelem tárgyát képező szoftver visszafejtését.

A visszafejtés jogszerűségének a vizsgálata során figyelembe kell azt is venni, hogy az együttes működtetéshez szükséges információ a visszafejtési jog jogosultjai számára milyen mértékben volt hozzáférhető. A dekompilációs jog csak akkor illeti meg a jogosultakat, ha az így megszerezni kívánt információ egyébként nem minősül könnyen hozzáférhetőnek. A dekompilációs jog a szoftvernek csak azon részeire korlátozódik, amely részek az együttes működés megteremtése szempontjából szükségesek.

A visszafejtési jog gyakorlása során megszerzett információk sem használhatóak fel korlátlanul. Az nem használható fel egy másik, hasonló szoftver kifejlesztéséhez, előállításához, forgalomba hozatalához, sem a szerzői jogot sértő egyéb cselekményekhez. Az ilyen módon megszerzett információ nem közölhető mással, kivéve, ha az együttes működés másképp nem valósítható meg. A megszerzett információ nem használható fel az interoperabilitás megteremtésén kívüli célra.

A szerzői jogi törvény ezenfelül az úgynevezett háromlépcsős tesztet¹⁴ is alkalmazni rendeli a visszafejtési cselekményekre. A felhasználót csak akkor illeti meg a visszafejtési jog, ha *a)* nem sérelmes a mű rendes felhasználására, indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, *b)* megfelel a tisztesség követelményének, és *c)* nem irányul a visszafejtési jog rendeltetésével össze nem férő célra.

A fentebb kifejtett konjunktív feltételeknek megfelelő visszafejtési jog felhasználási szerződésben érvényesen nem zárható ki.

III. A General Public License és a copyleft

A nyílt forráskódú szoftverek története egészen az informatika hőskoráig nyúlik vissza. A számítástechnika széles körű elterjedése előtt, amikor a számítógépek kifejezetten nagyok és drágák voltak, a szoftvereket a programozóknak egyedire szabva kellett elkészíteni, hogy megfeleljenek a kevés felhasználó igényeinek, és az adott hardveren el is induljanak, ezért az 1970-es évek végéig nem alakult ki a szoftvereknek a maihoz hasonló piaca. Ilyen körülmények között a fejlesztők számára természetes volt, hogy megosztják egymás között az elért eredményeiket, és hozzáférést biztosítanak a szoftver forráskódjához. Ezzel a módszerrel biztosították a gyorsabb fejlődést, hiszen amikor egy programozó elkezdett egy új projekten dolgozni, nem kellett a semmiből felépítenie a munkáját, hanem felhasználhatta mások eredményeit, meglévő programokat alakíthatott át azért, hogy a céljait elérje. Ezt a fajta hozzáállást a szoftverfejlesztés korabeli művelésének a helye is meghatározta. Az in-

¹⁴ Sztj. 33. § (2).

formatikai kutatásokat jellemzően egyetemek számítástechnikai laborjaiban végezték, és ebben a tudományos környezetben természetesnek számít, hogy az elért eredményeiket a kutatók ingyenesen megosztják egymással – nemcsak azért, hogy az újonnan megszülető tudományág fejlődése gyorsabb lehessen, hanem mert egy tudós csak úgy érheti el a tudományos közösség megbecsülését, ha számot ad munkásságáról, és az általa fejlesztett szoftver megismerését lehetővé teszi. A változást a személyi számítógépek széles körű elterjedése jelentette, amellyel együtt a szoftverek is beköltöztek a mindennapokba. Létrejött egy jelentős piaci igény általánosnak tekinthető célokat kiszolgáló szoftverek iránt, és a szabványosított hardver miatt a fejlesztők könnyebben tudtak széles körben terjesztett szoftvert alkotni. Az újonnan létrejött piaci környezet természetesen hatással volt a szoftverfejlesztők és azok munkáltatóinak szerzői joghoz való hozzáállására is.

A fizetőképes kereslet megjelenésével a szoftverfejlesztéssel foglalkozó vállalatok arra kezdtek el törekedni, hogy maximalizálják a profitjukat. Ezt úgy lehetett közvetlenül elérni, hogy pénzt kértek a fejlesztéseikért, a felhasználók számára pedig a lehető legkevesebb, a piaci értékesítéshez még éppen csak elégséges jogot biztosító szoftverfelhasználási engedélyeket kötöttek ki.

Ez volt az a folyamat, ami ellen a Free Software Foundation és alapítója, Richard M. Stallman fellépett. Stallman az 1970-es években az MIT mesterséges intelligenciával foglalkozó laborjában dolgozott szoftverfejlesztőként, ezért közvetlenül tapasztalhatta meg, hogy milyen hatása van a kereskedelmi szoftverek elterjedésének a felhasználók jogaira. Az MIT laborjában lévő nyomtatókon futó nyílt forráskódú szoftverekhez való hozzáférést Stallman arra használta fel, hogy módosítsa azokat, így a nyomtató e-mailben tudta jelezni a labor munkatársai felé, ha elakadt benne a papír. Amikor az MIT új Xerox nyomtatókat szerzett be, Stallman ugyanezt a javítást próbálta elvégezni rajtuk, azonban a gyártó nem engedett hozzáférést a forráskódhoz. Ez volt az a probléma, amivel Stallman szembesülve elkezdte szervezni az alapítványát és a szabadszoftver-mozgalmat.¹⁵

Stallman alapítványának társadalmi és politikai küzdelméhez a legfontosabb jogi keretet a legelőször 1989-ben bemutatott GNU General Public License adta. A szoftvereket jellemzően felhasználási szerződéseken keresztül hasznosítják a szerzői jogi jogosultak. A GNU GPL is egy ilyen felhasználási szerződés. Stallman a licenccel a copyleft eszközhöz nyúlt: azzal a szerzői jogi szabályozással igyekezett biztosítani a felhasználók jogait, amelyet a nagyvállalatok éppen ellentétes hatással alkalmaztak. Azért hívta copyleftnek, mert a másolás jogát a licenbe vevőnél hagyta,¹⁶ és szellemesen egyúttal arra is utalt vele, hogy angolul copyrightnak hívják a szerzői jogot.

¹⁵ Sam Williams: Free as in Freedom, Richard Stallman's Crusade for Free Software – <http://oreilly.com/openbook/freedom/ch09.html>.

¹⁶ Bruce Perens: The Open Source Definition – <http://oreilly.com/catalog/opensources/book/perens.html>.

Ezek a felhasználói jogok a következők:

- jog a szoftver futtatásához,
- jog a forráskód megismeréséhez és megváltoztatásához,
- jog a szoftver terjesztéséhez,
- jog a szoftver módosított változatának a terjesztéséhez.

1. A szerződést kötő felek

A GPL-licenc minden olyan szoftverre és annak dokumentációjára vonatkozik, amelyet a szerzői jog jogosultja a GPL-licenc hatálya alatt terjeszt. A felhasználó a szoftver másolásával, terjesztésével és módosításával – vagyis a futtatásával nem – elfogadottnak tekinti a szoftverfelhasználási szerződését.

2. A GPL-licenc hatálya alá tartozó program terjesztése

A licenc alá tartozó szoftver szabadon terjeszthető bizonyos korlátozásokkal: a továbbadott másolatoknak is tartalmazniuk kell a GPL-re való utalást és a licenc szövegét vagy az elérhetőségét. A licenc hatálya alá tartozó szoftver főszabály szerint forráskód formájában kerül közreadásra, hiszen csak így biztosítható hatékonyan a szoftver szabad feldolgozásához való jog. A szoftver gépi kódban való terjesztése csak abban az esetben lehetséges, amennyiben a licencbe adó az alábbi feltételek közül legalább az egyiket teljesíti:

1. a program az alapul szolgáló forráskóddal együtt kerül terjesztésre, vagy
2. három évig érvényes írásos ajánlat keretében kell biztosítani a forráskódhoz való hozzáférést legfeljebb az indokolt költségek ellenében, vagy
3. kereskedelmi forgalomban egyáltalán nem megjelenő szoftverek esetében a forráskód fellelhetőségének a helye megnevezésre kerül.¹⁷

3. Felhasználói jogosultságok és kötelezettségek a fedett munka¹⁸ módosítása esetén

A GPL-licenc alatt terjesztett szoftver szabadon átdolgozható, azonban a reciprocitás elve¹⁹ alapján az átdolgozás eredményeként létrejövő szoftver is az eredeti licenc hatálya alá fog tartozni, vagyis ingyenesen terjeszthető lesz, kivéve ha a díj ellenében valamilyen szavatosságot vállal az átdolgozó, vagy fizikai adathordozón terjeszti a szoftvert.

¹⁷ GNU GPLv1 3. pont.

¹⁸ A fedett munka (az angol eredetiben „covered work”) a GPL vonatkozásában a licenc hatálya alá tartozó, módosítás nélküli vagy módosított szoftvert jelenti.

¹⁹ John Tsai: For better or worse: Introduction of the GNU General Public License – http://btlj.org/data/articles/23_1/547-581.pdf. Vettere szerint a GPL-licenc ezen jellemzője pandemikusnak minősül. Lásd: Greg R. Vetter: „Infectious” open source software: spreading incentives or promoting resistance? – <http://law.uh.edu/faculty/gvetter/documents/Vetter.InfectiousOSS.IncentivesOrResistance.Final.pdf>.

A licenc egyedi módon szabályozza a hatálya alá tartozó programrészletek beépítését egy másik szoftverbe: az így létrejövő szoftver is szabadon terjeszthetővé válik a GPL-licenc hatálya alatt. Ez a szabály azonban nem vonatkozik arra az esetre, amikor a szoftverek nem vesztik el önállóságukat, pusztán az egymástól független szoftverek egymás mellett kerülnek alkalmazásra, vagy azonos adathordozón kerülnek terjesztésre. Ilyenkor a többi program szabadon licencelhető lesz.

Az eredeti szoftver szerzőjének személyhez fűződő jogainak védelme érdekében a szoftver megváltoztatása, módosítása és átdolgozása esetén az átdolgozónak meg kell jelölnie az átdolgozás tényét és idejét. Ha a szoftver másolására, módosítására és terjesztésére a licencbe ütköző módon kerül sor, az érvénytelennek minősül, és megszűnnek a licencbe vevő jogai. Azonban az a körülmény, hogy a felhasználási szerződés reciprocitása lehetővé teszi azt is, hogy a már egyszer átdolgozott programot egy harmadik személy ismét átdolgozza és a GPL-licenc alatt közzétegye, kétséggé teszi a jogsértőkkel szemben bírói úton való fellépést bizonyos esetekben. Ilyen eset lehet az, amikor az „A” által fejlesztett és a GPL hatálya alatt terjesztett programot „B” átdolgozza, és a szerződéssel összhangban terjeszti a saját módosított verzióját. Tételezzük fel, hogy a jogsértést elkövető „C” tulajdonosi programként kezdi terjesztani „B” változatát, ami ellen „B” valamilyen okból kifolyólag nem lép fel. Abban, a nyílt forráskódú szoftver fejlesztése során jellemző esetben, ha nem lehet pontosan meghatározni az egyes szerzők hozzájárulásait, és ezért a szerzői joguk terjedelmét, bizonytalanná válik „A” jogérvényesítésének a sikere „C”-vel szemben. Erre a problémára az jelentheti a megoldást, ha a felhasználási szerződés meghatározza azt a személyt, aki jogosult fellépni a jogsértőkkel szemben. A reciprocitás elvének érvényesülése miatt rendezni kellett azoknak a jogi helyzetét, akiknek a licence a szerzői jogot megsértő féltől származik: a jogvesztés nem terjed ki azon licencbe vevőkre, akik megfelelnek a General Public Licence feltételeinek.

4. GNU General Public License 2.0

Már a GNU GPL első verziójának végén is előrevetítik a licenc szerzői, hogy a későbbiek folyamán az eredeti GPL-licenccel azonos szellemiségű, ámde a részletszabályok tekintetében a GPL-licenc átalakított, új változatai kerülnek majd kiadásra. Az első ilyen átalakításra az első verzió megjelenése után két évvel, 1991-ben került sor.

Érdekes változása a licencnek, hogy megemlíti az aláírásának a hiányát, és emlékeztet arra, hogy a licenccelt programhoz a licencbe való beleegyezésen kívül semmilyen más módon nem lehet érvényesen hozzájutni. A szerződés ezen rendelkezése jóindulattal is csak jelzésértékűnek tekinthető, hiszen egy licenciaszerződéstől nem remélhető olyan joghatás, hogy a Szjt. szerződéssel szemben alaki követelményeket támasztó kógens rendelkezéseitől eltérést engedjen.

A felhasználási szerződés szövege a változtatás nyomán egyértelművé teszi, hogy bírósági ítélet vagy szabadalmi jogok megsértése következtében a licencbe vevő nem mentesülhet a szerződésben felállított feltételek alól. Abban az esetben, ha a licencbe vevő nem tudja teljesíteni valamely jogi kötelezettségét a licenciaszerződésben vállalt kötelezettségekkel egyidejűleg, tartózkodnia kell a fedett program terjesztésétől. A szerződés ezen kitételét nevezi Stallman „Liberty or Death”-klauzulának.²⁰

A licenciaszerződés kettes verziója tovább árnyalta azt a szabályrendszert, amely a különböző részek kapcsolásával létrejött programok jogi sorsát igyekszik rendezni. Ha egy meghatározható része a programnak nem a fedett munka módosítása, és a fedett programtól elkülönítve terjesztik, akkor a szerződés szabályai nem lesznek kötelezően alkalmazandóak rá. Abban az esetben azonban, amikor a fedett munka részeként kerül terjesztésre ugyanez a program, akkor a szerződés a módosított munkára mint egészre alkalmazandóvá válik. A licenc továbbra sem alkalmazandó azon az alapon, hogy a fedett programmal azonos adathordozón kerül terjesztésre a másik program.

IV. A GNU General Public License 3.0 és a magyar jog

A General Public License kettes verziója volt a leghosszabb életű a Free Software Foundation által alkotott szoftverfelhasználási engedélyek közül, hiszen megjelenése után 16 évet kellett várni a következő változatra. Ennyi idő alatt a jogi és technológiai fejlődés miatt a GPLv2 számos ponton meghaladottá vált, és alkalmazása több gondot is okozott a nyílt forráskódú szoftverekkel kapcsolatba kerülő jogászoknak és informatikusoknak. Ezekre a gondokra adott válaszkísérletnek tekinthető a GPL harmadik és egyben legújabb változata, amelyen keresztül a felhasználási szerződés rendelkezéseinek magyar jogrendszerben való hatályosulását is be kívánjuk mutatni.

1. A szerződés létrejötte

A felhasználási szerződések megkötése esetében a Szt. kötelező írásbeli formát ír elő főszabályként. A szerzői jogi kódex mögöttes jogszabályát képező Ptk. határozza meg, hogy mikor minősül egy szerződéses jognyilatkozat írásban megtettnek. A magánjogi kódex szabálya alapján ha a jognyilatkozatot írásban kell megtenni, az akkor érvényes, ha legalább a lényeges tartalmát írásba foglalták, és a nyilatkozó fél azt aláírta. Az írásbeliség követelményét fokozott biztonságú elektronikus aláírás használatával is lehet teljesíteni.

A Szt. szűk körben maga is kivételeket enged az írásbeliség követelménye alól: nem kötelező a szoftver felhasználására vonatkozó szerződés írásba foglalása a szoftver műpéldányá-

²⁰ *Richard M. Stallman*: Transcript of Richard Stallman at the 2nd international GPLv3 conference – <https://fsfe.org/campaigns/gplv3/fisl-rms-transcript.en.html>.

nak a kereskedelmi forgalomban történő megszerzése esetén,²¹ tehát ilyen esetben ráutaló magatartással a felhasználási szerződés érvényesen elfogadható.²² Ez a szabály azonban nem enged kivételt a formakényszer alól olyankor, amikor nem a dologi műpéldány közvetítésével, hanem lehívásra hozzáférhetővé tétel útján kerül terjesztésre a szoftver, márpedig a GPL hatálya alá tartozó szoftverek jellemzően így kerülnek terjesztésre.

Dogmatikailag ugyan különböző, de lényegét tekintve hasonló eredményre vezet a Sztj. 2006. január 1-jétől hatályos módosítása, amely szerint ha a 26. § (8) bekezdésében szabályozott módon történő nyilvánossághoz közvetítést maga a szerző gyakorolja, a felhasználási szerződést írásba foglaltnak kell tekinteni, ha a műre a szerző elektronikus úton kötött és rögzített szerződéssel enged további felhasználást.²³ Ez a módosítása a jogszabálynak csak szűk körben alkalmazható, ezért nem eredményezte széles körben az írásbeliség áttörését, a clickwrap- és browswraplicenckek széles köre továbbra is alakilag érvénytelennek minősül.²⁴

A fentebb bemutatott szabályokkal ellentétben nem írásban megkötött felhasználási szerződés semmis. A semmis szerződésre nem lehet jogosultságot alapítani, és a szerződés teljesítését követelni.²⁵ A szerződés alaki hibájának ezen súlyos következményét enyhíti az a szabály, miszerint az alakiség megsértése miatt semmis szerződés a teljesítés elfogadásával a teljesített rész erejéig érvényessé válik. Vagyis az internetről letöltött szoftver használatba vétele után a szerződés akkor is érvényes, ha a felek azt nem foglalták írásba. A felek rendelkezésére áll még a szerződésük konvalidációja, valamint azt bíróság is érvényessé nyilváníthatja. Az itt tárgyalt, a szerződés érvényességét érintő jogintézmények azonban csak félmegoldások, ezen a mostanra tömegessé vált élethelyzetben a jogalkotónak segíteni kell.

2. A szerződés közvetlen tárgya

A felhasználási szerződés közvetlen tárgya a szoftverfelhasználására vonatkozó engedély megadása. Annak meghatározása azonban, hogy mit is értünk szoftver alatt, már nem ennyire egyértelmű. A szoftverek esetében – azt megjegyezve, hogy az online többszörözés vált a jellemzővé napjainkban – a kód mellett létezhet egy adathordozó is, ami a kód tárolására szolgál. Ez a körülmény felveti annak a kérdését, hogy elválhat-e a szoftver műpéldányára vonatkozó dologi jog a szoftver felhasználási jogától. Másképpen megfogalmazva, elképzel-

²¹ Sztj. 60. § (5).

²² Shrinkwrap-szerződések 1.: *Telek Eszter*: A szoftverfelhasználási szerződések elmélete és gyakorlata, avagy végfelhasználók és szoftvergyártók háborúja. Infokommunikáció és Jog, 5. évf. 27. sz., 2008 május, p. 209.

²³ Sztj. 45. § (3).

²⁴ *Telek*: i. m. (22), p. 207.

²⁵ Ptk. 6:108. § (1).

hető-e az, hogy a szoftverpéldány másolatát kereskedelmi forgalomban megszerző személy csak az adathordozót mint dolgot szerzi meg. A válasz „finomított igen”.²⁶

A probléma vizsgálata során nem szabad, hogy megtévesszen minket az a körülmény, hogy a szoftver műpéldányának a kereskedelmi forgalomban történő megszerzése esetén nem szükséges a szerződés írásba foglalása. Ilyenkor is szükség van felhasználási szerződésre, a különbség csak annyi, hogy ezt a szerződést szóban vagy ráutaló magatartással fogadja el a felhasználó. Vagyis ilyenkor sem a dologi műpéldány tulajdonjogának a megszerzése keletkezteti a felhasználási jogot.

A másik tételre vezető jogi norma a szoftver irányelv azon rendelkezése, amely a szoftver jogszerű megszerzőjét a szoftver rendeltetésszerű felhasználásával összefüggésben külön szerződéses kikötés hiányában is bizonyos felhasználási cselekményekre jogosítja. E szabály sem jelenti azonban azt, hogy egyenlőségjelet lehetne tenni a program jogszerű megszerzője és az adathordozó jogos birtokosa között. A felhasználási jog megszerzésének feltétele, hogy legyen a felhasználásra egy létező és érvényes jogcím, jellemzően felhasználási szerződés vagy vagyoni jog átruházási szerződés. A felhasználási jog megszerzéséhez tehát a tradíció önmagában nem elégséges.²⁷

3. A szerződés közvetett tárgya

Azt, hogy pontosan milyen program kerül terjesztésre a felhasználási szerződés létrejöttén keresztül, maga a licencszerződés fogja meghatározni saját tárgyi hatályának definiálásával. A licenc egyik problémája saját hatályának kétértelmű meghatározása volt az USA szerzői jogi törvényének fogalmaihoz képest. A licenc alkalmazási köre kiterjed arra a derivatív programra, amely a licenc hatálya alá tartozó program átdolgozásával jött létre. Ugyanakkor a licenc értelmező rendelkezése gyakorlatilag kiterjeszti ezt a kört azokra a programokra is, amelyek részben vagy egészben eredeti, módosított vagy más nyelvre lefordított formában tartalmazzák a GPL-licenc alatt terjesztett programot. Az USA szerzői jogi törvénye az ilyen műveket azonban nem derivatív munkának, hanem összeállításnak határozza meg,²⁸ vagyis a GPL-licenc egymástól távol lévő jogi fogalmakat olvaszt egybe. Ez a fajta jogi bizonytalanság közvetlenül arra van hatással, hogy a szerzőnek mikor kell megfelelnie a GPL-licenc előírásainak,²⁹ és hogy elvileg meddig terjedhet a GPL-licenc reciprocitása: milyen messzire nyúlhat az a szerzői jogi lánc, amely az egymásnak alapul szolgáló nyílt forráskódú szoftvereket összeköti. Ez nem pusztán elméleti jelentőségű vita, egy szoftver kifejlesztésének műszaki természete miatt komoly jelentősége van. Egy összetett és nagyméretű programot

²⁶ Faludi Gábor: A felhasználási szerződés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999, p. 95.

²⁷ Faludi: i. m. (26), p. 96–97.

²⁸ Copyright Act of 1976 section 101.

²⁹ Robert W. Gomulkiewicz: General Public License 3.0, Hacking the free software constitution – http://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/U_HOU_US/H051201G.pdf.

a készítői gyakran nem monolit módon írnak meg, hanem kisebb modulokra szedik szét azért, hogy könnyebben megértsék a felépítését, egyszerűbb legyen új funkciók hozzáadása. Ezzel a módszerrel a programkód újrahasznosítása is egyszerűbbé válik, ami a szabadszoftver-mozgalomnak is az egyik sarokköve. Ezeket a gyakran külön-külön is működőképes programokat aztán összekapcsolják, így hozzák létre a nagyobb programot. A szoftverek kapcsolására sor kerülhet statikusan és dinamikusan.³⁰ Statikus kapcsolásnál a modul kódját beágyazzák a nagyobb program kódjába, ami ezzel elveszíti az önállóságát. Ez a fajta kapcsolat egyértelműen beletartozik abba a körbe, amit a GPL-licenc származékos műnek nevez. Vagyis ha egy GPL-licences modult beágyaznak egy nagyobb program kódjába, az így létrejövő program is a kisebb modul jogi sorsát fogja osztani.

Ennél nehezebb kérdés a dinamikus kapcsolással létrejött programok jogi sorsa. Ilyenkor ugyanis a modul nem veszíti el önállóságát, önállóan fog lefutni, a nagyobb program csak egy hivatkozáson keresztül hasznosítja. A másfajta műszaki háttér miatt vitatható, hogy az így létrejött szoftver a GPL-licenc alatt terjeszthetővé válik-e.³¹ Ezt a jogi bizonytalanságot néhány gyártó ki is használta, amikor üzleti titkaikra hivatkozva zárt forráskódú kereskedelmi meghajtóprogramokat adtak ki termékeikhez a Linux-kernel moduljaként.

A GPL-licenc hármaskörében igyekeztek tisztázni ezt a bizonytalanságot, ezért tovább részletezték az idevonatkozó szabályokat. A licenc értelmében a lefedett program vonatkozó forráskódja magában foglalja a társított felületdefiníciós fájlokat, valamint az olyan megosztott programkönyvtárak és dinamikusan kapcsolt alprogramok forráskódját, amelyeket a munka kifejezetten igényel például a bizalmas adatkommunikációhoz vagy az alprogramok és a munka egyéb részei közötti folyamatvezérléshez. Ez az új szabályozás gyakorlatilag a Free Software Foundation fentebb vázolt szakmai vitában képviselt álláspontját emelte át az új licencbe.³² Gyakorlati haszna a részletesebb szabályozásnak az lehet, hogy nem lesz fenntartható olyan vélemény, hogy a dinamikusan kapcsolt programok soha sem eshetnek a licenc hatókörébe, ezt leszámítva azonban a jogértelmezés bizonytalansága továbbra sem javult, hiszen esetről-esetre kell majd eldönteni, hogy milyen kapcsolat valósítja meg a „bizalmas adatkommunikációt” a programok között.

A magyar jog alkalmazásában a felhasználási szerződés ezen része jövőben megalkotandó művekre vonatkozó felhasználási szerződésnek minősül. A licenc fentebb kifejtett szabályai nagy részletességgel meghatározzák, hogy az átdolgozás eredményeképpen létrejövő program milyen esetekben esik a szerződés reciprocitásának hatálya alá, ezért az nem ütközik

³⁰ Matt Asay: The GPL: Understanding the License that Governs Linux – <https://www.novell.com/cool-solutions/feature/1532.html>.

³¹ Lothar Determann: Dangerous Liaisons – Software Combinations as Derivative Works – http://www.btlj.org/data/articles/21_04_04.pdf.

³² What is the difference between “mere aggregation” and “combining two modules into one program”? – <http://www.gnu.org/licenses/old-licenses/gpl-2.0-faq.html#MereAggregation>.

az életműszerződés megkötésének tilalmába.³³ A szerződés egyik legfontosabb elemének tekinthető reciprocitás elve tehát alapvetően a magyar jogban is érvényes.

4. A szerző személyhez fűződő jogai

A GPL hatálya alá tartozó szoftvert módosító programozó a szerzői jog alkalmazásában társszerzőnek fog minősülni. A GPL a szerző szoftverhez fűződő összes jogának átruházhatóságán alapszik,³⁴ ezért érdemes megvizsgálni a licenc hatályosulását a magyar szerzői jog által a szerzőnek biztosított személyhez fűződő jogok szempontjából.

A szerző személyhez fűződő joga annak eldöntése, hogy nyilvánosságra kívánja-e hozni művét, vagy azt inkább titokban akarja tartani.³⁵ A GPL nem követeli meg a szerzőtől a módosított munka nyilvánosságra hozatalát, csak a lefedett munka továbbadásakor kerül sor a szoftver automatikus licencelésére,³⁶ ezért ebből a szempontból sem jogellenes a szerződés. A szerző azonban úgy is dönthet, hogy a műve nyilvánosságra hozatalához adott engedélyt visszavonja. Ez természetesen súlyosan érintheti a reciprocitási láncban később következő felhasználókat, ennek ellenére a felhasználási szerződés ezzel ellentétes rendelkezései jogellenesség miatt semmisek.

A szerzőnek joga van arra, hogy nevét, szerzői minőségét a programon feltüntessék. Mivel a nyílt forráskódú szoftverek világában az egyenrangú résztvevők által önkéntesen végzett alkotótevékenység³⁷ dominál, különösen nagy jelentősége van annak, hogy a forráskód különböző módosított változatait megkülönböztessék egymástól. Ennek az elvárásnak próbál megfelelni a GPL azon rendelkezése, amely a módosító nevének és a módosítás tényének feltüntetését követeli meg a felhasználótól³⁸ a programon. Mivel a forráskódhoz való hozzáférés mindig biztosított, ezért ezt a jelölést maga a forráskód is tartalmazhatja úgynevezett kommentként. Problémák akkor jelentkeznek, amikor a szerző valamilyen okból nem akarja, hogy nevét feltüntessék a programban. A személyhez fűződő jogok részeként a szerzőt a névjog negatív értelemben is megilleti,³⁹ hiszen követelheti nevének eltávolítását, illetve jogosult név nélkül közzétenni a művét. A szerződés kifejezett rendelkezése ellenére is választhatja a szerző az anonimitást, hiszen a GPL ezen része semmis szerződési feltétel. A szerzői jogi törvény és a GPL ellentétét szerencsére sikeresen enyhíti a szerzőnek az a lehetősége, hogy felvett néven tegye közzé a szoftver módosításait.

³³ Szjt. 44. § (1).

³⁴ *Reto Mantz*: Rechtsfragen von Open Source – http://retosphere.de/opensource/Rechtsfragen_von_Open_Source.pdf.

³⁵ *Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás*: i. m. (10), p. 64.

³⁶ General Public License version 3 – <http://www.gnu.org/copyleft/gpl.html>, 10. pont.

³⁷ Peer production, lásd: *Telek Eszter*: Ingyen sör és szórásszabadság: szoftverek teljes és részleges közkinccsbe bocsátása. Infokommunikáció és Jog, 7. évf. 4. sz., 2010. május, p. 156.

³⁸ I. m. (36), 5. a) pont.

³⁹ *Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás*: i. m. (10), p. 66.

A szerzőt megillető személyhez fűződő jogok harmadik csoportját a műve integritásához való jog képezi. A szerző az Sztj.-re hivatkozva⁴⁰ a GPL-licenc rendelkezései ellenére felléphet programjának bármely fajta eltorzítása ellen, amely a becsületére vagy a hírnevére sérelmes. Ez a jog a szerzőt a GPL ezzel ellentétes rendelkezései ellenére is megilleti, hiszen azok a magyar jog alkalmazásában jogellenesség miatt semmisnek minősülnek.

5. Szoftverszabadalmak

Az egyik legégetőbb kihívást⁴¹ a GPL-licencet alkalmazó szoftverfejlesztők számára az jelentette, hogyan védekezzenek a licencből eredő jogaik gyakorlását veszélyeztető szabadalmakkal szemben. A szabadalom a szabadalmasnak az állam által adott kizárólagos jog, amely megakadályozza, hogy más a szabadalmas engedélye nélkül a szabadalom tárgyát előállítsa, használja vagy terjessze. A szabadalomnak ez a fajta kizárólagossága teljesen ellentétben áll a nyílt forráskódú szoftvereket kísérő licencszerződések céljával és szellemiségével. Ha a nyílt forráskódú szoftverek felhasználói megalapozottan attól tarthatnak, hogy szabadalmi perek alperesei lesznek csak azért, mert egy nyílt forráskódú programot használnak, akkor olyan vállalatok megoldásait kezdik választani, amelyek szabadalomhasznosítási szerződésekkel védik a saját ügyfeleiket. Ezzel rövid távon kvázi tulajdonosi programmá válnak az eredetileg nyílt forráskódú programok. Mivel azonban nem mindenki engedheti meg magának, hogy szabadalomhasznosítási szerződésekkel védekezzen, ezért a nyílt forráskódú szoftverek nagyszámú, de kevésbé tökeerős fejlesztői idővel felhagynának a tevékenységükkel, ami hosszú távon a nyílt forráskódú fejlesztési modell sajátos ökoszisztémájának összeomlásához vezetne. Jóllehet a GPL-licenc kettes verziója is tartalmazott a szabadalmasok mozgásterét korlátozó szabályt, azonban a nyílt forráskódú szoftverek ellen irányuló szabadalmi perek számának megnövekedése, és a szoftverszabadalmakkal kapcsolatos háttéralkuk megjelenése miatt a kétezres évek második felére a korábbinál részletesebb szabályokra volt szükség a GPL-licenc új verziójában. Az egyik ilyen, a GPL-licenc alatt terjesztett programokat is érintő eset a 2006 novemberében a nyílt forráskódú szoftverekkel foglalkozó Novell és a Microsoft által megkötött szerződés volt, amely a két vállalat szorosabb együttműködése mellett azt is biztosította, hogy egy bizonyos összegért cserébe a Microsoft tartózkodni fog szabadalmainak peres úton való érvényesítésétől a Novell ügyfeleivel szemben. A két vállalat jogászai elmésen nem minősítették a szerződést szabadalomhasznosítási szerződésnek, hanem a GPL-licenc kettes verziójának egyik joghézagát kihasználva csak a perléstől való tartózkodásról állapodtak meg, így a Novell sem veszítette el a GPL-licencből származó jogait.

⁴⁰ Sztj. 13. §.

⁴¹ Richard S. Stallman: The GNU Operating System and the Free Software Movement. In Chris DiBona, Sam Ockman: Open Sources. Voices from the Open Source Revolution, O'Reilly Media, 1999 – <http://oreilly.com/openbook/opensources/book/stallman.html>.

Az új licenc szoftverszabadalmak ellen alkotott szabályai négy csoportra tagolhatók:⁴²

- a) egyértelmű engedély a szabadalmak hasznosítására,
- b) szabadalmi jog érvényesítését szankcionáló rendelkezés,
- c) „tudott, hogy függő” kitétel a reciprocitási láncban következő felhasználó védelme céljából,
- d) szabadalomhasznosítási szerződésekre vonatkozó rendelkezések.

a) Egyértelmű engedély a szabadalmak hasznosítására

Azoknak a személyeknek a szabadalmaira ad egyértelmű hasznosítási engedélyt a GPL-licenc, akik létrehozzák vagy módosítják a licenc hatálya alá tartozó programot, és olyan mértékben, amely a licencben foglalt jogok gyakorlásához szükséges, vagyis amelyek megéléte nélkül a licencben foglalt jogok gyakorlása megsértené a szabadalmas jogait. Ez a hasznosítási engedély nem kizárólagos, az egész világra kiterjedő és jogdíjmentes, valamint a licenc elfogadása idején már lajstromozott és a csak később lajstromozásra kerülő szabadalmakra is vonatkozik. Azonban a GPL-licencben lévő szabadalmi felhasználási engedély korántsem korlátlan. Csak azon személyek által birtokolt szabadalmak tartozhatnak a hasznosítási engedély hatálya alá, akik a GPL-licenc hatálya alá tartozó szoftvert létrehozzák vagy módosítják,⁴³ a szoftverek egyszerű terjesztőinek birtokában lévő szabadalmak tehát nem.⁴⁴ Nem tartoznak ebbe a körbe azok a szabadalmak sem, amelyeknek a program későbbi, más által végrehajtott módosítása miatt lesz jelentőségük.

A magyar jog nem várja el a szabadalomhasznosítási szerződések feltétlen írásba foglalását, ezért a licenc ezen rendelkezésének alaki érvényességéhez nem fér kétség.

b) Szabadalmi jog érvényesítését szankcionáló rendelkezés

A szabadalomhasznosítási engedély negatív definiálásának tekinthető az a rendelkezése a licencnek, ami közvetve a szabadalmi jog érvényesítését szankcionálja. A licencbe adó nem korlátozhatja az eredeti licencben biztosított jogokat a program terjesztése során, a licenc értelmezésében pedig ilyen korlátozásnak minősül egy szabadalmi per megindítása a program licencbe vevőivel szemben. Más nyílt forráskódú szoftverek felhasználói szerződéseiből⁴⁵ átemelt szankcióként ilyenkor a felperes licencének érvényessége megszűnik, vagyis valaki nem lehet egyszerre egy szabadalmi per felperese és a GPL-licenc által jogosított

⁴² Tsai: i. m. (19).

⁴³ Őket nevezi a szerződés közreműködőknek.

⁴⁴ Az új licenc korai tervezetében a közreműködők mellett a terjesztők is szerepeltek, azonban a jelentős szabadalmakkal rendelkező vállalatok nyomására ez kikerült a végleges változatból, lásd GPLv3 Third Discussion Draft Rationale 2007 – <http://gplv3.fsf.org/gpl3-dd3-rationale.pdf>.

⁴⁵ Többek között az Apache Licence kettes verziója, a Mozilla Public Licence kettes verziója és a Nokia Open Source Licence is hasonló megoldást tartalmaz.

személy. Ezzel a módszerrel különösen azokat a jogalanyokat lehet a jogérvényesítéstől eltántorítani, akik üzleti tevékenységük során részben vagy egészben a GPL-licenc hatálya alá tartozó programokat hasznosítanak, hiszen az ilyen összetett technikai megoldásokat tartalmazó programok helyettesítése rövid távon nehézségeket okozhat. Természetesen ez a szabály senkit sem akadályozhat meg abban, hogy a GPL-licenc hatálya alá tartozó programok terjesztésével rögtön felhagyjon, mielőtt benyújtja a keresetlevelét a bírósághoz. A kellően motivált szabadalmi jogosultak ellen tehát nem lehet hatásos eszköz.

A szerződés jelen rendelkezésének a magyar jogrendszerben való érvényessége attól függ elsősorban, hogy milyen módon értelmezzük azt. A szabály tisztán nyelvtani értelmezése során nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a licenc szövege határozottan megtiltja a kereset, illetve viszontkereset megindítását: „Őn ... nem indíthat keresetet azt állítva, hogy bármilyen szabadalmi igénypont meg lett sértve”.

A szabály tisztán nyelvtani értelmezése esetén nem kétséges, hogy a szerződés ezen rendelkezése jogszabályba ütközés miatt semmis lesz, hiszen az alaptörvényben biztosított jogorvoslathoz való jogot próbálja jogellenesen elvonni.

Létezik ennek a szabálynak egy logikai-rendszertani értelmezése is, ami gyökeresen más eredményre vezet a szerződés érvényessége, illetve részleges érvénytelensége szempontjából. A szabály vizsgálata során nem szabad figyelmen kívül hagynunk egyrészt a szerződés szerkezetét, másrészt a vitatott rendelkezés funkcióját sem. Ezt a fajta értelmezést támogatja a Ptk. is, amikor arról rendelkezik, hogy „Az egyes szerződési feltételeket és nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni”.⁴⁶

A licencszerződés szerkezetének vizsgálata kapcsán arra kell felfigyelnünk, hogy a szerződés önálló fejezetben szabályozza a licenc megszűnését. Ez egy egyszerűsítési technika része, aminek az a célja, hogy ne kelljen minden bekezdés végén a jogvesztést mint a szerződés megszégésének a sankcióját kilátásba helyezni. Ehelyett a szerződés meghatározza a licencbe vevő jogait és kötelezettségeit, majd a nyolcadik szakaszban arról rendelkezik, hogy a szerződés megsértésével a licencbe vevő jogai automatikusan megszűnnek. Vagyis akkor, amikor a tizedik szakasz végén a szerződés arról ír, hogy a licencbe vevő nem indíthat keresetet a bíróságon, valójában nem a jogorvoslati jogot akarják elvonni vagy korlátozni, hanem a nyolcadik szakasz segítségével a felhasználási jogot, ami így nem lesz jogellenesség miatt érvénytelen.

Hasonló következtetésre juthatunk akkor, ha a szabály funkcióját vizsgáljuk meg. A szerződésnek ez a rendelkezése azt kívánja elérni, hogy az érintett szabadalmak felhasználása miatt a felhasználónak ne kelljen szabadalmi pertől tartania. A szabadalomhasznosítási szerződések funkcióját tekintve ugyanez a céljuk. Mivel a licenc kifejezetten tartalmaz szabadalomhasznosítási engedélyt, ezért ezen vitatott rendelkezés tekinthető a felhasználási engedély negatív formában való megerősítésének is.

⁴⁶ Ptk. 6:86. § (1).

A felhasználási jog elvonása önmagában is egy szigorú szankció, különösen ha egy alapvetően jogszerű cselekmény jogkövetkezményeként kerül rá sor, ezért a jogellenesség miatti semmisségen kívül is lehetnek olyan, szerződéskötési szabadságot korlátozó magánjogi szabályok, amelyek az itt tárgyalt rendelkezés tényleges hatályosulását akadályozhatják. A GPL-licenc a magyar Ptk. alkalmazásában általános szerződési feltételnek minősül, hiszen azt alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározta, és jó eséllyel a szerződést kötő felek sem tárgyalták meg egyedi leg a GPL rendelkezéseit.⁴⁷

A Ptk. szerint tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg.⁴⁸ A tisztességtelen általános szerződési feltételt a sérelmet szenvedett fél megtámadhatja.

Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a Ptk. az úgynevezett feketelistában meg is határoz egyes szerződéses kikötéseket, amelyek mindig tisztességtelennek minősülnek. Ennek a feketelistának a nyolcadik pontja szerint fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben tisztességtelennek minősül az a kikötés, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó peres vagy más jogi úton történő igényérvényesítési lehetőségeit. Azonban nem életszerű, hogy a szerződést kötő fél egyszerre minősüljön egy szabadalom jogosultjának és fogyasztónak is, ezért jelen szerződéses feltétel tisztességtelen voltának megállapítását nem könnyíti meg jogszabályi vélelem.

c) „Tudott, hogy függő” kitétel a reciprocitási láncban következő felhasználó védelme céljából

A GPL-licencbe foglalt szabadalomhasznosítási engedély azokra az esetekre nem képes megoldást nyújtani, amelyeknél nem a licencbe adó rendelkezik a fedett programot érintő szabadalommal – hiszen ilyenkor a licencbe vevő megkapná a hasznosítási engedélyt –, hanem egy harmadik, a reciprocitási láncban nem szereplő személy. A „tudott, hogy függő” szabály megalkotására azért volt szükség, hogy a fedett program licencbe vevőit megóvják egy esetleges szabadalmi per következményeitől. Ennek a szabálynak az értelmében a licencbe adó nem terjesztheti az olyan programot, amelyről ténylegesen tudja, hogy a szabadalmi licenc hiányában a program továbbítása vagy használata az adott országban egy vagy több jogosnak vélt szabadalmat sért. Jóllehet ez a szubjektív elem a licencben is könnyen kibúvót jelent, azonban a licenc más megoldást is lehetővé tesz a hasonló helyzetekre. A fedett program terjeszthetővé válik,

⁴⁷ Ptk. 6:77. § (1).

⁴⁸ Ptk. 6:102. § (1).

1. ha a forráskódot nyilvános hálózatról elérhetővé teszik a GPLv3 hatálya alatt, vagy
2. ha a licencbe vevő megfosztja magát az adott munkára vonatkozóan a szabadalmi licenc összes előnyétől, vagy
3. ha a GPL-licenc követelményeivel összhangban megszervezi, hogy a szabadalmi licenc a további fogadó felekre is kiterjedjen.

Az első lehetőség az eddigieknél lényegesen nagyobb kötelezettséget hárít a licencbe adóra, hiszen az általános szabályokkal ellentétben nemcsak azok számára kell hozzáférhetővé tenni a forráskódot, akik a gépi kódot is megszerezték, hanem egy sokkal szélesebb, előre nem meghatározható kör számára kell elérhetővé tennie. A második lehetőség egy olyan drasztikus lépés, ami a licencbe adó egyéb üzleti tevékenységére is hatással lehet, ezért a tényleges alkalmazása kétséges. A harmadik lehetőségnél pedig annak költségvonzatai vetnek fel kétségeket.

d) Szabadalomhasznosítási szerződésekre vonatkozó rendelkezések

A Novell és a Microsoft között megkötött szerződés által keltett közfelháborodásra reagálva a Free Software Foundation két új szabályt helyezett el a licenc készülő új változatában azért, hogy további szerződések hasonló tartalommal való megkötését megnehezítse. Az első rendelkezése a Microsoft magatartása ellen irányult: ha valaki a GPLv3 hatálya alá tartozó programot terjeszt, azonban egy megállapodás nyomán a felhasználók csak egy bizonyos körének ad szabadalmi felhasználási engedélyt, akkor ezt a szabadalmi felhasználási engedélyt az összes felhasználó számára megadottnak kell tekinteni. A licenc második rendelkezése a Novell magatartása ellen irányul: a program terjesztéséhez való jog elvesztésének terhe mellett megtiltja, hogy a licencbe vevő olyan szerződést kössön szoftverek terjesztésével foglalkozó harmadik féllel, amelynek alapján a licenc hatálya alá tartozó program terjesztése miatt a licencbe vevő pénzt fizet azért, hogy a harmadik fél mindazoknak, akik a licencbe vevőtől megkapják a lefedett munkát, egy diszkriminatív szabadalmi licencet adjon. Diszkriminatívnak minősül a szerződés, ha nem biztosítja a GPL-licenc által megadott jogokat, vagy megtiltja azok gyakorlását, vagy feltétele ilyen jogok nem gyakorlása. Ez alól a szabály alól kivételt jelentenek a 2007. március 28. előtt megkötött szerződések, így a Novell–Microsoft-szerződés is. A GPL-licenc alkotói igyekeztek megakadályozni, hogy a továbbiakban a Novell–Microsoft-alkuhoz hasonló kreatív szerződésszövegezéssel a licenc megkerülhető legyen, ezért a szabadalmi licenc fogalmát tágan határozták meg: minden olyan kifejezett megállapodásra vagy elkötelezettségre vonatkozik annak elnevezésétől függetlenül, amely egy szabadalom hasznosításáról szól.

6. A szerzői jog védelmét szolgáló hatásos műszaki intézkedések megkerülése

A Szellemi Tulajdon Világszervezetének égisze alatt a részes államok 1996. december 20-án Genfben elfogadták a szerzői jogról szóló nemzetközi szerződést, amelyet a 2004. évi XLIX. törvény ültetett át a magyar jogrendszerbe. A szerződés tizenegyedik cikke a hatásos műszaki intézkedések védelmét teremti meg azzal, hogy a részes államok megfelelő jogi védelmet és hatékony jogorvoslatot biztosítanak azoknak a hatásos műszaki intézkedéseknek a megkerülése ellen, amelyekkel a szerzők műveik tekintetében korlátozzák az általuk nem engedélyezett, illetve a jogszabály által meg nem engedett cselekményeket. A WIPO-szerződést is figyelembe véve született meg az Európai Unió 2001/29/EK irányelve az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, szintén védve ezeket a hatásos műszaki intézkedéseket. Ezen közjogi előzmények után a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 95. § a szerzői jog megsértésének következményeit rendeli alkalmazni a hatásos műszaki intézkedés megkerülőivel szemben, feltéve, hogy ezt a cselekményt olyan személy hajtja végre, aki tudja vagy akinek az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a cselekmény célja a műszaki intézkedés megkerülése. Hatásos műszaki intézkedésnek minősül minden olyan eljárás, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket megelőzze, és ténylegesen alkalmas erre a célra. A GPL-licenc ugyan nem tiltja meg,⁴⁹ hogy a hatálya alá tartozó programba a szerző hatásos műszaki intézkedést építsen be, azonban a program átdolgozásához való joggal összhangban lehetővé teszi, hogy az ilyen intézkedéseket a licencbe vevő eltávolítsa vagy megkerülje. A WIPO szerzői jogi szerződésével, és így a részes államok szerzői jogával való összhang biztosítása miatt kísérelték meg a szerződésben annak kimondását, hogy semmilyen fedett munka része nem tekinthető a genfi szerződés alapján hatásos műszaki intézkedésnek. Egy ilyen fajta deklarációtól természetesen semmilyen joghatás nem remélhető. Ezenkívül a licencbe adó a lefedett program továbbadásakor lemond minden olyan jogáról, amellyel megtilthatná a hatásos műszaki intézkedés megkerülését akkor, ha az ilyen megkerülés befolyásolja a GPL-licencben a lefedett munkára vonatkozóan megadott jogok gyakorlását.

7. Fogyasztói termékekre vonatkozó szabályok

A felhasználó jogainak hatékony gyakorlását nemcsak a fentebb tárgyalt jogi eszközök képesek korlátozni, hanem különböző műszaki megoldások is. Az angol nyelvű szakirodalomban az első alkalmazója után „tivoization”-nek nevezett gyakorlat is ilyen műszaki megoldást jelent. A televízióműsor rögzítésére alkalmas eszközök gyártója, a Tivo, a General Public Licence kettes verziójának hatálya alá eső szoftvereket épített be termékeibe, és for-

⁴⁹ Jóllehet a Free Software Foundation ideológiai okokból ellenzi a hatásos műszaki intézkedések alkalmazását.

málsan meg is felelt a licencszerződés rendelkezéseinek, hiszen a termékén futó szoftver forráskódját a módosítást is lehetővé téve közzétette. Egyúttal azonban egy olyan különleges áramkört épített be az eszközökbe, amely képes volt érzékelni a rajta működtetett szoftver módosított voltát, és letiltotta az eszköz működését, amikor módosított szoftvert próbáltak rajta elindítani. Vagyis a felhasználónak lehetősége volt az eszközön futó szoftver megismerésére és módosítására, de nem volt képes arra, hogy a saját módosított változatát az érdekeinek megfelelően használja is. Ezzel a Tivo nem sértette meg a licencszerződés szabályait, de ellentmondott céljának és szellemiségének. Az ilyen in fraudem legis gyakorlat elterjedése miatt volt szükség a GPL hármaskör verziójában a telepítési információk sorsának rendezésére. A telepítési információ fogalmát garanciális okokból kellően tágan fogalmazza meg a szerződés: magában foglalja az összes módszert, eljárást, feljogosítási kulcsot vagy egyéb információt, amely az adott termékben a lefedett munka forráskódjának egy módosított változatának telepítéséhez és futtatásához szükséges. Vagyis az ilyen információnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a módosított program működését lehetővé tegye. Az ilyen telepítési információkat abban az esetben kell mellékelni a program forráskódja mellett, ha a fedett program gépi kódját egy felhasználói termékre telepítve, kifejezetten a fogyasztói terméken történő felhasználás céljából adják át. A telepítési információk közzétételének kötelezettsége alól két kivételt enged meg a szerződés. Nem kell a telepítési információkat mellékelni akkor, ha a módosított gépi kód telepítése a termékre objektív okból nem lehetséges, pl. mert a program csak olvasható memóriában van tárolva az eszközön. A másik kivétel arra az esetre vonatkozik, amikor a módosítás maga lényegesen és hátrányosan befolyásolná egy hálózat működését, vagy megsértené a hálózati kommunikáció szabályait és protokolljait. Ilyenkor a módosított programot tartalmazó eszközt le lehet tiltani a hálózatról, amivel esetleg a rendeltetésszerű működését is meg lehet akadályozni. A két kivétel közül az első lényegesen enyhébb, hiszen műszaki okokból senki által nem megkerülhető esetre vonatkozik, ezért a telepítési információk közreadásának ilyenkor nem is lenne értelme. A licenc szabályának megkerülése céljából az ilyen műszaki megoldások azért nem fognak elterjedni, mert egyúttal a szoftverfrissítéseket és javításokat is lehetetlenné tennék a termék megjelenése után. A második kivétel már sokkal bizonytalanabb a jogalkalmazás szempontjából, ezért lehetővé teszi a licencszerződés megkerülését a hálózat biztonságára hivatkozva. Egy jövőben meghozott bírói döntésnek kell majd tisztáznia, hogy milyen körülmények között kerül veszélybe a hálózati kommunikáció működése.

A licenc korábbi változatai kifejezetten szigorúan reagáltak az esetleges szerzői jogi jog sértésekre, hiszen azonnal megszüntették a felhasználó licenc keretében megszerzett jogait. Ezt a jogvesztést igyekszik enyhíteni az új felhasználási szerződés, amely lehetővé teszi azt, hogy ha a jogszerű állapot helyreállítását követő hatvannapos átmeneti időszakon belül a jogtulajdonos nem jelzi a licenc megszüntetését, a licencbe vevő felhasználási szerződésből származó jogai tartósan helyreállnak. Ha a hatvannapos időszak alatt a jogtulajdonos értesíti a jogsértőt a licence megszűnéséről, akkor az értesítés kézhezvételéig ideiglenesen szerzi

vissza a licencből eredő jogokat, az értesítés kézhezvételével azonban véglegesen megszűnnek a szerződésből eredő jogai.

8. A szerződés új változatai

A GPL legutolsó változata is kilátásba helyezi, hogy a Szabad Szoftver Alapítvány idővel kiadja a szerződés felülvizsgált változatait. A szerződés ezen rendelkezése nemcsak a szoftverfejlesztők részéről lett kritika tárgya,⁵⁰ de a szerzői jogi törvénnyel is ellentétben állhat. A probléma forrása az, hogy a licenc választásakor a szerzői jog jogosultja dönthet úgy, hogy programja nem csak a GPL egyik meghatározott változatai szerint lesz terjeszthető és módosítható, hanem a szerződés később megjelenő (tetszőleges) változata szerint is. A szerződés törzsszövegét követő copyright notice minta is ezt a megoldást propagálja.⁵¹ Ez a megoldás alkalmas lehet arra, hogy a szerződés megkötésekor még ismeretlen felhasználási módokat is bevonjon a felhasználási engedélybe, amit a Szjt. kifejezetten megtilt.⁵² A szerződés ugyan némiképp csökkenti a probléma jelentőségét azzal, hogy az új licencválasztás nem eredményezheti további kötelezettségek keletkezését a szerzőkre nézve, de az így felmerült problémát nem sikerült megnyugtatóan rendezni.

9. A felelősség és szavatosság kizárása

A GPL-licenc a szoftver ingyenességére hivatkozva igyekszik kizárni mindenfajta polgári jogi felelősséget. A felhasználási szerződés ezen rendelkezésének tényleges hatályosulását a szerződésre egyébként alkalmazandó jogrendszer magánjogi, illetve fogyasztóvédelmi rendelkezései korlátozhatják.

Így van ez a magyar jogban is, ahol a szándékosan okozott, továbbá emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés semmis. A szerződés felelősséget kizáró klauzulája eredményeképpen a szerződést kötő fél a szerződésszegése következtében csak a szándékosan okozott, illetve az emberéletben, testi épségben vagy egészségben keletkezett károkért lesz felelős. A licenc ingyenes volta miatt⁵³ felelősség ilyenfajta kizárása hiányában a Ptk. ingyenes szerződésekre vonatkozó rendelkezéseit kellene alkalmaznunk a felelősség mértékének megállapításakor.⁵⁴

⁵⁰ Mantz: i. m. (34).

⁵¹ I. m. (36).

⁵² Szjt. 44. § (2).

⁵³ Dudás Ágnes: A szoftverek szerzői jogi védelme. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf. 3. sz., 2005. június – <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200506/01-dudas-agnes.html>.

⁵⁴ Ptk. 6:147. §.

Mivel a szerződés bizonyos esetekben lehetővé teszi, hogy visszterhesen terjesszék a fedett művet,⁵⁵ ezért ilyenkor a magánjog kellékszavatossági szabályai is alkalmazhatók. Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a GPL ezzel ellentétes kikötése is semmis.⁵⁶ A fogyasztó elsősorban kijavítást vagy kicserélést követelhet, másodsorban áruszállítást igényelhet, vagy elállhat a szerződéstől.

Természetesen lehetőség van arra, hogy valaki szerződésben a jogszabályi minimumot meghaladó felelősséget vállaljon teljesítése szerződésszerűségéért.⁵⁷ Erre sor kerülhet egy supportszerződés keretei között, amelyben valaki egy informatikai rendszer üzemeltetésére vállal kötelezettséget.

V. Nyílt forráskódú szoftverlicenck az európai bíróságok előtt

A GPL nemzetközi jellege miatt sokáig kérdéses volt, hogy a szerződés rendelkezései milyen terjedelemben érvényesíthetők a kontinentális jogrendszerek bíróságai előtt.

A német netfilter/Sitecom-eset volt az első, amikor egy európai bíróságnak a GPL érvényesíthetőségéről kellett döntenie.⁵⁸ A netfilter egy nyílt forráskódú tűzfalprogram, amit az alkotói a GPL kettes változata szerint terjesztenek a honlapjukon.⁵⁹ A per alperese hálózati eszközök gyártásával és forgalmazásával foglalkozó gazdasági társaság, amely a per tárgyát képező szoftvert a saját honlapján tett lehívhatóvá. Az alperes honlapja nem tartalmazta a GPLv2 szövegére történő felhívást, és nem tette közzé a szoftver forráskódját sem, amivel az alperes megsértette a felhasználási szerződés rendelkezéseit.

A per során a bíróság arra keresett választ, hogy a felperes perbeli alaki legitimációja elégséges-e. A nyílt forráskódú szoftverek jellemzően több társszerző közös munkájának az eredményei, ezért kérdéses volt, hogy ki jogosult a per megindítására. Mivel a német szerzői jog lehetővé teszi, hogy a jogsértésekkel szemben a társszerzők egyike önállóan fellépjen, ezért a felperes perbeli alaki legitimációja megfelelő volt.

A másik megvizsgálandó kérdés, hogy érvényesen létrejött-e a peres felek között a szoftverfelhasználási szerződés a felperes honlapján található információk alapján. A netfilter letöltőoldala tartalmazott egy utalást a GPLv2 szövegére, amelynek alapján az alperes szabadon megismerhette a szerződés rendelkezéseit, a bíróság ezért megállapította, hogy az alperes a szoftver letöltésével elfogadta a felhasználási szerződést, amit a német jog alkalmazásában egyúttal általános szerződési feltételnek is minősített.

A német bíróság ezután megvizsgálta a GPL anyagi jogi érvényességének a kérdését. A bíróság sikeresen felismerte a szerződés alap gondolatát: a szerződés nem jelent a szerzői jogról

⁵⁵ Ilyen eset lehet pl. a program fizikai adathordozón való közzététele.

⁵⁶ Ptk. 6:157. §.

⁵⁷ Mantz: i. m. (34).

⁵⁸ Joris Peeters: General Public License in Court - Analyses of the case law in EU countries – <https://www.law.kuleuven.be/jura/art/44n4/peeters.html>.

⁵⁹ Netfilter licensing.

való lemondást, éppen ellenkezőleg, hiszen a szerzői jogi védelem a GPL hatályosulásának a jogszabályi alapja. A GPL legfontosabb tulajdonságát jelentő reciprocitást is érvényes szerződéses kikötésnek találta.

Egy másik, magyar bíróság előtt lezajlott ügyben⁶⁰ a nyílt forráskódú szoftverek gazdasági-jogi értékelésének volt jelentősége. A perben a felperes gazdasági társaságot többek között az alperes alapította reklámozási tevékenység folytatása céljából. A társasági szerződésben az alperes nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítését vállalta azzal, hogy a társaság céljait szolgáló, több modulból álló szoftverrendszer földrajzi és időbeli korlátozás nélküli kizárólagos felhasználási jogát ruházza át a társaság részére. A perben az igazságügyi szakértő megállapította, hogy az alperes által szolgáltatott szoftver egy nyílt forráskódú szoftverből származtatott műnek tekinthető. Az alperes által eszközölt változások tipikusan a szoftver megjelenésére, a licenchtárgyak és a szoftver eredetére vonatkozó utalások megváltoztatására vonatkoztak. Ezek miatt a per tárgyát képező szoftver nem tekinthető egyéni, eredeti jelleggel bíró alkotásnak. Mivel a szolgáltatott szoftver nyílt forráskódú licenc hatálya alá tartozik, és az internetről szabadon letölthető, ezért arra a gazdasági társaság sem szerezhette kizárólagos felhasználási jogot, és a társaság üzleti céljainak elérésére alkalmatlan, piaci értéke nulla forint. A Fővárosi Bíróság ítéletével elmarasztalta az alperest, amit a Fővárosi Ítéltábla jogerősen helybenhagyott.⁶¹

VI. A GPL-licenc választásának hatása az üzleti modellre

A General Public License és a többi, a forráskód ingyenes továbbadását kötelezővé tevő licenc elterjedésének a kulcsa az ilyen módon licencelt programokkal foglalkozó vállalatok jövedelemtermelő képessége lesz. Mivel a szoftver kódja főszabály szerint ingyen kerül terjesztésre, ezért a tulajdonosi szoftverek esetében alkalmazotthoz képest új típusú üzleti modellek megalkotására van szükség a jövedelmezőséghez. Üzleti modellt itt akként lehet a legszélesebb körben meghatározni, hogy a cégek milyen módon juthatnak az általuk megalkotott termékek és szolgáltatások ellenértékéhez. A szolgáltatáson alapuló üzleti modellben, mivel a forráskód szabadon elérhető, a bevétel valamilyen szolgáltatás nyújtásából keletkezik. Ilyen szolgáltatás lehet a nyílt forráskódú szoftver telepítése, a rendszerfelügyelet, az alkalmazottak betanítása, frissítések és műszaki támogatás nyújtása.

A kettős licenclélen alapuló⁶² üzleti modellekben az a közös, hogy a vállalat párhuzamosan alkalmaz nyílt forráskódú és tulajdonosi licenclszerződéseket az ügyfeleivel szemben. Ez elképzelhető úgy, hogy a fő program mindenki számára szabadon elérhető, azonban a prog-

⁶⁰ 1-H-GJ-2011-114. bírósági határozat.

⁶¹ FIT-H-GJ-2011-303. bírósági határozat.

⁶² Split licensing lásd: *Victor Chang: From Open Source to long-term sustainability. Review of Business Models and Case studies* – http://eprints.soton.ac.uk/263925/1/ICVC_HRM_SN_AHM_final_paper1b.pdf.

ram funkcionalitását javító kiegészítők már tulajdonosi szoftverként díj ellenében használhatóak. Ezt a megoldást választotta a Sun az OpenOffice.org nevű szoftver esetében. A nyílt forráskódú OpenOffice.org kódbázisára alapozva StarOffice néven készített kereskedelmi verziót a szövegszerkesztőből. Ebben az üzleti modellben a kapcsolódó szolgáltatásokon kívül már a szoftverből közvetlenül is származik bevétel. A másik lehetőség, hogy műszaki tartalom szempontjából ugyanazt a programot terjesztik két különböző, nyílt forráskódú és kereskedelmi szoftverlicenc alatt. Így járt el a MySQL nevű svéd vállalat, amely többek között a termékét tulajdonosi szoftverként is értékesíti azoknak az ügyfeleinek, akik nem akarják a GPL-licenc által támasztott szigorú követelményeket teljesíteni.

A nyílt forráskódot alkalmazó multinacionális vállalatok⁶³ üzleti modelljében a vállalat által fejlesztett szoftver forráskódja nyílt és szabadon hozzáférhető, ezért az előfizetéses rendszerben az ügyfelek elsősorban nem a program kódjához nyernek hozzáférést, hanem terméktámogatást kapnak a pénzükért cserébe. Ez a terméktámogatás magában foglalja a kiadás után megjelenő új hardverelemek támogatását, új szoftverfunkciók hozzáadását, biztonsági frissítéseket és hibajavításokat. Egyéb szolgáltatásként jelenik meg a tanácsadás és támogatás, képzések szervezése és a tanúsítás (certifikáció). A tanúsítás során a vállalat azt garantálja, hogy az adott hardverelemen a saját rendszere mindenféle módosítás nélkül működésre bírható. Különleges értéknövelő szolgáltatást jelenthet a nyílt forráskódú biztosítás (pl. a Red Hat Open Source Assurance), amely szerződésben vállalt szavatossággként azt biztosítja, hogy a nyílt forráskódú licenc alatt terjesztett szoftverekkel kapcsolatos jogvitáknak nem lesz hatásuk a vállalat ügyfeleire, hiszen a vállalat kötelezettséget vállal egy program azonnali cseréjére akkor, ha a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok megsértése miatt a program további használata lehetetlenné válna. Ennek a biztosításnak része lehet egy pénzügyi alap létrehozása is, amely a nyílt forráskódú programokat használók kockázatközösségét teremti meg, hiszen célja a nyílt forráskódú programokkal kapcsolatos jogvitákban felmerülő kiadások fedezése. Ilyen üzleti modellt alkalmaz a Red Hat és a Suse Linux Enterprise is.

A szolgáltatáshoz hozzáférést biztosító⁶⁴ üzleti modellben sem a nyílt forráskódú szoftver jelenti a vállalkozás elsődleges termékét. A program feladata valamilyen hálózaton keresztül elérhető szolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása a felhasználó számára. A felhasználó ilyenkor az ilyen módon elérhető tartalomért fizet, ezért a kliensprogram nyílt forráskódú programként is közreadható különösebb hátrány nélkül.

A veszteséggel értékesített forgalomteremtő termékek⁶⁵ üzleti modelljében a nyílt forráskódúvá tett szoftverhez kapcsolódó kiegészítő termékek iránti kereslet növelése a cél.

⁶³ László Gábor: A nyílt forráskódú szoftverek társadalmi-gazdasági hatásainak feltárása a központi kezdeményezések tükrében. Doktori értekezés – http://www.omikk.bme.hu/collections/phd/Gazdasag_es_Tarsadalomtudomanyi_Kar/2009/Laszlo_Gabor/ertekezes.pdf.

⁶⁴ Service enabler lásd: Frank Hecker: Setting up Shop: The Business of Open Source – http://in953.kelon.org/archives/in953/2005/lectures/papers/Setting_up_shop-The_business_of_open-source_software.pdf.

⁶⁵ Loss leader lásd: Brian Fitzgerald: The transformation of open source software – <http://www.idi.ntnu.no/~ericm/brian.misq.pdf>.

Hasonló utat járt be több népszerű integrált fejlesztői környezetet fejlesztő vállalat a termékeivel, pl. az IBM az Eclipse nevű programmal, a Sun a Netbeans-el és a BEA a Beehive nevű termékével. A fentebb vázolt üzleti modellek természetesen nagyon ritkán valósulnak meg önállóan, a legjellemzőbb az, hogy a nyílt forráskódú szoftverekkel foglalkozó vállalatok hosszú távú jövedelmezőségük megteremtése céljából ezek valamilyen kombinációját alkalmazzák.

A védjegylicencia rendszerében⁶⁶ a nyílt forráskódú szoftverek átdolgozóinak a jogosult védjegyének a használatáért kell díjat fizetniük. Egy szoftver nyílt forráskódú licenccel való terjesztése nem jelenti azt, hogy a jogosultnak a szoftverhez kapcsolódó védjegyeit is ingyen kellene licencbe adnia.

Zárszó

A nyílt forráskódú szoftverek felhasználási szerződései hosszú utat jártak be legelső megjelenésük óta. Eredetileg az amerikai szerzői jogi hagyományokhoz igazodó szerződések mostanra globálissá váltak, és az európai jogászoknak is meg kell vizsgálniuk a szerződés által létrehozott jogviszonyokat. A szerződés európai hatályosulását érintő kezdeti bizonytalanságok után mostanra nyilvánvalóvá vált, hogy a szerződés lényeges elemei annak alkotóinak szándékával megegyező módon váltanak ki joghatásokat a kontinentális jogrendszerekben belül is. A forráskód kötelező közzététele és a szerződés reciprocitása is lényegében ugyanúgy kötelezi a magyar szerzőket, mint amerikai társaikat. Ezért aztán annak sincs jogi akadálya, hogy a hazai fejlesztők is széles körben elkezdjék használni a nyílt forráskódú megoldásokat, és kihasználják az ilyen típusú szerződéses keretek összes előnyét.

A GPL valamennyi vitatott pontja ellenére már a kezdetektől fogva képes volt arra, hogy hihetetlen mennyiségű szellemi tőkét gyűjtsön maga köré, és ezt a szellemi tőkét a közös célok mentén kamatoztassa. A szerződés által létrehozott különleges ökoszisztéma a szerződés legértékesebb eredménye, amely lehetővé teszi, hogy kiváló minőségű és ingyenes szoftverek jöjjenek létre. Ebből a szempontból a GPL példátlanul sikeres szerzői jogi eszközzé vált történetének elmúlt 15 éve alatt.

⁶⁶ Brand licensing lásd: *Telek Eszter*: Szabad-e a szoftver?; A FLOS szoftverek terjesztésére kiadott üzleti modellek és a kettős licenszelés jogi háttere. Infokommunikáció és Jog, 8. évf. 45. sz., 2011.

HASHTAGEK ÉS VÉDJEGYOLTALOM

A „hashtag” a metaadat egyik formája, amely egy szóból vagy kifejezésből áll, amely elé hash jelet (#) tesznek. A hashtageket gyakran használják a közösségi hálókön, hogy azonosítsák, kategorizálják az érdeklődési köröket, „topikokat”, illetve megkönnyítsék a kulcsszavak szerinti kutatást. [Hashtag címszó, Dictionary.com, <http://dictionary.reference.com/browse/hashtag> (June 19, 2013)].

A téma a 2016-ban Rio de Janeiro városában rendezett XXXI. Nyári Olimpiai Játékok kapcsán kapott jogi „felhangokat”, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság Rule 40-ként elhíresült szabálya (hivatalos neve: Az Olimpiai Charta 40-es szabályának 3. számú kiegészítése) (<http://olimpia.hu/images/Rio2016/olimpiai%20szimbolumok%20hasznalata/IOC%20Rio%202016%20-%20Rule%2040.pdf>) kapcsán, amely érinti a hashtag funkcióját betöltő megjelölések jogi megítélését is. A kérdésről az első átfogó magyarországi tanulmány Alexandra Rudi nevéhez fűződik, amelyet 2016 novemberében publikáltak „sajtbüresz” címen (<http://arsboni.hu/sajtburesz/>).

Előzmények

Az 1990-es évek közepe, az internetes doménnevek megjelenése óta hozzászokhattunk ahhoz, hogy az informatika, és különösen az internet fejlődése során új és új jelek jelennek meg, terjednek el világszerte. A doménnevek az interneten a weboldalak és egyéb szolgáltatások máig is legfontosabb azonosítói. Főleg az 1990-es évek végén feltűnést keltő vitákat kavartak világszerte – azóta jórészt tisztázódott a doménnevek mint jelek viszonya a védjegyekhez, illetve ez utóbbiak oltalmához – mégpedig úgy, hogy mind a doménnevek, mind a védjegyek megőrizték integritásukat.

Mindez anélkül történt, hogy a doménnevek mint jogintézmény bekerültek volna az egyes államok védjegy törvényeibe.

Témánkhoz közelít az USPTO által 2017 januárjában a hashtagek témájában publikált tájékoztatóban hivatkozott két, doménnév vonatkozású eset rezüméje: egy generikus top-level doménnévnek egy egyébként lajstromozhatatlan megjelöléshez való hozzáadása tipikusan nem teszi azt képessé a származás jelzésére [*In re Hotels.com, L.P.*, 573 F.3d 1300, 1301, 1304, 91 USPQ2d 1532, 1533, 1535 (Fed. Cir. 2009)], egy URL-nek a doménnevet követő része tipikusan nem utal a származásra [*Interactive Prods. Corp. v. a2z Mobile Office Solutions, Inc.*, 326 F.3d 687, 691, 66 USPQ2d 1321, 1327-28 (6th Cir. 2003)].

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Nemzetközi Védjegyzosztályának nyugalmazott osztályvezetője, a Magyar Védjegy Egyesület elnökségi tagja.

A Google-ítélet

A későbbiekben felvetődött egyes metaadatok jogi elbírálásának a kérdése. Fontos mérföldkőnek tűnik a mai hashtagvitákhoz vezető úton az Európai Bíróságnak a Google-ügyben, a Google cég kulcsszavak segítségével való GoogleAdwords nevű reklámszolgáltatásával kapcsolatos 2010-es előzetes döntése.

Az Európai Bíróság ítéletét abban a három összevont előzetes döntéshozatali eljárásban hozta meg, amelyekben a Google France SARL-t perelték különböző védjegyjogosultak annak megállapítását kérve a francia bíróságoktól, hogy a Google kulcsszókereső rendszerében azon megjelölések kulcsszavakként történő értékesítésével, amelyek a védjegyjogosultak védjegyeivel megegyeznek vagy azokkal összetéveszthetők, védjegyjogot bitorol. A Bíróság döntését azért várták nagy érdeklődéssel, mivel annak nemcsak a Google-ra, hanem az interneten fellelhető összes keresőmotorra kihatása lehetett. A kérdés tehát az volt, hogy működhet-e tovább a keresőrendszer az eddigi módszerekkel, vagy szigorítja-e az Európai Bíróság annak feltételeit a védjegyjogra hivatkozva. [Lendvai Zsófia: A Google Adwords szolgáltatása az Európai Bíróság előtt: <http://docplayer.hu/2910904-A-google-adwords-szolgáltatasa-az-europai-birosag-elott.html> – A Bíróság ítélete (Nagytanács) 2010. március 23-án, a C-236/08–C-238/08. sz. egyesített ügyekben].

A nagyközönség részéről tapasztalható nagy érdeklődés nemcsak annak volt köszönhető, hogy a Google a világ legismertebb védjegyei közé tartozik, valamint hogy az információs társadalom szimbólumának tekinthető, hanem annak is, hogy nemcsak a védjegybitorlás kérdése várt tisztázásra, hanem napjaink egyik legfiatalabb kereskedelmi formája, az elektronikus kereskedelem, illetve az azt előmozdító internetes reklámozás néhány jogi vonatkozása is. (Dr. Vida Sándor: A Google-ítélet franciaországi visszhangja, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi szemle, 5. (115.) évf. 6. sz., 2010. december: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201012-pdf/04.pdf>).

A Google-ítéletben az Európai Bíróság – többek között – a megjelöléseknek a gazdasági tevékenység körében történő használatát vizsgálta. A Bíróság korábban is úgy foglalt állást, hogy *akkor használ valaki gazdasági tevékenysége körében védjeggyel azonos megjelölést, ha az gazdasági előnyre törekvő kereskedelmi tevékenység keretében, és nem magáncélú használat során történik*. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy abból, hogy a Google lehetővé teszi védjegyek kulcsszavakként történő kiválasztását, majd azokat tárolja, és ügyfelei hirdetéseit azok alapján jeleníti meg, még nem következik, hogy a Google az 5. cikk értelmében maga is használná a megjelöléseket.

A Bíróság állásfoglalásánál figyelembe vette azt a vitathatatlan tény, hogy a Google cég is kereskedelmi tevékenységet végez és gazdasági előnyre törekszik, amikor ügyfelei számára kulcsszavakat értékesít. Kétségtelennek tartotta továbbá azt is, hogy a reklámszolgáltatás nyújtására a védjegyjogosultak hozzájárulása nélkül kerül sor, és azt az utóbbiak versenytársai és termékhamisítók is igénybe vehetik.

A hashtagok jellemzői

Kétségtelen, hogy a 2007 augusztusától kezdve megjelent hashtagok mint jelek eredetileg nem a jogi oltalom megszerzése érdekében keletkeztek (szemben a védjegyekkel), azonban előbb vagy utóbb felmerül a kérdés: ki használhatja ezeket? (A hashtagok története kívül esik jelen összefoglalás keretein.) A védjegyoltalom jelentősége ugyanis annak tisztázásában áll, hogy vajon monopoljogokról van-e szó, illetve, hogy az adott megjelölés kié, azt ki és mikor használhatja. Akinek pedig nincs jogcíme a használatra, az a védjegyet bitorolja, vagy a versenyszabályok által tiltott jellegbitorlásban marasztható el. Különösen fokozza az érdeklődést a hashtagok iránt, hogy funkcióik az idők során bővültek.

A hashtag (jele: #) eredetileg a Twitter szolgáltatásán jelent meg, ahol metaadatként használták, mégpedig a tartalom címkézésére, szétválogatására. A hashtagok kategorizálják a felhasználók közötti beszélgetéseket, hozzászólásokat a közösségi oldalakon. A hashtagok ezen funkciójukat a mai napig megőrizték, ezáltal pl. könnyen mérhetővé válik egy-egy hashtagkampány sikere.

A hashtag népszerűsége azon alapul, hogy új hashtaget bárki könnyen létrehozhat bármely közösségi hálón, ahol ez a funkció működik (a Twittert követve a Facebook ezt a lehetőséget csak 2013-ban vezette be). Új hashtag létrehozásához csupán a „#” jelet követően kell valamit beírni, szóközök nélkül.

A közösségi hálókön elmosódni látszanak a korábbi merev határok a reklámozók és a közönség között: az Instagram közösségi háló felhasználója önszántából készít reklámot bizonyos cégeknek pl. egy Starbucks-bögréről készít fotót mondjuk New Yorkban vagy Londonban. A felhasználók által önkéntesen felküldött reklámok „cool”-nak számítanak. Az általuk pl. az Instagramon létrehozott ábrázolások akár státuszszimbólumokká válhatnak. Egyes esetekben maguk a cégek keresik meg a felhasználókat, és kéri fel őket, hogy készítsenek posztokat az ő termékük használatáról, reklámozásáról – remélve, hogy ezáltal is további vásárlásokat generálhatnak.

Egyes közösségi oldalak (mint pl. a Pinterest) lehetővé teszik, hogy a felhasználó az érdeklődésének megfelelő téma szerint rákeressen mások képeire, és ezekből magának gyűjtőalbumokat csináljon, az egyes témakörök megjelölése pedig hashtagekkel történik.

A 2010-es években egyre több figyelmeztetés jelenik meg a hashtagok gondos megválasztásáról és az ezekkel való lehetséges jogsértések – beleértve a védjegybitorlást is – elkerüléséről (<https://www.rivaliq.com/blog/twitter-hashtag-best-practices/>).

A hashtagok és a riói olimpia

2016-ban nagy figyelmet keltett, amikor az Amerikai Egyesült Államok Olimpiai Bizottsága (USOC) néhány héttel a riói nyári olimpiai játékok kezdete előtt felszólított cégeket, hogy ne használják a „hivatalos” hashtagjait, mint pl. a #Rio2016 vagy a #TeamUSA a Twitteren.

Egyes sajtóközleményekben ezt a jelenséget „olympichashjacking”-nek nevezték el (<http://www.cnbc.com/2016/07/28/olympic-committee-on-the-prowl-for-misuse-of-hashtags.html>). (Emlékeztet, hogy a doménnevekkel való visszaélés egyik fajtáját nevezték el az 1990-es években „domainhijacking”-nek, doménnel való útonállásnak.) A tilalom („nem olimpiai kereskedelmi partnerek számára tiltott felhasználások”) ugyanis az olimpia hivatalos támogatóira nem vonatkozott. A „hashjacking” a hashtagnek az eredetileg szándékolt céljától eltérő alkalmazása.

Bár a Nemzetközi Olimpiai Bizottság által az Olimpiai Charta kiegészítéseként elfogadott Rule 40 rendelkezései kifejezetten nem említik a hashtageket, azonban a tárgyfelfogalmazás következtében az ún. olimpiai szellemi tulajdon körében felsorolt szavak használatának tilalma a hashtag keretében történő használatra is értelmezhető. Ezen rendelkezések hatását mutatják a 2024. évi (XXXIII.) nyári olimpiai és XVII. nyári paralimpiai játékok pályázatáról és rendezéséről szóló 2016. évi LVIII. törvény egyes rendelkezései is. Az olimpiai szellemi tulajdonról szóló rendelkezések (35–36. §) szerint az Olimpiai Charta 7. cikkelyében meghatározott olimpiai tulajdonnak a felsorolt tárgyai [többek között a következő szavak: *a) OLIMPIA; b) PARALIMPIA; c) OLIMPIAI; d) PARALIMPIAI; e) OLIMPIAI JÁTÉKOK; f) PARALIMPIAI JÁTÉKOK; g) OLIMPIKON; h) PARALIMPIKON; i) a BUDAPEST SZÓ és a 2024 évszám összekapcsolásával alkotott kifejezés; valamint j) az a)–h) pontban meghatározott megjelölések angol nyelvű változata*], valamint az olimpizmussal, az olimpiai mozgalommal és az olimpiai és paralimpiai játékokkal kapcsolatos, itt felsorolt megjelölések (ezeket a törvény együttesen olimpiai megjelölésnek nevezi) e törvény erejénél fogva különleges védelemben részesülnek. Ez a különleges védelem komoly értelmezési problémákat vet fel, hiszen a törvény 37. §-ának (1) bekezdése szerint „A különleges védelem alapján a NOB-nak kizárólagos joga van az olimpiai megjelöléseknek az olimpiai és paralimpiai játékokkal összefüggő használatára. E kizárólagos használati jog alapján a NOB bárkivel szemben fel léphet, aki

a) az olimpiai és paralimpiai játékokkal összefüggésben engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében használ az olimpiai megjelölések bármelyikével azonos, illetve olyan jelzést (különösen árujelzőt vagy szimbólumot), amelyet a fogyasztók az olimpiai megjelölések bármelyikével összetéveszthetnek a megjelölés és a jelzés azonossága vagy hasonlósága miatt;

b) az olimpiai megjelölések bármelyikét az olimpiai mozgalom alapelveivel összeegyeztethetetlen módon használja.”

Ugyanakkor ezen § (3) bekezdése szerint „E kizárólagos használati jogra a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban Vt.) 12. § (3) bekezdését és 15-16. §-át megfelelően alkalmazni kell.”

Az értelmezési kérdéseket az veti fel, hogy az olimpiai törvény maga minősít védendőnek bizonyos megjelöléseket, amelyek jogosultját – úgy tűnik – akkor is megilleti a védjegy-törvény szerinti kizárólagos használati jog, ha azok történetesen nem alkalmasak védjegyol-

talomra a védjegy törvény általános szabályai szerint. Úgy tűnik, e különleges védelemnek nem is feltétele a védjegyoltalom védjegybejelentés útján való megszerzése.

Mindez a hashtagekre elvileg úgy terjedhet ki, hogy a hashtagek nagyon egyszerűen képezhetők a hash jelnek és az olimpiai megjelölésnek a kombinációjából, következésképpen az olimpiai szellemi tulajdon kizárólagos jogosultja rendelkezhet ezekkel is.

Az USPTO (az Egyesült Államok Szabadalmi és védjegy hivatala, United States Patent and Trademark Office) módszertani tájékoztatója a „hashtagmarks” témájában

Az Amerikai Egyesült Államokban egy szövetségi bíróságnak az Eksouzian v. Albanese: CLOUD PEN vs. #cloudpen-ügyben hozott ítélete erősen megkérdőjelezi, vajon van-e kikényszeríthető ereje egy hashtag védjegyként való lajstromozásának, ugyanis a Bíróság álláspontja szerint a hashtag nem alkalmas védjegyoltalomra; tisztán leíró jellegű, és nem tekinthető a megkülönböztetőképesség szempontjából egységes (unitary) jellegűnek.

Éles kritikát fogalmazott meg Alexandra J. Roberts az ítélettel kapcsolatban (Hashtags Are Not Trademarks–Eksouzian v. Albanese (Guest Blog Post): <http://blog.ericgoldman.org/archives/2015/08/hashtags-are-not-trademarks-eksouzian-v-albanese-guest-blog-post-2.htm>). Roberts a kérdéses védjegyeket másik írásában „Tagmarks” néven említi (SSRN-id2630195.pdf). Megemlíti, hogy az Amerikai Egyesült Államokban 2015 végéig az USPTO több mint 200 „tagmark”-ot jegyzett be védjegyként. (A tanulmány ezen védjegyek listáját is közli.)

A témáról részletes tanulmányt közölt 2016 februárjában INTA Bulletin is Are Hashtags Capable of Trademark Protection under U.S. Law? címmel a Carrie L. Kiedrowski – Charlotte K. Murphy szerzőpárostól (INTA Bulletin February 1, 2016 Vol. 71 No. 2.).

Az USPTO 2017 januárjában a TMEP 1202 pontját (1202 Use of Subject Matter as Trademark) kiegészítette a hashtagekkel kapcsolatos új 1202.18 alponttal, amely a hashtagjelekről, azok lajstromozhatóságáról szól („Hashtag Marks”) (TMEP Chapter 1200 - Substantive Examination of Applications).

Az új alpont a következőket tartalmazza:

Egy megjelölés, amely a hash jelből (#; angolul hashsymbol), illetve a HASHTAG kifejezésből áll vagy azt tartalmazza, csak akkor lajstromozható áruvédjegyként, illetve szolgáltatási védjegyként, amennyiben alkalmas arra, hogy azonosítsa a bejelentő áruinak vagy szolgáltatásainak forrását (TMEP 1202.18. Hashtag Marks).

A hash jelet (#) tartalmazó megjelölés vizsgálata során figyelmet kell fordítani a megjelölés teljes kontextusára, a hash jel megjelölésen belüli elhelyezkedésére, az azonosítani kívánt árukra és szolgáltatásokra, valamint (ha ez elérhető) a használati igazolásra (the specimen of use).

Ha a hash jel(#) közvetlenül számok előtt áll a megjelölésben (pl. #29 JONES, THE #1 APP, # TWELVE stb.), avagy kizárólag a font vagy egy szám jeleként használják (pl., ICHIBAN#), az ilyen megjelöléseket nem kell szükségképpen „hashtag mark”-nak minősíteni. Ez a minősítés esetről esetre dönthető el.

Általában véve a hash jel (#) vagy a HASHTAG szó egyáltalában nem tölt be származásjelző funkciót, hanem merőben arra való, hogy megkönnyítse az online közösségi hálókön való kategorizálást, és pl. a közösségi média használóit arra vezeti, hogy egy bizonyos téma kutatásához gépeljék be a téma megnevezését – pl., „hashtag ábécé,” ahol az ábécé a tárgy.

Ennélfogva, csupán a HASHTAG terminus vagy a hash jel (#) hozzáadása önmagában tipikusan nem teszi lajstromozhatóvá az egyébként lajstromozhatatlan megjelölést [TMEP §807.14(c)]. Az írásjelek alkalmazása, mint pl. kérdőjelek, kötőjelek, pontok, vesszők és kérdőjelek általában szignifikáns módon nem változtatják meg a megjelölésről a forgalomban kialakuló összbenyomást („kereskedelmi impressziót”) [TMEP §1209.03(m)] (generikus top-level domén hozzáadása egyébként nem lajstromozható megjelöléshez tipikusan nem teszi azt lajstromozhatóvá). Ennek megfelelően, ha a megjelölés a hash jelnek (#) vagy a HASHTAG terminusnak olyan megszövegezéssel való kombinációjából áll, amely utóbbi tisztán deszkriptív vagy generikus az árujegyzékében foglalt árukra, illetve szolgáltatásokra nézve, az egész megjelölést el kell utasítani mint egészében leíró vagy generikus jellegűt.

Példa: a #SKATER gördeszka-felszerelés tekintetében merőben deszkriptív.

Disclaimerrel lajstromozható megjelölések

Egy megjelölés védjegyként lajstromozható, amennyiben a bejelentő disclaimert ad a HASHTAG szó, illetve a hash jel tekintetében olyan megjelölések esetében, ahol ezek a jelek jól láthatóan elválnak a megjelölés egyéb, disztinktív részétől/részeitől („other-registrablematter”), figyelembe véve ez utóbbi tekintetében a bejelentés árujegyzékében foglalt árukat, illetve szolgáltatásokat [TMEP 1202.18(a) Disclaiming HASHTAG or Hash Symbol)].

A magyar védjegyjogban ismeretlen disclaimer lényegében egy lemondó nyilatkozat a védjegybejelentésben foglalt megjelölés bizonyos elemeire vonatkozó kizárólagos használati jogról.

A disclaimer adására az abszolút okok vizsgálata során van mód az Amerikai Egyesült Államok védjegyjoga szerint. Amennyiben a megjelölés valamely eleme a bejelentő disclaimert adott, ez kizárja, hogy a lajstromozott védjegyre alapítva a jogosult észrevételt tegyen, törlési vagy védjegybitorlási eljárást indítson. A disclaimer a védjegy lajstromívén is

megjelenik, így a disclaimerben foglalt elemek tekintetében a védjegyjogosult a lajstromozás után sem hivatkozhat eredményesen a szerzett megkülönböztetőképességre.

A lemondás szabályai megfelelően itt is alkalmazandók lennének (pl. nem vonható vissza stb). [V.ö. a többször módosított magyar 1997. évi XI. törvény (Vt.) 32.§].

Példák:

- # INGENUITY – üzleti konzultációs szolgáltatások tekintetében lajstromozható a hash jelre vonatkozó disclaimer esetében.
- TMARKEY #SKATER – gördeszka-felszerelés tekintetében lajstromozható a #SKATER kifejezésre vonatkozó disclaimer esetében (https://tmep.uspto.gov/RDMS/TMEP/print?version=current&href=ch1200_d1ff5e_1b5ad_3bc.html).

Lajstromozhatóság disclaimer nélkül

Amennyiben egy megjelölésben a hash jel (#), illetve a HASHTAG szó megkülönböztetésre alkalmas egységet képez ugyanezen megjelölés egyéb, megkülönböztetőképességgel rendelkező betűcsoportjával (pl. #SLUGGERTIME ruházatra, #DADCHAT tanácsadói szolgáltatásokra vagy HASHTAGWALKING szórakoztató szolgáltatásokra), úgy nem merül fel az elutasítás leíró vagy generikus jellegre való hivatkozással. Ugyanakkor ezeket a megjelöléseket továbbra is el kell bírálni abból a szempontból, hogy vajon funkcionálhatnak-e az áruk vagy szolgáltatások forrásának megjelöléseként. Ha történetesen a bejelentő által a használat igazolására benyújtott minta azt mutatja, hogy a hash jel, illetőleg a HASHTAG szó a bejelentett megjelölésben csak egy címke, amit kizárólag referenciaként vagy azért használnak, hogy megszervezze az információ kulcsszavait a téma kereshetősége érdekében, akkor a releváns közönség nem fogja úgy találni, hogy a hash jel, illetve a HASHTAG szó azonosítaná az árujegyzékben foglalt áruk, illetve szolgáltatások forrását – ilyen esetben a védjegybejelentés elutasításra kerül [Cf. *In re Roberts*, 87 USPQ2d 1474 (TTAB 2008); *In re Eilberg*, 49 USPQ2d 1955 (TTAB 1998)].

Érdekes példát említ az USPTO: Ha a lajstromozni kívánt megjelölés pl. #SEWFUN „oktatás a varrás területén” árujegyzékkel, és e megjelölés egyetlen célja a gyakorlatban az, hogy a varrásórák résztvevőinek az oktatással kapcsolatos kommentjeit összegyűjtse, a bejelentést el kell utasítani, mivel az adott megjelölés a szolgáltatásivédjegy-funkciónak a betöltésére nem képes (<https://tmep.uspto.gov/RDMS/TMEP/current>).

Kizárólag a HASHTAG szóból, illetve a hash jelből (#) álló megjelölések

Ebben az alponthan [TMEP 1202.18(b)] az USPTO rámutat, hogy előfordulhatnak olyan védjegybejelentések is, amelyek kizárólag a HASHTAG (vagy THE HASHTAG) megjelölésből, illetőleg a hash jelből (hash symbol) állnak. Ezek a megjelölések elvileg képesek védjegyként funkcionálni, ha olyan árukkal, illetve szolgáltatásokkal kapcsolatban használják ezeket,

amelyek nincsenek kapcsolatban a közösségi médiával (social networking). Ilyen esetekben sem a hash jel, sem a HASHTAG nem keltheti a kereskedelemben azt a benyomást, hogy ez egy „metaadat”, hiszen közvetlenül utána nem következik szöveg, és ezért az ilyen megjelölés megkülönböztetésre alkalmasnak minősülhet az árujegyzékben szereplő áruktól, illetve szolgáltatásoktól függően (pl. a „hashtag” szó használata likőr vagy „the hashtag” irodai munkák tekintetében) (https://tmep.uspto.gov/RDMS/TMEP/print?version=current&href=h1200_d1ff5e_1b5ad_3bc.html).

Zárszó helyett

Bár leegyszerűsítő fogalmazás szerint az Amerikai Egyesült Államokban hashtageket is bejegyeznek a védjegylajstromba – voltaképpen olyan megjelöléseket jegyeznek be védjegyként, amelyek a hashtag szerepét is képesek betölteni. A „csupasz” hash jel, illetve „hashtag” szó nem hashtagek, még akkor sem, ha védjegyként jegyzik be ezeket. A védjegyként nem lajstromozható, hashtag formájú megjelölések pedig továbbra is hashtagként funkcionálhatnak, ha nem is lehetnek védjegyek. Annak ellenére, hogy az amerikai jog szerint bejegyzett védjegyek oltalma csak az USA területére terjed ki, a magyar vállalkozásoknak sem árt óvatosnak lenniük az ilyen, az USA területén regisztrált hashtagekkel kapcsolatban, hiszen nem kizárt, hogy azok nemzetközi vagy amerikai weboldalakon (Twitter, Facebook) történő használata védjegybitorlást valósíthat meg. Különösen érdemes elővigyázatosan bánni az olimpiai hashtagek használatával a jogi lépések és a pereskedés elkerülése végett, még az olyan vállalkozásoknak is, amelyek nem vagy nem csak az Amerikai Egyesült Államok területén fejtik ki tevékenységüket (<http://24.hu/fn/gazdasag/2016/08/08/marketingesek-ovatosan-a-hivatalos-olimpiai-hashtagekkel/>).

Világosnak látszik, hogy bármely, a hashtag funkcióját ellátó hash jel és szöveg kombinációja csak akkor lajstromozható védjegyként, ha az adott állam védjegyjoga szerint ezen megjelölésnek mint egésznek van megkülönböztetőképessége. (Az Egyesült Királyság Szellemtulajdon-védelmi Hivatala honlapján felhívja a figyelmet a # jel kutatásának nehézségeire: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/545511/foi-2016-474.pdf). Az is világos, hogy megjelentek olyan törekvések is, amelyek monopoljogokat kívánnak biztosítani olyan megjelöléseknek is, amelyek e körön kívül esnek, tehát a védjegyjogi megkülönböztetőképességük hiányzik. Ezek részben közjogias megoldáson, az adott állam szuverén elhatározásából fakadó törvényhozáson, részben pedig nem állami jellegű nemzeti vagy nemzetközi szövetségek statútumokban foglalt, egyéni privilégiumokat biztosító szabályain alapulnak. Felsejlik annak a veszélye, hogy egyéni vagy csoportos lobbierdekek érvényesítése érdekében ez utóbbi megoldások kerülnek előtérbe, a sui generis iparjogvédelmi megoldások univerzális jelentőségét háttérbe szorítva.

*Dr. Ferge Zsigmond**

A SZERZŐI JOG ÁLTAL VÉDETT ZENEI MŰ NYILVÁNOS WIFIHÁLÓZATON KERESZTÜL TÖRTÉNŐ LETÖLTÉSRE VALÓ RENDELKEZÉSRE BOCSÁTÁSÁVAL KAPCSOLATOS FELELŐSSÉG KÉRDÉSEINEK TISZTÁZÁSA

I. BEVEZETÉS

A napjainkra felvetődött élethelyzetekben jámbor óhajnak tűnik csupán, hogy az uniós országok a meglévő uniós és nemzeti jogi szabályozás felhasználásával a szerzői és szomszédos jogok védelme érdekében gyors és hatékony megoldásokat találjanak az online környezetben felmerülő jogi akadályokra, és biztosítsák, hogy a szankciók hatékonyak, arányosak és visszatartó erejűek legyenek.

A mindennapi problémát az okozza, hogy a jogosultak olyan műszaki intézkedéseket alkalmazhatnak, amelyek célja a szerzői jog, a szomszédos jogok, illetve az adatbázisokon fennálló sui generis jogok jogosultjai által nem engedélyezett cselekmények megakadályozása vagy korlátozása. Reális azonban annak a veszélye, hogy az ilyen intézkedésekkel biztosítani kívánt technikai védelem megkerülését megkísérlik jogsértő tevékenységgel lehetővé tenni vagy megkönnyíteni.

A pusztán adattovábbító csatornaként, gyorsítótárként vagy szolgáltatók webtárhelyeként működő wifiszolgáltatók, amennyiben az irányelvi és tagállami szabályozás meghatározott feltételeinek eleget tesznek, nem tehetők felelőssé az általuk továbbított vagy tárolt adatokért.

A szerzői jogilag védett művek és egyéb teljesítmények megfelelő védelmére szolgáló műszaki intézkedések fejlesztése és egységes alkalmazása alapvető fontosságú, mivel ezek az intézkedések szolgálják a jogi alapelvek és garanciák érvényesítését. Az irányelvet átültető nemzeti szabályok semmilyen általános nyomkövetési kötelezettséget nem írhatnak elő a „közvetítők” számára az általuk küldött vagy tárolt információkra vonatkozóan annak érdekében, hogy az ilyen jogellenes tevékenységeket feltárják, illetve megelőzzék.

Mivel a hálózati környezetben megvalósított cselekményekért való felelősség nem csupán a szerzői és a szomszédos jogokat, hanem más területeket is érint, ezért alapvető, hogy a jogosultak ideiglenes intézkedést kérelmezhessenek az olyan közvetítőszolgáltatókkal szemben, akiknek a szolgáltatásait harmadik személy szerzői jog vagy szomszédos jogok megsértése céljából veszi igénybe.

* Jogtanácsos, külkereskedelmi szakjogász, ferge@freemail.hu.

Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: Bíróság, EUB) az Európai Unió igazságszolgáltatási szerve. Legfontosabb feladata az Unió jogi aktusai jogszerűségének vizsgálata, illetve az uniós jog egységes értelmezésének és alkalmazásának a biztosítása. Az előzetes döntéshozatali eljárás lehetővé teszi a tagállamok bíróságai számára, hogy az előttük folyamatban lévő jogvita keretében, az uniós jog értelmezésére vagy valamely uniós jogi aktus érvényességére vonatkozó kérdést terjesszenek az EUB elé. A nemzeti bíróság feladata, hogy az ügyet az EUB határozata alapján elbírálja. E határozat a tartalmilag hasonló kérdésben eljáró más nemzeti bíróságokat is köti.¹

Az Európai Bíróság az alábbiakban elemzett Mc Fadden-ügyben hozott ítéletében megállapította, hogy a wifihálózatnak a nyilvánosság számára történő ingyenes hozzáférhetővé tétele annak érdekében, hogy ezzel a potenciális vevők figyelmét felkeltsék egy üzlet áruira vagy szolgáltatásaira vonatkozóan, az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvben foglalt „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak” minősül. Mivel az irányelv feltételekhez kötötten mentesíti a közvetítőszolgáltatót a harmadik személy által kezdeményezett jogellenes cselekményekért fennálló felelősség alól, a szerzői jogok sérelmet szenvedett jogosultja nem követelhet kártérítést a wifihálózat szolgáltatójától amiatt, hogy a harmadik személyek a hálózati kapcsolatot az ő jogainak a megsértésére használták. Mivel az EUB ítélete szerint az ilyen kártérítési kérelemnek nem adható hely, az is kizárt, hogy a jogosult kérhesse a kártérítési kérelmével összefüggésben felmerült felszólítási, illetve bírósági eljárási költségek megtérítését. Kérdés, hogy van-e olyan eszköz a vázolt élethelyzet megoldására, amely alkalmas arra, hogy egyensúlyt biztosítson egyfelől a szerzői jogok jogosultjainak a szellemi tulajdonhoz fűződő jogai, másfelől a hozzáférést biztosító szolgáltató vállalkozási szabadsághoz és a hálózati felhasználók tájékozódási szabadsághoz való joga között.

* * *

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet az EUB elé a Landgericht München I. (I. sz. müncheni területi bíróság, Németország) a Tobias Mc Fadden és a Sony Music Entertainment Germany GmbH (a továbbiakban: Sony Music) közötti jogvitában terjesztette elő, amely annak megállapítására irányult, hogy fennáll-e Tobias Mc Fadden felelőssége amiatt, hogy az általa működtetett, vezeték nélküli helyi hálózatot (wireless local area network, WLAN) harmadik személy arra használta, hogy azon a nyilvánosság számára a Sony Music által előállított hangfelvételt engedély nélkül hozzáférhetővé tegyen.

Az EUB ítélete² a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló irányelv (a tovább-

¹ www.curia.europa.eu: Sajtó és Tájékoztatás, SAJTÓKÖZLEMÉNY, Luxembourg, 2016. szeptember 15.

² 2016. szeptember 15-i Tobias Mc Fadden kontra Sony Music Entertainment Germany GmbH, C-484/14. sz. ügy, ECLI:EU:C:2016:689. A továbbiakban: ítélet.

biakban: elektronikus kereskedelemről szóló irányelv³) 12. cikk (1) bekezdése értelmezésére irányul.

A szerzői jog által védett zenei művel kapcsolatos felelősség és jogsértés megállapítására irányuló eljárás főbb elemeit a következő kérdések vázolják.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv értelmében vett, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújt-e az a vállalkozó, aki gazdasági tevékenysége körében nyilvános és ingyenes, vezeték nélküli, helyi internetes hálózatot (wifihálózat) működtet?

Milyen mértékben korlátozott e vállalkozónak a szerzői jog vagy szomszédos jogok harmadik személy felhasználók általi megsértéséért fennálló felelőssége?

Kötelezhető-e az ilyen nyilvános wifihálózat működtetője egy jogsértő magatartástól eltiltó határozat alapján arra, hogy a hálózathoz való hozzáférést jelszóval tegye biztonságossá?

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv célja, többek között, a közvetítőszolgáltatók felelősségének korlátozására vonatkozó nemzeti rendelkezések harmonizálása azért, hogy az egységes piac megfelelő működését az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások vonatkozásában is lehetővé tegye. További célja, hogy létrehozza az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások tagállamok közötti szabad mozgását biztosító jogi keretet, és nem az, hogy kifejezetten a büntetőjog területén valósítson meg harmonizációt.⁴

A „wifi” kifejezés, amely a vezeték nélküli hálózat hétköznapi elnevezésévé vált, a legelterjedtebb vezeték nélküli hálózati szabványt jelöli. A vezeték nélküli hálózatok különböző típusait felölelő általános kifejezés a „WLAN”.

Nem ellentétes az irányelvvel az, hogy a jogosult szellemi tulajdon-jogának megsértése esetén a bíróságtól vagy a nemzeti hatóságtól a szolgáltatónak az ügyfelei által elkövetett szerzői jogi jogsértés megszüntetésére vagy megelőzésére való kötelezését kérje.

Mivel a Landgericht München I.-nek kétségei merültek fel az ilyen közvetett felelősségnek az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvvel való megfeleléségét illetően, tíz kérdést terjesztett az EUB elé. A kérdések számát a lábjegyzet, a tartalmi ismertetésüket a fejezetek bevezetése tartalmazza.⁵

³ 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).

⁴ 2000/31/EK irányelv, 8. preambulumbekzdés.

⁵ A Landgericht München I. által az EUB-nek feltett kérdések a dolgozat alábbi címei alatt kerültek feldolgozásra.

III. 1. kérdés: a „gazdasági jellegű” szolgáltatás fogalmához;

IV. 2. és 3. kérdés: a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításának terjedelme;

V. 4. és 5. kérdés: a szolgáltatást nyújtó felelősségének határvonalai;

VI. 6., 7., 8. kérdés: a felelősség korlátozására vonatkozó esetleges kiegészítő feltételekről;

VIII. 9., 10. kérdés: a jogsértő magatartástól való eltiltás korlátai.

II. A TÉNYÁLLÁS⁶

Tobias Mc Fadden WLAN-operátor München közelében, Gauting Starnberg kerületében, egy fény- és hangtechnika értékesítésével és bérbeadásával foglalkozó vállalkozás ügyvezetője, vállalkozása közvetlen környezetében egy vezeték nélküli helyi hálózatot működtetett, amely a potenciális ügyfelek számára ingyenes és névtelen internet-hozzáférést biztosított. Az internet-hozzáférés biztosításához T. Mc Fadden egy telekommunikációs vállalat szolgáltatásait használta. A hálózathoz való hozzáférést nem védte le, hogy ezzel felkeltsse a szomszédos üzletek ügyfeleinek, a járókelőknek és a szomszédoknak a figyelmét vállalkozására.

Az ítélet megállapításai szerint 2010. szeptember 4. környékén T. Mc Fadden „MCFADDEN.DE”-ről „FREIHEITSTATTANGST.DE”-re változtatta hálózata nevét, utalva ezzel az adatvédelem mellett és a túlzott állami felügyelettel szemben szervezett demonstrációra. Ugyanebben az időszakban a T. Mc Fadden által működtetett, vezeték nélküli helyi hálózaton keresztül egy albumot, zeneművet a jogosultak engedélye nélkül, ingyenesen hozzáférhetővé tettek az interneten. Az ügyben vitatott volt, hogy 2010. szeptember 4-én ezen internetkapcsolaton keresztül ki kínált jogellenesen letöltésre egy zenei művet.

A Sony Music Entertainment Germany GmbH a zenemű hangfelvételének előállítója és az érintett zenei mű jogtulajdonosa. A Sony Music 2010. október 29-én jogai megsértésével kapcsolatban felszólítólevelet küldött T. Mc Fadden részére.

T. Mc Fadden arra hivatkozott, hogy a vállalkozása keretében üzemeltetett wifihálózat minden felhasználó számára hozzáférhető volt, és felette semmiféle ellenőrzést nem gyakorolt. Szándékosan nem védte jelszóval a hálózatot, hogy ily módon internet-hozzáférést biztosíthasson a nyilvánosság számára. T. Mc Fadden azt állította, hogy az állítólagos jogsértést nem ő követte el, ugyanakkor nem tudta kizárni, hogy a jogsértést hálózatának egyik felhasználója követte el.

E felszólítást követően T. Mc Fadden felperes nemleges megállapítási keresetet („negative Feststellungsklage”) terjesztett elő a kérdést előterjesztő bírósághoz. A Sony Music válaszul az említett zeneműhöz fűződő jogainak megsértéséhez kapcsolódó közvetlen felelőssége miatt kártérítés fizetésére, pénzbírság terhe mellett a jogsértés abbahagyására való kötelezésre, valamint a felszólítási és eljárási költségek megtérítésére irányuló viszontkeresetet indított T. Mc Faddennel szemben.

2014. január 16-án hozott mulasztási ítéletével a Landgericht München I. bíróság elutasította T. Mc Fadden kérelmét, és helyt adott a viszontkeresetben foglaltaknak. A felperessel szemben a jogsértés tekintetében az őt terhelő közvetlen felelősség alapján elmarasztaló határozatot hozott, és kártérítés, valamint a felszólítás költségeinek és a bíróság előtti eljárási költségek megfizetésére kötelezte.

⁶ Ítélet, a 22–33. pont rövidítve.

T. Mc Fadden az ítélettel szemben jogorvoslattal élt. Érvei szerint az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv egyszerű továbbítást nyújtó szolgáltatót mentesítő irányelvi előírásokat átültető német jogszabályi rendelkezések alapján a felelőssége kizárt.

A jogorvoslat alapján indult eljárásban a Sony Music elsődlegesen az ítélet helybenhagyását, másodlagosan pedig azt kérte, hogy a kérdést előterjesztő bíróság – amennyiben nem ismeri el T. Mc Fadden közvetlen felelősségét – a vezeték nélküli helyi hálózat felhasználóinak közvetett felelősségére (Störerhaftung) vonatkozó német ítélkezési gyakorlat alapján kötelezze T. Mc Faddent 800 EUR kártérítés fizetésére amiatt, hogy a vezeték nélküli helyi hálózatát nem védte le, és ezáltal lehetővé tette, hogy harmadik személyek a Sony Musicot megillető jogokat megsértssék.

A kérdést előterjesztő Landgericht München I. álláspontja szerint nem személyesen T. Mc Fadden, hanem az ő vezeték nélküli helyi hálózatának egyik ismeretlen felhasználója követte el a Sony Music jogainak megsértését. Megfontolandónak tartja T. Mc Fadden harmadik személyek magatartásáért való felelősségének (Störerhaftung) megállapítását amiatt, hogy a hálózatát nem védte le jelszóval, és ezáltal lehetővé tette, hogy ezt a jogsértést névtelenül elkövessék. Feltette azt a kérdést, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv egyszerű továbbítószolgáltatót mentesítő irányelvi előírásait a német elektronikus médiáról szóló törvénybe átültetett rendelkezései vajon nem képezik-e akadályát T. Mc Fadden bármilyen mértékű felelősségre vonhatóságának.⁷

A Németországi Szövetségi Köztársaság az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv⁸ egyszerű továbbításra, a gyorsítótárban való elhelyezésre, a tárhelyszolgáltatásokra és az általános nyomkövetés hiányára vonatkozó előírásait⁹ ültette át nemzeti jogába. E törvény rendelkezései szerint a szolgáltatók az általános jogszabályi rendelkezések alapján tartoznak felelősséggel a felhasználás céljából rendelkezésre bocsátott saját információikért, azonban nem kötelesek az általuk továbbított vagy tárolt információk nyomon követésére, illetve a jogellenes tevékenységre utaló tények vagy körülmények kivizsgálására. Ezek az általános jogszabályi rendelkezésekben meglévő előírások az információk eltávolítására, illetve felhasználásuk lehetetlenné tételére vonatkozóan előírt kötelezettségeket nem érintik, a szolgáltató felelőssége nem áll fenn.

A német jogban a szerzői jog vagy szomszédos jogok megsértése esetén fennálló felelősség származhat mind a jogsértő személy magatartásából („Täterhaftung”), mind pedig harmadik személy magatartásából („Störerhaftung”).

A német bíróságok a szerzői jogról és szomszédos jogokról szóló törvény 97. §-át úgy értelmezik, hogy jogsértés esetén az a személy, aki anélkül, hogy a jogsértésben elkövetőként

⁷ Telemediengesetz, az elektronikus médiáról szóló, 2007. február 26-i törvény 8. § (1) bekezdés első mondata.

⁸ Telemediengesetz, 2010. március 31-i módosítás 7–10. §.

⁹ 2000/31/EK irányelv, 12–15. cikk.

vagy közreműködőként részt vesz, ahhoz bármely módon, szándékosan és kellő okozati összefüggés mellett hozzájárul, felelősségre vonható („Störer”).

A Landgericht München I. úgy véli, hogy a szolgáltatók nem tartoznak felelősséggel az olyan idegen információkért, amelyeket hírközlő hálózaton keresztül továbbítanak, vagy amelyekhez felhasználás céljából hozzáférést biztosítanak, amennyiben nem ők kezdeményezik az adatátvitelt, nem ők választják ki az adatátvitel címzettjét, és nem ők választják meg vagy módosítják a továbbított információt.

Abban az esetben, ha a szolgáltató a szolgáltatásának egyik igénybevevőjével jogellenes cselekedetek elkövetése céljából szándékosan együttműködik, ez a rendelkezés nem alkalmazható.

A kérdést előterjesztő bíróság tényállásból megállapítható álláspontja szerint ez ügyben hajlott a Bundesgerichtshof 2010. május 12-i, a Sommer unseres Lebens-ügyben hozott ítéletének¹⁰ analógia útján való alkalmazására. Megítélése szerint ez az ítélet, bár magán-személyekre vonatkozik, még inkább érvényes valamely olyan vállalkozó tekintetében, aki nyilvánosan elérhető wifihálózatot üzemeltet. Álláspontja szerint ugyanakkor a felelősség e címen történő megállapítása kizárt, ha az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv szerinti egyszerű továbbítást nyújtó szolgáltató a mentességi rendelkezések hatálya alá tartozik, amelyeket az elektronikus médiáról szóló törvény 2010. márcus 31-i módosítása ültetett át a német jogba.¹¹ Ebből következően T. Mc Fadden nem tehető felelőssé a Sony Music-kal szemben a kereseti kérelmekben foglaltakért, mivel a harmadik személyek által továbbított információkért az egyszerű továbbító nem felelős.

Összefoglalva: Tobias Mc Fadden üzletében ingyenes wifihálózati hozzáférést biztosított a nyilvánosság számára, hogy ezzel felkeltse a potenciális vevők figyelmét áruira és a szolgáltatásaira. 2010-ben ezen a hálózaton keresztül jogellenesen nyilvános letöltésre kínáltak fel egy olyan zeneművet, amelynek szerzői jogai a Sony-t illették meg. A Sony és T. Mc Fadden közötti jogvitában eljáró Landgericht München I. úgy vélte, hogy maga T. Mc Fadden nem sértette meg az érintett szerzői jogokat. Kilátásba helyezte azonban annak a lehetőségét, hogy T. Mc Fadden közvetett felelősséggel tartozik e jogsértésért amiatt, hogy nem tette biztonságossá a hálózatát. Mivel kétségei voltak a tekintetben, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvvel ellentétes-e az ilyen közvetett felelősség, így e körülményekre tekintettel a Landgericht München I. felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából kérdéseket terjesztett az EUB elé.

* * *

¹⁰ BGH, Urteil v. 12.05.2010, Az. I ZR 121/08: <http://tlmd.in/u/1057>.

¹¹ A 2010. március 31-i törvénnyel módosított 2007. február 26-i törvény, 8. § (1) bekezdés.

A Landgericht München I. előzetes döntéshozatal iránti kérelmében foglalt kérdések alapvetően két tárgy köré csoportosíthatók:

- A vállalkozó „az elektronikus kereskedelemről szóló” irányelv hatálya alá tartozik-e azáltal, hogy tevékenysége körében nyilvános és ingyenes wifihálózatot üzemeltet?
- Amennyiben ezen irányelv a szolgáltató felelősség alóli mentesülésének eseteit felsoroló rendelkezései alkalmazandók, hogyan értelmezhető a közvetítőszolgáltató felelősségének előírt korlátozása?

III. A „GAZDASÁGI JELLEGŰ” SZOLGÁLTATÁS FOGALMÁHOZ

A Landgericht München I. e körben arra vonatkozóan kért iránymutatást az EUB-től, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv egyszerű szolgáltatóra vonatkozó rendelkezéseiben az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatásról van-e szó, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információnak hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából vagy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításából áll.

Bővebben kifejtve, az előterjesztő annak eldöntését kéri a Bíróságtól, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv egyszerű szolgáltatóra vonatkozó rendelkezéseinek hatálya alá tartozhat-e olyan, a felperes által nyújtott szolgáltatás, amely vezeték nélküli hírközlő hálózat nyilvános és ingyenes rendelkezésre bocsátására irányul. Kérdése arra vonatkozott, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv egyszerű szolgáltatóra vonatkozó rendelkezéseit az ugyanezen irányelv információs társadalommal összefüggő szolgáltatások meghatározásával és a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló irányelv¹² (a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról) műszaki leírás fogalmával összefüggésben úgy kell-e értelmezni, hogy egy olyan szolgáltatás, amelyet egy hírközlő hálózat működtetője nyújt, és amely a hálózatnak a nyilvánosság számára történő ingyenes rendelkezésre bocsátására irányul, az irányelv értelmében vett „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak” minősül-e.

Egyebekben sem az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv egyszerű továbbítást nyújtó rendelkezései, sem fogalommeghatározó rendelkezései nem tartalmazzák az „információs társadalommal összefüggő szolgáltatás” fogalmának meghatározását.¹³ Az utóbbi fogalom azonban visszautal a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló irányelvre (a továbbiakban: információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló irányelv).¹⁴

¹² Az Európai Parlament és a Tanács 98/34/EK irányelve (1998. június 22.).

¹³ Ítélet, 36. pont.

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 98/34/EK irányelve (1998. június 22.) a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról.

Az ezen irányelvet módosító irányelv¹⁵ a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló 98/34/EK irányelv módosításáról preambulumbekzdéseiből¹⁶ következően:

- A „Szolgáltatás”-nak az információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló irányelv adta fogalmát úgy kell értelmezni, hogy az ugyanazt jelenti, mint az EUMSZ 57. cikkben szereplő fogalom. Az EUMSZ 57. cikk alapján a „szolgáltatás” rendszerint díjazás ellenében nyújtott szolgáltatást jelent.
- Az információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló módosított irányelv¹⁷ úgy rendelkezik, hogy az „információs társadalommal összefüggő szolgáltatás” fogalma bármely olyan szolgáltatást magában foglal, amelyet általában térítés ellenében, távolról, elektronikus úton és a szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére nyújtanak. Ez a rendelkezés „szolgáltatás”-on az EK-szerződés szolgáltatásnyújtásának szabadságáról szóló 60. cikke szerinti, a rendszerint díjazás ellenében nyújtott szolgáltatást érti, ha az nem tartozik az áruk, a tőke és a személyek szabad mozgására vonatkozó rendelkezések hatálya alá. Szolgáltatásnak minősülnek különösen az ipari, a kereskedelmi, a kézműipari és a szabadfoglalkozásúként végzett tevékenységek.

E vonatkozásban az információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló irányelv rendelkezései szerint¹⁸ a „szolgáltatás” az EK-szerződés 60. cikkéből következően, az EUB esetjogának értelmezésében az áru, a tőke és a személyek szabad mozgására vonatkozó rendelkezések hatálya alá nem tartozó olyan szolgáltatást jelent, amelyet általában térítés ellenében nyújtanak. Ebből a megállapításból egyrészt az következik, hogy a „szolgáltatás” információszolgáltatásról szóló irányelvben használt fogalmát úgy kell értelmezni, hogy az ugyanazt jelenti, mint az EUMSZ 57. cikkben szereplő fogalom, amely szerint a „szolgáltatás” rendszerint díjazás ellenében nyújtott szolgáltatás.¹⁹

A díjazás lényegi jellemzője abban áll, hogy az a kérdéses szolgáltatás gazdasági ellentételezését képezi.²⁰ Az ellenérték egyik lényegi jellemzője, hogy a megadott szolgáltatás gazdasági ellentételezését jeleníti meg, mivel rendszerint a szolgáltatást nyújtó és a szolgáltatást igénybe vevő között kerül megállapításra.²¹

Továbbá az információszolgáltatásról szóló irányelv rendelkezései szerint az „információs társadalommal összefüggő szolgáltatás” fogalma bármely olyan szolgáltatást magában

¹⁵ A Tanács és az Európai Parlament 98/48/EK irányelve (1998. július 20).

¹⁶ 98/48 EK irányelv, (2) és (19) preambulumbekzdés.

¹⁷ 98/34 irányelv, 1. cikk (2) bekezdés.

¹⁸ (19) preambulumbekzdés.

¹⁹ Tartalmi elemeit tekintve az EUMSZ átvette az EK-szerződés fenti fogalmát.

²⁰ A 2001. július 12-i B. S. M. Smits kontra Stichting Ziekenfonds VGZ, valamint H. T. M. Peerbooms kontra Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen, C-157/99. sz. ítélet, ECLI:EU:C:2001:404. 58. pont.

²¹ Belga állam kontra René Humbel és Marie-Thérèse Edel. 1988. szeptember 27-i ítélet, C-263/86. 17. pont. „Das Wesensmerkmal des Entgelts ist also, daß es die wirtschaftliche Gegenleistung für die betreffende Leistung darstellt, wobei die Gegenleistung in der Regel zwischen dem Erbringer und dem Empfänger der Leistung vereinbart wird.”

foglalja, amelyet általában térítés ellenében, távolról, elektronikus úton és a szolgáltatást igénybe vevő egyéni kérelmére nyújtanak.²²

Az elektronikus kereskedelem területén az EUB kimondta, hogy az olyan hozzáférést nyújtó szolgáltató, amely csupán internet-hozzáférést biztosít anélkül, hogy más szolgáltatásokat is kínálna vagy azokat ellenőrizné, olyan szolgáltatást nyújt, amely alkalmas arra, hogy azt harmadik személy szellemi tulajdon-jogok megsértése céljából vegye igénybe, és őt „közvetítőnek” kell minősíteni.²³

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv szerint a „szolgáltatás igénybe vevője” fogalom meghatározás tartalmazza az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások igénybevételének minden fajtáját mindazon személyek által, akik nyílt hálózatokon, például az interneten információt nyújtanak, mind pedig azon személyek által, akik az interneten magánjellegű vagy szakmai céllal információt keresnek.²⁴

III.1. Szellemi alkotás, ellenérték

Mivel a gazdasági élet és a szolgáltatás fogalmai az EK 59. cikkének 2. bekezdése alapján az EK egyik alapszabadságát garantálják, ezért nem szabad őket korlátozóan értelmezni.²⁵

A vállalkozás szabadsága többek között a vállalkozások azon jogát jelenti, hogy – az őket a saját cselekményeikért terhelő felelősség körében – szabadon rendelkezhessenek a rendelkezésükre álló gazdasági, műszaki és pénzügyi forrásokkal.

Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló irányelv szerint azonban: „Ahhoz, hogy a szerzők és előadóművészek a jövőben is alkotó- és művészi tevékenységet folytathassanak, műveik felhasználásáért megfelelő díjazásban kell, hogy részesüljenek annak érdekében, hogy a művek pénzügyi háttérét biztosítani tudják. Az olyan termékek előállítására, mint a hangfelvételek, a filmek vagy a multimédia-termékek, illetve az olyan szolgáltatások nyújtása, mint a leírásra történő hozzáférhetővé tétel, jelentős befektetést igényelnek. A megfelelő díjazás biz-

²² 98/34 irányelv, 1. cikk (2) bekezdés.

²³ A 2016. július 7-i Tommy Hilfiger Licensing LLC, kontra Urban Trends Trading BV és társai-ítélet, ECLI:EU:C:2016:528, 25. pont; a 2009. február 19-i LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten-végzés, C-557/07, EU:C:2009:107, 43. pont; a 2014. március 27-i UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film Verleih GmbH, Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH, C-314/12. sz. ügy, ECLI:EU:C:2014:192., UPC Telekabel Wien-ítélet, 32. pont.

²⁴ A 2000/31 EK irányelv (20) preambulumbekkezdése.

²⁵ A 2000. április 11-i Christelle Deliège kontra Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL, Ligue belge de judo ASBL, Union européenne de judo, C-51/96 és Christelle Deliège kontra François Pacquée, C-191/97 ítéletek, ECLI:EU:C:2000:199, 52. pont. „Da die Begriffe Wirtschaftsleben und Dienstleistung im Sinne der Artikel 2 und 59 EG-Vertrag den Anwendungsbereicheiner der Grundfreiheiten des EG-Vertrags garantieren, dürfen sie nicht einschränkend ausgelegt werden.”

tosításához, illetve a befektetés kielégítő mértékű megtérüléséhez a szellemi tulajdon-jogok megfelelő szintű védelme szükséges.”²⁶

E feltételek mellett az EUB megállapította, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvbe foglalt, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások körébe kizárólag az általában térítés ellenében nyújtott szolgáltatások tartoznak.

Az információs társadalommal összefüggő – egyedi kérelemre nyújtott – szolgáltatások a számítógépes hálózatokon keresztül végzett gazdasági tevékenységek széles skáláját ölelik fel. Ezek a tevékenységek különösen áruk online eladását foglalhatják magukban. Az olyan tevékenységek, mint az áruk leszállítása vagy a hálózaton kívüli szolgáltatásnyújtás nem tartoznak ide. Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nem korlátozódnak csupán azokra a szolgáltatásokra, amelyek online szerződéskötést eredményeznek, hanem – amennyiben gazdasági tevékenységként jelennek meg – olyan szolgáltatásokat is magukban foglalnak, amelyekért az igénybe vevők nem fizetnek, mint például az online információszolgáltatás vagy az online kereskedelmi tájékoztatás, az adatok kereséséhez, az azokhoz való hozzáféréshez vagy azok visszakereséséhez eszközt nyújtó szolgáltatások. Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások olyan szolgáltatásokat is magukban foglalnak, amelyek adatok hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából, egy hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításából vagy a szolgáltatás igénybe vevője által rendelkezésre bocsátott adat számára tárhely szolgáltatásából állnak. Ezekkel ellentétben információs társadalommal összefüggő szolgáltatások a ponttól pontig történő adatátvitel révén megvalósuló szolgáltatások, mint például a megrendelt videoszolgáltatás, vagy a kereskedelmi tájékoztatás elektronikus levélben történő küldése; nem információs társadalommal összefüggő szolgáltatás az elektronikus levelezés vagy az azzal egyenértékű egyéni kommunikációs eszköz használata, ha azt kereskedelmi, üzleti vagy szakmai tevékenységükön kívül eljáró természetes személyek veszik igénybe, ideértve az ilyen személyek között szerződéskötés céljából történő használatot is. Általában az olyan tevékenységek, amelyeket jellegük-nél fogva nem lehet távolból és elektronikus úton végezni, mint például a cégek számláinak jogszabályban előírt ellenőrzése vagy a beteg fizikai vizsgálatát megkívánó egészségügyi tanácsadás, nem minősülnek információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak.²⁷

Az EUB szerint mindezek ellenére a fentiekből nem lehet azt a következtetést levonni, hogy egy ingyenesen nyújtott, gazdasági jellegű szolgáltatás egyáltalán nem minősülhet az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv értelmében vett „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak”.

²⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

²⁷ 2000/31 EK irányelv, (18) preambulumbekzdés.

Az EUB Smits és Peerbooms-ítéletében emlékeztet arra, hogy a szerződés 60. cikke nem írja elő, hogy a szolgáltatás jogosultjai fizessenek a szolgáltatásért,²⁸ illetve arra, hogy a szerződés 60. cikke pontosítja, hogy az a szokásosan díjazás ellenében nyújtott szolgáltatások esetében alkalmazandó. Korábban megállapításra került, hogy e rendelkezés értelmében a díjazás lényegi jellemzője abban áll, hogy az a kérdéses szolgáltatás gazdasági ellentételezését képezi. A szolgáltató által gazdasági tevékenysége keretében nyújtott szolgáltatás díját ugyanis nem szükségszerűen a szolgáltatás igénybe vevői fizetik meg.²⁹

A kérdést előterjesztő bíróság a szolgáltatásnyújtás gazdasági jellege kapcsán várt választ, hozzátéve, hogy álláspontja szerint az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv szerinti internet-hozzáférés – akár ingyenes formában történő rendelkezésre bocsátása – gazdasági tevékenységnek tekintendő, mivel az ilyen hozzáférés nyújtása rendszerint térítés ellenében nyújtott szolgáltatásnak minősül.

E megállapítást osztó felek és érdekeltek többsége szerint is – a Sony Music kivételével – az internet-hozzáférés nyújtása rendszerint gazdasági tevékenységnek minősül. E megállapítás a wifihálózaton keresztül nyújtott internet-hozzáférésre is érvényes.

A Sony Music az eljárás során vitatta azt a körülményt, hogy olyan szolgáltatásról van szó, amelyet „rendszerint” díjazás ellenében kínálnak. Kétségtelen, hogy az internet-hozzáférést gyakran kínálják ingyenesen hotelekben, bárókban. Azonban ez a körülmény nem zárja ki azt a megállapítást, hogy a szóban forgó szolgáltatás olyan díjazással jár, amelyet beépítettek más szolgáltatások árába.³⁰

Magának a nyilvánosan elérhető wifihálózatnak a valamely más gazdasági tevékenységgel összefüggésben való üzemeltetése is szükségszerűen gazdasági összefüggésbe illeszkedik.³¹ Más gazdasági tevékenységekhez képest az internet-hozzáférés eltérő megítélésének nincs indoka.

Az ügy tényállásából megállapítható, hogy a vállalkozás az internet-hozzáféréssel lényegében a piac alakulását a saját érdekének megfelelő irányba kívánta mozdítani. Ez tulajdonképpen olyan marketingforma, amellyel felkeltheti az ügyfelek figyelmét, és vásárlói hűséget alakíthat ki bennük. Az a körülmény, hogy a szolgáltatásnyújtó közvetlenül a szolgáltatás igénybe vevőitől nem részesül díjazásban, nem meghatározó, mivel az internet-hozzáférés nyújtása hozzájárul a fő tevékenység gyakorlásához. A piac befolyásolása tágabb értelemben kiterjedhet a gazdasági-üzleti szférán túl az olyan, nem nyereségorientált területekre is, mint pl. a művészet, oktatás, kultúra, vallás, politika.

²⁸ C-157/99.sz., B.S.M. Smits kontra Stichting Ziekenfonds-ítélet, 58. pont; a 352/85. sz., Bond van Adverteerders és társai ügyében 1988. április 26-án hozott ítélet 16. pontja és a C-51/96. és C-191/97. sz. Deliège-ítélet, 56. pont.

²⁹ Ítélet, 41. pont; hivatkozás a 2014. szeptember 11-i C-291/13. sz., Sotiris Papasavvas kontra O Fileleftheros Dimosia Etaireia Ltd., Takis Kounnafi, valamint Giorgos Sertis-ítélet, ECLI:EU:C:2014:2209 (Papasavvas-ítélet) 28. és 29. pontjára.

³⁰ Maciej Szpunar főtanácsnok indítványa a Tobias Mc Fadden kontra Sony Music Entertainment Germany GmbH C-484/14. sz. ügyben, ECLI:EU:C:2016:689, 45.pont.

³¹ Ítélet, 42. pont.

T. Mc Fadden kezdetben „MCFADDEN.DE” név alatt üzemeltette a wifihálózatot annak érdekében, hogy felhívja a szomszédos üzletek ügyfeleinek és a járókelőknek a figyelmét a fény- és hangtechnikára szakosodott vállalkozására, és hogy arra ösztönözze őket, hogy boltját vagy internetes oldalát meglekintsék. Az internet-hozzáférés nyújtása e körülmények között gazdasági összefüggésbe illeszkedik, még ha azt ingyenesen kínálták is.

Egyrészt az a körülmény, hogy T. Mc Fadden az ügy tényállása szerint wifihálózatának nevét „FREIHEITSTATTANGST.DE”-re („Félelem helyett szabadság”) változtatta annak érdekében, hogy kifejezze az internet feletti állami ellenőrzés elleni harc iránti támogatását, önmagában nem befolyásolta e „gazdasági” tevékenység minősítését. A wifihálózat nevének megváltoztatása mindenesetre nem döntő jelentőségű a T. Mc Fadden kereskedelmi létesítményében üzemeltetett hálózat vonatkozásában.³²

Másrészt, mivel T. Mc Fadden a nyilvánosan elérhető wifihálózatot vállalkozása keretében üzemeltette, nem szükséges annak a vizsgálata, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv hatálya az ilyen hálózatüzemeltetési tevékenységet is magában foglalhatja-e, amennyiben az minden más gazdasági összefüggést nélkülöz. Bár az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a gazdasági tevékenység és a szolgáltatásnyújtás fogalmát tágan kell értelmezni, de a „gazdasági tevékenységnek” az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés belső piacra vonatkozó rendelkezései értelmében vett fogalmát az érintett tevékenység gyakorlására vonatkozó összefüggések figyelembevételével eseti alapon kell értékelni.³³

E körben T. Mc Fadden nyilvánosan elérhető wifihálózatának neve és az annak megváltoztatása révén kialakított új neve kapcsán felvethető a nevekben rejlő burkolt hirdetés, a reklám kérdése is. A tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló irányelv (a továbbiakban: a televíziós és rádiós műsorszolgáltatásról szóló irányelv) ilyen összefüggésben tiltja a burkolt reklámot.³⁴ A „burkolt reklám” az áruk, szolgáltatások, illetve egy áru gyártója vagy szolgáltatások nyújtója nevének, márkanevének vagy tevékenységének szavakban vagy képekben megfogalmazott, műsorban történő bemutatása, ha az ilyen bemutatás a műsorszolgáltató szándéka szerint hirdetési célokat szolgál, és természetét tekintve félrevezetheti a közönséget. E rendelkezésből az következik, hogy a burkolt reklám „a műsorszolgáltató szándéka szerint hirdetési célokat szolgál”. Az ellenszolgáltatás vagy más fizetés teljesítése nem tekintendő elengedhetetlen fogalmi elemnek ahhoz, hogy a burkolt reklám szándékos jellege megállapítható legyen. Az ítélet e rendelkezé-

³² Indítvány, 49. pont.

³³ Indítvány, 50. pont; a 1991 július 25-i The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd és társai ügyben C-221/89 sz. ítélet, EU:C:1991:320, 20–22. pont; 2007. december 11-i International Transport Workers’ Federation és Finnish Seamen’s Union kontra Viking Line-ítélet, 70. pont.

³⁴ A tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló, 1989. október 3-i 89/552/EGK tanácsi irányelv 1. cikk d) pont 10. cikkének (4) bekezdése.

zése azt is kimondja, hogy „a bemutatást szándékosnak kell tekinteni különösen akkor, ha fizetésért vagy hasonló ellenszolgáltatásért cserében nyújtják”.³⁵

A televíziós és rádiós műsorszolgáltatásról szóló irányelv szerinti olyan hozzájárulás, amelyet nem televíziós műsorszolgáltató tevékenységekkel vagy audiovizuális munkák előállításával foglalkozó köz- vagy magánvállalkozás nyújt televíziós műsorok finanszírozására azzal a céllal, hogy előmozdítsa nevét, márkanevét, arculatát, tevékenységeit, illetve termékeit, olyan vélelmet állít fel, hogy az áruk, szolgáltatások, illetve egy áru gyártója vagy szolgáltatások nyújtója nevének, márkanevének vagy tevékenységének szavakban vagy képekben megfogalmazott, műsorban történő bemutatásának szándékos jellege akkor állapítható meg, ha e bemutatás fizetésért vagy hasonló ellenszolgáltatásért cserébe történik.³⁶ Mindazonáltal e rendelkezés nem képezheti olyan szigorú értelmezés tárgyát, amelynek értelmében egy ilyen bemutatás csak akkor tekinthető szándékosnak, ha fizetésért vagy hasonló ellenszolgáltatásért cserébe nyújtják. Ez az értelmezés nem következik ugyanis sem az említett rendelkezésben foglalt vélelem megfogalmazásából, sem pedig ezen irányelv általános rendszeréből és céljából.³⁷

Az EUB ugyanebben az ügyben hozott ítéletében megállapította, hogy ezen irányelv fenti előírását akként kell értelmezni, hogy az ellenszolgáltatás vagy más fizetés teljesítése nem tekintendő elengedhetetlen fogalmi elemnek ahhoz, hogy a burkolt reklám szándékos jellege megállapítható legyen.³⁸

Maciej Szpunar főtanácsnok szerint mivel T. Mc Fadden a nyilvánosan elérhető wifihálózatot a vállalkozása keretében üzemeltette, nem szükséges annak a vizsgálata, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv hatálya az ilyen hálózatüzemeltetési tevékenységet is magában foglalhatja-e, amennyiben az minden más gazdasági összefüggést nélkülöz.³⁹

A Landgericht München I. „gazdasági jellegű” szolgáltatásokkal kapcsolatos kérdésére az EUB ítélete szerint az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv és az információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló irányelv meghatározásait a hivatkozott irányelvi rendelkezéssel összefüggésben úgy kell értelmezni, hogy olyan szolgáltatás, amelyet hírközlő hálózat működtetője nyújt, és amely a hálózatnak a nyilvánosság számára történő ingyenes rendelkezésre bocsátására irányul, az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv rendelkezései értelmében vett „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak” minősül abban az esetben, ha azt az érintett szolgáltató az általa értékesített áruk vagy az általa nyújtott szolgáltatások reklámozása céljából nyújtja.

³⁵ 2011. június 9-i, az Eleftheri tileorasi AE „ALTER CHANNEL”, Konstantinos Giannikos és Ypourgos Typou kai Meson Mazikis Enimerosis, Ethniko Symvoulío Radiotileorasis C-52/10. sz. ügyben hozott ítélet, ECLI:EU:C:2011:374. (Alter Chanel-ítélet), 37. pont.

³⁶ A Tanács a televíziós és rádiós műsorszolgáltatásról szóló 89/552/EGK irányelve, (1989. október 3.) 1. cikk, d) pont.

³⁷ Alter Chanel-ítélet, 30–31. pont.

³⁸ Alter Chanel-ítélet, 32. pont.

³⁹ Maciej Szpunar főtanácsnoknak a Tobias Mc Fadden kontra Sony Music Entertainment Germany GmbH, C-484/14. sz. ügyben tett indítványa (a továbbiakban: indítvány), 50. pont.

IV. A HÍRKÖZLŐ HÁLÓZATHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS BIZTOSÍTÁSÁNAK TERJEDELME

A kérdést előterjesztő bíróság együttesen vizsgált további kérdései arra irányultak, hogy úgy kell-e értelmezni az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvnek a szolgáltatót a továbbított információért való felelősség alól mentesítő rendelkezéseit, hogy e szolgáltatás nyújtásához elegendő, ha a hírközlő hálózathoz való hozzáférést megadják, vagy pedig további követelményeknek is teljesülniük kell.

Másként fogalmazva, a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításán kívül szükséges-e az is, hogy egyrészt szerződéses kapcsolat álljon fenn a szolgáltatás igénybe vevője és a szolgáltató között, másrészt pedig hogy a szolgáltató reklámozza az említett szolgáltatást?

Az „információs társadalom szolgáltatásainak” fogalma az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv értelmében felölel minden hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítására irányuló gazdasági tevékenységet, ami magában foglalja az internet-hozzáférést biztosító nyilvános wifihálózat működtetését.

Az elektronikus hírközlő hálózatok és az elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályairól szóló irányelv megfogalmazásában: „elektronikus hírközlő hálózat” az olyan átviteli rendszer, esetleg kapcsoló- vagy útválasztó eszköz, valamint egyéb erőforrás, amely lehetővé teszi a vezetéken, rádióhullámon, optikai vagy egyéb elektromágneses úton történő jelátvitelt, beleértve a műholdas hálózatokat, a helyhez kötött (vonal- és csomagkapcsolt, beleértve az internetet) és mobil földi hálózatokat, az elektromos vezetékrendszereket anyagban, amennyiben azokat jelek továbbítására használják, a rádióműsor- és televízióműsor-terjesztő hálózatokat, valamint a kábeltelevízió-hálózatokat a továbbított információ-típusra tekintet nélkül.⁴⁰ Vagyis az internet-hozzáférést biztosító wifihálózat „elektronikus hírközlő hálózatnak” minősül.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv „Egyszerű továbbítás” című cikkének szövegéből az következik, hogy az e rendelkezésben megnevezett szolgáltatás nyújtásának magában kell foglalnia a hírközlő hálózaton keresztül történő információ továbbítását, és hogy a felelősség alóli mentesség csak a továbbított információk vonatkozásában érvényesül.

Az irányelvben megállapított, felelősség alóli mentességek csak azokra az esetekre vonatkoznak, amelyekben az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó tevékenysége olyan hírközlő hálózat működtetésének és az ahhoz való hozzáférés biztosításának a technikai folyamatára korlátozódik, amely hálózaton keresztül harmadik személyek által rendelkezésre bocsátott adatokat továbbítanak és ideiglenesen, a továbbítás hatékonyabbá tételének kizárólagos céljával tárolnak. Ez a tevékenység pusztán technikai, automatikus és

⁴⁰ A 2009. november 25-i 2009/140/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvvel módosított, az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról szóló, 2002. március 7-i 2002/21/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (keretirányelv). Fogalommeghatározások, 2. cikk, első bekezdés, a) pont.

passzív jellegű, ami azt is jelenti, hogy az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtónak a továbbított, illetve tárolt adatról se tudomása nincs, se nem kezeli azt.⁴¹

Mivel az „egyszerű továbbítás” pusztán automatikus és passzív, műszaki jellegű tevékenység, ebből következően a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításának nem kell túllépnie a szükséges információtovábbítás végrehajtására irányuló, ezen „automatikus és passzív műszaki eljárás” kereteit.

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv többi rendelkezéséből, illetve célkitűzéseiből sem következik, hogy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításához további követelmények fennállása is szükséges, különösen az nem, hogy a szolgáltatás igénybevevője és a szolgáltató között szerződéses kapcsolat legyen, vagy hogy a szolgáltató a szolgáltatást reklámeszközökkel népszerűsítse.

Az adott „szolgáltatási” tevékenység minősítése objektív jellegű, tehát nem szükséges, hogy az érintett személy szolgáltatóként jelenjen meg a nyilvánosság előtt, továbbá hogy kifejezetten népszerűsítse tevékenységét potenciális ügyfelei körében.⁴²

A szerzői jogi és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról szóló irányelv tárgya a szerzői jog és a szomszédos jogok védelme a belső piac keretében, különös tekintettel az információs társadalomra. Az irányelv rendelkezései szerint a tagállamok biztosítják, hogy a jogosultak kérelmezhesék az ideiglenes intézkedést olyan közvetítőszolgáltatókkal szemben, akiknek a szolgáltatásait harmadik személy szerzői jog vagy szomszédos jogok megsértése céljából veszi igénybe.⁴³

Ahhoz, hogy valamely gazdasági szereplő e rendelkezések értelmében vett közvetítőnek minősüljön, bizonyítani kell, hogy olyan szolgáltatást nyújt, amelyet harmadik személy vagy harmadik személyek szellemi tulajdon-jogok megsértésére tudnak felhasználni anélkül, hogy ehhez szükséges lenne az, hogy konkrét kapcsolatban álljon e személlyel vagy személyekkel.⁴⁴

Az ilyen minősítés nincs alárendelve annak a feltételnek sem, hogy az említett gazdasági szereplőnek olyan szolgáltatást kell nyújtania, amely eltér attól a szolgáltatástól, amelyet a harmadik személy a szellemi tulajdon-jog megsértése céljából vesz igénybe.⁴⁵

Az EUB UPC Telekabel Wien-ügyben hozott ítéletében foglaltaknak megfelelően a közvetítőszolgáltatások nyújtását tágan kell értelmezni, sem a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló irányelv szövegéből, sem más rendelkezés-

⁴¹ 2000/31/EK irányelv, (42) preambulumbekkezdés.

⁴² Indítvány, 53. pont.

⁴³ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK (2001. május 22.) irányelve az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, 8. cikk, 3. pont.

⁴⁴ 2014. március 27-i UPC Telekabel Wien-ítélet, C-314/12, EU:C:2014:192, 32. és 35. pont; 2016. július 7-i Tommy Hilfiger Licensing LLC, Urban Trends Trading BV, Rado Uhren AG, Facton Kft., Lacoste SA, Burberry Ltd és a Delta Center a.s. C-494/15. sz. ügy, ECLI:EU:C:2016:528 (Tommy Hilfiger-ítélet), 23. pont

⁴⁵ Tommy Hilfiger-ítélet, 24. pont.

ből nem következik, hogy kifejezetten megkívánt lenne a szerzői jogot vagy szomszédos jogot megsértő személy és a közvetítőszolgáltató közötti konkrét jogviszony.⁴⁶

A szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló irányelv előírásai szerint a szerzői jog és szomszédos jogok harmonizációjának a magas szintű védelemből kell kiindulnia, tekintve hogy ezek a jogok elengedhetetlenek a szellemi alkotáshoz. Az általuk nyújtott védelem hozzájárul az alkotótevékenység fenntartásához és fejlődéséhez a szerzők, az előadóművészek, az előállítók és a fogyasztók, valamint a kultúra, az ipar és a nagyközönség érdekében. A szellemi tulajdon ennek megfelelően a tulajdon részeként nyert elismerést.⁴⁷ A szerződéses jogviszony fennállásának kérdése kizárólag a tagállami szabályozás hatálya alá tartozik.

* * *

A Landgericht München I.-nek kételyei voltak abból fakadóan, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv előírása szerint „szolgáltató” minden, információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személy. Német nyelvű változata a „szolgáltató” („Diensteanbieter”) fogalmának meghatározása során olyan kifejezést használva hivatkozik arra a személyre, aki a szolgáltatást „nyújtja” („anbietet” vagy „felkínál”), amelyet úgy lehet érteni, mint amely a szolgáltatás ügyfelek körében történő tevékeny népszerűsítésére utal.⁴⁸

A „[szolgáltatás-] nyújtás” fogalmának ilyen tartalmú értelmezését azon túl, hogy azt egyetlen más nyelvi változat sem támasztja alá, nem igazolja az EUMSZ 56. cikkére vonatkozó ítélkezési gyakorlat sem, amely bár a szolgáltatás fogalmának tág értelmezésén alapul, de a tevékeny népszerűsítés feltételét nem foglalja magában.⁴⁹

A hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítására irányuló, szolgáltatás nyújtásával kapcsolatban feltett kérdésekre az EUB ítéletében foglalt válasza az volt, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv szerint az információ hírközlő hálózaton keresztül történő szolgáltatását úgy kell értelmezni, hogy a szolgáltatás nyújtásához a hozzáférésnek nem kell túllépnie a szükséges információtovábbítás végrehajtására irányuló, automatikus és passzív műszaki eljárás kereteit, és nem kell további követelményeknek teljesülniük,⁵⁰ a hírközlő hálózathoz való hozzáférés megadásán túl a szolgáltatónak további követelményeknek nem kell megfelelnie.

⁴⁶ A 2014. március 27-i UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film Verleih GmbH, Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH C-314/12. sz. ügy, ítélet, ECLI:EU:C:2014:192, 35.pont.

⁴⁷ 2001/29/EK irányelv, 8. cikk (3) bekezdés.

⁴⁸ Indítvány, 55. pont.

⁴⁹ A 2. cikk (b) bekezdésének – például a spanyol, a cseh, az angol, a francia, az olasz, a lengyel, illetve a szlovák – nyelvi változata olyan igéket használ, amelyek a szerződési ajánlat vagy a reklám ilyen értelmű fogalmát nem tartalmazták.

⁵⁰ Ítélet, 54. pont.

V. A SZOLGÁLTATÁST NYÚJTÓ FELELŐSSÉGÉNEK HATÁRVONALAI

Hol húzódik meg a határvonal az egyszerű továbbítást végző vagy a hozzáférést biztosító szolgáltatót felelősség alól mentesítő feltételek és a bíróságok és közigazgatási hatóságok arra vonatkozó lehetősége között, hogy a szolgáltatót a jogsértés megszüntetésére vagy megelőzésére kötelezzék? Másként fogalmazva, az irányelv rendszerében hol mutatható ki a szolgáltató mentesülésének és a feljogosított hatóságok kötelezésének az elhatárolása?

Elmarasztható-e a közvetítőszolgáltató eltiltás, kártérítés, valamint a peren kívül felmerült költségek és a bíróság előtti költségek megosztása iránti kérelem alapján valamely harmadik személy által elkövetett szerzői jogi jogsértésért, továbbá, kötelezheti-e a nemzeti bíróság a közvetítőszolgáltatót arra, hogy tartózkodjon az olyan cselekményektől, amelyek lehetővé teszik harmadik személyek számára az érintett jogsértés elkövetését?

Tekintettel arra, hogy az internet-hozzáférést biztosító szolgáltató olyan szereplő, aki kénytelen a valamely ügyfele és harmadik fél közötti viszonyban megvalósuló jogsértést interneten keresztül továbbközvetíteni, hiszen a hálózathoz való hozzáférés biztosításával lehetővé teszi e közvetítést, ezért azt kell megállapítani, hogy az olyan, internet-hozzáférést nyújtó szolgáltató, – aki lehetővé teszi ügyfelei részére a valamely harmadik fél által interneten hozzáférhetővé tett, védelem alatt álló teljesítményekhez való hozzáférést, olyan közvetítőszolgáltató, amelynek a szolgáltatásait a szerzői vagy szomszédos jogok megsértése céljából veszik igénybe.⁵¹ Ezért a tagállamok biztosítják, hogy a jogosultak kérelmezhessek az ideiglenes intézkedést olyan közvetítőszolgáltatókkal szemben, akiknek a szolgáltatásait harmadik személy szerzői jog vagy szomszédos jogok megsértése céljából felhasználja.

Ezt a következtetést erősíti meg a szerzői jogi és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról szóló irányelv célkitűzése is. Ugyanis az internet-hozzáférést biztosító szolgáltatók e rendelkezések alóli kizárása lényegesen csökkentené a jogosultaknak az irányelv által megvalósítani kívánt védelmét.⁵²

Az irányelv korlátozza az egyszerű továbbítást végző közvetítőszolgáltatónak a harmadik személyek által elkövetett jogellenes cselekményekre vonatkozóan a továbbított információk alapján fennálló felelősségét azzal, hogy kimondja, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a szolgáltatás nyújtóit ne terhelje felelősség a szolgáltatás igénybe vevői által továbbított információért, azzal a három feltétellel, hogy egyrészt nem ezek a szolgáltatók kezdeményezik az adatátvitelt, másrészt hogy nem ők választják ki az adatátvitel címzettjét, harmadrészt pedig hogy nem választják meg vagy módosítják a továbbított információt.

Ha e három feltétel teljesül, akkor nem áll be a hírközlő hálózathoz való hozzáférést biztosító szolgáltatás nyújtóját terhelő felelősség, és így mindenképpen kizárt, hogy a szerzői

⁵¹ A 2001/29 irányelv 8. cikkének (3) bekezdése értelmében.

⁵² A 2001/29 irányelv 8. cikk (3) bekezdésének hatálya, UPC Telekabel Wien-ítélet, 32–33.pont.

jog jogosultja kártérítést követelheszen e szolgáltatótól amiatt, hogy harmadik személyek a hálózati kapcsolatot az ő szerzői jogainak a megsértésére használták.⁵³

Ebből következően az is kizárt, hogy a szerzői jog jogosultja kérhesse a kártérítési kérelmével összefüggésben felmerült felszólítási, illetve bírósági eljárási költségek megtérítését. Az ilyen kérelem ugyanis akkor minősül megalapozottnak, ha maga az alapkérelem is megalapozott, ami az egyszerű továbbítás szolgáltatójának mentessége alapján kizárt.⁵⁴

Amint az irányelvjavaslat előkészítő anyagából következik, a szóban forgó korlátozás horizontálisan lefedi a jogellenes tevékenységek valamennyi típusáért fennálló felelősség minden formáját. Tehát felöleli mind a büntetőjogi, a közigazgatási vagy a polgári jogi felelősséget, mind pedig a harmadik személyek által elkövetett cselekményekért való közvetlen és másodlagos felelősséget.⁵⁵

Következésképpen, ha harmadik személy jogsértés elkövetéséhez egy hírközlési hálózathoz hozzáférést nyújtó szolgáltató által számára elérhetővé tett internetkapcsolatot használ, akkor az irányelv egyszerű továbbító szolgáltató mentesülésével kapcsolatos előírásával nem ellentétes az, hogy a szerzői jogi károsult a nemzeti hatóságtól vagy bíróságtól a szolgáltató eltiltását kérje a jogsértés folytatásának lehetővé tételétől.⁵⁶ Ennek alapján azt kell megállapítani, hogy az egyszerű továbbító szolgáltató mentesüléséről szóló rendelkezés önmagában véve azt sem zárja ki, hogy a szerzői jog jogosultja az ilyen kérelem kapcsán felmerült felszólítási és bírósági eljárási költségek megtérítését igényelhesse.

Másként fogalmazva, a „határvonal” két oldalán álló rendelkezések együttes olvasatából az következik, hogy az érintett rendelkezések bár korlátozzák az egyszerű továbbítást végző közvetítőszolgáltatónak a továbbított információk alapján fennálló felelősségét, ugyanakkor nem nyújtanak számára védelmet a jogsértő magatartástól eltiltó bírósági határozatokkal szemben. E megállapítást erősíti, hogy az irányelv (45) preambulumbekzdése szerint a közvetítőszolgáltatók felelősségének korlátozásai nem érintik a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárások megindításának a lehetőségét, amelyekre különösen valamely jogsértés abbahagyását vagy megelőzését elrendelő bírósági vagy közigazgatási határozattal kerülhet sor.

Az irányelv „egyszerű továbbítás” cikke összességében megkülönböztetést alkalmaz a felelősség megállapítására és a jogsértő magatartástól való eltiltásra irányuló eljárások között. E különbségeket az e cikkben meghatározott felelősség korlátai megállapítása során figyelembe kell venni.

A kérdést előterjesztő bíróság arra is választ várt, hogy a közvetítőszolgáltató elítélhető-e a harmadik személyek magatartásáért való felelőssége („Störerhaftung”) alapján az alábbi címen benyújtott kereseti kérelmek esetében:

⁵³ Ítélet, 73. 74. pont.

⁵⁴ Ítélet, 75. pont.

⁵⁵ Indítvány, 64. pont, hivatkozás a COM (1998) 586 végleges irányelvjavaslatra.

⁵⁶ Ítélet, 77. pont.

- pénzbírság kiszabásával járó bírósági tiltás, amelynek célja annak megakadályozása, hogy harmadik személyek a meghatározott védett mű tekintetében sérelmet okozzanak,
- kártérítésre való kötelezés, a felszólításhoz kapcsolódó peren kívül felmerült költségek megtérítése, és az
- eltiltásra és a kártérítés fizetésére irányuló eljárás keretében a bíróság előtt felmerült költségek megtérítésére való kötelezés.

Az adott tényállásból kiindulva, az irányelv „egyszerű továbbítás”-ról szóló cikkének mentesítő rendelkezései alapján T. Mc Fadden nem tehető felelőssé a Sony Music-kal szemben a kereseti kérelmek egyike tekintetében sem, mivel nem felelős a harmadik személyek által továbbított információkért. Véleménye szerint egyik ismeretlen felhasználója követte el a Sony Music szerzői jogainak megsértését.⁵⁷

Az EUB a fentiekre figyelemmel a kérdésre azt a választ adta, hogy az irányelv közvetítőszolgáltatót mentesítő rendelkezését úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes, ha a szerzői jog jogosultja, akinek valamely, műhöz fűződő jogait megsértették, kártérítést kérhet a hírközlő hálózathoz való hozzáférést nyújtó szolgáltatótól amiatt, hogy harmadik személy/személyek ezt a hálózati hozzáférést a jogai megsértésére használták. Továbbá kérheti a kártérítési kérelmével összefüggésben felmerült felszólítási vagy bírósági eljárási költségek megtérítését is. A közvetítőszolgáltatót mentesítő irányelvi rendelkezésekkel nem ellentétes az sem, ha a szerzői jog jogosultja e jogsértéstől való eltiltásra, valamint a felszólítási és a bírósági eljárási költségek megfizetésére vonatkozó igénnyel lép fel az olyan hírközlő hálózathoz hozzáférést nyújtó szolgáltatóval szemben, amelynek szolgáltatásait e jogsértés elkövetéséhez használták. Ez releváns abban az esetben is, ha e kérelmeket azt követően nyújtják be, hogy a nemzeti hatóság vagy bíróság e szolgáltatót a jogsértés folytatásának lehetővé tételétől eltiltotta.

VI. A FELELŐSSÉG KORLÁTOZÁSÁRA VONATKOZÓ ESETLEGES KIEGÉSZÍTŐ FELTÉTELEKRŐL

Az előterjesztő bíróság kérdései e körben arra irányultak, hogy úgy kell-e értelmezni az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltató jogellenes magatartástól való eltiltását – az alapvető jogok védelméből eredő követelményekre, valamint a szerzői jogi és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról szóló irányelvben foglalt szabályokra is figyelemmel – hogy azzal ellentétes olyan határozat meghozatala, amely kényszerítő bírság terhe mellett arra kötelezi a nyilvános internetkapcsolatot lehetővé tevő hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítóját, hogy akadályozza meg azt, hogy harmadik személyek egy bizonyos szerzői jogi védelem alatt álló művet – vagy abból származó részleteket – ezen az internetkapcsolaton

⁵⁷ Ítélet, 32. pont.

keresztül, fájlmegosztó weboldalak útján (*peer-to-peer*) a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyenek. Ennek során vélelmezni kell, hogy a hozzáférést nyújtó szolgáltató szabadon választhatja meg a határozatban foglaltaknak való megfelelés érdekében megteendő műszaki intézkedéseket. E feltételezésnek a szolgáltató gyakorlatilag csak úgy felelhet meg, ha az internetkapcsolatot felfüggeszti vagy jelszóvédelemmel látja el, vagy az internetkapcsolaton keresztül továbbított összes információt átvizsgálja.

A kérelmet előterjesztő bíróság abból az előfeltételezésből indult ki, hogy az irányelv rendelkezése minden, a közvetítőszolgáltatóval szemben indítható keresetet kizár.⁵⁸ Arra várt választ, hogy ez a helyzet összeegyeztethető-e az irányelvben szereplő különböző felmerült érdekek között fennálló megfelelő egyensúllyal, miként valósul meg az irányelv előírása, miszerint: „az irányelv megvalósítja az érdekek egyensúlyát, és meghatározza azokat az elveket, amelyeken ágazati megállapodások és szabványok alapulhatnak,”⁵⁹ továbbá hogy korlátozható-e a közvetítőszolgáltató mentesítésének hatálya a tárhelyszolgáltató mentesülési feltételei analógia útján történő alkalmazása (hatodik kérdés) vagy az irányelvben nem szabályozott más feltétel hozzáadása (hetedik és nyolcadik kérdés) útján.

A „hasznos helyzetek hasonló kezelésének” elve, illetve az ellentétes oldalról „az eltérő helyzetek azonos kezelése tilalmának” elve az EUB ítélkezési gyakorlatában elfogadott. E körben az összehasonlíthatóság szempontjait kell kiemelni.

Az összehasonlíthatóság kérdése természeténél fogva *objektív* értékelést feltételez. Azt vizsgálja, hogy egy adott minőséggel, vagyis az összehasonlítás alapjával (*tertium comparationis*; amely lehet egy érték, egy cél vagy valamely jogi aktus stb.) kapcsolatban az összehasonlítandó tényezők (személyek, termékek stb.) több hasonlóságot vagy pedig több eltérést mutatnak. Egy ilyen értékelés elvégzése során relevánsak a már meghozott *szubjektív* szabályozási döntések – különösen a *tertium comparationis* meghatározása szempontjából – azonban nem feltétlenül döntő jelentőségűek.⁶⁰

Az összehasonlíthatóságot „főként a szóban forgó különbségtételt létrehozó közösségi aktus tárgyának és céljának fényében kell meghatározni és értékelni. Ezen túlmenően tekintetbe kell venni azon szabályozási terület elveit és céljait, amely alá a szóban forgó aktus tartozik.”⁶¹ Azok konkrét megfogalmazása és súlya az egyes esetek körülményeitől függ.

Az irányelvi rendelkezések összehasonlításából kitűnik, hogy az előírt felelősség alóli mentességekre az érintett tevékenységtípustól függően különböző alkalmazási feltételek vonatkoznak.

⁵⁸ Ítélet, 32. pont.

⁵⁹ 2000/31/EK irányelv, (41) preambulumbekzdés.

⁶⁰ Michal Bobek főtanácsnok indítványa a 2016. június 30-i Lidl GmbH & Co. KG kontra Freistaat Sachsen, C-134/15. sz., ECLI:EU:C:2016:498. ügyben.

⁶¹ A 2008. december 16-i, Société Arcelor Atlantique et Lorraine és társai, kontra a Premier ministre, Ministre de l'Écologie et du Développement durable, Ministre de l'Économie, des Finances et de l'Industrie, C-127/07. sz. ítélet, ECLI:EU:C:2008:728, 26. pont.

Konkrétan: az irányelvnek a tárhelyszolgáltató felelősség alóli mentesülésére vonatkozó előírása úgy rendelkezik, hogy a webhelyszolgáltatónak ahhoz, hogy az e rendelkezésben foglaltak alapján mentesülhessen a felelősség alól, a tudomásszerzést követően haladéktalanul intézkednie kell a jogellenes információk eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről.⁶² A közvetítőszolgáltató mentesülési feltételei között azonban ilyen feltételt a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítóját megillető, felelősség alóli mentességhez nem ír elő. Így a webhelyszolgáltató helyzete és a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítójának helyzete a tárhelyszolgáltató mentesülése meghatározott feltételére tekintettel nem hasonlítható egymáshoz.

Az irányelv preambulumbekzdésének előírásaiból az következik, hogy: „az irányelvben megállapított, felelősség alóli mentességeket arra tekintettel írták elő, hogy a különböző szolgáltatói kategóriák – például a hírközlő szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítói és a webhelyszolgáltatók – által gyakorolt tevékenységek pusztán automatikus és passzív, műszaki jellegű tevékenységek, következésképpen e szolgáltatóknak nincsen tudomásuk az így továbbított, illetve tárolt információkról, és nem gyakorolnak felettük ellenőrzést sem.”⁶³

Mivel azonban a webhelyszolgáltató által nyújtott, adattárolásra irányuló szolgáltatás hosszú távra szól, így az általa tárolt egyes információk jogellenességéről a tárolás elvégzését követő időpontban is tudomást szerezhet, amikor még mindig felléphet az információk eltávolítása, illetve a hozzáférhetőségük megszüntetése érdekében.

A hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítója által nyújtott adattovábbítási szolgáltatás viszont rendszerint nem tart hosszabb ideig, így ez a személy az információk továbbítását követően azok felett a továbbiakban már nem gyakorol ellenőrzést. E feltételek mellett a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítója a webhelyszolgáltatóval ellentétben gyakran nem tud utólag fellépni bizonyos információk eltávolítása, illetve a hozzáférhetőségük megszüntetése érdekében.⁶⁴

Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv egyszerű szolgáltatásról, a gyorsítótárban való elhelyezésről és a tárhelyszolgáltatásról szóló, egymást követő három cikke három különböző tevékenységkategóriára vonatkozik, és a szolgáltató felelősségének korlátozását az egyes érintett tevékenységek jellegére figyelemmel eltérő feltételeknek rendeli alá. Mivel az analógia útján való alkalmazás az e tevékenységekre vonatkozó, a jogalkotó által egyértelműen megkülönböztetett felelősségi feltételek azonossá tételeivel járna, szembemegy e rendelkezések szerkezetével.⁶⁵

Az irányelv által szabályozott, egyszerű továbbításra irányuló tevékenység az adatok átvitelére korlátozódik, jellegét tekintve eltér a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információnak a tárolására irányuló másik tevékenységtől. Az információtárolás mint tevékeny-

⁶² 14. cikk, (1) bekezdés.

⁶³ 2000/31/EK irányelv, (42) preambulumbekzdés.

⁶⁴ Ítélet, 63. pont.

⁶⁵ Indítvány, 99. pont.

ség bizonyos fokú érintettséggel, következésképpen bizonyos szintű ellenőrzéssel jár, így nem zárható ki, hogy a tárhelyszolgáltató jogellenes tevékenységre utaló körülményekről tudomást szerezve saját kezdeményezésre intézkedik.

Az irányelv az egyszerű továbbítást végző szolgáltatást nyújtó felelősségét együttes, de kimerítő jellegű feltételeknek rendeli alá.⁶⁶ E rendelkezés kifejezett szövege kizárja, hogy annak alkalmazásához további feltételeket lehessen előírni.

Az indítvány szerint az előterjesztő bíróság kérdéseire – amennyiben azok az egyszerű továbbításra irányuló tevékenység alkalmazásának bizonyos kiegészítő feltételek révén való korlátozására irányuló lehetőségre vonatkoznak – eleve nemleges választ kell adni.⁶⁷

Az EUB álláspontja szerint mivel a közvetítőszolgáltató mentesítésére vonatkozóan az irányelv nem ír elő további feltételt – azonkívül, hogy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítására irányuló szolgáltatás nyújtásához a hozzáférésnek nem kell túllépnie a szükséges információtovábbítás végrehajtására irányuló, automatikus és passzív műszaki eljárás kereteit – az irányelv által a tárhelyszolgáltató mentesülésére vonatkozó feltételt a közvetítőszolgáltató felelősség alóli mentesülésére nem kell alkalmazni.

* * *

A Landgericht München I. további kérdése arra irányult, hogy úgy kell-e értelmezni a közvetítőszolgáltató mentesítését az irányelv szolgáltatófogalmával összefüggésben, hogy az e rendelkezésben említetten kívül más követelmények is támaszthatók a hírközlő hálózathoz való hozzáférést biztosító szolgáltatás nyújtójával szemben.

Másként fogalmazva, a kérdést előterjesztő bíróság arra várt választ, hogy a közvetítőszolgáltató, valamint az irányelv információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, a szolgáltató személy, a szolgáltatás igénybe vevője fogalommeghatározásaiból fakadó feltételek kiegészíthetők-e más, további íratlan feltételekkel. Ilyen kiegészítő feltételként elképzelhető lehet például a fő gazdasági tevékenység és az e tevékenység keretében történő ingyenes internet-hozzáférés nyújtása közötti szoros kapcsolat.

A kérdés kapcsán a főtanácsnok emlékeztetett arra, hogy a közvetítőszolgáltatóra vonatkozó irányelvi szabályozás szövegéből következik, hogy az annak alkalmazására vonatkozó három feltétel és a fogalommeghatározásokban előírt feltételek kimerítő jellegűek, és nem engednek teret az irányelvben előírt, további feltétel analógia útján való alkalmazásának, sem pedig más kiegészítő feltételnek.⁶⁸

Az EUB megállapítása szerint az irányelv szerinti szolgáltató fogalmával összefüggésben értelmezett egyszerű továbbítóra vonatkozó előírás csak egyetlen követelményt ír kifeje-

⁶⁶ A COM (1998) 586 végleges irányelvtervezet 28. oldalát idézi az indítvány 97.pontja.

⁶⁷ A közvetítőszolgáltatót mentesítő irányelvi rendelkezésekre tekintettel.

⁶⁸ Indítvány, 103, 104. pont.

zetten elő, azt, hogy annak az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személynek kell lennie.

E vonatkozásban az irányelv hivatkozott preambulumbekkezdéséből következik, hogy az uniós jogalkotó az irányelv elfogadásával egyensúlyt teremtett a különböző érdekek között. Következésképp az irányelv egészét, és különösen az ezen egymással való összefüggésében értelmezett fogalmakat úgy kell tekinteni, mint amelyek ezt az uniós jogalkotó által megteremtett egyensúlyt juttatják kifejezésre.⁶⁹

Az EUB ítéletében pontosította, hogy a tényállás adta feltételek mellett nem feladata, hogy az uniós jogalkotó helyébe lépve e rendelkezésre olyan alkalmazási feltételeket írjon elő, amelyekről az uniós jogalkotó nem rendelkezett.⁷⁰ Az egyensúlyt felboríthatná ugyanis, ha az egyszerű továbbító részére megállapított mentesség feltételül olyan követelmények betartását szabnák, amelyeket az uniós jogalkotó nem helyezett kifejezetten kilátásba, erre tekintettel a hírközlő hálózathoz való hozzáférést biztosító szolgáltatás nyújtójával szemben az irányelvben rögzítetteken kívül további követelmények támasztását elvetette.

VII. AZ ÁLTALÁNOSAN MEGFOGALMAZOTT JOGSÉRTŐ MAGATARTÁSTÓL VALÓ ELTILTÁS ÉS AZ ALAPVETŐ JOGOK ÖSSZEEGYEZTETHETŐSÉGE

A Landgericht München I. kérdésével arra várt választ, hogy a tagállamok lehetővé tehetik-e a nemzeti bíróság számára, hogy az ügy érdemére vonatkozó eljárásban arra kötelezze a hozzáférést nyújtó szolgáltatót, hogy a jövőben hagyjon fel annak harmadik személyek számára történő lehetővé tételével, hogy e harmadik személyek egy bizonyos szerzői jogi védelem alatt álló művet egy konkrét internetkapcsolaton keresztül, fájlmegosztó weboldalak útján tegyenek elektronikusan letölthetővé. Nem ellentétes-e az irányelvnek a közvetítőszolgáltató által történő információtovábbításra vonatkozó előírásaival az olyan, kilátásba helyezett, a jogsértő magatartástól való eltiltó határozat, amely általánosan megfogalmazott tilalmat tartalmaz, annak címzettjére hagyva a meghozandó konkrét intézkedések megválasztását.

Másként fogalmazva, az általánosan megfogalmazott jogsértő magatartástól való eltiltás összeegyeztethető-e az információt továbbító szolgáltató felelősség alóli mentesülésére vonatkozó rendelkezéssel? Az előterjesztő bíróság kérdésében megfogalmazott előirányzott intézkedés annak a közvetítőszolgáltatóval szembeni előírására irányult, hogy a jövőben tartózkodjon attól, hogy harmadik személyek számára lehetővé tegye egy adott, szerzői jogi védelem alatt álló mű konkrét internetkapcsolaton keresztül, fájlmegosztó weboldalak útján történő elektronikus letölthetővé tételét. A technikai intézkedések megválasztása ez esetben természetesen nyitott kérdés maradna.

⁶⁹ (41) preambulumbekkezdés.

⁷⁰ Ítélet, 69. pont.

Az EUB szerint egy olyan határozat, mint amelyet a kérdést előterjesztő bíróság kilátásba helyezett, amennyiben arra kötelezi az érintett hírközlő hálózathoz való hozzáférés nyújtóját, hogy akadályozza meg egy szerzői vagy szomszédos jog megsértésének a megismétlődését, a szellemi tulajdon védelméhez fűződő, az Európai Unió Alapjogi Chartájában foglalt alapvető jog védelme körébe tartozik.⁷¹

Továbbá, megállapításai szerint, az előírányozott intézkedés – amely egyrészt a közvetítőszolgáltatót olyan kényszerrel sújthatja, amely annak gazdasági tevékenységét kedvezőtlenül érintheti, másrészt pedig korlátozhatja az ilyen szolgáltatás címzettjeinek az internethez való hozzáférés tekintetében fennálló szabadságát – sérti az egyénnek a vállalkozás szabadságához fűződő, a Charta 16. cikke által védett jogát, valamint másoknak a tájékozódás szabadságához való jogát, amelyet a Charta 11. cikke részesít oltalomban.

Az EUB *Promusicae*-ügyben hozott ítéletében már kimondta, hogy: „A közösségi jog megköveteli a tagállamoktól, hogy az irányelvek átültetése során azok olyan értelmezésére támaszkodjanak, ami lehetővé teszi a közösségi jogrend által védett különböző alapvető jogok igazságos egyensúlyának biztosítását. Továbbá az említett irányelvek átültetésére vonatkozó intézkedések végrehajtása során a tagállami hatóságoknak és bíróságoknak nemcsak az a kötelességük, hogy nemzeti jogukat ugyanezen irányelvekkel összhangban értelmezzék, hanem az is, hogy ne támaszkodjanak ezen irányelvek olyan értelmezésére, amely az említett alapvető jogokba vagy más közösségi jogi általános alapelvebe, mint az arányosság elvébe, ütközik.”⁷² Következésképp amikor több, az uniós jog által védett alapvető jog ütközik egymással, az érintett nemzeti hatóságoknak, illetve nemzeti bíróságnak kell biztosítaniuk az alapvető jogok közötti igazságos egyensúlyt.⁷³

Bár a főtanácsnok megjegyzése szerint: „az olyan jogsértő magatartástól való eltiltás, amelyet általánosan, konkrét intézkedések előírása nélkül fogalmaztak meg, potenciálisan jelentős jogbizonytalanságot jelent annak címzettje számára,”⁷⁴ az EUB UPC Telekabel Wien-ítéletében már kimondta, hogy az olyan határozat, amely egy hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítójára bízta annak eldöntését, hogy milyen konkrét intézkedéseket tesz az előírányozott cél elérésére, bizonyos feltételek mellett alkalmas ennek az igazságos egyensúlynak a megteremtésére.⁷⁵

Az EUB UPC Telekabel Wien-ítélete szerint az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltató jogellenes magatartástól való olyan eltiltása, amely a címzettre bízta annak eldöntését, hogy milyen konkrét intézkedéseket tesz, főszabály szerint összeegyeztethető az uniós joggal.⁷⁶

⁷¹ Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 17. cikk (2) bekezdés.

⁷² A 2008. január 29-i, *Productores de Música de España* kontra *Telefónica de España*, SAUC-275/06. sz. ügyben (*Promusicae*-ítélet), ECLI:EU:C:2008:54. hozott ítélet, 68. pont.

⁷³ *Promusicae*-ítélet, 70. pont.

⁷⁴ *Inditvány*, 118. pont.

⁷⁵ UPC Telekabel Wien-ítélet, 62. és 63. pont.

⁷⁶ UPC Telekabel Wien-ítélet, 64. pont.

A leginkább megfelelő intézkedések megválasztásának lehetősége bizonyos helyzetekben összeegyeztethető a jogellenes magatartástól való eltiltás címzettjének érdekével, ugyanakkor nem ez a helyzet, ha e választási lehetőségből jogbizonytalanság fakad. Ilyen körülmények között a meghozandó megfelelő intézkedések megválasztására vonatkozó felelősség teljes egészében a címzetre való áthárítása megkérdőjelezné az érintett jogok és érdekek közötti egyensúlyt.⁷⁷

Megfontolandó Cruz Villalón főtanácsnok UPC Telekabel Wien-ügyben tett indítványának e tárgyban tett megállapítása, miszerint: „mivel a meghozandó megfelelő intézkedések megválasztása magában foglalja a különböző alapvető jogok közötti megfelelő egyensúly megteremtését is, e szerepet valamely bíróságnak kell ellátnia, és az nem ruházható teljes mértékben a jogellenes magatartástól való eltiltás címzettjére”.⁷⁸

Bár nem ellentétes azokkal az irányelvi előírásokkal, amelyek szerint a bíróságok és közigazgatási hatóságok a szolgáltatót a jogsértés megszüntetésére vagy megelőzésére kötelezhetik, illetve azzal, hogy a jogosultak ideiglenes intézkedést kérelmezhetnek, mindenképpen olyan jogsértő magatartástól való eltiltást jelent, amely annak címzettjére hagyja a meghozandó konkrét intézkedések megválasztását. Ilyen esetekben a jogsértő magatartástól való eltiltás iránti kérelmet elbíráló nemzeti bíróság feladata, hogy megbizonyosodjon arról, hogy rendelkezésre állnak-e az uniós jogból eredő korlátozásokkal összeegyeztethető, megfelelő intézkedések.⁷⁹

VIII. A JOGSÉRTŐ MAGATARTÁSTÓL VALÓ ELTILTÁS KORLÁTAI

Kérdései kapcsán a Landgericht München I. arra várt választ, hogy – az uniós jogi rendelkezésekre figyelemmel – ellentétes-e a hírközlő hálózathoz való hozzáférés nyújtójának mentességével az olyan bírósági tiltás, amely arra kötelezi a közvetítőszolgáltatót, hogy a jövőben tartózkodjon attól, hogy lehetővé tegye harmadik személyek számára, hogy az általa biztosított internetkapcsolaton keresztül – meghatározott védett mű tekintetében – sérelmet okozzanak, annak feltételezése mellett, hogy e tiltás alapján a szolgáltató szabadon választhatja meg a meghozandó műszaki intézkedéseket. A bíróság bizonytalan volt abban a kérdésben is, hogy az ilyen jogsértő magatartástól való eltiltás összhangban áll-e az érintett rendelkezéssel, amennyiben már eleve megállapítható, hogy a címzett csak úgy felelhet meg a bírósági tiltásnak, ha megszünteti az internetkapcsolatot, vagy azt jelszóvédelemmel látja el, vagy az e hálózaton keresztül futó minden adatátvitelt megvizsgál.

A főtanácsnok következtetései szerint nem ellentétes az irányelvi rendelkezésekkel a tagállamoknak az olyan közvetítőszolgáltatás nyújtójával szembeni megfelelő szankciói – így a

⁷⁷ Indítvány, 123. pont.

⁷⁸ Cruz Villalón főtanácsnok UPC Telekabel Wien-ügyben tett indítványa, 87–90. pont.

⁷⁹ Indítvány, 124. pont.

jogsértő magatartástól való eltiltás sem –, amelyiknek a szolgáltatásait harmadik személy a szellemi tulajdon-jog megsértése céljából veszi igénybe.⁸⁰

Egyrészt az előírt szellemi tulajdon-jogok érvényesítésének biztosításához szükséges intézkedéseknek, eljárásoknak és jogorvoslatoknak – a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv előírásai szerint – méltányosnak és igazságosnak kell lenniük, és nem lehetnek indokolatlanul bonyolultak és költségesek, továbbá nem eredményezhetnek észszerőtlen határidőket és indokolatlan késedelmeket. Ezen intézkedéseknek emellett hatékonyak, arányosak és visszatartó hatásúnak kell lenniük, és azokat oly módon kell alkalmazni, hogy ne gátolják a törvényes kereskedelmet, továbbá biztosítékot nyújtsanak a velük való visszaéléssel szemben. Az érintett online szolgáltatásnyújtótól elvárt intézkedések nem állhatnak valamennyi ügyfele adatai összességének tévőleges nyomon követésében annak érdekében, hogy a szellemi tulajdon-jogoknak az e szolgáltató internetes oldala útján történő valamennyi jövőbeli megsértését megelőzze.⁸¹ A jogsértő magatartástól eltöltő bírósági határozat meghozatala ezenkívül szükségessé teszi az érintett felek érdekei közötti egyensúly biztosítását.⁸²

Másrészt azonban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásairól szóló irányelv alkalmazása nem sértheti az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv alkalmazását, a nemzeti bíróságnak – az egyszerű továbbítást végző szolgáltatásnyújtóval szembeni jogsértő magatartástól való eltiltásról szóló feltételezett határozat meghozatala során – figyelemmel kell lennie az ezen irányelvből fakadó korlátozásokra.⁸³

A jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásban az e szolgáltatóval szemben előírt kötelezettségeknek feltétlenül valamely tényleges jogsértés megszüntetésére vagy megelőzésére kell irányulniuk, és azok nem foglalhatnak magukban általános nyomon követési kötelezettséget.

Az irányelv preambulumbekzdésében előírt rendelkezések alkalmazása során szintén figyelemmel kell lenni az uniós jog által védett elvekre és alapvető jogokra, különösen a véleménynyilvánításnak, a tájékozódásnak és a vállalkozásnak a Charta 11. és 16. cikkében biztosított szabadságára.⁸⁴

* * *

⁸⁰ Indítvány, 106. pont.

⁸¹ L'Oréal és társai-ítélet, C-324/09, EU:C:2011:474, 139. pont; 2011. november 24-i Scarlet Extended SA kontra a Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM), C-70/10. sz. ügy, ECLI:EU:C:2011:771, 36. pont.

⁸² Indítvány, 108. pont.

⁸³ Scarlet Extended-ítélet, 34. pont.

⁸⁴ 2000/31/EK irányelv, (1) és (9) preambulumbekzdés.

A kérdést előterjesztő bíróság a továbbiakban e körben még azzal kapcsolatban várt választ, hogy a hivatkozott három intézkedés – az internetkapcsolaton keresztülfutó adatátvitel vizsgálata vagy megszüntetése, illetve annak jelszóvédelemmel való ellátása – összeegyeztethető-e az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv rendelkezéseivel.

Az EUB e három intézkedés alapján megvizsgálta a tervezett határozat uniós joggal való összeegyeztethetőségét. Megállapításai az alábbiak.

- Az összes továbbított információ nyomon követését eleve ki kell zárni, mivel ellentétes az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv azon rendelkezésével, amelynek értelmében tilos a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítóival szemben az általuk továbbított információk nyomon követésére vonatkozó általános kötelezettséget előírni.⁸⁵ Ez a kötelezettség – az irányelv preambulumbekzdésében rögzítettek szerint – „egyedi esetben”⁸⁶ alkalmazandó. Az e rendelkezés szerint elfogadható nyomon követési kötelezettséghez az intézkedésnek a nyomon követés tárgyát és időtartamát tekintve korlátozottnak kell lennie, ami az olyan intézkedés esetében, amely a hálózaton keresztül futó összes adatátvitel vizsgálatára irányul, nem teljesülhet.⁸⁷
- Az internetkapcsolat teljes megszüntetésére irányuló intézkedés nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az alapvető jogok közötti megfelelő egyensúly követelményével, végrehajtása súlyosan sérti az olyan személy vállalkozási szabadságát, aki – akár csak kiegészítő jelleggel – internet-hozzáférés nyújtására irányuló gazdasági tevékenységet folytat azáltal, hogy a vállalkozás szabadságát kevésbé korlátozó intézkedések kilátásba helyezése nélkül – egy kisebb szerzői jogi jogsértés megszüntetése érdekében – gyakorlatilag teljes mértékben megtiltja számára e gazdasági tevékenység folytatását.

Az EUB Scarlet Extended-ítéletében kimondta, hogy figyelemmel az alkalmazandó alapvető jogokra, az internet-hozzáférést nyújtó szolgáltató jogellenes magatartástól való olyan eltiltása, amely arra kötelezi, hogy valamennyi, szolgáltatásán áthaladó elektronikus adatátvitelre a teljes ügyfélkörre vonatkozásában, megelőző jelleggel, kizárólag saját költségére és időbeli korlátozás nélkül szűrőrendszert működtessen, ellentétes az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásairól és az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv vonatkozó rendelkezéseivel.⁸⁸ Továbbá az UPC Telekabel Wien-ítélet szerint bizonyos körülmények között nem ellentétes e rendelkezésekkel az olyan intézkedés, amely valamely internet-hozzáférést nyújtó szolgáltatót arra kötelez, hogy az blokkolja ügyfeleinek egy adott internetes oldalhoz való hozzáférését.⁸⁹

Az EUB szerint az ilyen intézkedést úgy kell tekinteni, mint amely nem tartja tiszteletben az azon alapjogok közötti igazságos egyensúly biztosításának követelményét, amelyeket

⁸⁵ 2000/31/EK irányelv 15. cikk (1) bekezdés.

⁸⁶ 2000/31/EK irányelv, (47) preambulumbekzdés.

⁸⁷ Indítvány, 132. pont.

⁸⁸ Scarlet Extended-ítélet, 54. pont.

⁸⁹ UPC Telekabel Wien-ítélet, 64. pont.

egymással összhangba kell hozni.⁹⁰ Az ilyen intézkedés szembemegy a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló irányelv előírásaival, amely szerint az eltöltő határozatot hozó bíróságnak ügyelnie kell arra, hogy a meghatározott intézkedések ne képezzék a jogszerű kereskedelem akadályát.⁹¹

Az internetkapcsolat jelszóvédelemmel való ellátására irányuló intézkedés a hírközlő hálózathoz való hozzáférést biztosító szolgáltató vállalkozási szabadságát és e szolgáltatás címzettjeinek tájékozódási szabadságát is korlátozhatja. Az EUB UPC Telekabel Wien-ítéletében foglaltak szerint: „Amennyiben ezen alapvető jogok korlátozására a szellemi tulajdonnak a Charta 17. cikke (2) bekezdésében biztosított védelméhez való jog érvényesítése érdekében kerül sor, értékelésük magukban foglalja az érintett alapvető jogok közötti megfelelő egyensúly megteremtését.”⁹²

Az ezen egyensúly megteremtését lehetővé tevő mechanizmusokat, amennyiben azok bizonyos korlátokat írnak elő a közvetítővel szemben hozott intézkedések tekintetében, egyrészt a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásairól és az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv tartalmazza. Másrészt e mechanizmusoknak a nemzeti jog alkalmazásából kell származniuk,⁹³ mivel a nemzeti jog határozza meg a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárások különös szabályait.

A nemzeti bíróság a jogsértő magatartástól való eltiltásnak a közvetítőszolgáltatóval szemben való alkalmazása során köteles meggyőződni arról:

- hogy az intézkedések összhangban állnak a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséhez szükséges irányelvi előírásokkal, különösen, hogy azok hatékonyak, arányosak és viszatartó hatásúak-e,
- hogy az intézkedések az irányelveknek megfelelő valamely tényleges jogsértés megszüntetésére vagy megelőzésére irányulnak, és általános nyomon követési kötelezettséget nem foglalnak magukban,
- hogy e rendelkezések alkalmazása, valamint a nemzeti jog szerinti más szabályok tiszteletben tartják az alkalmazandó alapvető jogok, különösen egyrészt a Charta által biztosított, a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága, a vállalkozás szabadsága, másrészt annak a szellemi tulajdon védelméről szóló rendelkezései által védett alapvető jogok közötti megfelelő egyensúlyt.⁹⁴

A EUB a hírközlő hálózathoz való hozzáférést biztosító szolgáltató vállalkozási szabadsága és e szolgáltatás címzettjeinek tájékozódási szabadsága kérdésével kapcsolatban öt megállapítást tett, ezek az alábbiak:

⁹⁰ 2011. november 24-i Scarlet Extended-ítélet, 49. pont; 2015. július 16-i a Coty Germany GmbH kontra Stadtparkasse Magdeburg, C-580/13. sz. ítélet, ECLI:EU:C:2015:485, 35. és 41. pont.

⁹¹ 2004/48 irányelv, 3. cikk, L'Oréal és társai-ítélet, C-324/09, EU:C:2011:474, 140. pont.

⁹² UPC Telekabel Wien-ítélet, 47. pont.

⁹³ Promusicae-ítélet, C-275/06, EU:C:2008:54, 66. pont.

⁹⁴ Indítvány, 115. pont.

- Az ilyen intézkedés nem sérti a hírközlő hálózathoz való hozzáférést nyújtó személy vállalkozás szabadságához való jogának lényeges tartalmát, mivel ez a lépés csupán az internet-hozzáférést nyújtó által folytatott tevékenység gyakorlásának egyik technikai részletszabályát változtatja meg elhanyagolható mértékben.
- Az internetkapcsolat jelszóvédelemmel való ellátására irányuló intézkedés nem olyan lépés-e, amely sétené az internet-hozzáférésre irányuló szolgáltatás címzettjei tájékozódási szabadságához való jogának lényeges tartalmát, mivel csak arra kötelezi a címzetteket, hogy kérjenek jelszót. Emellett természetesen ez a kapcsolat csupán az egyik módja az internetelésnek.
- Az intézkedésnek szigorúan célirányosnak kell lennie, vagyis arra kell szolgálnia, hogy a szerzői vagy szomszédos jogok harmadik személy által történő megsértésének anélkül vessen véget, hogy ez kihatással lenne az internet-hozzáférés nyújtójának szolgáltatásait igénybe vevő internetfelhasználók jogszerű információkhoz való hozzáférésének a lehetőségére. Ellenkező esetben ugyanis az internet-hozzáférés nyújtójának az említett felhasználók tájékozódási szabadságába való beavatkozása az elérni kívánt célra figyelemmel indokolatlan lenne.⁹⁵ A hírközlő hálózathoz való hozzáférés nyújtójának a hálózati kapcsolat biztonsági védelemmel való ellátására irányuló intézkedése azonban nem korlátozná az internet-hozzáférés nyújtójának szolgáltatásait igénybe vevő internetfelhasználók jogszerű információ-hozzáférési lehetőségeit, mivel ez a megoldás az internetes oldalakat nem blokkolja.
- A határozat címzettje által annak végrehajtása során megtett intézkedéseknek kellően hatékonyaknak kell lenniük a szóban forgó alapvető jog védelmének biztosításához, vagyis azt a hatást kell elérniük, hogy megakadályozzák, vagy legalábbis nehezen kivitelezhetővé tegyék a védelem alatt álló művek engedély nélküli megtekintését, és komolyan visszatartsák az ezen határozat címzettjének szolgáltatásait igénybe vevő internetfelhasználókat attól, hogy a részükre az említett alapvető jog megsértésével hozzáférhetővé tett műveket megtekintsék.⁹⁶ Az internetkapcsolat jelszóvédelemmel való ellátására irányuló intézkedés így eltérítheti az internetkapcsolat felhasználóit a szerzői vagy szomszédos jogok megsértésétől, amennyiben a kért jelszó megszerzéséhez fel kell fedniük a kilétüket, nem cselekedhetnek névtelenül. Ezt a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia.⁹⁷
- A kérdést előterjesztő bíróság szerint a három intézkedésen kívül nem létezik más olyan lépés, amelyet a hírközlő hálózathoz hozzáférést nyújtó szolgáltató a gyakorlatban annak érdekében megtehetne, hogy a határozatnak eleget tegyen.

⁹⁵ UPC Telekabel Wien-ítélet, C-314/12, 56. pont.

⁹⁶ UPC Telekabel Wien-ítélet, 62. pont.

⁹⁷ Ítélet, 96. pont.

IX. A WIFIHÁLÓZAT JELSZÓVAL VÉDETTE TÉTELE

Több EU-tagállam nemzeti joga tartalmaz olyan eszközöket, amelyek lehetővé teszik az internetkapcsolattal rendelkező személy felelősségének annak alapján való megállapítását, hogy elmulasztotta a harmadik személyek által esetlegesen elkövetett jogsértések megakadályozására irányuló megfelelő intézkedések meghozatalát. A főtanácsnok indítványában franciaországi, németországi és az Egyesült Királyságból származó szabályozást említ, amelyek arra irányulnak, hogy az internet-előfizetők, ideértve a wifihálózatok üzemeltetőit, kötelesek biztonságossá tenni wifihálózatukat annak elkerülése érdekében, hogy felelősségük megállapítható legyen a harmadik személyek által védett műalkotások és tárgyak vonatkozásában elkövetett jogsértésekért.⁹⁸ Azonban az ilyen hálózat jelszóval védetté tételére irányuló kötelezettség potenciálisan számos jogi ellenvetésbe ütközik.⁹⁹

- A jelszóval védetté tételre irányuló kötelezettség bevezetése potenciálisan megkérdőjelezi az olyan vállalkozások üzleti modelljét, amelyek az internet-hozzáférést más szolgáltatásaikhoz kapcsolódóan kínálják. Ha a hálózat jelszóval védetté tétele és a felhasználók kezelése költségekkel és szabályozási nehézségekkel jár, a vállalkozások egy része nem lesz hajlandó e kiegészítő szolgáltatás nyújtására. A további címzettek – mivel a szolgáltatás rendszeres azonosításra vagy jelszó beírására köteleznék őket, például a gyorsétermek vagy üzletek vásárlói – egyszerűen lemondanak annak használatáról.
- A wifihálózat jelszóval védetté tételére irányuló kötelezettség előírása a felhasználók azonosítását és azok adatainak kezelését teszi szükségessé azon személyek számára, akik e hálózatot annak érdekében üzemeltetik, hogy internet-hozzáférést biztosítsanak ügyfeleik és a nyilvánosság részére. Ez további költségkihatással jár. Az eljárás során a Sony Music írásbeli észrevételeiben arra mutatott rá, hogy valamely jogsértés regisztrált felhasználó általi elkövetésének bizonyításához a wifihálózat üzemeltetőjének tárolnia kell azokat az IP-címeket és külső portokat, amelyeken keresztül a regisztrált felhasználó internetkapcsolatot létesített. Mivel a wifihálózatok felhasználóinak azonosítása az internetszolgáltató által kiosztott IP-cím alapján történik, ehhez a wifihálózat üzemeltetőjének a felhasználók regisztrálását és azonosítását elvégző informatikai rendszert kell igénybe vennie. Az ilyen adminisztratív előírások egyértelműen aránytalannak tűnnek, amennyiben olyan személyekről van szó, akik ügyfeleik vagy potenciális ügyfeleik részére fő tevékenységükhöz képest kiegészítő jelleggel, wifihálózaton útján biztosítanak internet-hozzáférést.
- Meg kell állapítani, hogy – bár valamely ténylegesen jogsértő magatartástól való eltiltás keretében a wifihálózatok jelszóval védetté tételére irányuló kötelezettség önmagában nem egyenértékű az információk nyomon követésére vagy a jogellenes te-

⁹⁸ Indítvány, 136. pont.

⁹⁹ Indítvány, 137. pont.

vékenységre utaló tények vagy körülmények kivizsgálására irányuló, tiltott, általános nyomon követési kötelezettséggel, azonban a felhasználók azonosítására és regisztrációjára irányuló kötelezettség általános körű alkalmazása a köztes szolgáltatókra vonatkozó felelősségi rendszerhez vezethet, ami e rendelkezéssel már nem egyeztethető össze. A szerzői jogi jogsértések üldözése keretében a hálózat jelszóval védetté tétele önmagában nem cél, hanem pusztán olyan megelőző intézkedés, amely lehetővé teszi a hálózat üzemeltetője számára, hogy bizonyos ellenőrzést gyakoroljon a hálózaton folyó tevékenységek felett. Ugyanakkor a köztes szolgáltatók ilyen aktív és megelőző szereppel való felruházása ellentétes lenne az elektronikus kereskedelemről szóló irányelvvel védelemben részesített különleges jogállásukkal.¹⁰⁰

- A jelszóhasználat előírása – mint intézkedés – önmagában nem hatékony, így annak megfelelő jellege és arányossága továbbra is kétséges.

A jelszóval védetté tételre irányuló intézkedések, tekintettel arra, hogy azokat könnyű megkerülni, a védett műalkotásokkal szembeni jogsértések megelőzése szempontjából nem hatékonyak. A jelszóhasználat bevezetése potenciálisan leszűkíti a felhasználói kört, ugyanakkor a védett műalkotásokkal szembeni jogsértéseket szükségszerűen nem zárja ki. Másrészt az egyszerű továbbítást végző szolgáltatásnyújtó korlátozott eszköztárral rendelkezik a peer-to-peer forgalomban történő fájlcsere követéséhez, amelynek ellenőrzése olyan fejlett és költséges technikai megoldások alkalmazását teszi szükségessé, amelyek kapcsán a magánélet védelme és a bizalmas információkezelés vonatkozásában komoly fenntartások merülnek fel.¹⁰¹

Miként az EUB Scarlet Extended-ítélete megállapítja, a wifihálózat jelszóval védetté tételére irányuló kötelezettség – mint a szerzői jog internetes védelmének módja – nem tartja tiszteletben azt a követelményt, hogy megfelelő egyensúly álljon fenn egyrészt a szellemi tulajdon-jog védelme, amelyben a szerzői jog jogosultja részesül, másrészt a vállalkozás szabadságának védelme között, amelyben az érintett szolgáltatásnyújtók részesülnek.¹⁰² A jogszerű tartalmú adatátvitelhez való hozzáférés korlátozása ezenkívül a szólásszabadságnak és a tájékozódás szabadságának a korlátozásával járna.¹⁰³

A hivatkozott három intézkedés, az internetkapcsolaton keresztül futó adatátvitel vizsgálata vagy megszüntetése, illetve annak jelszóvédelemmel való ellátása közül az első két intézkedést elutasította. Az az állítás, hogy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításának nem kell az internetkapcsolatot biztonsági védelemmel ellátnia, a szellemi tulajdonhoz fűződő jogot mindennemű védelemtől megfosztaná, az igazságos egyensúly elvével ellentétes lenne.¹⁰⁴ Így az internetkapcsolat biztonsági védelemmel való ellátására irányuló

¹⁰⁰ Indítvány, 144. pont.

¹⁰¹ Indítvány, 146. pont.

¹⁰² Scarlet Extended-ítélet, 47. pont; SABAM-ítélet, C-360/10, EU:C:2012:85, 47. pont.

¹⁰³ Scarlet Extended-ítélet, 50. pont.

¹⁰⁴ 2015. július 16-i Coty Germany-ítélet, 37. és 38. pont.

intézkedést olyan lépésnek kell minősíteni, amely alkalmas a szellemi tulajdon védelméhez fűződő alapvető jog és a hírközlő hálózathoz való hozzáférést biztosító szolgáltató vállalkozási szabadságához fűződő jog, valamint az e szolgáltatás címzettjeinek tájékoztatói szabadságához való jog közötti igazságos egyensúly megteremtésére.¹⁰⁵

Az EUB a feltett kérdésekre adott válasza szerint az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv rendelkezéseit – összefüggésben, az alapvető jogok védelméből eredő követelményekre, valamint a szerzői jogi és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról szóló irányelvekben foglalt szabályokra is figyelemmel – úgy kell értelmezni, hogy azzal főszabály szerint nem ellentétes olyan határozat meghozatala, amely kényszerítő bírság terhe mellett arra kötelezi a nyilvános internetkapcsolatot lehetővé tevő hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítóját, hogy akadályozza meg azt, hogy harmadik személyek szerzői jogi védelem alatt álló művet vagy abból származó részleteket ezen az internetkapcsolaton keresztül fájlmegosztó weboldalak útján (peer-to-peer) a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegyenek. Azzal, hogy a hozzáférést nyújtó szolgáltató szabadon választhatja meg a határozatban foglaltaknak való megfelelés érdekében megteendő műszaki intézkedéseket – még ha választása egyedül az internetkapcsolat jelszóvédelemmel való ellátására szűkíthető is le – az internetfelhasználóknak a kért jelszó megszerzéséhez fel kell fedniük a kilitüket, így nem cselekedhetnek névtelenül. E kérdést az előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia.¹⁰⁶

X. ÖSSZEGZÉS

A belső piacot magában foglaló, belső határok nélküli térség lehetővé teszi az elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokat nyújtók számára, hogy versenyképességük növelése érdekében fejlesszék határokon átnyúló tevékenységüket, és így a vállalkozások és a polgárok számára új lehetőséget biztosít az információk határoktól független átadására és átvételére, a fogyasztók számára pedig az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés új formáira.

A wifihozzáférési pontok kiemelkedően jelentős lehetőséget hordoznak magukban, ezért minden olyan intézkedést, amely e tevékenység fejlődésének a korlátozásával járhat, az általuk nyújtott esetleges előnyökre figyelemmel fokozott vizsgálat alá kell vetni.

Az arányosság elvének megfelelően az irányelvben előírt intézkedések szigorúan a belső piac megfelelő működésének eléréséhez szükséges minimumra korlátozódhatnak; amennyiben közösségi szintű fellépés szükséges, továbbá annak érdekében, hogy az elektronikus kereskedelmet illetően biztosított legyen egy ténylegesen belső határok nélküli térség létezése, ennek az irányelvnek a közérdekű célok védelmének magas szintjét kell biztosítania.

Az olyan jogellenes magatartástól való eltiltás, amely a fő tevékenységükhöz képest kiegészítő jelleggel wifihálózatot üzemeltető személyek számára az e hálózathoz való hozzáférés biztonságosabbá tételére irányuló kötelezettséget ír elő, ellentétes az elektronikus

¹⁰⁵ Ítélet, 100. pont.

¹⁰⁶ Ítélet, 101. pont.

kereskedelemről szóló irányelvnek az alkalmazandó alapvető jogok védelméből fakadó követelményekre tekintettel értelmezett fenti rendelkezéseivel.

A tagállamoknak a közvetítőként eljáró szolgáltatók felelősségével kapcsolatos jogszabályaikban és esetjogaiban meglévő, illetve keletkező egyenlőtlenségek egyaránt megzavarják a belső piac zavartalan működését, különösen a határokon átnyúló szolgáltatások fejlődésének gyengítésével és a verseny torzításával; a szolgáltatóknak bizonyos körülmények között köteleességük fellépni azzal a céllal, hogy a jogellenes tevékenységeket megelőzzék vagy azoknak véget vessenek.

Az irányelv felelősségre vonatkozó rendelkezései nem zárják ki, hogy az elektronikus hírközlési és adatvédelmi irányelv és a szolgáltatási irányelv által megállapított korlátok között a védelmet és az azonosítást szolgáló technikai rendszereket és a digitális technológia által lehetővé tett technikai ellenőrző eszközöket fejlesszenek ki, és ilyeneket hatékonyan működtessenek.¹⁰⁷

Jelen ügyben a szerzői jogok jogosultja, a Sony Music Entertainment Germany GmbH nem követelhet kártérítést Tobias Mc Fadden szolgáltatótól amiatt, hogy harmadik személyek a hálózati kapcsolatot az ő szellemi alkotásához fűződő jogainak megsértésére használták fel. Mivel az ilyen kártérítési kérelemnek nem adható hely, az is kizárt, hogy a jogosult kérhesse a kártérítési kérelmével összefüggésben felmerült felszólítási, illetve bírósági eljárási költségek megtérítését. Azonban nem ellentétes az irányelvvel az, hogy a jogosult a nemzeti hatóságtól vagy bíróságtól a szolgáltatónak az ügyfelei által elkövetett szerzői jogi jogsértés megszüntetésére vagy megelőzésére való kötelezését kérje. Az EUB ítélete szerint az internetkapcsolat jelszóvédelemmel való ellátását elrendelő intézkedés alkalmas arra, hogy egyensúlyt biztosítson egyfelől a szerzői jogok jogosultjainak a szellemi tulajdonhoz fűződő jogai, másfelől a hozzáférést biztosító szolgáltató vállalkozási szabadságához és a hálózati felhasználók tájékozódási szabadságához való joga között.¹⁰⁸

Az ügy kapcsán megjelent cikkek a főtanácsnok indítványának fényében lényegében a technikai megvalósítás és a szükségesség kérdéseit vizsgálják.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Az Európai Parlament és Tanács 1995. október 24-i 95/46/EK irányelve a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, és az 1997. december 15-i, 97/66/EK irányelve a személyes adatok feldolgozásáról és a magánszféra védelméről a telekommunikációs szektorban.

¹⁰⁸ www.curia.europa.eu: Sajtó és Tájékoztatás, SAJTÓKÖZLEMÉNY, Luxembourg, 2016. szeptember 15.

¹⁰⁹ <http://www.blplaw.com/expert-legal-insights/articles/the-mcfadden-case-signals-of-relief-for-public-wifi-providers>; <http://www.schoenherr.eu/publications/publications-detail/eu-liability-of-wi-fi-providers-for-copyright-infringements-case-tobias-mcfadden-vs-sony-music-en/>; <http://kluwercopyrightblog.com/2016/09/22/provider-of-free-wi-fi-is-not-liable-for-copyright-infringement/>; <http://fortune.com/2016/09/15/wifi-hotspot-sony-eu/>; <https://www.linx.net/public-affairs/cjeu-advocate-general-argues-for-mcfadden-in-open-wi-fi-case>.

*Dr. Palágyi Tivadar**

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) A Fehér Ház 2016. február 1-jén egymilliárdos kezdeményezést jelentett be: a National Cancer Moonshot gyorsítani fogja a rákkutatás erőfeszítéseit, és le fogja rombolni azokat az akadályokat, amelyek gátolják az előrehaladást, növelve az adatok hozzáférhetőségét, és megkönnyítve az együttműködést kutatókkal, orvosokkal, páciensekkel és az utóbbiak ügyvédekkel, továbbá biotechnológiai és gyógyszergyártó vállalatokkal. A kezdeményezés célja, hogy öt év alatt egy évtizednyi előrehaladást érjenek el, több kezelést biztosítva több páciens számára, egyúttal javítva a rákmegelőzés és e kór korai stádiumban való felismerésének a lehetőségét.

E kezdeményezés keretében az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO) 2016 júniusában bejelentette, hogy rák-immunterápiás kísérleti programot (Cancer Immunotherapy Pilot Program, CIPP) indít meg. E program bevezetésének indokolásaként a hivatal utalt arra, hogy az újabb kutatások lehetővé tették az immunrendszer aktiválását a ráksejtek ellen. Ez a rák-immunterápiának nevezett megközelítés kedvező eredményt mutatott melanómával, leukémiával és limfómával kapcsolatban, és komoly lehetőségeket mutat a rák szélesebb körének a kezelése terén is. Egy másik megközelítés a rák kifejlődésének többféle alapvető útját támadja meg, gyógyászati anyagok kombinációit használva rezisztencia kialakulásának a meggátolására.

A CIPP gyorsítani kívánja a rák-immunterápiára vonatkozó szabadalmi bejelentések vizsgálatát, ha a bejelentő elfogadható kérelmet nyújt be, hogy a kísérleti program keretében különleges módon kezeljék. A kísérleti program célja, hogy a bejelentés vizsgálatát a különleges státusz engedélyezésétől számított 12 hónapon belül befejezzék.

A program 2016. június 29-én kezdődött, és 12 hónapig tart. Ezért a különleges kezelésre vonatkozó kérelmeket 2017. június 29-ig kell benyújtani. Természetesen lehetséges, hogy az USPTO meghosszabbítja a programot.

A különleges státuszra irányuló kérelem engedélyezésének főbb követelményei a következők.

- A bejelentés nem lehet újraengedélyezési vagy ideiglenes hasznossági szabadalmi bejelentés, vagy olyan nemzetközi bejelentés, amely az Egyesült Államokban nemzeti szakaszba lépett.

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

- A bejelentés nem tartalmazhat háromnál több független és összesen húsznál több igénypontot.
- A bejelentésnek legalább egy olyan igénypontot kell tartalmaznia, amely immunterápiát alkalmazó rákkezelési eljárásra vonatkozik.
- A bejelentés korábban nem kaphatott különleges státuszt a kísérleti programban vagy bármilyen egyéb programban.
- Ha a bejelentést még nem publikálták, a kérelemhez csatolni kell egy korai publikálásra irányuló kérelmet.
- A bejelentést elektronikus úton kell benyújtani.

Az USPTO-nak a kísérleti programra vonatkozó közleménye kifejti, hogy az immunterápiát tartalmazó rákkezelési eljárásra vonatkozó igénypontnak tartalmaznia kell „egy olyan eljárást, amely egy humán alanyban javítja, kezeli vagy megelőzi a rosszindulatúságot, ahol az eljárás lépései segítik vagy erősítik az immunrendszert a rákos sejtek megsemmisítésében”.

A különleges státuszú bejelentések ügyében kiadott hivatali végzések megválaszolására adott határidők megegyeznek a rendes bejelentések esetében adottakkal. Ha azonban egy bejelentő határidő-hosszabbítási vagy fellebbezési kérelmet nyújt be, megszűnik bejelentésének a különleges státusza. Ez a státusz akkor is megszűnik, ha a bejelentés ügyében végső végzést vagy engedélyező végzést adnak ki.

B) Az USPTO előnyben részesített elővizsgálati programja (USPTO's prioritized patent examination program), amelyet Track I-nek neveznek, a kérelem benyújtásának időpontjától számított 12 hónapon belül a használatiminta-oltalom vagy növényi szabadalmi bejelentés végleges elintézését ígéri. Ilyen kérelmet folytatólagos vizsgálatra irányuló kérelem (Request for Continued Examination, RCE) benyújtásával együtt is be lehet nyújtani. Azok a bejelentők, akiknek érdekük, hogy csökkentsék szabadalmi bejelentésük függésének időtartamát, előnyben részesíthetik a Track I-et a hivatal jelenlegi gyorsított vizsgálati programjával szemben, mert kevesebb követelményt kell kielégíteni, és bejelentésüket a hivatal nem veti alá költséges és esetleg kockázatos elővizsgálat előtti kutatásnak.

A Track I-et kérni lehet részben folytatólagos és megosztott bejelentés esetén is, de nem kérhető újraengedélyezett (reissue) vagy újbóli vizsgálat (reexamination) alatt álló bejelentés esetén.

A Track I kérelem benyújtható RCE-vel egyidejűleg vagy azt követően, de mindenképpen az RCE alapján kiadott végzés kézhezvétele előtt.

Egy Track I bejelentés legfeljebb négy független igénypontot és összesen 30 igénypontot tartalmazhat, de ezek között nem lehet többszörösen függő (multiple-dependent).

A Track I bejelentés díja jelenleg 4000 USD (vagy 2000 USD kisvállalatok esetén), amit a rendes bejelentési publikációs és vizsgálati díjon felül kell befizetni; az utóbbi jelenleg 1600 USD (kisvállalatok részére 800 USD).

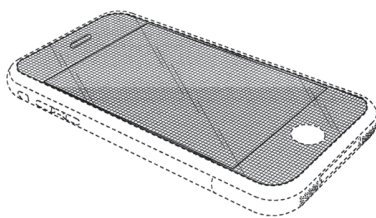
Az USPTO új (vagyis nem RCE) szabadalmi bejelentések esetében elfogad Track I kérelmeket akkor is, ha a bejelentés már be van nyújtva:

- a feltaláló aláírt esküje/nyilatkozata nélkül, ha a bejelentő benyújtja a kitöltött bejelentési adatívet;
- többletigényponti díj befizetése nélkül;
- a Track I-re vonatkozó előírásban foglaltaknál több igényponttal is, ha a bejelentő a kérelem alapján kiadott első döntést követő egy hónapon belül törli az előírtnál több igénypontot.

C) Az *Apple* és a *Samsung* közötti jogi háború elérte a legfelsőbb bíróságot (Supreme Court, SC). Az elmúlt évszázadban először vizsgálta az SC azt, hol vannak a „mintaszabadalmak” (design patents) határai.

Amíg az *Apple v. Samsung*-ügyben főszerepet nem kezdtek játszani, a mintaszabadalmak a jobban ismert „hasznossági szabadalmak” (utility patents) szegény, távoli rokonai voltak.

Ez a hosszú ideje tartó peres ügy 2012-ben először egy 1,05 milliárd dolláros esküdszéki ítélettel sújtotta a Samsungot az *Apple* szabadalmainak és védjegyeinek a bitorlásáért. Fellebbezés után ezt az összeget a Szövetségi Kerületi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) 548 millió dollárra faragta le, most már kizárólag csak szabadalombitorlásért. Jelenleg a Samsungnak arra van kilátása, hogy ez az összeg tovább fog csökkenni, mert még mindig indokolatlanul magasnak tűnik az a 399 millió dollárnyi rész, amely már csak a következő három mintaszabadalmon alapszik: D618677 (fekete négyszög lekerekített sarkokkal, amelyet az alábbi ábra mutat); D593087 (csiszolt körbefutó szélekkel); és D604305 (egy 16 ikonos színes rács).



A 2016. október 10-én tartott szóbeli tárgyaláson a Samsung ügyvédje, *Kathleen Sullivan* kifejtette megbízójának azt az álláspontját, hogy a bitorlással okozott kár elemzése során először azt kell megfontolni, hogy elsősorban mi a „gyártott árucikk” (article of manufacture).

„A gyártott árucikk a telefonnak egy része vagy részlete lehet. Ha, miként egy vállalatban belül néha megtörténik, az egyik részleg készíti az üveg előrészt, és egy másik részleg állítja elő a telefon belső részeit, meg kell határozni a részlegek közötti ármegosztást” – mondta Sullivan.

„Tegyük fel, hogy olyan esettel van dolgunk, ahol a mintát egy zseni lángelméje hozta létre” – javasolta Anthony Kennedy bíró. Majd így folytatta:

„Tegyük fel, hogy a Volkswagen ’bogarának’ mintáját három nap alatt készítették el. Ez a zseni lángelméjének volt köszönhető, és ez azonosította a kocsit. Akkor szerintem teljesen tisztességtelen lenne azt mondani: rendben, háromnapi profitot adunk meg – de azután 100 000 órába került a motor kifejlesztése ... Az Apple azt mondhatta: rendben, az emberek valóban a telefon elülső oldalát részesítik előnyben a telefon összes többi részével szemben, és ennek bizonyítására felhasználhatták a fogyasztók körében végzett közvélemény-kutatást.”

Ezután Sullivan megjegyezte, hogy itt egy igazságos zsűri nem vehette figyelembe a teljes terméket. A mintaszabadalmak ugyanis egy termék díszítő megjelenésére vonatkoznak, és definíciószerűen nem vonatkozhatnak a telefon belső részeire. Így a készülék funkcionális belseje nem képezheti azt a részt, amit a mintaszabadalom igényel.

A következő személy, akit felkértek az ügyben véleménynyilvánításra, a főügyész hivatalának egy jogásza, *Brian Fletcher* volt, aki kijelentette: „A fellebbezési bíróság helyesen állapította meg, hogy egy mintaszabadalom bitorlása a teljes haszon megítélését eredményezheti, azonban helytelen volt ennek a bíróságnak az a megállapítása, hogy a ’gyártott árucikk’ mindig a teljes termék.”

Természetesen ha a terméket együtt adják el, a bíróságra marad annak a kérdésnek az eldöntése, hogyan kell megosztani a profitot. Fletcher azon a véleményen volt, hogy az SC-nek nem lehet feladata a bonyolult ügy vizsgálata, és véleményében nem kell részletesen foglalkoznia ezzel a kérdéssel.

Végül az Apple képviselőjében *Seth Waxman* érvelt, aki közvetlenül nem helyezkedett szembe azzal a gondolattal, hogy a „gyártott árucikk” kevesebb lehet, mint a teljes telefon, sőt éppen azt mondta, hogy az adott ügyben helytelen lenne ezt állítani.

„Nincs alapja annak, hogy ebben az ügyben megváltoztassák az esküdtszék kártérítésekre vonatkozó ítéletét” – mondta Waxman. „Az ügyben már két tárgyalás volt, és a Samsung egyik tárgyaláson sem azonosított az esküdtszék számára érveléssel, állítással vagy tanúkihallgatással olyan gyártott árucikket, amely különbözött volna maguktól a telefonoktól. Ezek a tárgyalásokon észszerű esküdt valószínűleg nem állapított volna meg teljes profitot máson, mint a telefonokon.”

A bírók közül legalább néhány kétkedőnek tűnt.

„Lehetséges, hogy nem értettem meg ebben az ügyben a nehézségeket” – mondta *John Roberts* főbíró. „Ügy tűnik számomra, hogy a mintát a telefon külső dobozán alkalmazzák, vagyis nem az összes csipre és huzalra.”

„Ez teljesen helyes” – mondta Waxman. „Nem lehet mintaszabadalmat kapni olyasmire, amit a fogyasztó nem láthat.”

Ezután Roberts főbíró azt javasolta, hogy a kártérítés megítélése „a külsőn, a dobozon” alapuljon.

„Rendben, ez lehetséges, de lehet, hogy nem az” – mondta Waxman. Az ő nézete szerint egy esküdtszék még dönthet észszerűen „annak érdekében, hogy a gyártmány profitjából csak azt a részt vegye figyelembe, amelyre a minta vonatkozik”.

Számos vállalat és csoport nyilvánított már véleményt abban a reményben, hogy az SC legalább csökkenti az esküdtszék súlyos döntését.

„A mintaszabadalmak kártérítésre vonatkozó rendelkezéseit olyan termékek védelmére írták, mint például a szőnyegek, ahol a minta lényegileg a teljes eladandó dologra vonatkozik” – mondta *Matt Levy*, a Computer and Communications Industry Association (CCIA) szabadalmi ügyvivője egy e-mailen elküldött nyilatkozatában. „Egy okostelefon sokkal több, mint csupán a külső doboz. Itt nem működik sem a logika, sem a matematika. Úgy véljük, hogy az alsófokú bíróság félreértelmezte a törvényt.”

A CCIA egy baráti levéllel (*amicus brief*) támasztotta alá az ügyre vonatkozó nézetét. Hasonló módon járt el számos vállalat, többek között az eBay, a Google, a Facebook, a HP, a Newegg és a Pegasystems, amely vállalatok valamennyien támogató levelet küldtek. Egy nonprofit csoport, köztük az Electronic Frontier Foundation és a Public Knowledge szintén a Samsungot támogatta. Az Apple-t támogatták a ruhaipari vállalatok, így a Crocs Inc., és támogató levelet írt a Tiffany, az Adidas és a Jenny Yoo.

Az SC döntése a közeljövőben várható.

D) 2010 óta folyik a harc az *Apple*, valamint a *MobileMedia Ideas LLC* (MobileMedia) között, amelyet 2016 szeptemberében az utóbbi vállalat nyert meg, miután a bíróság megállapította, hogy az Apple-nek 3 millió USD kártérítést kell fizetnie a MobileMedia RE 39231 sz., csengőhalkító szabadalmának bitorlása miatt.

A MobileMedia egy szokatlan példáját nyújtja a szabadalomlicenciák adására szakosodott olyan vállalatnak, amelyet gyakran „szabadalomtrollként” gúnyolnak. Részvényeinek többségét az *MPEG-LA*, azok maradékát pedig a *Sony* és a *Nokia* birtokolja. A vállalat főleg digitális videotechnológiákat ad el, amilyen a H-264, az MPEG-2 és az MPEG-4 technológia. A MobileMediának és az MPEG-LA-nak *Larry Horn* a közös vezérigazgatója.

A két vállalat közötti harc hat éve változó sikerrel folyik, a bíróság hol az egyik, hol a másik fél javára dönt. A MobileMedia eredetileg 18 millió USD kártérítést kért, de végül megelégedett a megítélt 3 millióval, bár az sincs kizárva, hogy a CAFC-nél fellebbezést nyújt be.

E) Az alábbi ügy, amelynek szereplői a kanadai Kalóz Joe és az amerikai Kereskedő Joe, nagy figyelmet keltett az amerikai médiumokban. Kalóz Joe a kanadai Vancouverben tevékenykedő kereskedő, aki 30-40%-kal megnövelt áron adja el az amerikai kereskedőktől vásárolt árukat anélkül, hogy jogosult lenne védjegyét használni. A második fél a kaliforniai Monroviában székelő egyik vállalat, amely majdnem 60 éve árusít különböző élelmiszeripari termékeket.

Ha Kalóz Joe az Egyesült Államokban működne, Kereskedő Joe számára viszonylag egyszerű lenne pert indítani ellene, azt kérve a bíróságtól, hogy rendelje el Kalóz Joe tevékenységének megszüntetését és a számára okozott kár megtérítését. Az is nagyon valószínű,

hogy az ügyben pernyertes lenne. Minthogy azonban Kalóz Joe Kanadában működik, az ügy jóval bonyolultabb. Az alapvető kérdés, hogyan lehet egy amerikai védjegyet érvényesíteni egy független külföldi országban?

Azon túlmenően, hogy a felperesnek bizonyítania kell védjegyének jogtalan használatát, bizonyítania kell azt is, hogy *(i)* a visszaélés árthat védjegyének vagy üzletének, és *(ii)* a bíróságnak képesnek kell lennie döntésének érvényesítésére az alperessel szemben.

Az első előfeltétel azt jelenti, hogy egy védjeggyel való visszaélés kárt okozhat a felperes védjegyének hírnevében: például, ha a Kanadában eladott termékek minőségi ellenőrzése közegészségügyi kockázatot jelenthet, és ha ez a hír elterjed az Egyesült Államokban, ami viszont kárt okozhat az ottani üzletben.

A második előfeltétel azt jelenti, hogy miután meggyőződött a felperes igényének érvényességéről, a bíróság érvényesítheti döntését az alperessel szemben például aktívumok befagyasztásával vagy eladásával az Egyesült Államokban.

A vizsgált ügyben a felperes a fenti érveket használta annak bizonyítására, hogy hírneve és kereskedelmi értéke károsodott az Egyesült Államokban.

Bár egy Szövetségi Kerületi Bíróság 2013-ban Kereskedő Joe ellen döntött, megállapítva, hogy Kalóz Joe nem fenyegette Kereskedő Joe vállalatát, a felperes a 9. Kerületi Fellebbezési Bíróságnál nyújtott be fellebbezést, amely 2016. augusztus 17-én megsemmisítette az alsófokú bíróság döntését, és megállapította, hogy minden előfeltétel adott volt a kanadai alperes üldözéséhez. A bíróság döntését többek között arra alapozta, hogy az Egyesült Államokból Kanadába átvitt termékek minőségét nem ellenőrzik kielégítő mértékben, és ha az említett termékek által okozott betegség híre elérné az amerikai közönséget, ez jelentős kárt okozna Kereskedő Joe védjegyei hírnevének, mert valószínű, hogy az átlagos fogyasztó, amikor találkozik Kalóz Joe hirdetésein Kereskedő Joe védjegyeivel, feltételezné, hogy az előbbi jogosultán árusítja utóbbinak a termékeit.

A fellebbezési bíróság döntése alapján az ügyet visszaküldték a körzeti bíróságnak.

Argentína

Az Argentin Szabadalmi Hivatal 2016. szeptember 19-én rendeletet publikált, amely megállapítja, hogy egy olyan argentin szabadalmi bejelentésre szabadalmat fognak engedélyezni, amelyről bizonyítják, hogy egy ekvivalens külföldi szabadalmi bejelentésre szabadalmat engedélyeztek egy érdemi vizsgálatot folytató, vagyis hasonló szabadalmazási követelményeket támasztó külföldi országban, feltéve, hogy az argentin szabadalmi törvény szerint a javasolt tárgy oltalmazható; hogy nem találtak helyi újdonságrontó anyagot; hogy az kielégíti a hatályos alaki követelményeket; és hogy a benyújtott igénypontok oltalmi köre nem tágabb a külföldi szabadalom igénypontjainak oltalmi körénél.

Ha az argentin szabadalmi bejelentés igénypontjainak oltalmi köre nem tágabb a megfelelő külföldi szabadalom igénypontjaiénál, elhagyják az újdonságrontó anyagok nemzetközi kutatását.

E rendelet alapján a bejelentő az érdemi vizsgálati jelentés kiadása előtt önként kérheti az ilyen rendelet alkalmazásának előnyeit.

Ha a bejelentő kéri a rendelet alkalmazását, igénypontjait hozzá kell igazítani az ekvivalens külföldi szabadalom igénypontjaihoz, és mellékelnie kell a megadott külföldi szabadalom másolatát az igénypontok spanyol fordításával együtt.

A hivatalnak az önkéntes kérelem benyújtásától számított 60 napon belül közölnie kell döntését a bejelentővel.

A rendelet 2016. október 15-én lépett hatályba.

Ausztrália

Dick Smith üzletember lajstromozott *OZEMITE* védjeggyel rendelkezik, és 2007-ben beperelte az *AUSSIE MITE* védjeggyel rendelkező *All Natural Foods* (Foods) vállalatot védjegyének bitorlása miatt. Ellenintézkedésként a Foods kérelmet nyújtott be *Smith* védjegyének törlése iránt, azonban keresetét elutasították. Végül a Sidney-i Szövetségi Bíróság (Sidney Federal Court) 2016. augusztus 16-án *Smith* javára döntött, és elrendelte, hogy a Foods fizesse meg *Smith* félmillió dollárt meghaladó költségeit.

Belgium

A belga szabadalmi törvény változása következtében az olyan európai szabadalmak belgumi érvényesítése esetében, amelyeknek az engedélyezését 2017. január 1-jén vagy azt követően publikálták, az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 65(1) cikke szerinti fordítást nem kell benyújtani, függetlenül az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) előtti eljárás (angol, francia vagy német) nyelvétől.

A 2016. december 31-ig engedélyezett európai szabadalmak esetében az engedélyezés meghirdetésétől számított három hónapon belül továbbra is a korábbi fordítási követelmények érvényesek.

Az európai szabadalmi bejelentésekkel kapcsolatban ideiglenes oltalom elnyeréséhez Belgiumban az ESZE 67(3) cikke szerint továbbra is be kell nyújtani fordítást az igénypontokról a hivatalos nemzeti nyelvek egyikén.

Brazília

Brazília és Japán 2016. október 6-án egyezményt írt alá egy olyan munkacsoport létrehozásáról, amely az együttműködés formáit tanulmányozza a két ország szabadalmi elővizsgá-

latának területén, és amely a nem távoli jövőben a két ország között gyorsított szabadalmi elővizsgálati (Patent Prosecution Highway, PPH) program bevezetéséhez vezethet. Ilyen programot Brazília 2016. január 1-jétől kezdve már létesített az Amerikai Egyesült Államokkal.

Brunei

Brunei kormánya 2016. október 6-án letétbe helyezte a Madridi Jegyzőkönyvhöz való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően ez a nemzetközi egyezmény Bruneire nézve 2017. január 6-án vált hatályossá.

Brunei a 98. állam, amelyik csatlakozott a Madridi Jegyzőkönyvhöz.

Dél-amerikai államok

A dél-amerikai Prosur-egyezmény tagállamai, vagyis Argentína, Brazília, Chile, Ecuador, Kolumbia, Paraguay és Peru gyorsított szabadalmi elővizsgálati típusú egyezményt kötöttek, amely lehetővé teszi az ezen államokban benyújtott közös bejelentések bármelyikére először kiadott kedvező elővizsgálati jelentés alapján bármelyik tagállamban benyújtott párhuzamos bejelentés gyorsított vizsgálatának kérelmezését.

A nemzetközi (PCT-) bejelentés alapján a Brazil vagy a Chilei Nemzeti Iparjogvédelmi Intézet által kiadott nemzetközi kutatási vagy elővizsgálati jelentést a többi ország elfogadja korábbi kutatási és vizsgálati eredménynek.

A PPH-rendszer a Prosur-országokban 2016. október 3-án lépett hatályba.

Dzsibuti

Dzsibuti kormánya 2016. június 23-án letétbe helyezte a Szabadalmi Együtműködési Szerződéshez (Patent Cooperation Treaty, PCT) való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően ez a nemzetközi egyezmény Dzsibutira nézve 2016. szeptember 23-án vált hatályossá.

Dzsibuti a PCT 150. tagállama lett.

Egyesült Királyság

A) Azt követően, hogy *Theresa May* 2016 októberében bejelentette, hogy az Egyesült Királyság a Brexit tényleges bekövetkezéséig továbbra is „teljes és aktív szerepet fog játszani az Európai Unióban”, 2017 januárjának második hetében a Képviselőház Tudományos és Műszaki Zártkörű Bizottsága megerősítette, hogy az Egyesült Királyság tovább akar haladni az Egységes Szabadalmi Bíróságra (Unified Patent Court) vonatkozó egyezmény ratifikálása felé, ami lehetővé tenné, hogy az egységes szabadalmi rendszer 2017 vége előtt hatályba lépjen.

Az előkészítési eljárás és a tényleges ratifikálás azonban két eltérő eljárás mind jogilag, mind politikailag. Theresa May 2017. januári beszédében világossá tette, hogy „az Egyesült Királyság az Európai Uniót elhagyóban van”, és hogy „az Európai Unió elhagyása azt fogja jelenteni, hogy törvényeinket az angol parlamentben, Edinburghben, Cardiffban és Belfastban fogják készíteni. És ezeket a törvényeket nem Luxemburgban fogják értelmezni, hanem az ország bíróságain”. Ennek megfelelően később fog eldőlni, hogy ezt a két álláspontot hogyan lehet összeegyeztetni.

B) Az angol fellebbezési bíróság (Court of Appeal, CA) 2015. áprilisi döntése arra kényszerítette az angol ruházati nagykereskedő Asos céget, hogy 20,2 millió GBP-t fizessen, mert bitorolta a svájci Assos divatház és a német Anson's Herrenhaus férfitdivatház Assos védjegyét.

A CA döntése az ASOS és az Assos védjegyet birtokló vállalatok között hosszú évek óta húzódó, elkeseredett vitára tett pontot. A nézeteltérés az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala [European Union Intellectual Property Office, EUIPO (korábban OHIM)] előtt kezdődött, majd az Assos védjegy tulajdonosai 2011 decemberében az Egyesült Királyság Felsőbírósága (UK High Court, HC) előtt indítottak bitorlási pert, és egyúttal kérték az angol ASOS védjegy részleges törlését.

A HC az Asos javára döntött, amit azonban 2015 áprilisában a CA hatálytalanított, mert azt állapította meg, hogy az ASOS védjegy károsítja az Assos védjegy megkülönböztető jellegét, és a fogyasztók körében megtévesztést okozhat. A CA azonban azt is megállapította, hogy az Asosnak joga van a „saját név” alapon őt megillető védelemre, és egyúttal elutasította az Assos védjegy tulajdonosainak kérelmét, hogy engedélyezze fellebbezés benyújtását a legfelsőbb bíróságnál.

Az Asos vezérigazgatója, *Nick Beighton* nem volt elégedetlen a döntéssel, bár a kifizetendő összeg majdnem elérte a vállalat félévi hasznát. Ugyanakkor győzelemként értékelte, hogy a bírósági döntés megengedte számukra, hogy elkezdjék atléta-alsónemű árusítását.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az ESZH 2016. július 1-jén új irányelveket hozott nyilvánosságra, amelyek célja, hogy egyszerűsítsék a felszólalási eljárást, és gyorsabb döntéshozatalt tegyenek lehetővé.

Miként ismeretes, az engedélyezett európai szabadalmak ellen a megadástól számított 9 hónapon belül lehet felszólalást benyújtani. E határidő lejártá után harmadik felek csak országonként elkülönítetten indíthatnak megsemmisítési eljárást, ami költségesebb, bonyolultabb és hosszadalmasabb lehet. Ezért a felszólalási eljárás népszerű, és az összes megadott európai szabadalom közel négy százaléka ellen nyújtanak be felszólalást. Az ESZH 2015. évi jelentése szerint a felszólalás tárgyát képező szabadalmak 31%-át megvonták, 38%-át módosított formában tartották fenn, és 31%-át módosítás nélkül tartották érvényben.

Az új irányelvek a felszólalási határidő lejártától számított 15 hónapra kívánják csökkenteni a döntés meghozataláig eltelt időt. A régi irányelvek szerint az ESZH arra szólította fel a szabadalomtulajdonost, hogy négy hónapon belül válaszolja meg a felszólalást, de kérelemre a hivatal két hónap határidő-hosszabbítást engedélyezett. Az új irányelvek szerint hosszabbítást csak „kivételes körülmények között, kellően indokolt kérelem alapján” engedélyeznek. A rendkívüli körülmények példáulként az alábbiakat említjük meg:

- a képviselő vagy egyik családtagjának hirtelen megbetegedése;
- szervezési zűrzavar;
- bonyolult kérdések a vonatkozó témával kapcsolatban, amelyek külső/külföldi ügyvivővel és/vagy tanúkkal való konzultációt igényelnek.

Valószínű, hogy egy hosszabbítási kérelmet indokolás nélkül is elfogad a hivatal, ha azt gondolja, hogy a kérelmező számára ismeretlen az irányelvek változása, azonban a kérelmet elutasítja, ha a kérelmező tud a változásról, azonban kérelmét nem indokolja elég jól.

B) Az ESZH vizsgálati irányelvei 2016. november 1-jén megszigorították az európai szabadalmi bejelentések átruházásának alaki követelményeit.

Az Európai Szabadalmi Egyezmény 72. cikke szerint egy európai szabadalmi bejelentés átruházását írásban kell rögzíteni, és az átruházáshoz szükség van a szerződő felek aláírására.

Korábban az ESZH elfogadta az olyan átruházási dokumentumot is, amelyet csak az átruházó írt alá. Emellett a korábbi vizsgálati irányelvek E-XII-3 pontja szerint elfogadható volt „bármilyen írott bizonyíték, amely alkalmas az átruházás igazolására”. A korábbi átruházási irányelvek olyan megállapítást is tartalmaztak, hogy „csupán az átruházó nyilatkozata is elegendő, feltéve, hogy a kérelmet a jogutód aláírta”.

Az ESZH azonban az ESZE 72. cikke szerinti követelmény vonatkozásában szigorúbb lett, és most azt kívánja, hogy az átruházási dokumentumon jelen kell lennie mind a jogutó(ok), mind az átruházó(k) aláírásának az átruházás bejegyzésekor. Ennek megfelelően megváltozott az ESZE vizsgálati irányelveinek fentebb említett pontja is, és az új E-XIII-3 pont szövege így hangzik: „A 72. cikk előírja, hogy a felek aláírása rajta legyen az átruházás bizonyítékeként benyújtott dokumentumokon”.

Az ESZE 72. cikkének változása nem befolyásolja a már bejegyzett átruházásokat.

C) Az ESZH 2016. januárban szóbeli tárgyalást folytatott az *Ethical Coffee Company* (ECC) 2 312 978 B1 sz. európai szabadalmának megadása ellen a *Nestec S. A.* & *Nespresso France* által benyújtott felszólalás ügyében. Az eljárás végén a hivatal a felszólalást elutasította, és a szabadalmat az engedélyezett formában fenntartotta. A felszólaló már benyújtott fellebbezést e döntés ellen.

Az ECC megtámadott szabadalma nem védi közvetlenül az ECC innovatív termékét. Erre az ECC-nek más szabadalmai vannak, sőt egy harmadik felet sem gátol a versenytérkép előállításában, viszont ehelyett gátolja a Nespresso-gépek sajátos módosításait, amelyek azokat alkalmatlanná tennék az ECC-termék feldolgozására.

A Nespresso-kávégépek olyan, egyszer felhasználható, egyenként adagolható kapszulát dolgoznak fel, amely töményített italt, például kávét tartalmaz. A gép forró vizet ad a kapszula tartalmához, és forró italt szolgáltat. Az elhasznált kapszula ezután egy tipikusan a gépben belül elhelyezett hulladékgyűjtő edénybe kerül. A Nespresso-gépeket a *Nespresso S. A.* (Nespresso), a Nestlé csoporthoz tartozó vállalat állítja elő, ami a gépben való felhasználás céljára egy sor hivatalos kapszulát is előállít. A hivatalos Nespresso-kapszulákat alumínium és műanyag kombinációjából állítják elő, amely jelenleg nem könnyen hasznosítható újra, és a Nespresso jelentős beruházást eszközölt egy újrahasznosító programba. Azonban sok fogyasztó bizonytalan a Nespresso-gépek használatával kapcsolatban a hivatalos kapszulák feldolgozásakor észlelhető környezetszennyezés miatt.

Az ECC-t 2008 áprilisában alapította *Jean-Paul Gaillard*, a Nespresso korábbi elnöke olyan kapszulák előállítására, amelyek használhatók a Nespresso-kávégépekben, és biológiai úton teljesen lebomlanak anélkül, hogy befolyásolnák a kávé vagy egyéb előállított ital minőségét.

A Nespresso-kávégépben való italelőállítás alatt túlnyomásos forró vizet sajtolnak át a kapszulán. Az ECC biológiailag lebomlani képes kapszuláinak a falai az italelőállítás alatt jobban meglágyulnak, mint a hivatalos Nespresso-kapszulák falai, ami nagyobb mértékű kapszuladeformálódást okoz, mindazonáltal az ECC-kapszulák általában teljesen összeegyeztethetők voltak a Nespresso-gépekkel. Ezeknek a gépeknek a 2010-ben elvégzett korszerűsítése azonban azt eredményezte, hogy az ECC-kapszulák nagy valószínűséggel beszorultak a gépbe használat után. Az ECC azt állította, hogy a Nespresso szándékosan egy „szigonymechanizmust” vitt be az új gépekbe, ami a könnyebben deformálódó ECC-kapszulák beszorulását okozza.

Az ECC előre látta a biológiailag lebomló kapszulák bevezetése által kiváltott reakciót, és szabadalmi bejelentést nyújtott be egy olyan kávéfőzőgépre, amely a kapszulatartó ketrecen belüli jellemzője révén a burkolaton belül deformál egy olyan anyagot, amely „deformálható a ketrecbe jutó forró vízzel való érintkezés hatására, így a kapszula a forró vízzel való érintkezést követően a ketrecben marad, ahol az említett jellemző egy szakállas horog típusú eszköz”.

A bejelentésre 2 312 978 B1 számmal európai szabadalmat adtak, és az ECC e szabadalom alapján szólalt fel, azt állítva, hogy az újabb Nespresso-gépekben levő ún. „szigonymechanizmus” szakállas horog alakú, és így az ECC-szabadalom oltalmi körébe esik. Ennek a szabadalomnak az érvényesítése érdekében ECC megkísérli arra kényszeríteni Nespressót, hogy továbbra is a korábbi típusú gépeket gyártsa, amelyekkel az ECC-kapszulák teljesen összeegyeztethetők.

Kereskedelmileg ez egy szokatlan szabadalom. Ahelyett, hogy lehetővé tenné a szabadalmas számára, hogy termékére kizárólagos jogot szerezzen és tartson fenn, vagy hogy meggátolja olyan versengő termékek eladását, amelyek lerontják a saját piacát, a szabadalom cél-

ja, hogy lehetővé tegye a szabadalmas számára termékének az eladását azáltal, hogy gátolja egy harmadik fél módosított és ezért össze nem egyeztethető termékének a forgalmazását.

Az ESZH döntése azt jelenti, hogy a szabadalmat érvényesnek tekintik, ami által az ECC számára lehetővé válik, hogy számos európai országban bitorlási pereket folytasson. Az ECC a bitorlás miatt kártérítést, valamint új gépek további eladása elleni tiltó rendelkezést követel. A Nestlé nem hiszi, hogy a gépek az ECC-szabadalom oltalmi köre alá esnek.

D) Az ESZH 3.3.04 sz. műszaki fellebbezési tanácsa *T 394/11* sz. (német nyelvű) döntésének a fellebbező szabadalomtulajdonos álokoskodása miatt azzal a kérdéssel is foglalkoznia kellett, hogy vajon lehet-e az ecetsavat szerves savnak minősíteni, illetve elméletileg lehetséges-e az ecetsavat egy szabadalmi iratban a szerves savak közé sorolni.

Az EP B 0941121 sz. európai szabadalom elleni felszólalás ügyében benyújtott fellebbezésre kapcsán a szabadalmas főkérelméhez az alábbi módosított 1. igénypontot nyújtotta be:

„Mono- vagy poliklonális antitestekből álló stabil liofilizált gyógyászati készítmény, amely egy cukrot vagy egy aminosavakat, aminosavként arginint, lizint, hisztidint vagy ornitint, felületaktív anyagként egy poliszorbátot vagy egy PEO-PPO-polimert és egy szerves savat vagy annak egy sóját tartalmazza.”

Ezzel szemben a II. segédkérelem a következő szövegű volt (a főkérelméhez viszonyított módosításokat végig *dőlt betűvel* jelöljük):

„Mono- vagy poliklonális antitestekből álló stabil, liofilizált gyógyászati készítmény, amely egy cukrot vagy egy aminosavakat, *egyetlen bázikus* aminosavat, egy felületaktív anyagot és egy szerves savat, *ecetsavat* vagy annak egy sóját tartalmazza.”

A szabadalomtulajdonos azzal érvelt, hogy az „egy szerves sav, ecetsav vagy azok egy sója” kifejezést „egy szerves sav, nevezetesen ecetsav vagy annak egy sója” kifejezésként kell érteni, mert a bejelentés 9. oldalának 17–19. sorában az a meghatározás áll, hogy az „ecetsav” egy szerves sav. A nevezett hely szövege a következő: „... egy megfelelő, fiziológiailag elfogadható pufferanyag, így pl. egy szerves sav, különösen foszforsav, kénsav, ecetsav, hangyasav vagy azok egy sója hozzáadásával”.

A tanács azonban nem követte ezt az értelmezést, és a döntés 40. bekezdésében a következő módon érvelt:

„A tanács számára azonban kétségtelen, hogy szakember az ecetsavat szerves savnak, nem pedig szerves savnak osztályozza.” Magának a bejelentésnek a 11. oldalán a 25–28. sorban a szakértő általános tudásával összhangban a következő kijelentés áll: „Fiziológiailag elfogadható szerves savak használhatók, így sósav, foszforsav, ecetsav, citromsav ...”.

Most feltesszük a kérdést, hogy egyáltalán lehetséges-e az ecetsavat egy szabadalmi leírásban szerves savnak minősíteni? A tanács válasza világos „Igen, azonban...”, miként ez a döntés 41. és 42. bekezdésében olvasható:

„Igaz ugyan, hogy a fellebbezési tanácsok megalapozott joggyakorlata szerint egy szabadalmi dokumentum saját szótárát is képviselheti, vagyis meghatározható, hogy egy olyan

kifejezés, amely a technika állásában úgy ismert, hogy egy sajátos tárgyat határoz meg, egy eltérő tárgyat jelöl. Erre azonban világosan utalni kell (vö. a fellebbezési tanácsok esetjoga, Case Law of Boards of Appeal, 7. kiadás, 2013, II. 6.3.3). Minthogy itt nem ez az eset áll fenn, a tanács nem tudja követni a fellebbező értelmezését.”

A műszaki fellebbezési tanács nézete szerint a „szervetlen sav, ecetsav vagy azok egy sója” kifejezést alternatívák felsorolásaként kell érteni: „Egy szervetlen sav vagy ecetsav vagy azok egy sója.”

A tanács tehát nem talált a bejelentés eredeti leírásában olyan kifejezett meghatározást, hogy az ecetsav egy szervetlen sav. Ezért a szabadalmat megsemmisítette.

Az Európai Unió Bírósága

Az Európai Unió Bíróságának (Court of Justice of the European Union, CJEU) abban a kérdésben kellett döntenie, hogy egy olyan üzlettulajdonos, aki üzletében szabad wifiszolgáltatást nyújt vevőinek, felelős-e azért, ha egy vevője szerzői joggal védett tartalmat törvénytelenül tölt le.

A ügyet eredetileg a Müncheni Kerületi Bíróság utalta át a CJEU-nak. A felperes *Sony Music Entertainment Germany* (Sony) indította a pert egy *Tobias McFadden* (McFadden) nevű üzlettulajdonos ellen, aki üzletében világítási és hangrendszereket árusított és kölcsönzött, és egyúttal vevőinek ingyen wifikapcsolatot is ajánlott. 2010 szeptemberében egyik vevője a wifikapcsolat segítségével törvénytelenül letöltött egy szerzői joggal védett munkát. Röviddel ezután a Sony, a jogtalanul letöltött tartalom tulajdonosa, beperelte az üzlet tulajdonosát bírói döntést és kártérítést kérve.

Az ügygel számunkban dr. Ferge Zsigmond A szerzői jog által védett zenei mű nyilvános wifihálózaton keresztül történő, letöltésre való rendelkezésre bocsátásával kapcsolatos felelősség kérdéseinek tisztázása című tanulmánya részletesen foglalkozik (*a szerk.*).

Az Európai Unió Törvényszéke

A) Az Európai Unió Törvényszéke (EU General Court, GC) megállapította, hogy egy csendő telefon vagy egy ébresztőóra hangja nem lajstromozható védjegyként, mert túlságosan unalmas, és nem eléggé megkülönböztető jellegű.

A GC 2016. júliusi döntése a brazil *Globo Comunicação e Participações* (GCC) hangvédjegyre vonatkozó bejelentésével kapcsolatban megállapította, hogy az észrevétlen maradna, és a fogyasztók nem emlékeznének rá.

Ez a döntés megerősíti az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala egy korábbi döntését, amely elutasította a kezdeti védjegybejelentést.

A védjegyet, amely kottára rajzolt hangjegyekkel ábrázolt hívóhang volt, információ elektronikus terjesztésére kívánták felhasználni.

A brazil vállalat 2014. áprilisban nyújtotta be védjegybejelentését az EUIPO-nál, de azt a hivatal a következő hónapban megkülönböztető jelleg hiánya miatt elutasította.

A bejelentő az elutasítás ellen 2014 novemberében nyújtott be fellebbezést, azonban az EUIPO 5. fellebbezési tanácsa fenntartotta a kezdeti döntést. Ezért a bejelentő a GC-nél nyújtott be fellebbezést.

Döntésében a GC megállapította, hogy a bejelentés kielégíti ugyan a hangvédjegyek követelményeit, minthogy a védjegy grafikusán ábrázolható, azonban azt csupán a megjelölt áruk és szolgáltatások egyszerű funkciójaként, nem pedig azok kereskedelmi eredetként fognák fel. „Egy olyan hangjelölés, amely nem képes többet jelenteni, mint az egyes hangok egyszerű kombinációját, nem tenné lehetővé a cél elérését, vagyis azt, hogy a fogyasztók a védeni kívánt áruk és szolgáltatások azonosítására szolgáló funkcióként fogják fel” – mondta ki a bíróság, majd hozzátette: „Ez szabványos csengőhang, amellyel minden időzítővel felszerelt elektronikus eszköz és távbeszélőkészülék el van látva, aminek eredményeként a közönség előzetes ismeret nélkül képtelen azonosítani a csengőhangot a GCP-től származó áruk és szolgáltatások jelzőjeként.”

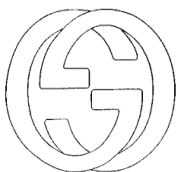
A bíróság azt is megjegyezte, hogy ez a zaj általában észrevétlen marad, és a fogyasztók nem emlékeznek rá.

B) A GC egyik 2016. évi döntésében a *Guccio Gucci SpA* (Gucci) ismét alulmaradt állandó versenytársával, a *Guess IP Holder LP*-vel (Guess) szemben.

A két vállalat közötti vita tárgyát a Guess 2008. március 13-án 5538012 számmal a 3., 9., 14., 16., 18., 25. és 35. áruosztályban lajstromozott, ábrás európai uniós védjegye képezte:



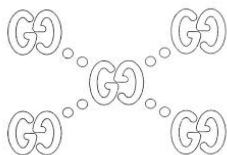
A Gucci a 207/2009 sz. európai védjegyrendelet 8(1)(b) és (5) cikkére hivatkozva, az 53(1)(a) cikk alapján az EUIPO törlési osztályánál törlési keresetet nyújtott be a 3., 9., 16., 18. és 25. áruosztályban korábban lajstromozott alábbi védjegyeire hivatkozva:



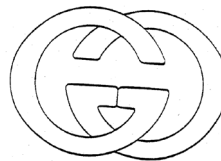
644636 sz. nemzetközi védjegy;
657093 sz. olasz védjegy



122093 sz. európai uniós védjegy



4472081 sz., 4517827 sz. és 2751535 sz.
európai uniós védjegyek



122051 sz. európai uniós védjegy

A törlési keresetet az EUIPO törlési osztálya 2014. július 31-én elutasította, és a Gucci fellebbezése után ugyanezt tette az EUIPO negyedik fellebbezési tanácsa is 2015. május 27-én. Ezért a Gucci a GC-nél nyújtott be fellebbezést.

Döntésében a GC főleg a védjegyek hasonlóságára összpontosított a védjegyeket általános benyomásuk alapján vizsgálva, és különösen a védjegyek megkülönböztető és uralkodó elemeit véve tekintetbe. Ezen az alapon a GC egyetértett a fellebbezési tanács megállapításával, hogy a Guess védjegye nem hasonlít a Gucci lajstromozásaihoz.

A GC szerint a vonatkozó közönség (amely átlagos figyelmi szintű) a kifogásolt védjegyet pusztán alakilag értékelné, és olyan jelölként fogná fel, amely mind függőleges, mind vízszintes szempontból tökéletes szimmetriával rendelkezik. A védjegy konkrétan négy vastagon megrajzolt fekete elemből áll, amelyek azonos méretű, rendellenes félkör alakúak, és amelyek végén négy különböző irányba néző, felfelé vagy lefelé hajló merőleges vonal helyezkedik el eltérő irányokban. A védjegynek mind a felső, mind az alsó két eleme metszi egymást, és egymásnak tükörképei.

A GC arra utalt, hogy a vonatkozó közönség a védjegyet nem bontaná fel egyéni elemekre, hanem azt egészében fogná fel, és elvont díszítőmotívumként szemlélné. Ellentétben a bejelentő állításával, a közönség a védjegyben nem látta „G” betűt, legfeljebb egy „X” vagy egy „E” betűt, vagy számok és betűk (vagyis a „3” szám és az „E” betű) kombinációját. Ezzel szemben a GC nézete szerint a Gucci védjegyeiben világosan megkülönböztethető a „G” betű.

Egyértelműen megállapítható, hogy megalapozatlan a Guccinak a rendelet 8(1)(b) és 8(5) cikkére vonatkozó hivatkozása.

A GC nem talált a védjegyek között hasonlóságot, ezért nem tudott megállapítani összetévesztési valószínűséget. A tanács tehát helyesen ítélt, és ennek megfelelően a GC teljes terjedelmében elutasította a Gucci keresetét.

Észak-Korea

Észak-Korea Legfelsőbb Népgyűlésének Állandó Bizottsága 1998 januárjában hagyta jóvá azt a védjegy törvényt, amelyet a Legfelsőbb Népgyűlés Elnöksége 1999. februárban, 2005. augusztusban, 2008. márciusban, 2011. júniusban és decemberben, valamint legutoljára 2016. februárban módosított.

A legutolsó módosítás szerinti törvény 2. cikke a védjegyet olyan jelzésként határozza meg, amelyet arra használnak, hogy egy vállalat áruit és szolgáltatásait megkülönböztessék egy másik vállalatától. Védjegyet betűk, számok, szimbólumok, színek, háromdimenziós alakzatok vagy azok bármilyen kombinációja képezhet.

A lajstromozható védjegytípusok lehetnek szóvédjegyek, továbbá ábrás, szolgáltatási, kollektív és bizonylati védjegyek.

A védjegy törvény végrehajtási utasítása szerint azoknak a külföldi intézményeknek, vállalatoknak, szervezeteknek és egyéneknek, amelyek, illetve akik Észak-Koreában védjegyet kívánnak lajstromoztatni a védjegy hivatalnál, a következő dokumentumokat és anyagokat kell benyújtaniuk:

- lajstromozási kérelmet;
- meghatalmazást a bejelentő aláírásával (közjegyzői vagy egyéb hitelesítésre nincs szükség);
- a védjegy nyomtatott másolatát 5, színes másolat esetén 10 példányban;
- elsőbbség igénylése esetén elsőbbségi iratot az elsőbbség időpontjától számított hat hónapon belül;
- cégkivonatot közjegyzői hitelesítéssel, a bejelentés napjától számított három hónapon belül.

Franciaország

A *Le Fournil* vállalatnak kizárólagos joga volt az alább látható francia ábrás LA FUETTE védjegyre kenyérre, pékárukra és különösen egy kiváló minőségű, a péküzletekben LA FUETTE kereskedelmi névvel és üzleti jellel árusított kenyérre:



Másrészről a *Coup de pâtes* (CDP) vállalat fagyasztott, elősütött kenyeret árusított FUETTE névvel.

Egy „bitorlási foglalkozás” végrehajtása után a *Le Fournil* védjegy bitorlás és tisztességtelen verseny miatt eljárást indított a CDP ellen. Ellenintézkedésként a CDP kérte a *Le Fournil* LA FUETTE védjegyének törlését.

A Párizsi Fellebbezési Bíróság elrendelte a védjegy törlését. Ezt követően a *Le Fournil* fellebbezést nyújtott be a Párizsi Semmítőszékhez azon az alapon, hogy az elmulasztotta

figyelembe venni a védjegymegvonási szabályokat. Döntésében a semmítőszék megfeddte a bírót, és egy nagyon részletes és alapos ítéletet hozott, a francia szellemi tulajdoni törvénykönyv L.714-5 cikke alapján tájékoztatást nyújtva a használat hiánya miatti védjegymegvonásról: valójában egy védjegytulajdonosnak bizonyítania kell védjegyének tényleges használatát árukra és szolgáltatásokra egy ötéves folytonos időszakra. A vizsgált ügy azonban a sajátos összefüggések miatt tárgyalást kívánt. Ezért a semmítőszék figyelembe vette a védjegy sajátosságait, és megfeddte a bíróságot, megállapítva, hogy az utóbbinak vizsgálnia kellett volna, vajon a termékek értékesítésére vonatkozó kereskedelmi és hirdetési bizonyítékok alá tudták-e támasztani a védjegy tényleges használatát.

Ilyen vonatkozásban a semmítőszék megállapította: „Egy védjegy tényleges használatának megítélését a piacon levő védjegy használatára vonatkozó összes tényre és körülményre kell alapozni.” A Párizsi Fellebbezési Bíróságnak nagyobb rugalmasságot kellett volna mutatnia, és figyelembe kellett volna vennie jelöléseket, címkéket és minden olyan bizonyítékot, amelyet Le Fournil benyújtott, hogy teljesen meg lehessen érteni a vitatott kereskedelmi tevékenységet.

Emellett a Le Fournil bizonyítékot szolgáltatott a LA FUETTE védjegy használatáról, amikor valójában a lajstromozás félig ábrás védjegyre vonatkozott. A bíróság azon az állásponton volt, hogy a védjegyet minden változtatás nélkül kell használni. Ez a kezdeti döntés túl szigorú. Itt vizsgálni kell, hogy a LA FUETTE megjelölés nem uralkodó komponense-e a védjegynek.

Az Európai Bíróság (Court of Justice of the European Union, CJEU) 1997. november 11-i „Sabel”-döntése segített tisztázni a védjegyek „uralkodó komponensének” fogalmát. A döntés kifejti, hogy egy minden részletre kiterjedő döntésnek a védjegy által keltett általános benyomáson kell alapulnia, figyelembe véve különösen annak megkülönböztető és uralkodó komponenseit. Így a védjegyeknek az átlagos fogyasztók általi észlelése kulcsszerepet játszik az összetévesztési veszély értékelésében. Az átlagfogyasztónak csak általános benyomása van a védjegyről, és nem értékeli a védjegy minden egyes és valamennyi részletét.

A semmítőszék jogosan kifogásolta a Párizsi Fellebbezési Bíróság döntésének szigorúságát, vagyis azt, hogy a benyújtott dokumentumokat hatástalannak ítélte csupán azért, mert azok figyelmen kívül hagyták az ábrás elemet. A semmítőszék szerint a bíróságnak vizsgálnia kellett volna, hogy a „la fuette” szó a védjegy megkülönböztető uralkodó komponense-e, és hogy igenlő válasz esetén annak használata még az ábrás elem nélkül is a védjegy használatát jelentette módosított alakban, ami viszont nem változtatta meg megkülönböztető jellegét. Egy védjegy elsődleges és alapfunkciója, hogy jelezze a fogyasztók számára az általa fedett áruk és/vagy szolgáltatások eredetét, így lehetővé téve egy vállalat áruinak és szolgáltatásainak a megkülönböztetését a versenytársakéitól.

A Párizsi Fellebbezési Bíróság döntésével ellentétben a semmítőszék úgy döntött, hogy a „la fuette” kifejezést egy sajátos kenyértípus megjelölésére használták, amelynek eredetét

garantálták. Ezért a vitatott védjegy lehetővé tette a védjeggyel ellátott áruk és szolgáltatások megkülönböztetését a versenytársak hasonló termékeitől.

A francia szellemi tulajdoni törvény L.714-5 cikke valójában előírja, hogy egy védjegy tényleges használata az ötéves időszak előtt vagy után nem zárja ki a védjegy törlését, ha a megvonási kérelem előtti három hónapban történt és azt követően, hogy a tulajdonos tudomására hozták a törlési kereset lehetőségét. Így a bíróságnak nem kellett volna figyelmen kívül hagynia a védjegy tényleges használatára vonatkozó állítást csupán azért, mert a benyújtott bizonyíték a törlési keresetet követő három hónapos időszakasz utáni időre vonatkozott, és figyelembe kellett volna vennie, hogy abban az időben a Le Fournil valóban tudomással bírt egy lehetséges kérelemről. Ez a követelmény szükségessé tesz a határidőknek való bizonyos fokú megfelelést, amit a semmítőszéknek érvényesítenie kell.

Ezért óvatosság ajánlatos a védjegyek használatával kapcsolatban. Igen célszerű használni egy védjegyet, mielőtt az lajstromozva van. Vagylagosan előnyös lehet egy teljesen új védjegy lajstromozásáért folyamodni.

India

A) Az utóbbi években az indiai szabadalmi rendszer számos változáson ment keresztül annak érdekében, hogy csökkentsék a feldolgozatlan szabadalmi bejelentések rendkívül nagy számát, továbbá hogy fenntartsák a négy indiai szabadalmi hivatal egységes gyakorlatát. 2016 szeptemberében ez a négy hivatal önműködő elosztási rendszert fogadott el a szabadalmi bejelentéseknek a vizsgálatot végző elővizsgálók közötti elosztására. Az önműködő elosztási rendszer automatikusan osztja szét a szabadalmi bejelentéseket az elővizsgálók szakterületi felkészültsége és munkaterhelése alapján függetlenül attól, hogy az illető elővizsgáló melyik hivatalban dolgozik. Ettől a rendszertől azt várják, hogy meggyorsítja a szabadalmi bejelentések feldolgozását, és javítja a vizsgálati jelentések minőségét. Emellett az Indiai Szabadalmi Hivatal nemrég 400-nál több elővizsgálót vett fel és osztott el a négy szabadalmi hivatalban.

A várakozások szerint az önműködő elosztási rendszer bevezetése és az új elővizsgálók alkalmazása néhány éven belül jelentősen csökkenti majd az elővizsgálati jelentések elkészítéséhez szükséges időt.

B) A Delhi Felsőbíróságnál (Delhi High Court, DHC) pert indított egy USA-beli nonprofit csoport, az *Initiative Medicines, Access & Knowledge* (I-MAK) és a *Delhi Network of Positive People* (DNP+) emberjogi csoport az ellen, hogy az Indiai Szabadalmi Hivatal szabadalmat engedélyezett a *Gilead Pharmasset, LLC* (Gilead) hepatitisz-C vírus (HCV) kezelésére használt *sofobuvir* gyógyszerére, amelyet kereskedelmileg Sovaldi néven forgalmaznak. A gyógyszert az Amerikai Egyesült Államokban tablettánként 1000 USD áron hozták forgalomba. Indiában a konkurencia miatt a gyógyszer ára lényegesen alacsonyabb. Generikus

változatának ára tablettánként 13,71 USD, és a hazai gyógyszergyártók azt tervezték, hogy a kulcsnyersanyagot exportálni vagy magát a gyógyszert Indiában árusítani fogják.

A Gilead elleni keresetben a felperesek azt állítják, hogy a hivatal döntése közérdekbe ütközik, és hogy az nem veszi figyelembe a benyújtott összes tudományos és jogi bizonyítékokat. A kereset előadja továbbá, hogy a döntés figyelmen kívül hagy fontos jogi precedenseket.

Az Indiai Szabadalmi Hivatal 2016. május 9-én engedélyezett szabadalmat Gilead-nak, megállapítva, hogy a találmány új és feltalálói tevékenységen alapszik, és nem esik az indiai szabadalmi törvény 3(d) cikke szerinti kizárás alá. Az 58 oldal terjedelmű döntés elutasított hat engedélyezés előtti felszólalást, és elrendelte a bejelentésre a szabadalom megadását.

Az engedélyezés előtti felszólalók fő érvei a következők voltak: (i) újdonsághiány; (ii) feltalálói tevékenység hiánya; és (iii) a szabadalmi törvény 3(d) cikke alapján a szabadalmazhatóság hiánya. Az összes fél érveinek figyelembevételével a hivatal elnöke igen részletes műszaki elemzésben megállapította, hogy a találmány új és feltalálói tevékenységen alapszik, és nem vonatkozik rá a 3(d) cikk szerinti kizárás. Megjegyezte, hogy az újdonság vonatkozásában a technika állása nem nyújtott megfelelő kitanítást az igényelt vegyületre. Ezért utólagos bölcsesség alkalmazása nélkül lehetetlen volt egy önkényes kiválasztás. Ennek eredményeként megállapította, hogy az igényelt vegyületekre nézve a megnevezett technika állása nem újdonságrontó. A feltalálói tevékenységgel kapcsolatban a hivatali elnök egyetértett a Gileaddal abban, hogy a technika állásához tartozó megnevezett dokumentumok nem nyújtanak a szakember számára világos tanítást ahhoz, hogy el lehessen jutni az igénypontokban ismertetett szubsztitúciós mechanizmushoz. A 3(d) cikk alapján a szabadalmazhatóságból való kizárással kapcsolatban a hivatali elnök megállapította, hogy nehéz volt elfogadni azt az állítást, amely szerint az igényelt vegyületek ismert vegyületek származékai voltak, amikor ilyen anti-HCV aktivitású vegyületeket példaként a technika állásához tartozó egyik dokumentum sem ismertetett.

Ezzel az Indiai Szabadalmi Hivatal egyértelműen bizonyította, hogy a szabadalmazás előtti felszólalások egyike sem nyújtott be elfogadható érveket a Gilead-szabadalom alapját képező találmány szabadalmazhatósága ellen.

Kambodzsa

Kambodzsa 2016. szeptember 8-án letétbe helyezte a Szabadalmi Együttműködési Szerződéshez (PCT) való csatlakozás okmányát, így az Kambodzsára nézve 2016. december 8-án lépett hatályba. Kambodzsa a PCT 151. tagállama lett.

Kanada

A Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) bírása, O’Keefe bíró 2016. szeptember 6-án érvényesnek találta a *Dow Chemical Company* (Dow) 2 160 705 sz. (’705-ös) szabadalmát, és megállapította, hogy a *Nova Chemicals Corporations* (Nova) SURPASS védjegyű polimerjei bitorolták.

A ’705-ös szabadalom polietilén-kompozíciókra vonatkozik többek között csomagolási alkalmazásokhoz. A szabadalomban igényelt kompozíciók sajátos fizikai és mechanikai jellemzőkkel rendelkező két polimer keverékeit foglalják magukban. A Dow az ilyen kompozíciókat ELITE védjegyzett névvel árusította.

A Nova számos okból, amelyek az igénypontok szerkezetére, a szabadalom érvényességére és bitorlására vonatkoztak, fellebbezett O’Keefe bíró döntése ellen.

A fellebbezési bíróság (Court of Appeal, CA) helybenhagyta a döntést, hangsúlyozva, hogy tiszteletet érdemel az alsófokú bíróság döntése a bizonyítékok értékeléséért. Ez a tisztelet elsősorban O’Keefe bírót illeti meg azért a módért, ahogy értékelte a szakértői véleményt a szabadalom szerkezte vonatkozásában.

Végül a CA megállapította, hogy a Nova fellebbezését nem alapította semmi egyébre, mint az O’Keefe bíró ténymegállapításaival és a szakvélemény megállapításaival kapcsolatos nézetkülönbségeire. Minthogy a Nova nem bizonyított semmiféle törvényes hibát vagy értékelhető és kiemelkedő jelentőségű tényhibát, a CA megállapította, hogy a Nova bitorolta a Dow szabadalmát a SURPASS polimerfilm gyártásával és eladásával. A Nova által fizetendő kártérítés összegének mértékét a bíróság egy később tartandó tárgyaláson fogja megállapítani.

Malajzia

Malajzia Szellemi Tulajdoni Hivatala (Intellectual Property Corporation of Malaysia, IPCM) *gyakorlati útmutatót* (Practice Direction) adott ki szabadalmi bejelentések módosításáról.

Az útmutató rámutat, hogy szabadalmi bejelentések módosításai engedélyezhetők egy „világosan szerkesztett” (clear cut) ügyben világos vizsgálati jelentés (clear examination report) kiadása után, és ilyen esetben a szabadalmi bejelentés módosítására irányuló kérelmet a világos vizsgálati jelentés keltétől számított két hónapon belül lehet benyújtani.

Az útmutató a „clear cut” ügyet az alábbi módon határozza meg: „Olyan ügy, amely megfelel az olyan feltételeknek, ahol nincs akadály a érdemi vizsgálatnak”, vagyis egy olyan bejelentés, ahol nem adtak ki kedvezőtlen vizsgálati jelentést, és az első kiadott vizsgálati jelentés világosnak minősíthető.

Malajziában egy szabadalmi bejelentés érdemi vizsgálatára két lehetőség van: *a)* teljes érdemi vizsgálat és *b)* módosított érdemi vizsgálat. A teljes érdemi vizsgálatot „gyorsított vizsgálati eljárással” meg lehet gyorsítani bizonyos feltételek fennforgása esetén. Ha azt ta-

lálják, hogy a bejelentés Malajziában kielégíti az alaki és a szabadalmazási követelményeket, világos vizsgálati jelentést adnak ki. Ezt engedélyezési értesítés (Notice of Grant, NOG) és engedélyezési bizonylat (Certificate of Grant, COG) követi.

Az 1983. évi szabadalmi törvény 26A cikke engedélyezi, hogy a bejelentő módosítsa bejelentését, feltéve, hogy a módosítás nem terjeszkedik túl az eredeti bejelentés kinyilvánításán.

A gyakorlatban az érdemi vizsgálat előtt vagy egy kedvezőtlen vizsgálati jelentés megválaszolásakor rendszerint önkéntes módosításokat végeznek. Mostanáig nem volt világos, hogy az érdemi vizsgálat kérelmezése után a bejelentőnek van-e lehetősége a bejelentés módosítására, ha világos vizsgálati jelentést adtak ki kedvezőtlen vizsgálati jelentés kiadása nélkül. Emellett, ha lehetséges volt is a módosítás, nem volt iránymutatás arról az engedélyezhető időkeretről, amelyen belül az engedélyezési értesítés és az engedélyezési bizonylat kiadása előtt el kell végezni a módosítást, mert nincsenek törvényes rendelkezések vagy irányelvek arra vonatkozóan, hogy egy világos vizsgálati jelentés kiadása után mikor adják ki azokat.

Az útmutató a fenti kérdésben némi segítséget nyújt. Egy „clear cut” ügyben a világos vizsgálati jelentés kiadásának időpontjától számított két hónapon belül lehet benyújtani a szabadalmi bejelentés módosítására irányuló kérelmet. Az útmutató nem tesz különbséget az olyan „clear cut” ügy között, ahol teljes érdemi vizsgálatot vagy ahol módosított érdemi vizsgálatot kértek, és ezért úgy tűnik, hogy a fentiek minden „clear cut” esetre vonatkoznak, amely megfelel a fenti meghatározásnak. Ha benyújtottak is módosítást az érdemi vizsgálat kérelmezése előtt, a világos vizsgálati jelentés kiadása után egy „clear cut” ügyben még további módosítás is elvégezhető.

A módosítások vonatkozhatnak alakiságokra vagy lehetnek érdemiek, azzal az egyetlen követelménnyel, hogy a módosítások nem terjeszkedhetnek túl a benyújtott bejelentésben foglaltakon. Például a bejelentő módosíthatja az igénypontokat azok oltalmi körének megváltoztatásával, vagy benyújthat új igénypontokat is, feltéve, hogy nem iktat be olyan anyagot, amely túlterjeszkedik a benyújtott bejelentés oltalmi körén.

Ha az engedélyezett két hónapos időtartamon belül végzik el a módosításokat, a bejelentést további vizsgálatnak vetik alá, és egy új vizsgálati jelentést adnak ki, amely lehet világos vagy kedvezőtlen. Ha a bejelentő a két hónapos időtartamon belül nem hajt végre módosításokat, Malajzia Szellemi Tulajdon Hivatala engedélyezi a bejelentésre a szabadalmat.

A bejelentőnek arra is van lehetősége, hogy értesítse a hivatalt arról, hogy nem szándékozik módosítani a bejelentést, és kéri arra, hogy a két hónapos időtartam végének megvárása nélkül engedélyezze a szabadalmat.

A szabadalmi törvény 79A cikke lehetővé teszi a szabadalom engedélyezés utáni módosítását is, azonban ilyenkor azt a további követelményt is ki kell elégíteni, hogy a módosítás nem terjeszkedhet túl a szabadalom engedélyezésének időpontjában megadott oltalmi körön.

Mexikó

Mexikóban a felszólalási rendszer bevezetésével módosították az ipari tulajdoni törvényt.

Az új felszólalási rendszertől azt várják, hogy csökkenni fog a törvénytelen lajstromozások száma, ami végül meg fogja akadályozni a nagyszámú bitorlási és törlési kereset benyújtását Mexikóban.

A mexikói szellemi tulajdoni törvény módosítását, amely Mexikóban bevezeti a védjegybejelentések elleni felszólalási rendszert, 2016. június 1-jén publikálták a hivatalos közlönyben. A módosított törvény 2016. augusztus 30-án lépett hatályba.

Az új felszólalási rendszerre vonatkozó legfőbb rendelkezések a következők.

- A védjegybejelentéseket a bejelentést követő 10 napon belül publikálni kell a hivatalos közlönyben.
- A védjegybejelentések publikálásától számított 30 napon belül bárki felszólalást nyújthat be abszolút vagy relatív lajstromozást gátló okok alapján. Ez a határidő nem hosszabbítható meg.
- A felszólalás benyújtása után nem nyújthatók be kiegészítő megjegyzések.
- A felszólalás benyújtása után a bejelentés vizsgálatát a felszólalási eljárás keretében folytatják.
- Az elővizsgálat figyelembe veheti a felszólalást, azonban ez nem kötelező számára.
- A bejelentő a felszólalásnak a hivatalos közlönyben való publikálását követő 30 napon belül nyújthat be választ. Ha azonban ezt elmulasztja – eltérően a más országokban szokásos rendszertől –, a hivatal ezt úgy tekinti, hogy a bejelentő egyetértett a felszólaló érveivel, és a bejelentést elutasítja.

Németország

A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) nemrég egy második döntést hozott egy járművek szélvédőjével kapcsolatos megsemmisítési ügyben (Fahrzeugscheibe II, X ZR 41/14). Míg az első döntés az elsőbbségi jog átláthatóságával kapcsolatban foglalkozott fontos kérdésekkel, a második döntés egyszerűbb kérdéseket érint, de mégis számos érdekes megállapítást tartalmaz.

A vizsgált szabadalom olyan eszközre vonatkozik, amely egy rögzítetten szerelt járműablakot, különösen egy szélvédőt egy olyan alkatrészhez kapcsol, amely érintkezik a járműablakának egyik szélével. Bár ez első hallásra furcsán hangozhat, a szabadalom igen érdekes pereskedési történetet mutat, amely jobban megfelelne egy hullámvasúttal kapcsolatos készülékre vonatkozó esetnek.

Az ügy felperese a szabadalom megsemmisítését kérte a 11. igénypont kivételével, és eredményes volt az első fokon. A BGH a szabadalmat a kért mértékben semmisnek nyilvánította újdonsághiány miatt a német elsőbbségi bejelentésre hivatkozva azért, mert a

Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht, BPG) szerint ezt az elsőbbségi jogot nem helyesen vitték át az európai szabadalmi bejelentés bejelentőjére, bár az ugyanannak a vállalatcsoportnak a tagja volt. A BGH megváltoztatta a döntést, és az ügyet visszautalta a BPG-nek abból a célból, hogy az vizsgálja meg a megsemmisítés kérelmezője által felhozott többi megsemmisítési okot is (Fahrzeugscheibe I, X ZR 49/12). Így a hullámvasút a szabadalomtulajdonos szemszögéből elkezdett fel és le mozogni, és csúcst ért el, amikor a BPG kiadta előzetes véleményét, amely azt jelezte, hogy a szabadalmas 1. segédkérelme szerinti 1. igénypont szabadalmazható lehet.

Innentől kezdve azonban a hullámvasút ismét élesen lefelé haladt, amikor a BPG illetékes megsemmisítési tanácsának elnöklő bírása a tárgyalás bevezető megjegyzéseiben arra utalt, hogy a bíróság a felperes új érveire és bizonyítékaira tekintettel már nem ragaszkodik előzetes véleményéhez. Ezután a szóbeli tárgyalás azzal zárult, hogy a szabadalmat ismét megvonták a megsemmisítést kérelmező által kért mértékben. A szabadalmas azonban újból fellebbezett, és ez alkalommal fő kérelméhez új I–III. segédkérelmet csatolt.

Új segédkérelmek benyújtása a fellebbezési szakaszban elvileg kockázatos, mert a német szabadalmi törvény 116(2) cikke alapján a BGH jogosult elutasítani a fellebbezési eljárásban első ízben benyújtott kérelmeket. A BGH azonban – és ez kedvező a szabadalmasra nézve – gondosan megfontolja ennek a jogának a gyakorlását, és az ügy összes körülményét figyelembe veszi. Későn benyújtott segédkérelmeket a BGH korábban akkor engedélyezett, ha a BPG előzetes véleménye nem volt teljes, mert nem tárgyalta meg a megsemmisítést kérelmező által indított valamennyi támadást, vagyis amikor e támadások közül az egyik végül eredményesnek bizonyult (Analog-Digital-Wandler X ZR 2/13). Ezzel ellentétben a BGH elutasított későn benyújtott segédkérelmeket, amikor a szabadalmasnak minden lehetősége megvolt arra, hogy azokat az elsőfokú eljárásban nyújtsa be, de mégsem járt így el, vagyis hanyagságot követett el (Telekommunikationsverbindung X ZR 111/13).

A Fahrzeugscheibe II-döntés most további ténysorozatot adott azokhoz az esetekhez, amikor a későn benyújtott segédkérelem elfogadható. Ha a BGH előzetes véleménye nem bírja rá a szabadalmast, hogy más vagy több segédkérelmet nyújtson be, és a bíróság ezután a szóbeli tárgyalásokon megváltoztatja a véleményét, a szabadalmas ezért nem hibáztatható, és a fellebbezési eljárásban még benyújthat ilyen segédkérelmeket. A szabadalmastól nem várható, hogy az ilyen véleményváltozásra már a szóbeli tárgyaláson reagáljon.

Így végül a BGH elfogadta az eljárásban a szabadalmas új I–III. segédkérelmeit, és végül a szabadalmas második segédkérelmével sikeres volt. A hullámvasút megállt valahol középen a hullámhegy és a hullámvölgy között.

A BGH döntése számos érdekes megállapítást tartalmaz az alapjogról. A találmánnyal összefüggő problémával kapcsolatban a BGH megismételte korábbi állásfoglalását, amely szerint a problémát általánosan és nem túl szűken kell megfogalmazni. Nem megengedett azt feltételezni, hogy egy szakember csupán ahhoz fogott hozzá, hogy egyetlen sajátos problémát oldjon meg. Hacsak nem kétségtelenül nyilvánvaló, hogy a szakembernek milyen

problémával kell szembesülnie, helytelen lenne a kérdést úgy megfogalmazni, hogy a szakember milyen ösztönzéseket kapott volna a technika állásából a probléma meghatározásakor. Ezt a kérdést a megfelelő szövegösszefüggésben kell kezelni, vagyis a kézenfekvőség kérdésének vizsgálatakor. Szükségtelen mondani, hogy ez a megközelítés nem egyezik az ESZH probléma–megoldás–megközelítésével.

Végül a Fahrzeugsscheibe II-döntés megerősíti a BGH hosszú idő óta alkalmazott esetjogát, amely szerint a közbenső általánosítások elvben megengedhetők, hacsak nem tűnik ki a benyújtott bejelentésből, hogy egy kiviteli példa bizonyos jellemzői elkülöníthetetlenek, ahol az igénypontot úgy módosították, hogy azok közül csak néhányat tartalmaz. A BGH megállapította, hogy az ilyen elkülöníthetetlen kapcsolat nem állt fenn a szabadalmas második segédkérelme esetében, amely az 1. és a 2. ábra egyes jellemzőit tartalmazta, de nem az összeset.

Mindebből először az a következtetés vonható le, hogy egy pereskedésben mindig lehetnek meglepetések, és hogy a BPG által kiadott előzetes vélemény alapján nem lehet mindig következtetni az elsőfokú eljárás végső kimenetelére, nem beszélve a fellebbezési eljárásról. Másodszor az ügy azt mutatja, hogy a BGH nagy gondot fordít arra, hogy ne használja az eljárásjog fegyvereit annak a félnek a hátrányára, aki szorgalmasan járt el az első fokon. Ha egy szabadalmasnak nem volt józan indítéka vagy megfelelő alkalmá egy bizonyos segédkérelem benyújtására az elsőfokú eljárásban, ezt még mindig megteheti a fellebbezés alkalmával, és néha ezzel eredményt is tud elérni. Harmadszor, a BGH továbbra is elutasítja vagy legalábbis nem alkalmazza az ESZH bizonyos megközelítéseit, amelyeket túl szigorúnak vagy sematikusnak tart.

Norvégia

A norvég szabadalmi törvény elég világos az újdonság és a feltalálói tevékenység követelményével kapcsolatban, és a vonatkozó szabályok lényegileg megfelelnek az Európai Szabadalmi Egyezmény hasonló szabályainak. Ahhoz, hogy egy találmány szabadalmazható legyen, az szükséges, hogy a szabadalmi bejelentés benyújtásának napján új legyen, és feltalálói tevékenységen alapuljon. A technika állása felölel mindent, ami a bejelentés vagy az elsőbbség napján a köz számára hozzáférhetővé vált írott vagy szóbeli közlés vagy használat útján vagy bármilyen egyéb módon (ez – összhangban az 1963. évi Strasbourgi Egyezmény 4. szakaszának 2. bekezdésében foglaltakkal – megfelel a nyilvános technika állásának). Ez jól érthető. Ami azonban nem ennyire világos, az a szóbeli közléssel függ össze: hogyan lehet bizonyítani, hogy a szóbeli közlés elegendő műszaki információt foglalt magában ahhoz, hogy egy elemet, amely egy szabadalmi igénypont oltalmi körébe esik, kézenfekvővé tegyen egy szakember számára.

A tárgyalta ügy háttere, hogy a *Norcape Biotechnology AS* (Norcape) 2004. május 26-án a Norvég Szellemitulajdon-védelmi Hivatalnál benyújtott egy szabadalmi bejelentést, amely

az NO 20042188 számot kapta. A bejelentés egy hidrolizált tengeriprotein-termékre, annak előállítási eljárására és alkalmazására vonatkozott. A szabadalmi bejelentést a hivatal megvizsgálta, és 2006. február 20-án a szabadalmat engedélyezte. A *Marine Bioproduct AS* 2006. november 20-án felszólalt a szabadalom ellen, azonban azt a hivatal fenntartotta. 2014. október 30-án a *Membranteknikk AS* (Membranteknikk) adminisztratív felülvizsgálat iránt nyújtott be kérelmet.

A szabadalom 1. igénypontjának a szövege:

„1. Hidrolizált tengeriprotein-termék, azzal jellemezve, hogy csökkentett szinten tartalmaz egyértékű ionokat és biogén aminosavakat (NPN), továbbá enzimatis savak egyéb maradéktermékeit és mikrobiológiai bomlási vagy kombinációs termékeit, ahol az egyértékű ionok és a biogén aminosavak szintje az eredetinek legalább a 40%-ára van lecsökkentve.”

A 2. igénypont szövege:

„2. Az 1. igénypont szerinti termék, azzal jellemezve, hogy az egyértékű ionok és a biogén aminosavak szintje az ultraszűrés (UF) és a nanoszűrés (NF) kombinálásával van lecsökkentve.”

A szabadalom eljárási igénypontokat is tartalmazott. Nevezetesen a független eljárási igénypont ultraszűrési és nanoszűrési lépésekre vonatkozott.

Adminisztratív felülvizsgálatot a norvég szabadalmi törvény 52(b) cikke alapján lehet kérni, és e cikk lehetővé teszi, hogy bárki kérje a Norvég Szellemitulajdon-védelmi Hivatalt arra, hogy nyilvánítson egy engedélyezett szabadalmat teljesen vagy részben semmisnek. A felülvizsgálatnak az eredeti vizsgálatról függetlennek kell lennie, és csupán azt veheti figyelembe, hogy a szabadalom valóban kielégíti-e a szabadalmi törvény 1. és 2. cikkében foglalt szabadalmazási követelményeket, vagyis csak az újdonságot, a feltalálói tevékenységet és a szabadalmazható tárgyat lehet felülvizsgálni.

A Membranteknikk felperes szerint a szabadalom az újdonság szempontjából nem elégíti ki a szabadalmi törvény 2. cikkében foglalt követelményeket. A kérelem szerint a felperes állítólag Rejkjavikban 2004. április 29-én egy konferencián előadást tartott, amely újdonságrontó az engedélyezett szabadalom igénypontjaira nézve, mert ismertetett egy eljárást tengeriprotein-termékek előállítására ultraszűrés és nanoszűrés felhasználásával.

A felperes állításainak alátámasztására a következő bizonyítékokat szolgáltatotta:

- a konferencia résztvevőinek listáját;
- annak a megerősítését a konferencia adminisztrátora, *Frank Minck* (Minck) által, hogy az előadást megtartották;
- az előadók, *Odd Henning Sirnes* és *Rasmus Gundersen* fényképét; és
- az előadás másolatát („D₉” jelöléssel), amely az ultraszűrést és a nanoszűrést ugyanolyan szövegösszefüggésben használva nyilvánította ki, mint a szabadalom, de nem említett kimondottan egyértékű ionokat vagy biogén aminosavakat.

A szabadalmas azt állította, hogy a felperes nem nyújtott be elegendő bizonyítékot annak igazolására, hogy az előadást valóban 2004. április 29-én tartották a D₉-ben kinyilvánított tartalommal. Ezt az állítást elsősorban a következő érvekkel támasztotta alá.

- A résztvevők listája azt mutatta, hogy Sirnes és Gundersen jelentkezett a konferencián való részvételre, azonban azt nem bizonyítja, hogy valóban részt is vettek azon.
- A konferencia programja felsorolt egy „Membránszűrés. Újabb fejlődés és alkalmazási példák” című előadást, azonban ez nem elegendő annak bizonyítására, hogy valóban tartottak egy ilyen előadást, és hogy annak tartalma megfelelt a D₉-nek.
- A fényképek nem nyilvánítottak ki lényeges információt.
- Maga a D₉ nem volt dátumozva. Emellett a benyújtott másolat egy 1,6 formátumú PDF-fájl volt, amelyet 2004. decemberben nyújtottak be. Ennek következtében nem lehetett az eredeti előadás.

A szabadalmas azt is megjegyezte, hogy a konferencia zárt volt (csupán meghívott résztvevőkkel). Emellett a D₉-et soha sem publikálták írásban, és nem nyújtották be semmilyen felszólalás részeként.

A hivatal megállapította, hogy egy megoldás csak akkor képezheti a technika állásának részét, ha olyan módon hozták nyilvánosságra, hogy elég világos volt egy szakember számára ahhoz, hogy alkalmazni tudja a megoldást. A vizsgált esetben ezért a hallgatóságnak tartott előadás által nyújtott műszaki információ körét, majd azt kellett meghatározni, hogy a műszaki információ iránymutatást szolgáltatott-e a szabadalomban meghatározott találmány vonatkozásában olyan módon, hogy kinyilvánította a találmányt.

Ha a találmányt kinyilvánították, ezután azt kell meghatározni, hogy a kinyilvánítás egy „nagyobb vagy határozatlan személyek csoportja” számára történt-e. Ha a személyek csoportja korlátozott volt olyan módon, hogy titkossági kötelezettség figyelembevételével határozták meg, a kinyilvánítás nem bizonyul szükségyszerűen a köz számára történő nyilvánosságra hozatalnak.

A Norvég Szellemtulajdon-védelmi Hivatal az Európai Szabadalmi Hivatal egyik műszaki fellebbezési tanácsának a T 1212/97 döntésére utalt, amely megállapította, hogy „egy felolvasás által nyilvánosan hozzáférhetővé tett információs tartalom nem helyezhető minden észszerű kétségen kívül magának az előadónak a bizonyítéka elé, mert az előadó teljesen eltérő helyzetben van, mint a hallgatóság egy tagja”. Erre a döntésre hivatkozva a hivatal megállapította, hogy a kiindulási pont annak megállapításánál, hogy egy előadás milyen információt nyújtott a közönségnek, a hallgatóság szempontja. Különösen fontos bizonyítékot tartalmaznának a hallgatóság tagjainak a feljegyzései – előnyösen a hallgatóság két vagy több független tagjának a feljegyzései –, valamint az előadáson kiosztott anyag.

Azzal az állítással kapcsolatban, hogy adott alakban lemezeket osztottak szét az előadáson, a hivatal megállapította, hogy az ilyen vonatkozású állításokat könnyen tudná befolyásolni a vita, valamint a „színes emlékezet is, amely legtöbbünknel nem javul az idővel.”

A hivatal megállapította, hogy nem volt világos, vajon a rejkjaviki konferencia bárki számára nyitott volt-e. Megjegyezte továbbá, hogy nem szolgáltatott bizonyítékot a hallgatóság számára rendelkezésre álló lehetőségekről vagy konferenciaanyagról. *Minck* nyilatkozata és a benyújtott fényképek csekély jelentőséggel bírtak. A hivatal szerint kétséges volt, hogy

Mincket a hallgatóság rendes tagjának lehetett-e tekinteni, tekintettel szervezői szerepére. Emellett nyilatkozata nagyon általános volt, és nem tartalmazott tényleges kinyilvánítást a találmánnyal kapcsolatban, hanem csupán a membránszűrésre vonatkozott. A hivatal a szabadalmasnak arra a megállapítására hivatkozott, hogy egy előadást az idők folyamán meg lehet változtatni és újra fel lehet használni.

A fentiek alapján megállapította, hogy a felperesek által benyújtott bizonyítékok nem voltak elegendőek annak a bizonyítására, hogy a hallgatóságnak az előadás révén nyújtott ismeretek elegendőek lennének-e egy szakember számára a találmány gyakorlatba vételéhez. Ezért arra a következtetésre jutott, hogy a D₅-et a bejelentés benyújtásának időpontjában nem lehetett a technika állásához tartozónak tekinteni, és emellett a bejelentő sem teljesítette a szabadalmi törvény 2. cikkében foglalt követelményeket.

A Norvég Szellemitulajdon-védelmi Hivatal döntése szerint a költségeket a felperesnek kell viselnie.

Olaszország

A) Az olasz legfelsőbb bíróság nemrég hozott döntést a 2015-ben elhunyt híres olasz divattervező, *Elio Fiorucci* és az általa alapított, az ő nevét viselő vállalat közötti perben.

Az ügy előzménye, hogy abban 2009. május 14-én döntött az Európai Unió Törvényszéke, majd 2011. július 5-én az Európai Unió Bírósága. Olasz szakemberek mindkét döntést kritizálták, mert azok:

- kizárólag az olasz törvényen alapultak, jóllehet az ügy közösségi védjegyre vonatkozott; és
- helytelenül értelmezték az olasz szellemi tulajdoni törvényt. Az Európai Unió bíróságai úgy gondolták, hogy az olasz törvény 8. cikke – amely lehetővé teszi, hogy egy jól ismert név tulajdonosa meggátoljon másokat abban, hogy ezt a nevet használják vagy felhatalmazás nélkül védjegytalimat kérjenek rá – akkor is alkalmazható, ha ennek a névnek a hírneve kereskedelmi tevékenységből származott (miként a Fiorucci névé), ami az olasz törvény szerint kizárólagos jogokat nyújthat egy *de facto* védjegyre, amely követi a megkülönböztető jelzések általános szabályait.

A két említett döntés hatályon kívül helyezte az OHIM fellebbezési tanácsának 2006. április 6-i döntését az R 238/2005-I ügyben, amely megállapította, hogy az említett 8. cikk célja, hogy védje az olyan kereskedelmi lehetőségeket, amelyeket egy jól ismert név révén lehet megvalósítani. A fellebbezési tanács döntése szerint ha a lehetőségek már megvalósultak – és ennek következtében a név kereskedelmi jelzésként ismert a közönség számára –, a 8. cikk szerinti oltalom nem szerezhető meg. Ilyen esettel van dolgunk, amikor egy személy nevét – bármilyen híres is – a közönség védjegynek tekinti.

A legfelsőbb bíróság nem vette figyelembe ezt a szempontot, hanem inkább a ruhatervező jogát arra, hogy nevét védjegyként lajstromoztassa, miután elhagyta a vállalatot, amely ko-

rábban az ő hozzájárulásával lajstromoztatta védjegyként ugyanezt a nevet. Így a divattervező által lajstromoztatott védjegy ütközött a vállalat által birtokolt védjeggyel.

Az ügyet fontolóra véve a döntés közelebb volt az OHIM döntéséhez, mint az európai bíróságokéihoz, bár az érvelés kritizálható. A legfelsőbb bíróság döntése a Fiorucci vállalatnak kedvezett – amely birtokolta a FIORUCCI védjegyet –, és kedvezőtlen volt a LOVE THERAPY BY ELIO FIORUCCI védjegy számára, amelyre vonatkozóan a jogokat a divattervező a Fiorucci vállalat elhagyása után egy másik vállalatnak adta át. Itt a bíróság hivatkozott az olasz szellemi tulajdoni törvény 21. cikke által adta azon jogra, hogy egy személy nevét és címét használni lehet üzleti célokra még akkor is, ha ez a név megegyezik egy harmadik fél védjegyével.

A legfelsőbb bíróság megállapította, hogy a LOVE THERAPY BY ELIO FIORUCCI védjegy nem felel meg azoknak a feltételeknek, amelyeket a 21. cikk szerinti kivételként kell alkalmazni – nevezetesen, hogy a névhasználatnak tisztességesnek kell lennie. Ezért az ügyet érdemi döntés céljából a Milánói Fellebbezési Bíróságnak utalta át.

A legfelsőbb bíróság szerint a tisztességes használat követelményét csak akkor elégítik ki, ha a korábbi védjegy erős, és ha a hírneve annak a személynek a hírnevéhez kapcsolódik, aki jogot igényel nevének használatára.

A legfelsőbb bíróság különbséget tett aközött, ha

- a divattervező nevét azon termékek eredetének a megjelölésére használják, amelyeken a használat történik, vagy ha
- a nevet védjegyként használják.

Ez a megkülönböztetés azt jelenti, hogy a használat egy lajstromozatlan védjegy oltalmát is eredményezheti egy olyan fél javára, aki a védjegyet a használat által disztinktív védjegyként híressé tette. Másrésztől ez azt is jelenti, hogy az ilyen használat ütközhet egy harmadik fél által birtokolt korábbi védjeggyel, mert a 21. cikk tartalmaz olyan kivételt, hogy a híres személy nevét tartalmazó védjegy használata nem képez tisztességes használatot.

B) A Milánói Szellemi Tulajdoni Bíróság 2016. május 3-i elsőfokú döntésével oltalmat engedélyezett a *Salvatore Ferragamo S.p.A.* (Ferragamo) GANCINI védjegyének a versenytárs *DC Brands International Ltd.*-vel (Brands) szemben. Itt alább bemutatjuk a Ferragamo három lajstromozott, az eljárásban megerősített védjegyét, amelyek közül az első kettő olasz nemzeti védjegy és a harmadik európai (háromdimenziós) védjegy.



A Brands elleni védjegybitorlási perben a Ferragamo azt állította – és ezt a bírók elfogadták –, hogy a Brands Olaszországban értékesített táskái a GANCINI védjeggyel azonos védjeggyel voltak ellátva; valójában a Brands a táskákat egy olasz kiskereskedőnek szállította

és adta el, aki ellen a Ferragamo már kezdeményezett jogi eljárást (amely megállapodáshoz vezetett, és annak alapján a Ferragamónak kártérítést fizettek). A bírók megállapították: „Az összes kérdéses táskának van az elülső részén levő lezárásnál, tisztán díszítő célból, egy háromdimenziós kapcsa, amely a Ferragamo védjegyéhez hasonló, és azzal majdnem azonos, megfordított ómegaalakkal rendelkezik, és egészében véve egyáltalán nem növeli a minta hasznosságát, de nem képes elrejteni a híres luxusmárkára való közvetlen utalás tisztességtelen szándékát. ... Nem lehet figyelmen kívül hagyni a Brandsnak azt a választását, hogy saját márkáját kombinálta a GANCINI védjegy nyilvánvalóan bitorló változatával. Ez a kombináció könnyen a fogyasztók megtévesztéséhez vezethetett azon lehetőség miatt, hogy a táskák a Ferragamo másodlagos kollekciójához tartoznak, vagy a két márka együttműködésének az eredményét képezik; sőt ahhoz a vélekedéshez is vezethet, hogy védjegylicencia-megállapodás van érvényben a két vállalat között”.

A bírók azt is megállapították, hogy a Brands által folytatott kereskedés az olasz polgári törvénykönyv 2598. cikke szerint a Ferragamóval szemben a tisztességtelen versenyt tiltó törvénybe is ütközik.

A fentiek alapján a bíróság megerősítette, hogy a Brands bitorolta a Ferragamo védjegyeit. Ezért a Brandst eltiltotta az ilyen magatartás folytatásától, és bírságot állapított meg minden egyes további jogsértésért.

C) A *Danila Facchinello* (Facchinello) v. *Office for Harmonisation in the Internal Market* (OHIM)-ügyben az Európai Unió Törvényszékét, amely döntött a 207/2009 sz. EU-rendelet 51(1)(a) cikkének megsértéséről, arra kérték fel, hogy hatálytalanítsa az EUIPO első fellebbezési tanácsának egy olyan döntését, amelyben törölte a SYNTHESIS európai uniós védjegyet (korábban: közösségi védjegyet) azon az alapon, hogy a védjegytulajdonos által benyújtott bizonyíték nem tudta megalapozni a védjegy tényleges használatát. A GC elutasította a kérelmet, megerősítve a fellebbezési tanács döntését.

Az ügy előzménye, hogy az *Olimpia Splendid SpA* (Olimpia) arra kérte az EUIPO törlési osztályát, hogy használat hiánya miatt törölje a SYNTHESIS ábrás védjegy tulajdonosának jogait. Ezt a védjegyet 2004-ben lajstromozták a 7., 9. és 11. áruosztályba tartozó árukra és szolgáltatásokra, és a védjegy már öt évnél régebbi volt.

A benyújtott bizonyíték általános kiértékelése alapján a törlési osztály megerősítette az európai uniós védjegy lajstromozását a 11. áruosztályban légkondicionáló készülékekre, azonban a védjegyet 2009. szeptember 16-i hatállyal töröltnek nyilvánította a 7. és a 9. áruosztályba tartozó árukra és szolgáltatásokra.

Ezt követően az Olimpia az első fellebbezési tanácstól a védjegy törlését kérte a 11. áruosztályban azon az alapon, hogy az európai uniós védjegy tulajdonosa által szolgáltatott bizonyíték nem volt elegendő annak bizonyítására, hogy a védjegyet a vizsgált időszakban komolyan és ténylegesen használták.

Az Olimpia azt állította, hogy a bizonyítékként benyújtott dokumentumok közül csupán egy mutatta ténylegesen a védjegy használatát. A bizonyíték olyan számlamásolatokból

állt, amelyek csak azt igazolták, hogy jelentéktelen mennyiségű légkondicionáló készüléket adtak el európai és Európán kívüli országokban négy hónapos időszak alatt. A törlési osztály különösen egy számlát vett figyelembe, amelynek teljes összege 94 797,75 EUR volt. A számla szövege azonban nem mutatta világosan, hogy az összegnek milyen hányada vonatkozott a vitatott védjeggyel megjelölt árukra.

Facchinello azt kérte, hogy az első fellebbezési tanács erősítse meg a törlési osztály döntését a 11. áruosztályba tartozó árukra vonatkozóan, és nyilvánítsa ki, hogy a lajstromozás érvényes a 7. áruosztályra is.

A tanács megállapította, hogy a használat bizonyítéka nem volt elegendő ahhoz, hogy megerősítse a védjegy lajstromozását a vonatkozó osztályok termékeire, és ennek következtében törölte a védjegyet.

Facchinello a GC-nél nyújtott be fellebbezést, amelynek részeként további számlákat nyújtott be; ezek SYNTHESIS védjeggyel ellátott légkondicionáló készülékek eladását bizonyították a vizsgált időszakban. A bíróság azonban megállapította, hogy ez az új bizonyíték nem volt elfogadható, mert azt nem nyújtották be a bírósági ügy elindítása előtt. Az európai védjegyrendelet 65(2) cikke szerint a fellebbezési tanácsok döntései ellen a következő okok miatt lehet pert indítani:

- hatáskör hiánya;
- egy lényeges eljárási követelmény megsértése; vagy
- szerződés, rendelet vagy olyan jogszabály megsértése, amely azok alkalmazására vagy hatalommal való visszaélésre vonatkozik.

A fentiekből következik, hogy a 65(2) cikk alapján a bíróság felülvizsgálhatja az EUIPO fellebbezési tanácsai döntéseinek a törvényességét, ellenőrizheti, ahol szükséges, hogy a vita tényeit jogi szempontból helyesen értékelték-e, vagy hogy a tények értékelését nem rontották-e el hibák. A bíróság azonban nem dönthet dokumentumok lényege és az először neki benyújtott bizonyíték kérdésében.

A korábban benyújtott számlák vonatkozásában a bíróság azt vette figyelembe, hogy azok a használat földrajzi területét mutatják. Ezek az elemek azonban – még ha együtt veszik is őket figyelembe – nem bizonyították a védjegy „valódi” használatát.

A GC megállapította, hogy az EUIPO előtt benyújtott egyéb bizonyíték a bíróság által figyelembe vett számlák mellett nem volt elegendő ahhoz, hogy jelezze a vitatott védjeggyel ellátott termékekre vonatkozó tevékenységek mértékét, vagy hogy bizonyítsa a védjegy állandó használatát a vonatkozó időszakban is.

A fentiek miatt a bíróság elutasította Facchinello fellebbezését, és fenntartotta az első fellebbezési tanács döntését, amellyel törölte a SYNTHESIS védjegyet a 11. áruosztály áruai vonatkozásában is.

Omán

Omán Kereskedelmi és Ipari Minisztériumának Szellemi Tulajdoni Igazgatósága 2016. szeptember 21-én körlevélben jelentette be, hogy aktiválták a szabadalmi bejelentések érdemi vizsgálatát. Ennek megfelelően minden bejelentőnek vagy azok képviselőinek kérelmet kellett benyújtaniuk a 2013–2014-ben formailag elfogadott szabadalmi bejelentések érdemi vizsgálata iránt az értesítés keltétől számított két hónapon belül, vagyis 2016. november 21-ig. A kérelemmel egyidejűleg be kellett fizetni a 300 OMR (mintegy 780 USD) vizsgálati díjat, és csatolni kellett arab és angol nyelven a kérelem kitöltött űrlapját, továbbá a bejelentés leírásának, igénypontjainak, kivonatának és rajzainak esetleges módosításait, valamint publikálási célokra a bejelentés első oldalának fénymásolatát.

Aki 2016. november 21-ig elmulasztotta a kérelem benyújtását, annak szabadalmi bejelentését a 67/2008 sz. ipari tulajdoni törvény 9(5)*a* és *b* cikke alapján töröltnek nyilvánították.

Mindez annak a következménye, hogy Omán megállapodást kötött az Egyiptomi Szabadalmi Hivatallal, amelynek alapján az utóbbi az Ománban benyújtott összes függő és új szabadalmi bejelentés vizsgálatát el fogja végezni.

Oroszország

Az 1. ábrán bemutatott, 525 199 sz. védjegyet 2013. május 6-i elsőbbséggel lajstromozta a Rospatent a 3., 5. és 29. áruosztályban árukra és a 35. és 44. áruosztályban szolgáltatásokra.

A 2. ábrán bemutatott védjegyet a Rospatent korábbi elsőbbséggel lajstromozta 278 820 számmal szolgáltatásokra a 35. áruosztályban. E védjegy tulajdonosa azon a nézetten volt, hogy az „Omega” feliratot tartalmazó, hal alakú védjegy megtévesztően hasonlít az ő háromszög alakú, „amega” feliratot tartalmazó védjegyéhez, ezért a Rospatentnél fellebbezést nyújtott be az OMEGA védjegy lajstromozása ellen.



1. ábra



2. ábra

A Rospatent elutasította a fellebbezést, mert megállapította, hogy a védjegyek vizuális különbségük miatt eltérőek voltak: az egyik döntően ovális, míg a másik háromszög alakú. Emellett, a nyilvánvaló fonetikai hasonlóság ellenére, a két védjegy eltérő nyelven íródott. Az AMEGA védjegy egy jelentés nélküli, kitalált szó, míg az OMEGA 3-nak konkrét nyelvi jelentése van. Általános értékelés alapján a hivatal arra következtetett, hogy a védjegyek

összehasonlítását grafikai ábrázolásuk alapján kell elvégezni, és a legfontosabb tényező az általuk keltett vizuális benyomás.

A felperes fellebbezett a Rospatent döntése ellen a Szellemi Tulajdoni Bíróságnál, amely előre kiszámíthatóan elutasította a fellebbezést azon az alapon, hogy védjegyek összehasonlításánál a döntő tényező a grafikai hasonlóság. Emellett a védjegyek szövelei eltérő nyelvűek, és az egyik szónak nincs jelentése. E tényezők alapján a bíróság megállapította, hogy a védjegyek különböznek egymástól, és nem téveszthetők össze.

E döntés ellen a felperes a bíróság elnökségéhez nyújtott be fellebbezést. Az 2016. július 18-i döntésében megállapította, hogy nincs ok az elsőfokú bírósági döntés megváltoztatására. Megerősítette, hogy egy védjegy szó- és ábrás elemeinek a vizsgálatok döntő tényezőnek az egyik elem dominanciáját kell tekinteni (például az általános benyomáson belül nagy mérete vagy helyzete miatt). Egy összetett mintában a figuratív elem fontossága attól is függ, hogy az milyen mértékben tölti be fő feladatát, vagyis egy konkrét gyártó áruinak egyéniesítését.

Egy figuratív elem fontos szerepet tölthet be áruk egyéniesítésében egy szóelemmel együtt. Egy figuratív elem fontosságának mértéke egy összetett védjegyben eredetiségétől, méretétől és a szóelemhez viszonyított helyzetétől függ. Ezeket a tényezőket külön és együtt is fel kell becsleni. A vizsgált esetben a hasonlóságot az elnökség a jellemzők, így a hangzás, az ábrázolás és a jelentés alapján döntötte el, míg az egyes elemek fontosságát az uralkodó elemek figyelembevételével határozta meg.

A fentiek alapján az elnökség a fellebbező igényeit teljes terjedelmükben elutasította.

Spanyolország

A) A Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2016. július 20-án hozott döntése megerősítette annak a szabadalomtörvényi pernek az elutasítását, amelyet a *Pfizer* nyújtott be Spanyolországban a *Sildenafil* nevű gyógyszer generikus versenytársai ellen.

Az ügy előzménye, hogy a *Pfizer*nek volt egy EP 0 463 756 sz. ('756-os) európai szabadalma, amelyet 1991 júniusában nyújtott be, és amelyre 1995 áprilisában szabadalmat kapott három eltérő igénypontosorozattal, amelyek közül a Spanyolországra vonatkozó csupán eljárási igénypontokat tartalmazott. A szabadalom spanyol fordítását 1995 júliusában publikálták.

A *Pfizer* 2002-ben kiegészítő oltalmi tanúsítványt (supplementary protection certificate, SPC) kapott, amely a szabadalom lejártakor, 2011 júniusában lépett hatályba, és 2013 júniusáig volt érvényben.

A *Pfizer* 2006 márciusában a '756-os szabadalom „módosított fordítását” nyújtotta be a Spanyol Szabadalmi és Védjegyhivatalnál; ez a módosított fordítás termékigénypontokat is magában foglalt. A hivatal elutasította a módosított fordítás publikálását, ami miatt a *Pfizer* az ügyet a Legfelsőbb Bíróság Vítas Ügyek Adminisztratív Bíróságához fordult. Ez

megsemmisítette a hivatal döntését, és elrendelte a szabadalom felülvizsgált fordításának a publikálását, amire 2011 augusztusában (vagyis a szabadalmi oltalom lejáratára és az SPC hatálybalépése után) került sor.

2011 októberében a Pfizer a módosított fordítás termékigénypontjai alapján a szabadalom és az SPC bitorlására hivatkozva az összes vállalatot beperelte, amely Spanyolországban generikus Sildenafil-t gyártott. E generikus termékek közül egyesek 2009 vége és 2010 eleje óta voltak forgalomba.

A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 7. sz. tanácsa 2014. október 28-án elutasította a bitorlási keresetet azt követően, hogy a bíróság döntést hozott az escitalopramügyben; ez a döntés – az Európai Unió Bíróságának 2013. júliusi és 2014. januári döntéseire alapuló eset-jog és a TRIPS-megállapodás 70. cikkének értelmezése alapján – elismerte, hogy a korábbi spanyol joggyakorlatot felül kell vizsgálni, és helyesbítenni kell.

A Pfizer a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál fellebbezte ezt az elsőfokú döntést. Az azonban megerősítette a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság escitalopramügyben 2014 októberében hozott döntését, amely ügy analóg volt a Sildenafil-üggyel. Így, miután felülvizsgálta a legfelsőbb bíróság joggyakorlatát és saját korábbi döntéseit a TRIPS 27. és 70. cikkének értelmezéséről azzal összefüggésben, hogy Spanyolországban 1992. október 8. előtt tiltva volt a gyógyászati termékek szabadalmazása, a következő megállapításokat tette.

- A TRIPS 27. és 70. cikkének értelmezésére vonatkozó CJEU-döntések kötelező érvényűek, és azok tanítását minden ügyre alkalmazni kell, nem csupán a jövőbeli ügyekre.
- A CJEU döntései hatálytalanítják az ezen TRIPS-rendelkezések értelmezésére vonatkozó spanyol joggyakorlatot, mert a CJEU szerint e rendelkezéseket nem lehet tágan értelmezni. Ezért a TRIPS 27. és 70. cikke nem mond ellent az Európai Szabadalmi Egyezmény korábbi 167.5 cikkének, amely továbbra is érvényes.
- Ez vonatkozik az 1992. október 8. előtt benyújtott összes európai szabadalomra is, függetlenül attól, hogy azokat a TRIPS-megállapodás spanyolországi hatálybalépése (1995) előtt vagy után engedélyezték, és arra való tekintet nélkül, hogy azokat Spanyolországban termékigénypontokkal vagy azok nélkül adták meg. Így ezek a szabadalmak Spanyolországban nem igényelhetnek hatályosan gyógyászati termékeket.

A Barcelonai Fellebbezési Bíróság elutasította azokat a további érveket is, amelyeket a Pfizer a legfelsőbb bíróság 2010. novemberi döntésének kötelező jellegével kapcsolatban hozott fel, és amelyek elismerték a Pfizer jogát a szabadalom módosított fordításának a publikálására.

B) 2008 januárjában a *Cointreau* beperelte a *Masip*, a *La Vallesana* és a *Deva* céget Spanyolországban védett, 553 499 sz. nemzetközi védjegyének bitorlása miatt. A védjegy a Cointreau-likőr jellegzetes palackjából áll, minden egyéb tartozék nélkül (a „csupasz palack”). A pert a Cointreau az alábbi tények alapján indította:

- A Masip által olyan palackok gyártása és szállítása a likörgyártó vállalatoknak, amelyek lényegileg azonosak voltak a Cointreau által birtokolt nemzetközi védjegy tárgyával; és
- az ilyen palackok felhasználása a La Vallesana és a Deva által Orange Sec elnevezésű narancslikőrök csomagolására és forgalmazására.

Az alperesek kifogásolták a Cointreau által indított pert, és ellenkeresetben az 553 499 sz. nemzetközi védjegy törlését kérték megkülönböztetőképesség és használat hiánya miatt. Az alperesek a védjegy érvénytelenségével kapcsolatban a következőkre hivatkoztak:

- a palack narancsízű likőr tárolásához szabványos jellegű, és
- a Cointreau sohasem forgalmazta likőrjét a védjegynek megfelelő csupasz palackban (vagyis címke és bármilyen egyéb elem nélkül).

A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 2012. áprilisban az 553 499 sz. nemzetközi védjegyet érvénytelennek nyilvánította, és így elutasította a Cointreau bitorlási keresetét.

A Cointreau a Barcelonai Fellebbezési Bíróságnál fellebbezést nyújtott be. Ez elutasította az alperesek által az 553 499 sz. nemzetközi védjegy törlésére indított keresetet, és így fenntartotta a Cointreau bitorlási perét. Döntését a következőkre alapozta.

- A törlési keresettel kapcsolatban megállapította, hogy a Cointreau 553 499 sz. nemzetközi védjegyként lajstromozott, címke nélküli csupasz palackja jól ismert, és megkülönböztetőképességgel rendelkezik.
- A törlési keresettel kapcsolatban a bíróság azt is megállapította, hogy a nemzetközi védjegy szerinti csupasz palacknak a Cointreau általi használata egyéb elemekkel vagy a szintén a Cointreau által birtokolt védjegyekkel együtt az 553 499 sz. nemzetközi védjegy használatát képezte.
- A bitorlási per vonatkozásában a bíróság megállapította, hogy az 553 499 sz. nemzetközi védjegy jól ismert jellege bizonyítást nyert, aminek következtében a vitatott palack használata az alperesek által bitorolta a nemzetközi védjegyet, ami annak jól ismert jellegéből kifolyólag tisztességtelen előnyszerzést is jelentett (tekintet nélkül arra, hogy fennállt-e az összetévesztés valószínűsége).

A döntés után a La Vallesana és a Deva a legfelsőbb bíróságnál eljárásjogi sérelemre és semmisségre hivatkozva rendkívüli fellebbezést nyújtott be. Az az eljárásjogi sérelemre hivatkozó fellebbezést azon az alapon utasította el, hogy a fellebbezési bíróság nem követte el az alperesek által hivatkozott eljárásjogi hibákat.

A legfelsőbb bíróság a semmisségre vonatkozó fellebbezést is elutasította, leszögezve, hogy a fellebbezési bíróság helyesen állapította meg a következőket.

- Az 553 499 sz. nemzetközi védjegy tárgyát képező palack nem azonosított egy termék kategóriát („narancsízű likőr”), hanem inkább a Cointreau-likőrt azonosította, és ezért a Cointreau csupasz palackja megkülönböztetőképességgel rendelkezik; és

- a Cointreau a védjegytvény 39.2 cikke szerint használta a védjegyet, mert a palack, amelyet a Cointreau egyéb elemekkel (például dombornyomású névvel és címkével) használt, jelentős mértékben egybeesett a nemzetközi védjegy tárgyával.

A 2016. február 4-i döntés az utolsó szót jelenti az 553 499 sz. nemzetközi védjegy spanyolországi érvényességével és e védjegynek a Masip, a La Vallesana és a Deva általi bitorlásával kapcsolatban.

Szaúd-Arábia

Szaúd-Arábia hivatalos lapjában 2016. július 1-jén publikálták az Öböl Menti Együttműködési Tanács új védjegytvényét és annak végrehajtási utasítását, amelyek 2016. szeptember 27-én léptek hatályba. Ennek megfelelően a következő változások léptek hatályba.

- A védjegyek meghatározását kiterjesztették színekre, hangokra és illatokra.
- Lehetővé vált a több osztályban is érvényes védjegybejelentés.
- Lehetővé vált elsőbbségen alapuló védjegybejelentések benyújtása.
- A publikált védjegybejelentések ellen a publikálás napjától számított 60 napon belül lehet benyújtani felszólalást; ez az időtartam korábban 90 nap volt. A 60 napos határidő nem hosszabbítható meg.

Szingapúr

A) A Szingapúri Felsőbíróóság (High Court, HC) 2016. március 29-én hatálytalanította a Szingapúri Szellemtulajdon-védelmi Hivatal (Intellectual Property Office of Singapur, IPOS) döntését, amely elutasította a *Caesarstone Sdot-Yam Ltd* (Caesarstone) kérelmét a CAESARSTONE ábrás védjegy 19. áruosztályban való lajstromozása iránt nemfémes csempekre, padlóburkoló lapokra és hasonlókra.

A *Ceramiche Caesar SpA* (Ceramiche) birtokolt egy korábban lajstromozott CAESAR védjegyet a 19. áruosztályban nemfémes építőanyagokra, különösen tetőcserepekre, padlóburkoló anyagokra és hasonlókra.

A Ceramiche felszólalt a Caesarstone védjegybejelentése ellen. A hivatal elnökhelyettese elutasította a Caesarstone bejelentését azon az alapon, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy vizuálisan, hangzásilag és fogalmilag hasonló volt a Ceramiche védjegyéhez, és valószínűleg zavart okozott volna a megjelölt áruk forrását illetően. A hivatal azt is közölte, hogy a Ceramiche védjegye Szingapúrban jól ismert volt, és így a lajstromoztatni kívánt védjegy hasonló egy jól ismert védjegyhez. A döntés azt is megállapította, hogy mindkét védjegy fő eleme a „caesar” szó volt. Ezzel kapcsolatban a Caesarstone azzal érvelt, hogy az ő védjegyében nem található uralkodó elem, viszont nem lehet figyelmen kívül hagyni lajstromoztatni kívánt védjegynek ábrás részét.

A hivatali elutasítás ellen a Caesarstone a HC-nél nyújtott be fellebbezést.

A HC hivatkozott arra a jól megalapozott törvényi elvre, hogy a lajstromoztatni kívánt CAESARSTONE védjegy szóelemét egyetlen szóként kell vizsgálni, nem pedig „caesar-” és „-stone” elemekre szabdalva. A bíróság azt is figyelembe vette, hogy a CAESARSTONE védjegy kitalált szó. A HC a szabadalmi törvény 8(2)(b) cikkét is elemezte annak megállapítása céljából, hogy az összetévesztés valószínűségének vizsgálatakor figyelembe kell-e venni egy vonatkozó időt vagy időpontot, és megállapította, hogy bár a törvény rendelkezik arról az időpontról, amelyen az összetévesztés valószínűségét meg kell állapítani, de ezt nem korlátozza a bejelentés időpontjára. Ugyanakkor a HC utalt a bejelentő által utólag benyújtott bizonyítékok jelentőségére, és megállapította, hogy a hivatal nem vette figyelembe az eladási számokat és a bejelentő által a benyújtást követően benyújtott bizonyítékokat sem. A HC helyt adott a lajstromozási kérelemnek.

A HC döntése ellen a Ceramiche a fellebbezési bíróságnál (Court of Appeal) nyújtott be fellebbezést.

B) Az *MMC International Services Pte Ltd* (MMC) a Szingapúri Védjegyhivatalnál kérelmet nyújtott be egy ábrás szóvédjegy lajstromozása iránt a 9. áruosztályban. A lajstromoztatni kívánt védjegy oldalnézetben egy szakáll és farok nélküli, kétágú agancsot viselő jávorszarvast ábrázolt, alatta a jávorszarvas hosszának megfelelő méretben A&F felirattal.

E védjegybejelentés ellen felszólalt az *Abercrombie & Fitch Europe SAGL* (Abercrombie) azon az alapon, hogy Szingapúrban lajstromoztatta az A&F szóvédjegyet és az MMC lajstromoztatni kívánt védjegyében szereplő jávorszarvast feltüntető ábrás védjegyet a 3., 14., 18., 25. és 35. áruosztályban, de a 9. áruosztályban nem. A felszólaló nem hivatkozott a lajstromoztatni kívánthoz hasonló olyan összetett védjegyre, amely a jávorszarvas ábráját és az „A&F” feliratot is tartalmazta. A felszólaló hivatkozott még egy Szingapúrban 2011-ben megnyitott butikjára, valamint a weboldaláról megrendelt áruk eladására és Szingapúrba szállítására 2005 óta.

A rosszhiszeműség vádját Szingapúrban nem könnyű érvényesíteni, azonban a vizsgált esetben a védjegytulajdonos bejelentő nem tudott semmiféle magyarázattal szolgálni azzal kapcsolatban, hogy miért választotta az „A&F” betűket és a jávorszarvasábrát, ezért a hivatal kénytelen volt arra a megdönthetetlen következtetésre jutni, hogy a bejelentő védjegye a felszólaló védjegyei szolgai másolatának tekinthető, és az ilyen leplezetlen másolás ütközik a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal. A jávorszarvasra vonatkozásában a hivatal hivatkozott a felszólaló jávorszarvas-ábrázolásának „rejtélyes hasonlóságára” a lábak elhelyezésének, a szakáll és a farok hiányának, valamint az agancsok elrendezésének vonatkozásában. A hivatal a jó szándék hiányát is megállapította a védjegy használatában, és ezért arra a következtetésre jutott, hogy a bejelentő magatartásában a rosszhiszeműségre való erős utalást lehetett felfedezni.

A védjegyhivatal összehasonlította a bejelentő összetett védjegyet a felszólaló szóvédjegyével és ábrás védjegyével, és megállapította, hogy a bejelentő összetett védjegye vizuálisan bizonyos mértékig hasonló, hangzásilag hasonló és fogalmilag kismértékben hasonló volt

a felszólaló A&F szóvédjegyéhez, és így a védjegyek inkább hasonlók, semmint különbözők voltak. A felszólaló jávorszarvast ábrázoló védjegyével kapcsolatban a hivatal megállapította, hogy a bejelentő védjegye vizuálisan hasonló, hangzásilag semleges és fogalmilag bizonyos mértékig hasonló volt, úgyhogy a védjegyek összességükben nagyobb mértékben voltak hasonlóak, mint eltérők. A 9. áruosztály lajstromozásának hiánya nem bírt különösebb jelentőséggel, tekintettel egy korábbi bírósági döntésre, amely szerint az áruosztályok, valamint az azokban levő sajátos áruk, így az ékszerek, a ruházati cikkek és a lábbelik kiegészítő jellegű áruknak tekinthetők, és valószínűleg hasonló felhasználásúak, így majdnem azonos felhasználókat céloznak meg, és hasonló, ha nem azonos kereskedelmi csatornákon keresztül kerülnek forgalomba. A lajstromozó elismerte ugyan, hogy a személyzeti áruk olyan árutípust képviselnek, amelynek az eladása nagyfokú figyelmet igényel, de megállapította, hogy a védjegyek közötti hasonlóság valószínűleg összetévesztést okozna.

C) Egy szingapúri kiskereskedelmi online platformnak (SGBuy4u) egy helyi felsőbbbíróság (High Court, HC) döntése alapján meg kell szüntetnie hamis CALVIN KLEIN termékek eladását. A Klein ugyanis védjegybitorlási pert indított ellene, miután nyomozók eredményesen vásároltak tőle hamis táskákat és fehéreneműt.

Az SGBuy4u platform a szingapúri bejegyzésű *Global PSM*-hez tartozott, és a Calvin Klein ellene indított pere az első olyan szingapúri ügy volt, amelyben döntést hoztak egy hamis árukat online árusító üzlet ellen Szingapúrban. A *Global PSM* azonban azt állította, hogy az ő üzleti modellje fogyasztótól fogyasztóig szolgáltatás volt.

A felhasználók a weboldalon különböző árukat kereshetnek és vásárolhatnak, majd egy tétel kifizetése után *Global PSM* a rendelést a *Taobao* kínai üzleti weboldalnak továbbítja. Miután a vásárló kifizette az árut, és azt Kínában leszállították, az árut Szingapúrban továbbszállítják a vevőnek.

A Calvin Klein keresetében a *Global PSM*, az árut szállító *HS International* vállalat és a két céget birtokló *Jeffrey Tan* elítélését kérte két eredményes vásárlást követően.

„A vita lényege az üzlet helyes jellemzésében, valamint abban rejlik, hogy mindegyik alperes részes az üzleti tevékenységekben” – mondta *Chan Seng Onn* bíró.

A *Global PSM* azzal érvelt, hogy vállalata csupán futárpostaként szolgált, és arra mutatott rá, hogy a védjegybitorlást a *Taobao* weboldal eredeti eladói követték el. A Calvin Klein ügyvédei azonban rámutattak, hogy az SGBuy4u üzlet nem csupán futárszolgálati tevékenységet végzett, mert begyűjtötte a befizetéseket, megvette a *Taobao* hamis áruit, majd elszállította azokat az áruháznak.

Chan bíró kifejezte ugyan a hajlandóságát a *Global PSM* elítélésére védjegybitorlásért, de úgy döntött, hogy bizonyos kérdéseket még tisztázni kell a többi alperes szerepével kapcsolatban. „Sürgős szükség van arra, hogy a szellemi tulajdoni törvény lépést tartson a műszaki fejlődéssel annak érdekében, hogy a törvény továbbra is védeni tudja a szellemi tulajdont és a jogtulajdonosokat” – mondta a bíró.

D) A *Beats Electronics, LLC* felszólalt az *LG Electronics Inc.* QUADBEAT védjegyének a 9. áruosztályban való lajstromozása ellen. A felszólaló különböző védjegyeire hivatkozott, amelyek közül valamennyi tartalmazta a „beats” szót egyedül, egy előtaggal vagy egyéb szavakkal együtt.

QuadBeat

A bejelentő védjegye

BEATS

A felszólaló védjegye

Ahhoz, hogy a felszólalás eredményes legyen, a felszólalónak meg kellett győznie a döntéshozó hivatali szakembert arról, hogy a felek védjegyei hasonlóak, hogy azonosság vagy hasonlóság van a felek áruai vagy szolgáltatása között, és hogy az említett hasonlóságok eredményeként a közösség részéről fennáll az összetévesztés valószínűsége.

A védjegyek hasonlóságával kapcsolatban a döntéshozó azon a nézetten volt, hogy a bejelentő védjegyét képező két szó, vagyis a „quad” vagy a „beat” (ütés) közül egyik sem nyomja el a másikat. A felek védjegyeiben csupán a „beat” szó volt közös, és a döntéshozó elutasította a felszólalónak azt az állítását, hogy az ő BEATS védjegyét teljesen magában foglalta a bejelentő védjegye.

Vizuális szempontból a döntéshozó a védjegyeket egyértelműen eltérőknek találta. Hangzásilag a döntéshozó azt állapította meg, hogy – figyelembe véve egy átlagos fogyasztó tökéletlen kiejtését – a bejelentő védjegyének „-beat” része részben elnyelhető, és annak „t” zárhangzóját sem ejtik helyesen, ami a „quad-” szótag megnövelt jelentőségéhez vezet. Alternatív okoskodással azonos nyomatékot lehet adni a bejelentő védjegye mindkét szótagjának. Ezért a felszólaló egyszótagú BEATS védjegye hangzásilag eltérőnek minősíthető a bejelentő kéttagú QUADBEAT védjegyétől. Ennek következtében a BEATS védjegy viszonylag közönséges szó, amely az angolban többféle jelentésű. Ugyanakkor a „quadbeat” szó, jóllehet két közönséges szóból áll, inventív jellegű, és disztinktív kombinációs szónak tekinthető. Ilyen vonatkozásban a felek védjegyeit a döntéshozó fogalmilag eltérőnek találta.

A felszólaló által lajstromozott egyéb védjegyekkel, így a IBEATS és az URBEATS szóval kapcsolatban a döntéshozó azt állapította meg, hogy mindkettőben a „-beats” rész a döntő, és mindegyik különbözik a bejelentő QUADBEAT védjegyétől.

A döntéshozó megállapította továbbá, hogy a felek védjegyeiben közös elemként megtalálható „beat” szó számos egyéb lajstromozott védjegy alkotórészét képezi közömbös harmadik felek azonos vagy hasonló áruinak esetében, amiről a felszólaló hallgatott, jóllehet a bizonyítás terhe rajta volt annak az állításának az alátámasztásával kapcsolatban, hogy a bejelentő rosszhiszeműen járt el bejelentésének benyújtásakor.

A fentiek alapján a döntéshozó elutasította a felszólalást.

Tajvan

A) A Tajvani Szellemi Tulajdon-védelmi Hivatal 2015. november 2-án nyilvánosságra hozta a mintaszabadalmak érdemi vizsgálati irányelveit, amit nyilvános meghallgatásokon fognak tovább tárgyalni. A tervezett főbb módosításokat az alábbiakban foglaljuk össze. Elöljáróban megjegyezzük, hogy Tajvanon a mintabejelentéseket és a lajstromozott mintákat mintaszabadalmi bejelentésnek, illetve mintaszabadalomnak nevezik.

Az irányelvek „A leírás és rajzok ismertetésének elvei” fejezet 1(1) részét a következő rendelkezésekkel kell kiegészíteni.

- Ha a mintaszabadalmi bejelentés nem igényel színeket, a rajzokat tintával, számítógépes grafikával vagy fekete-fehér fényképekként kell elkészíteni.
- A határvonal egy látszólagos képzett vonal, és a mintaszabadalmi bejelentés nem igényelt részéhez tartozik.

Az irányelvek „Módosítások és fordítási hibák javítása” fejezetének 6. részét a következő rendelkezésekkel kell kiegészíteni.

- A mintaszabadalom oltalmi körét a mintabejelentésben igényelt és a rajzokon szemléltetett rész határozza meg. Az ilyen oltalmi kört a benyújtott leírás és rajzok kinyilvánítása alapján alapuló módosításokkal lehet kijavítani.
- Ha a rajzok nem világosan különböztetik meg a mintabejelentésben igényelt részt a nem igényelt résztől, az oltalmi kör határának megerősítése céljából módosításokat lehet végezni szaggatott vonalakkal kialakított hozzáadott határvonallal.

Az irányelvek „Szabadalmi bejelentések megosztása és átalakítása” fejezetének 7. részéhez a következő rendelkezést kell hozzáadni.

- A bejelentő megosztott bejelentést nyújthat be, hogy védje a benyújtott leírásban vagy rajzokon kinyilvánított, de a szabadalmi bejelentésben nem igényelt mintát.

B) A tárgyalat ügyben a felperes a *Chanel Cosmetics Limited Company* (Chanel), míg az alperes a *Poya International CO., Ltd.* (Poya) volt.

A Chanel kínai, szó- és ábrás védjegyei:



A Poya 30. születésnapját ünnepelte, és az ünnepségen tartandó sorshúzás nyereményei céljára Chanel-termékeket vásárolt. Az eseményt „Divatévforduló klasszikus CHANEL ter-

mékekkel” névvel jelölték. A Poya a felperes hozzájárulása és használati engedély birtoklása nélkül használta a Chanel védjegyeit és termékeinek ábráját kereskedelmi jelzésein, szalagreklámain, matricáin, katalógusain, weboldalán és facebook-fun oldalán. Ezért a Chanel felkérte a Poyát, hogy szüntesse meg védjegyeinek használatát, semmisítsen meg minden vonatkozó árut, törölje az esemény doménnevét, fizessen három millió NTD-t, és a védjegy törvény 68(1), 69. I és 70. cikke szerint újságban publikálja a védjegysértést.

A Poya azt állította, hogy a szóban forgó „esemény” nem járt védjegyhasználattal, hanem a védjegy törvény 36. I (1) cikke által szabályozott „tisztességes használat”. A Poya arra is hivatkozott, hogy az esetre a védjegy törvény 36. II cikke alapján a „kimerülés tanát” kell alkalmazni.

A bíróság döntése először a védjegy törvény 36. I (1) cikkére hivatkozott, amely szerint „Egy lajstromozott védjegy nem jogosítja fel a tulajdonost arra, hogy egy harmadik félnek megtiltsa saját nevének a feltüntetését vagy saját áruinak vagy szolgáltatásainak az elnevezése, alakja, minősége, jellege, jellemzői, szándékolt célja, származási helye vagy bármilyen egyéb adat feltüntetését az ipari vagy kereskedelmi ügyek tisztességes gyakorlata szerint, és nem tilthatja meg azok nem védjegyként való használatát”.

A bíróság ezután utalt a Legfelsőbb Adminisztratív Bíróság 98. 1487 sz. határozatára, amely a következőket állapította meg: „Egy védjegyet egy kereskedelmi egység áruinak és szolgáltatásainak a megkülönböztetésére használnak. A védjegynek disztinktívnek kell lennie, és képesnek kell lennie arra, hogy a vonatkozó fogyasztók számára lehetővé tegye az áruk vagy szolgáltatások forrásának felismerését, továbbá egy vállalat áruinak vagy szolgáltatásainak a megkülönböztetését egy másik vállalatétól. Az áruk vagy szolgáltatások megkülönböztetésének céljára szolgáló cselekedetet a védjegyhasználat egy fajtájának nevezik. Ha a cselekmény céljának meghatározása után az állapítható meg, hogy a cselekmény csupán az áruk és szolgáltatások leírása a védjegy használatának szándéka nélkül, azt általános használatnak, és nem védjegyhasználatnak kell tekinteni.”

Bár a Poya használta a CHANEL védjegyeket kereskedelmi jelzésein, hirdetésein, címkéin, katalógusain, weboldalán és facebook-fun oldalán, de egyidejűleg feltüntette saját POYA védjegyeit is. Emellett a „Szerencsés klasszikus CHANEL-sorshúzás” szlogent egyéb szlogenekkel, így „Poya-divatévforduló” és „Poya 30. divatévfordulója” szlogennel kísérték, a fogyasztók könnyen megérthették, hogy a CHANEL termékeket az esemény alkalmából tartott szerencsés sorshúzás nyereményeként használták.

A Poya továbbá kereskedelmi számlákat is bemutatott, amelyek azt bizonyították, hogy a CHANEL termékeket a Chaneltól egy áruházban vásárolta. Ezért a Chanel védjegyek használatát jóhiszemű, tisztességes használatnak kell tekinteni.

Törökország

Törökország Nagy Nemzeti Tanácsa 2016. december 23-án elfogadta az ipari tulajdoni törvényt, amely egyetlen kötetben tárgyalja az ipari tulajdonra vonatkozó összes törvényt és azok végrehajtási utasítását. A legfontosabb rendelkezéseket az alábbiakban foglaljuk össze.

- A Török Szabadalmi Intézet neve Török Szabadalmi és Védjegyhivatalra változott.
- Eltörölték a vizsgálatlan szabadalmakon alapuló rendszert.
- A használati mintáknál is bevezették az elővizsgálatot.
- Rendelkezéseket hoztak a lajstromozott védjegyek tényleges használatáról.
- Az ipari minták és a földrajzi árujelzők publikációs időtartamát lerövidítették, és a lajstromozási eljárást meggyorsították.
- Megerősítették a földrajzi árujelzők ellenőrzőrendszerét.

Itt megjegyezzük, hogy e folyóirat 2015. évi 3. számának 114–115. oldalán már részletesebb tájékoztatást adtunk az új török ipari tulajdoni törvényről.

WIPO-index

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Office, WIPO) publikálta 2016. évi globális innovációs indexét. Az index 128 országot és régiót osztályoz a technológiai innováció szempontjából.

Az indexet a WIPO a Cornell University-vel közösen állítja össze 82 tényező alapján; ilyenek a szabadalmi bejelentések száma, a tudományos és technológiai dolgozatok száma, a kutatási és fejlesztési beruházások nagysága stb.

A 2016. évi index az első helyre Svájcot sorolja, amely a tavalyi évben is hasonló besorolást kapott. A második helyen Svédország, a harmadikon az Egyesült Királyság, a negyedik az Amerikai Egyesült Államok és az ötödik helyen Finnország áll. Magyarország a 2015. évi 35. helyről a 33. helyre lépett előre.

Az ázsiai országok közül Szingapúr a hatodik, Dél-Korea a tizenegyedik, Hongkong a tizennegyedik, Japán a tizenhatodik és Kína a huszonötödik.

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Jim Al-Khalili, Johnjoe McFadden: Az élet kódja. Titokzatos kvantumok. Libri Kiadó, 2016; ISBN 9789633106150

*„A tudás egyik nagy adománya, hogy az ismeretek újabb rejtélyek elé állítanak, ellátva teremtő izgalommal a kutató elmét.” (Apokrif)
„Így kergettem az Istent, aki hátrált.” (Villon/Faludy: Ballada a senki fiáról)*

Kitűnő olvasmány mindenkinek, akit az élet rejtélyes működése érdekel. Izgalmasabb a legjobb regénynél is, milyen végtelenül kifinomult mikrofizikai alapokon nyugszik az élet, mennyire nehéz hozzáférni azok megismeréséhez, és miként lehetett mindebbe a legmodernebb fizika eredményeinek a segítségével bepillantást nyerni, hogyan nyitott új utakat ehhez a 20. sz. tudományos forradalma, és minél mélyebbre hatol tudásunk a végső kérdések, a nagy genezisek megismeréséért, úgy hátrálnak azok is előlünk. Már tudni véljük a nagy teremt(őd)ések *mikéntjét*, ám szökik előlünk a *hogyan* és a *mi vezetett odáig, s tette lehetővé*. Az Univerzum genezise, az élet keletkezése – ki képes tényszerűen megcáfolni Heisenberg híres mondását: „A természettudományok kelyhéből az első korty ateistává tesz, a pohár alján azonban Isten vár rád”? (Werner Heisenberg: Across the Frontiers. New York, 1974). Az ember úgy véli, és úgy is tudja elfogadni, hogy ezzel nem valamely tételes vallás istenére utal, hanem arra a teremtő erőre, amely képes volt ezeket a végtelenül kifinomult mechanizmusokat és azok működését létrehozni. Felfogni a Tervezőt könnyebb – azt viszont már nem, hogy honnan van, és honnan vannak az ehhez szükséges képességei. Ha az anyag önszerveződését vesszük magyarázatul, ennek személytelensége és tudatosságának nyilvánvaló hiánya már nehezebben emészthető, és jönnek hozzá a kérdések: honnan az önszerveződés képessége, mi hozta mozgásba, és honnan a mindennek a működését lehetővé tevő feltételek? A megismerésre törekvő tudomány mindenképp az egyik legfontosabb erőforrásunk, és örülünk minden előrelépésnek – bárcsak megérteni is tudnánk...

Nem igazán állítható, hogy e könyv könnyű olvasmány lenne. A természet, ott a dolgok mélyén, káprázatosan kifinomult rendszerekkel és azok összetett és bonyolult működésével hozta létre a létezés alapjait. Ami ott van, annyira különbözik megszokott makrovilágunktól, hogy gyakran nem tudjuk elképzelni a szavak mögött álló fizikai valóságot. A szerzők igazán igyekeznek, hogy érthetővé tegyék e dolgokat és működésük mikéntjét. Ehhez azonban olyan világot kell megértenünk, amely mélyen a természet méretskálájának alján rejtőzik, amelyről a 20. század kezdetéig csak téveszméink voltak, törvényei és sajátosságai pedig teljesen eltérnek attól, ahogyan (makro)világunkat ismerjük, olyannyira, hogy gyakran minden ismeretünk szerint lehetetlennek tűnnek – még jó, ha csak felfoghatatlannak. Régi mondás, hogy a természet nyelve a matematika. Modern valóságunk, hogy a természet

„mélységi” megismerése nagyrészt a matematika segítségével történik. A kutatás modern eszközeinek jelentős hányadát az elméleti fizikának és/vagy a modern informatikára alapozott rendszertechnikának a segítségével hozták létre. Amiket pedig e kvantumvilágról sikerült felfedezni, azok nagyrészt matematikai eszközökkel végzett kutatások eredményei, amelyeket többnyire nehéz, ha nem épp szinte lehetetlen közérthető nyelvre lefordítani. A szerzők itt arra a bravúrra törekszenek, hogy a hatásmechanizmusok magyarázatához főfokú fizikát adnak elő matematikai apparátus nélkül.

Őket idézve: „Könyvünkben, ahol csak lehetséges, megpróbálunk ösztönösen felfogható hasonlatokkal szolgálni a kvantumjelenségek megértéséhez; *a valóságban azonban a kvantummechanika teljesen ellentmond a hétköznapi tapasztalatainknak*, éppen ezért fennáll annak a veszélye, hogy a tisztább megértés érdekében túlzottan leegyszerűsítjük a dolgokat.”

Mindezzel együtt roppant cseles mű: olvastán az ember olykor úgy érzi, kicsit megpihenne e szellemi hegymászásban, ám nem engedi a kíváncsiság, hogy vajon mi jön a következő kapaszkodó tetején.

A Libri ajánlójából: „A tudomány máig legnagyobb megválaszolatlan kérdése, hogy az élettelen atomok és molekulák hogyan alakulnak át szerető, gyűlölködő, vágyakozó, rettegő, gondolkodó élő anyaggá. Amire bolygónk legegyszerűbb mikrobája is képes, azt mi, emberek még mindig nem tudtuk megvalósítani: nem tudunk tisztán élettelen anyagok felhasználásával életet teremteni.

Talán elkerülte a figyelmünket, hogy mi teszi elevenné az őket? Jim Al-Khalili és Joe McFadden az életnek nevezett rejtélyes kirakós játék hiányzó darabkái után kutat egy fiatal tudományág, a kvantumbiológia eredményeire támaszkodva. Vajon a költöző madarak honnan tudják, merre repüljenek? Hogyan érzékeljük a rózsa illatát? A génjeink miként tudnak magukról pontos másolatot készíteni? A szerzőpáros szemléletes példákon keresztül bizonyítja: a kvantummechanika amellet, hogy a lehető leghétköznapiabb jelenség, a hiányzó darabkát jelenti a kirakósban. A lebilincselő könyv hatását tudományos körök Richard Dawkins *Az önző gén* című művéhez mérik.

Jim Al-Khalili akadémikus, író és műsorvezető. Elméleti fizikusként dolgozik a Surrey-i Egyetemen, ahol a tanítás mellett kvantummechanikai témájú kutatásokat végez. Több sikerkönyv szerzője, nevéhez számos televíziós és rádiós ismeretterjesztő-sorozat fűződik. [2007-ben megkapta a Brit Birodalom Rendje tisztí fokozatát (OBE) 'a tudománynak tett szolgálataiért'. 2016-ban az első egyikeként kapta a Royal Society akkor alapított Stephen Hawking-érdemérmét, amelyet évente hárman kaphatnak a tudomány megismertetéséért, illetve a különféle területeken végzett munkáért. – Osman P.]

John Joe McFadden a Surrey-i Egyetem molekulárisgenetika-professzora, emellett a molekuláris biológia és a tuberkulózis területén megjelent tankönyvek szerkesztője. Több mint egy évtizede specializálódott a tuberkulózis és az agyhártyagyulladás vizsgálatára, utóbbi kapcsán az ő nevéhez fűződik az első sikeres molekuláris teszt kifejlesztése. A *The*

Guardianben jelennek meg cikkei olyan témákban, mint a genetikailag módosított növények, pszichedelikus drogok és a kvantummechanika.”

Jöjjön pár karakteres idézet a könyvből. (Innentől minden forrásmegadás nélküli idézet a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

„Az élet központi rejtélye a következő: miért viselkedik az anyag olyannyira másképpen egy élőlényben, mint egy közziklában?”

„Schrödinger állítása értelmében az élet egy levegőben repülésre, a két vagy négy lábon járásra, az óceánban való úszásra, földből való növekedésre, és természetesen a most kezükben tartott könyv elolvasására képessé tévő *kvantumszintű jelenség*.”

„Az élő dolgok minden sajátossága értelmezhető az ide-oda lökdösődő atomokkal... Richard Feynman”

„»Amit nem tudok létrehozni, azt nem is értem« – Richard Feynmannak tulajdonított híres állítás.”

„Ha tehát egy folyamatnál magas kinetikus izotópeffektust találunk, akkor ez arra utalhat, hogy a szóban forgó mechanizmus – a reagensek és a végtermékek közötti útvonal – kvantumos alagúthatást rejt. Ha tényleg kvantumos alagúthatással van dolgunk, akkor a folyamatnak érdekesen kell reagálnia a hőmérsékletre: a sebessége alacsony hőmérsékleten tetőzést mutat...”

„[Newton almájáról] A híres történetnek van egy mozzanata, ami elkerülte Newton figyelmét, s azóta sem mutatott rá senki: *először is mit keresett az alma a fán?* Az alma gyorsuló esésének talányánál *sokkal felfoghatatlanabb*, hogy a lincolnshire-i víz és levegő hogyan állt össze a fa ágain csücsülő gömbölyű formává?”

„A folyamatról – amely által az ’itt is és ott is’ megtalálható atom a megfigyelés hatására hirtelen már csak ’itt’ lesz – valójában fogalma sincs senkinek, nem tudjuk, mi is történik, ezért a legtöbb fizikus boldogan megelégszik az ’egyszerűen csak megtörténik’ gyakorlatias nézőponttal. A probléma ezzel csak az, hogy így önkéntelenül is határt húzunk a szokatlan dolgoknak teret adó kvantumvilág és az ’ésszerűen’ viselkedő tárgyak hétköznapi világa közé.”

Két apró gyakorlatias javaslat mielőtt kissé alaposabban is elmerülünk, néhány részlet erejéig, a mondandóban.

Az olvasás során sok új fogalommal találkozunk, vannak, amelyek később ismét megjelennek. A későbbi visszakeresésükhöz csak részben jó a tárgymutató – ami nyilvánvalóan az eredeti kiadó hibája.

Az itt-ott felbukkanó fordítási hibákon és számárságokon, valamint a nyelvtani hibákon inkább ne bosszankodjunk – attól sem tűnnek el. Az is lehet, hogy egynémely rossz fogalomhasználat az eredeti szöveg hibája. A szövegből pedig némi tudással mindig ki lehet találni, mit kellett volna odaírni, s hogyan lenne elegánsabb a fogalmazás.

„Ennek a könyvnek a megírása három évig tartott, jóllehet a szerzők majdnem két évtizede vállalnak szerepet ezekben az izgalmas, új kutatásokban, amelyek felölelik a kvantumfizikát, a biokémiát és a biológiát. Amikor azonban egy olyan, több szakterületet átszövő tudományhoz érkezünk, mint a kvantumbiológia, szinte lehetetlen olyan mértékű hozzáértésre szert tenni, amellyel az ember kellő mélységben és elegendő önbizalommal magyarázhatja el a teljes kép felvázolásához szükséges tudományterületeket. Ez pedig különösen igaz akkor, amikor a témát laikusoknak bemutató, legelső könyv megírásáról van szó. Teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy egyedüli szerzőként egyikünk sem lett volna képes megírni ezt a könyvet – mindketten hoztuk hozzá a saját területünkön, a fizikában és a biológiában megszerzett tudásunkat. S, ami talán még ennél is biztosabb, jelen könyvet, amelyre mindketten nagyon büszkék vagyunk, nem tudtuk volna létrehozni a sok, nagyjából saját kutatási területén a világ élvonalába számító kutató segítsége és tanácsadása nélkül.”

A legnyerőbb elmélet: „Ha próbaszavazásra bocsátanák korunk tudósai között a kérdést: vajon a tudományon belül melyik elméletet tartják a legsikeresebbnek, legátfogóbbnak és legfontosabbnak, a válasz nagy valószínűséggel attól függne, hogy az adott szakember a fizikában vagy az élettudományokban jártas-e. A legtöbb biológus Darwin természetes kiválasztódáson alapuló evolúcióelméletét tartja a valaha megfogalmazott legmélyrehatóbb elképzelésnek. A fizikusok minden bizonnyal amellett érvelnének, hogy a kvantummechanikát illeti a dicsőség, hiszen a fizika és a kémia lényegi alapjaként rendkívül pontos képet szolgál a világegyetem építőelemeiről. Az igazat megvallva, a kvantumelmélet magyarázó ereje nélkül a világunk működésére vonatkozó jelenlegi ismereteink nagy része köddé válna.” Már csak olyan magyarázó erő kell, amellyel mi, ebben laikusok is megértjük a kvantumelmélet magyarázatait, s vele képzetünk otthonosan járja annak hegyvölgyeit.

A kvantumszcenário: „Szinte már mindenki hallott a 'kvantummechanikáról', és a manapság róla terjedő népszerű szóbeszédéről, miszerint egy olyan érthetetlen és bonyolult tudományterület, amit csak az emberek nagyon kicsiny, okos rétege képes felfogni. Az igazság valójában az, hogy a kvantummechanika már a 20. század kezdeti időszakától része a hétköznapijainknak.” Ami viszont nem mond ellent annak, hogy a tudomány állása mai szintjén tényleg csak az ebben jól képzett kevesek képesek a kvantummechanikát felfogni. Ismeretes Einstein ellenkezése: „1926-ban levelet írt Max Bornnak, ebből való a híres megjegyzése: 'A kvantummechanika bizonyára hatásos. Mégis egy belső hang azt súgja nekem, hogy ez még nem az igazi. Sok mindent mond az elmélet, de nem igazán visz közelebb az Őreg (Isten) titkához. Én legalábbis meg vagyok győződve, hogy Ő nem dobókockázik.' Niels Bohr, aki gyakran vitatkozott Einsteinnel a kvantummechanikáról, ezt felelte: 'Ne mondd meg Istennek, hogy mit kell csinálnia!’” (https://hu.wikipedia.org/wiki/Albert_Einstein). Ugyanehhez Stephen Hawking Does God play Dice? c. előadásából (<http://www.hawking.org.uk/does-god-play-dice.html>) pedig „Einstein nagyon boldogtalan volt a természet eme

nyilvánvaló véletlenszerűségével (randomness). Véleményét híres mondásában összegezte 'Isten nem kockajátékos'. Úgy látszott, azt érezte, hogy e véletlenszerűség csak átmeneti, és hogy mögötte olyan valóság rejlik, amelyben a részecskéknek jól meghatározott helyzetük és sebességük van, s amely a Laplace szelleme szerinti determinisztikus törvények szerint bontakozik ki. Ezt a valóságot Isten ismerheti, ám a fény kvantumtermészete nekünk azt csak tükör által homályosan engedi látni."

„Ezt a tudományt az 1920-as évek közepén fejlesztették ki matematikai elméletként, még-hozzá azzal a céllal, hogy magyarázatot adjon a parányi dolgok világára (mai szóhasználatban a mikrovilágra) – más szavakkal: a körülöttünk látható dolgokat felépítő atomok, illetve az azokat alkotó elemi részecskék viselkedésére. *Azáltal, hogy leírja, milyen szabályok határozzák meg az elektronok és az elektronok atomon belüli elhelyezkedését, a kvantummechanika biztosítja az alapokat a kémiahoz, az anyagtudományokhoz és az elektronikához is.* Furcsaságai ellenére az elmúlt fél évszázad legtöbb technológiai fejlesztésének lényegét a kvantummechanika matematikai elvei szolgáltatják. Kvantummechanika nélkül, amely magyarázatot adott az elektronok anyagokon való áthaladására, képtelenek lettünk volna a modern elektronika alapjául szolgáló félvezetők viselkedését megérteni, amelynek hiányában pedig nem tudtunk volna szilícium tranzisztorokat, majd később mikrocipeket és modern számítógépeket készíteni. A felsorolás pedig tovább folytatható: a kvantummechanikának köszönhető tudásfejlődésünk nélkül nem létezhetnének lézerek, ahogyan CD, DVD és Blu-ray lejátszók sem; kvantummechanika nélkül nem lennének okostelefonok, műholdas navigáció vagy MRI-szkennerek. Valójában, *a fejlett világ bruttó belföldi termékének több mint egyharmada olyan alkalmazásoktól függ, amelyek a kvantumvilág működésének megértése nélkül egyszerűen nem létezhetnének.*" Részben ezért is van, hogy modern eszközeink nagy részének működéséről voltaképp halovány fogalmunk sincs – igaz, attól még jól elvagyunk velük.

Utópia? „És ez még csak a kezdet. Már ajtónkon kopogtat a közeli kvantumjövő (nagy valószínűséggel még saját életünkben megéljük), ahol *majdnem korlátlan energia áll majd rendelkezésünkre a lézeres magfúziónak köszönhetően. Ahol a mérnöki, a biokémiai és az orvosi munkák többségét mesterséges molekuláris gépezetek végzik majd; ahol a kvantumszámítógépek utat engednek a mesterséges intelligencia megszületésének, a teleportáció sci-fi technológiája pedig az adatátvitel megszokott módszerévé válik.* A 20. századi kvantumforradalom felgyorsul a 21. században, és ma még elképzelhetetlen mértékben átformálja majd az életünket.” [Vö. Ray Kurzweil: A szingularitás küszöbén (Ad Astra, 2013 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2013/5. sz.)].

„*Mi is valójában a kvantummechanika? Könyvünkben erre a kérdésre keressük a választ – (valójában azért és annyira, hogy arra támaszkodva lehetővé váljék a kvantummechanika*

szerepének taglalása az élet működésében – Osman P.), kóstolóként pedig lássunk most néhány példát az életünk alapját képező rejtett kvantumvilágból!

Első példánk e terület egyik legfurcsább sajátosságát tárja elénk, amit egyúttal alapsajátosságának is tekinthetünk: ez a *hullám-részecske kettősség vagy dualitás*. „A kvantummechanika születése azzal a 20. század korai éveiben tett felfedezéssel vette kezdetét, amelyből kiderült, hogy a szubatomi részecskék olykor hullám-, a fényhullámok pedig néha részecsketulajdonságot mutathatnak.” Hacsak eléggé meg nem edzzük elménket e tudományág káprázató bércein, ez a dualitás bizony a józan ész számára „észak-fok, titok, idegenség, lidérces, messze fény, lidérces, messze fény”, amely talán inkább ijeszt, mintsem hívogatna.

„A második példánk talán még ennél is alapvetőbb. Miért ragyog a Nap? A legtöbben talán tudják, hogy a Nap végső soron egy hidrogéngázt égető termonukleáris vagy fúziós reaktor, aminek hője és fénye táplálja a Földön található összes életet. Azt viszont már kevesen tudják, hogy a Nap egy olyan figyelemre méltó kvantumtulajdonságnak köszönhetően ragyog, amely lehetővé teszi a részecskéknél, hogy áthaladjanak a falakon”.

„A harmadik példánk az előbbivel kapcsolatos, de a kvantumvilágnak egy másik, az eddigieknél is különösebb sajátosságát mutatja be: ez a jelenség a *szuperpozíció* nevet kapta, ami által a részecskék nemcsak két, de száz vagy akár millió dolgot csinálhatnak egyszerre. Ennek a tulajdonságnak köszönhető, hogy világegyetemünk olyan gazdagon összetett és érdekes.”

„A nehezebb elemek a hidrogénből álló csillagok belsejében jönnek létre, a kiindulási anyaguknak számító deutérium pedig – ami a hidrogén egy formája – egy bizonyos kvantumvarázslásnak köszönhetően születik meg. ... *A deuteron annak köszönheti saját létét, hogy a kvantum szuperpozíció segítségével egyszerre két állapotban lehet.* „Egyszerre két állapotban” – az ember elméje itt felfogható magyarázatért könyörög, és bánatában a még mindig a legérthetőbbként Schrödinger macskájára gondol: vajon egyszerre élő és holt, vagy inkább elvileg sem tudható soha, hogy melyikben leledzik a lehetséges állapotok közül. Erre még visszatérünk. A proton és a neutron ugyanis kétféleképpen tapadhat egymáshoz, s ezt a kétféle állapotot spinjük alapján különböztethetjük meg egymástól. Később látjuk majd, hogy a „kvantum spin” (vagy forgás) miben különbözik a nagy tárgyak, például egy teniszlabda megszokott perdületétől/forgásától; most azonban használjuk meglevő tapasztalatainkat a forgó részecskéről, hogy elképzeljük a protont és neutronot, amint a deuteronon belül együtt pörögve egy jól megszerkesztett, lassú, bensőséges keringő és egy gyorsabb szving kombinációját lejtik. Az 1930-as évek végén fedezték fel, hogy a deuteron belsejében ez a két részecske nem a két állapot egyikében vagy másikában táncol, hanem mindkettőben egyszerre – a keringő és a szving egyidejű kavalkádjában –, és pontosan ezért tudnak egybekapcsolódni. ... „*Ha a részecskék képtelenek lennének egyszerre keringőzni és szvingelni, világunk nem lenne egyéb hidrogéngázlevesnél* – a csillagok nem fénylenének, nem alakulhatnának ki a többi elemek, következésképpen most ezeket a sorokat sem olvashatnánk. Létezésünk tehát a protonok és a neutronok józan ésszel meghazudtoló kvantum viselkedésének tulajdonítható.”

„Utolsó példánk visszavisz bennünket a technológia világába. ... A mágneses magrezonancián alapuló képalkotás (MRI) egy olyan orvosi letapogatási technika, amellyel csodálatosan részletes képek készíthetők a lágy szövetekről. Az eljárás a kvantumvilág bizzar viselkedésén alapul. Az MRI-ben hatalmas, erős mágnesek segítségével hangolják összes a beteg testében található pörgő hidrogénatommagok forgástengelyét. Ezt követően az atomokat egy rádióhullámmal sugározzák be, ami arra kényszeríti azokat, hogy az impulzusmomentumuk egyszerre két irányba mutató, furcsa kvantumállapotába kerüljön. *Teljesen reménytelen elképzelni, vajon mindez mit is takar, hiszen olyan távol áll a hétköznapi meg szokott tapasztalataitól!*” És a szerzők javaslatát követve jól elgondolkodhatunk „a szubatomi részecskék józan érznek ellentmondó viselkedésén, ami nélkül ez a technológia megvalósíthatatlan lenne.” „A kvantummechanika bemutatásakor használt egyik leggyakoribb jelző a 'kísérteties'. És valóban az is. Hogyan is nevezhetnénk hétköznapiinak egy olyan elméletet, amely lehetőséget kínál a tárgyak áthatolhatatlan akadályokon történő átjutására, arra, hogy két helyen legyenek egyszerre, vagy arra, hogy 'kísérteties kapcsolatok' szülessenek közöttük. *Matematikai szerkezete ettől függetlenül teljesen logikus és következetes, és tökéletes leírást ad a világ működésére a szubatomi részecskék és erők szintjén.* A diszkrét energiaszintek, a hullám-részecske dualitás, a koherencia, az összefonódás és a kvantumos alagúthatás nem csupán a laboratóriumban dolgozó elszállt fizikusok számára fontos elképzelések. Éppen annyira valósak és normálisak, mint nagymamánk almás süti, és valóban ott is rejtőznek a nagymama sütiében. *A kvantummechanika teljesen normális. Igazából a világ, amit leír, a kísérteties.*” Touché!

Talán méltán érezzük úgy, hogy az eddigiektől a fejünk *spinje* is meglehetősen erős szintre jutott. Pihenésül tekintsük át a mondandó ívét a fejezetcímek és néhány alcím segítségével.

– Bevezetés – benne: Kvantumbiológia

– *Mi az élet?* – benne: Az „életerő”; A gépek diadala (Descartes „gépei”); Egy molekuláris biliárdasztal (színre lép a termodinamika); Káoszból élet?; Bepillantás az élet mélységeibe; Gének; Az élet szokatlan mosolya („az élet valódi mikéntjének rejtélye továbbra is mosoly – macska nélkül”); A kvantumforradalom (az Új világ matematikai szimfóniája); A Schrödinger-féle hullámfüggvény; A korai kvantumbiológusok; A mélységben található rend („miként lehet a gének hű másolatát szinte teljesen hibamentesen egyik nemzedékről a másikra örökíteni?”); Az eltávolodás.

– *Az élet hajtómotorja* – benne: Enzimek: határ az eleven és a holt között („Descartes emelőbütykei, emelőkarjai és őrlői tehát egyértelműen hasznavehetetlennek bizonyultak az élet egyik éltető erejének értelmezésében”); Miért van szükségünk enzimekre és hogyan veszít el az ebihalak a farkukat (fehérjék, kötések és bontások, enzimek); A tájkép átrendezése („homokórák” és katalizátorok); Ide-oda lökdösődés (enzimes katalízis és kvantummechanika); Elektronok lökdösése ide-oda („elektronmeghajtású protonpumpáló enzimek”); Kvantumos alagúteffektus; Kvantumalagúton mozgó elektronok a biológiában („a légzési láncan áthaladó elektronok az alagúthatást használják ki”); Protonok mozgása – A kineti-

kus izotópeffektus; Indokolja ez a kvantum szó használatát a kvantumbiológiában? („*az élet különleges lépéseket tesz annak érdekében, hogy a kvantumvilág kínálta lehetőségeket sejtjei működtetésében is kiaknázza*”);

– *A kvantumritmus* – benne: A kvantummechanika központi rejtélye; A kvantumérés (és megjelenik a *kvantumkoherencia*); Utazás a fotoszintézis központja felé (klorofill, exciton és társaik); A kvantumütem („kvantumós bolyongás”);

– *Némó nyomában* (a korallpoliplárvák és halak, valamint egyéb állatok szaglásáról) – benne: Az illatok fizikai valósága; Az illatot övező titok feltárulkozik; Szaglás kvantumorral („rugalmatlan alagutazás” és „kvantumrezgés-elmélet”); Az orrok csatája („Turin kutatásaira a befektetők is felfigyeltek, és anyagi segítséget nyújtottak új cége megalapításához. A cég a kvantumrezgés-elképzelés felhasználásával próbál új illatokat létrehozni”); A fizikusok is szagmintát vesznek;

– *A pillangó, a gyümölcslegy és a kvantumós vörösbegy* (a királylepkék tájékozódása, a cirkadián óra, a költöző állatok mágnesességérzékelése és a kvantummechanika) benne: A madarak iránytűje („egy fényérzékeny pigment miként képes a láthatatlan mágneses mező detektálására?”; „a kvantum-összefonódás furcsa jelensége” és „a különleges gyors triplet reakciók”); A kvantumós spin és a kísérteties hatás („*amikor nem figyelik, az elektron spinje egyszerre mindkét irányba is mutathat*” és „*miként lehet a kvantum-összefonódást összekapcsolni a biológiával*”); Egy nem mindennapi irányérzők („szabadgyökpár-elven működő iránytű”);

– *Kvantumgén* („miként képes egy több százezer vagy akár több millió évig teljesen elzárt ökorendszer fennmaradni?”) – benne: Hitelesség („az öröklődés – a genetikai információ nagy pontosságú, hű másolása – teszi lehetségessé az életet. Természetesnek vesszük, hogy az élő szervezetek saját genomjukat képesek tökéletesen lemásolni, pedig ez az élet egyik legmeglepőbb és leglényegesebb tulajdonsága. A DNS-megkettőzőskor a másolási hiba – amit mutációnak nevezünk – aránya kevesebb, mint egy a milliárdhoz”); Hibás másolás („Bolygónkon nem alakulhatott volna ki az élet és képtelen lett volna adaptálódni a rajta található sokféle kihíváshoz, ha a genetikai kód másolása minden esetben tökéletes lett volna”); A zsiráf, a bab és a muslica (a mutációról); Kódolás protonokkal; Kvantumos ugrógén? („*Az élet nem fejlődhetett és maradhatott volna fenn a Földön, ha több milliárd évvel ezelőtt rá nem jön a trükkre, hogyan lehet tárolni az információt a kvantumvalóságban*”). Mindezek ellenére a kvantummechanika genetikai mutációkban – vagyis az evolúció számára létfontosságú genetikai információ hibás másolásában – betöltött közvetlen szerepének bizonyítása még előttünk áll”);

– *Az elme* („Mi is valójában a tudat?”; „Kiindulásként azzal a feltételezéssel élünk, hogy az ősi barlangok falaira medvék, bivalyok és lovak képzetét felfestő őseink egyértelműen tudatosak voltak. Ezek szerint az ősi iszapban közel három milliárd évvel ezelőtt elsőként megjelenő mikrobák, valamint a barlangokat állatokkal díszítő modern emberek megjelenése közötti több tízezer évben egy meglehetősen szokatlan tulajdonság tűnt fel az élőlé-

nyeket felépítő anyagban: egy része ugyanis öntudatra ébredt. Célunk ebben a fejezetben annak kiderítése, hogy mindez hogyan és miért történt meg, s utánajárunk annak az ellentmondásos felvetésnek is, miszerint *a tudatosság megjelenésében a kvantummechanikának is központi szerep jutott.*”) – benne: Valójában mennyire tekinthető szokatlannak a tudatosság? („A rejtély, amelyre olykor elme-test problémaként vagy nehéz problémaként utalnak, a létezésünkkel kapcsolatos legnagyobb misztérium. Ebben a fejezetben arra keressük a választ, hogy vajon a kvantummechanika segítségünkre lehet-e a fenti rejtély megoldásában”); A gondolat mechanikája (egy kis neurofiziológia); Miként képes az elme anyagot mozgatni („Vajon a bemenő és a kimenő jelek közötti eseménysorozatban hol jelent meg a művész tudata, az a gondolat, hogy a barlang falára egy jelentéssel bíró bölényképet fessen? Ez mindmáig az agykutatás legnagyobb rejtélye”); Számítás qubitekkel (Kvantumszámítástechnika; „Míg a klasszikus bit állapota semmilyen hatással nincs szomszédjára, addig a qubitek akár kvantumosan is összefonódhatnak.” „Az összefonódott szálakban rejlő számítási kapacitás a qbitek számával exponenciálisan növekszik, ez pedig valóban gyors növekedést takar”); Számítás mikrotubulusokkal? („Az agy a kvantumvilágban hajthatja végre számításait?” (érvek, ellenérvek); Kvantumos ioncsatornák? (fejtegetés a gondolkodás „kvantum-neurofiziológiájáról”);

– *Hogyan is kezdődött az élet* – benne: A szerves ragacs problémája; A ragacstól a sejtig; Az RNS-világ; Vajon segítségül hívhatjuk-e a kvantummechanikát? („kvantum oszprotoreplikátor molekula”); Vajon hogyan nézhetett ki az első önlemásoló rendszer?

– *Kvantumbiológia: az élet a vihar peremén* („Az élet gyökerei a newtoni felszínről indulva, a turbulens termodinamikán át egészen a kvantumvilág aljzatáig érnek, lehetőséget adva ezzel arra, hogy munkára foghassa a koherenciát, a szuperpozíciót, az alagúthatást vagy az összefonódást. Ebben az utolsó fejezetben a hogyanra keressük majd a választ”) – benne: Jó, jó, jó rezgések („Kevés tudományos ismeretterjesztő könyvet kell már az írása közben frissíteni, egy kvantumbiológiával foglalkozó kötet azonban ezek közé tartozik. Ebben az utolsó fejezetben mi most a legfrissebb eredményeket fogjuk bemutatni, de az igazat megvallva, a kvantumbiológia tudománya valóban olyan gyors léptekkel és olyan sok területen halad előre, hogy e kötet valószínűleg már a megjelenésekor idejétmúlt lesz. A jelenleg zajló kutatásokból származó legnagyobb felfedezések abba nyújtanak betekintést, hogy az élet miként birkózik meg a molekuláris rezgésekkel vagy zajjal”; „kvantumkoherens excitontranszport”; „kvantum Zénón-effektus”); Gondolatok az élet mozgatóerejéről („A legújabb kutatások azonban arra világítottak rá, hogy az élet talán a kvantumverziójú gőzgépek elvét követve működik”); Élet egy klasszikus vihar kvantumperemén („Descartes mechanisztikus filozófiája az életerővel együtt a lélek gondolatát is száműzte leírásából, legalábbis a növények és az állatok tekintetében, ennek ellenére az élet és a halál közötti különbség továbbra is rejtély maradt. Vajon az életről szerzett új ismereteink fényében helyettesíthetjük-e a lelket egy kvantumos éltető szikrával? Egy olyan elképzelést szeretnénk megosztani az olvasóval, amely reményeink szerint a misztikus és metafizikai eszmefuttatások helyére

egy csöppnyi tudományos elméletet csempész”); Vajon felhasználható-e a kvantumbiológia új, élő technológiák készítésére?; Élet létrehozása alulról felfelé haladva; Az ősi kvantumozott protosejt útjára bocsátása („a semmiből megalkotott étellel a biológia végre megválaszolhatná Richard Feynman híres tézisét, miszerint ’amit képtelenek vagyunk létrehozni, azt nem is értjük igazán’. Ha valaha egy ehhez hasonló program sikerrel zárul, akkor tényleg értjük már az életet és az életnek azt a nem mindennapi képességét, amellyel a káosz erőit megzabolázva hajóján átszeli a klasszikus és a kvantumvilág között húzóódó keskeny határt”).

S most térjünk még vissza egy kicsit a „mélységi felderítésünkhöz”.

A bűvös kvantum-összefonódás: „A kvantum-összefonódás a kvantummechanikának talán az egyik legfurcsább sajátossága. Ennek köszönhetően az egyszer már kapcsolatba került részecskék között továbbra is fennmarad egy közvetlen, mondhatni varázslatos kommunikáció, függetlenül attól, hogy a részecskék akár óriási távolságra kerültek egymástól. Az olyan részecskék például, amelyek egykor nagyon közel voltak egymáshoz, viszont most a világegyetem két áttellenes pontján, óriási távolságra helyezkednek el, elviekben továbbra is kapcsolatban maradnak. Gyakorlatilag, ha az egyik részecskét meglökjük, akkor ez arra kényszeríti a távoli partnerét, hogy vele egyidejűleg ugorjon. Már a kvantumfizika úttörői levezették egyenleteik természetes következményeként az összefonódás tényét, ám az ebből származó következmények annyira szokatlanok voltak, hogy még maga Einstein – akinek a fekete lyukakat és a görbült téridőt köszönhetjük – sem fogadta el létezését, és gúnyosan fogalmazva ’kísérteties távolba hatásnak’ nevezte. Einstein azért tekintett szkeptikusan a történetre, mert az összefonódás ellentmond az általa megfogalmazott relativitáselméletnek, amely szerint semmilyen hatás vagy jel sem terjedhet a fény sebességénél gyorsabban a térben. Einstein szerint a távoli részecskék nem rendelkezhetnek efféle kísérteties kapcsolattal. Ebben azonban tévedett: kísérleti szempontból ma már tudjuk, hogy a kvantumrészecskék valóban rendelkeznek ilyen, azonnali közvetítő kapcsolattal.”

A kvantum-összefonódás működéséről: „A mérés elvégzése előtt egyetlen elektron sem rendelkezik határozott spin-iránnyal. A mérés művelete kényszeríti mindkét elektron[t] arra, hogy a kvantumozott szuperpozícióban lévő fel és le állapotból átváltson a határozott fel vagy le állapotba. A kvantummérés nem csak arra kényszeríti az elektronokat, hogy a fel és a le spin-állapotok közül válasszanak; a ’választás’ azonnal arra ösztönzi a pár másik tagját, hogy a kiegészítő állapotba ugorjon, függetlenül attól, hogy milyen távolságban van.”

„A tudomány legnagyobb kérdéseként könyvünk központi témája annak kiderítése, hogy a közetekben található élettelen atomok és molekulák miként alakulnak át futó, ugró, repülő, tájékozódó, úszó, növekvő, szerető, gyűlölködő, vágyakozó, rettegő, gondolkodó, nevető és síró élő anyaggá. Az a tény, hogy technológiáinkkal mindeddig kudarcot vallottunk annak az átalakulásnak a megvalósításában, amelyre a bolygónk legegyszerűbb mikrobája is képes,

arra utal, hogy az élet létrehozására vonatkozó ismereteink hiányosak. *A legújabb kutatásokat szemügyre véve rávilágítunk majd, hogy az élet rejtélyes kirakós játékának egyik hiányzó darabját a kvantummechanika világában találjuk, ahol a tárgyak egyszerre két helyen is lehetnek, kísérteties kapcsolatokkal rendelkezhetnek, és keresztülhaladhatnak látszólag áthatolhatatlan akadályokon. Az élet egyik lábával láthatóan a hétköznapi tárgyaknak klasszikus világában, míg a másikkal a kvantumvilág különös tartományában áll. Véleményünk szerint az élet a kvantumhatáron születik.*” (A többértelmű eredeti cím bizonyára ide rímel: Life on the Edge.)

Tanulságos tudománytörténet következik dióhéjban, természetesen az ógörögökig visszanyúlva: „Hogy megérthessük, miért van szükség az élő anyag varázslatos tulajdonságainak értelmezésénél a kvantummechanika rejtett világára, első lépésként kis kitérőt teszünk, hogy láthassuk: a tudomány milyen erőfeszítéseket tett azért, hogy megértse, mitől olyan különleges az élet.”

Rendszerbiológia: „Az egyik problémát az élő sejtekben zajló biokémiai reakciók hihetetlen összetettsége okozza. Amikor a vegyészek mesterségesen állítanak elő aminosavakat vagy cukrokat, legtöbbször csak egyfélét szintetizálnak, amit a reakcióhoz szükséges kísérleti körülmények, például a hőmérséklet, vagy a különféle összetevők koncentrációjának óvatos szabályozásával érnek el, ezzel optimalizálva a célmolekula képződését. Ez pedig nem egyszerű feladat, hiszen a szokásosan használt lombikok, lecsapatók, elválasztótornyok, szűrőberendezések és egyéb összetett kémiai készülékek belsejében uralkodó eltérő körülmények óvatos szabályozást igényelnek. Testünk minden egyes sejtje ugyanakkor folyamatosan több ezer eltérő biokémiai molekula szintézisét hajtja végre egy olyan reakcióedényben, amit a mikroliter néhány milliomod részének megfelelő mennyiségű folyadék tölt meg. Hogyan valósul meg mindez a sok reakció egyidejűleg? S vajon miként hangolódnak össze a molekuláris események a sejtben? A rendszerbiológia nevű új tudományág pontosan ezekre a kérdésekre keresi a választ; ám meg kell vallani, azokat még nem találta meg.”

Halandóság: „Az élet másik talánya: a halandóság. A kémiai reakciók egyik jellemvonása, hogy minden esetben megfordíthatók. Arról van szó csupán, hogy bizonyos körülmények az egyik iránynak kedveznek, de mindig van példa olyan körülményekre is, amelyek a másik irányban zajló reakciónak felelnek meg. Az élet azonban ettől eltérő. Mostanáig még senkinek sem sikerült olyan körülményeket találnia, amelyek a halott sejtek ⇒ élő sejtek irányának kedvezne. Pontosán ez a talány ösztökélte őseinket is arra, hogy a lélek gondolatával előálljanak. Ma már azonban senki sem hisz abban, hogy a sejt valamiféle lélekkel rendelkezne; mi lehet akkor azonban az a valami, ami egy sejt vagy egy ember halálakor végérvényesen elvész?”

A kvantumforradalom: A gondolatmenet felvillantja a modern világ genezisének felfedezéseit és felfedezőit. A szédítő, varázslatos képben megjelenik Planck: „Az első lényeges

áttörést, a 'kvantum' fogalmának megalkotásával, *Max Planck* tette meg"; *Albert Einstein*: „továbbgondolva a dolgot, azzal állt elő, hogy az elektromágneses sugárzás minden formája, beleértve a fényt is, nem folytonos természetű, hanem 'kvantált', vagyis diszkrét csomagokban vagy részecskék formájában terjed"; *Bohr*: „A következő óriási előrelépést *Niels Bohr* tette meg. Hogy értelmezze az atom stabilitását, azzal a javaslattal állt elő, hogy az atommag körül az elektronok nem foglalhatnak el bármilyen tetszőleges pályát, hanem csak bizonyos, jól meghatározott 'kvantált' pályákon keringhetnek.” *Werner Heisenberg* („a modern bizonytalanság megteremtője”): „Heisenberg komoly előrelépéseket tett az atomok világát leíró, új matematikai nyelvezet megteremtésében. Ez az új matematika azonban meglehetősen furcsának bizonyult, s talán még ennél is furcsább volt, amit az atomok tulajdonságáról elárult. *Heisenberg* azt állította ugyanis, hogy mindazon túl, hogy az elektron helyzetéről egészen addig semmi biztos nem mondható, amíg mérést nem végzünk rajta, az elektron valójában nem is rendelkezik jól meghatározható hellyel, mivel felfoghatatlan, homályos módon terül szét az egész atommag körül”; *Schrödinger*, („a trükkös félholt macskák atyamestere”): „Schrödinger úgy vélte, hogy mérés hiányában az elektron valós fizikai hullámként létezik, és ez a hullám csak akkor 'ömlik össze' és veszi fel egy részecske tulajdonságait, amikor megfigyeljük.” Trükkös: mérés hiányában nyilvánvalóan annyit tudunk az elektrontól, amennyit az elméletből kikövetkeztethetünk.)

Az ész összeomlik (mint egy hullámfüggvény): „A térben pontosan megadható helyet elfoglaló klasszikus tárgyakkal ellentétben egy elektron egészen a mérés pillanatáig több helyen is lehet egyszerre. Az elektront leíró kvantum-hullámfüggvény ugyanis a tér egészére kiterjed, következésképpen a belőle levezethető sajátosságok egy olyan számhalmazhoz vezetnek, amely nem az elektron egy adott helyen, hanem a tér összes pontjában való egy időben történő megtalálásának a valószínűségét írja le. Fontos észben tartanunk, hogy ezek a kvantumvalószínűségek nem a tudásunk hiányát tükrözik, amely többletinformációval pontosítható, hanem a természet mikroszkopikus mérettartományában tetten érhető alapvető sajátosság tükröződik bennük.” Itt vagy *Tertullianusszal* tartunk – *credo, quia absurdum est* –, vagy eretnek keresztkérdésekre ragad az intellektuális kétségbeesés. „több helyen is egyszerre”: az előtte elmondottakból is eléggé nyilvánvaló, hogy ez méréssel nem igazolható, ugyanakkor felfoghatatlanul egzotikus tulajdonsággal ruházza fel az elektront. Kár, hogy a szerzők nem térnek ki arra, vajon az említett valószínűségek összege állandó értéket ad-e, s az meghaladja-e az egységet. Ha nem, úgy van remény, talán csak a matematikailag megragadott valóság köznap szavakra fordítása adja e képet. Talán a valós helyzet, hogy a mérés pillanatáig egyszerűen elvileg nem értelmezhető, épp hol az elektron az összes lehetséges, különböző valószínűségű helyei közül. Ha az összeg nagyobb az egységnél, akkor térdre, imához!

Új utakra, felfedezni! „Heisenberg, Schrödinger és sok más tudós erőfeszítéseinek köszönhetően 1927-re a kvantummechanikát leíró matematika lényegében teljesnek volt mondható. Erre a leírásra épül napjaink fizikájának és kémiájának nagy része, felettébb teljes képet adva ezzel a világegyetem építőelemeiről. Valójában a kvantummechanika leíró erejének hiányában – azzal, hogy az összes dolog egymáshoz illeszkedését elénk tárja – modern technológiai világunk legtöbb vívmánya egyszerűen nem létezhetne. Így történt, hogy 1920 végén, az atomi világ leírásában elért sikereitől felbuzdulva a kvantumfizika néhány úttörője – a fizikailaboratóriumokat elhagyva – egy másik tudományterület, a biológia meghódítását tűzte ki céljául.”

Dr. Osman Péter

* * *

Alex Ferguson és Michael Moritz: Vezetés. Az életem és a Manchester Unitednél eltöltött éveim tapasztalatai. HVG Könyvek, 2016; ISBN 9789633043769

„Nekem kellett mindenkivel megértetnem, hogy a lehetetlen is lehetséges. Ez a különbség a vezetés és a menedzselés között” (a könyvből).

„Mi kell ahhoz, hogy évtizedeken át a legjobbak között legyen a csapatunk? Sir Alex Ferguson 38 évet töltött különféle futballklubok élén, és elképesztően sokszor, összesen 49-szer gyűjtött be különféle trófeákat. Vezetése alatt a Manchester United a világ egyik legnagyobb kereskedelmi márkájává nőtte ki magát.

Inspiráló és őszinte könyvében Sir Alex felfedi pályafutása titkait. Körüljárja a vezetési stílusához kapcsolódó témákat, mint például a fegyelem, az irányítás, a csapatmunka és a motiváció, de kifejt olyan kevésbé egyértelmű aspektusokat, mint a feladatok delegálása, az adatelemzés vagy éppen a kudarccal való szembenézés.

A bölcsességgel, humorral és találó gondolatokkal teli könyvet Sir Alex régi barátjával, a befektető Sir Michael Moritz-cal közösen írta. Történetei a futball és a sporttal együtt járó siker körül forognak, ami Sir Alexet ezen a pályán kísérte, de a leírtakból mindenki okulhat. Akár egy céget irányítunk, akár egy osztályteremben tanítunk vagy egy kisebb csapattal dolgozunk, a könyv mindenképpen segíthet abban, hogy jobb vezetővé váljunk” – a HVG Kiadó ajánlójából.

Ferguson e könyvről: „A könyv azt követően született, hogy megkeresett Michael Moritz, egy amerikai befektetési társaság, a Sequoia Capital elnöke, amely leginkább arról ismert, hogy olyan cégek kialakításában és megszervezésében segített, mint az Apple, a Cisco Systems, a Google, a PayPal és a YouTube, illetve a WhatsApp és az Airbnb. Még a nyugdíjba vonu-

lásom előtt néhány évvel szóba került, hogy segít egy könyv megírásában, de az időzítés akkoriban sem neki, sem nekem nem volt alkalmas. Szerencsére az elmúlt néhány évben mindkettőnknek volt annyi időnk, hogy végre az írásra fordíthassuk az energiánkat. Kiderült, hogy Michael, aki a 1990-es évek közepe és 2012 között vezette a Sequoia Capitalt, mindig rettentő kíváncsi volt, hogy a Manchester United hogyan képes évtizedeken át olyan egyenletesen jó teljesítményt nyújtani. Beszélgetés közben aztán nyilvánvalóvá vált a számomra, hogy Michael kíváncsisága abból a vágyából fakadt, hogy a Sequoia Capitalnek is hasonló teljesítménye legyen. Amúgy köztudott, hogy a Sequoia Capitalnek sikerült nagyobb szeletet kihalásztania a tortából. Michael írta a könyv végén található utószót, amelytől időnként elpirultam, ugyanakkor jobban elmagyarázza, miért és hogyan kerestették egymást az útjaink.

A Vezetés azoknak a beszélgetéseknek a nyomán született, amelyeket Michaellel folytattunk egy sor témáról – ezek egy része korábban sohasem került szóba. A beszélgetések tették lehetővé számomra, hogy összeszedjem a gondolataimat olyan kérdésekkel kapcsolatban, amelyekkel bármelyik vezető szembesül, de amelyeket a napi kötelezettségek nyomása alatt korábban még soha nem tudtam végiggondolni.”

A könyv kiemelkedő érdeme, hogy Ferguson a mondandóját a gyakorlatból vett példák, tanulságok hosszú, változatos sorával fejt ki, illetve támasztja alá.

Michael Moritz: A Forbes adatlapjából: 62 éves, vagyona nettó értéke 2017 január 2-án 3,1 Md dollár, forrása kockázatitőke-befektetés, a Sequoia Capital elnöke (<http://www.forbes.com/profile/michael-moritz/>).

A Sequoia honlapján olvasható bemutatkozásának mottója: „Nincs olyan oldala az emberi életnek, amelyet a technológiai vállalkozói szellem ne érintene” (<https://www.sequoiacap.com/people/michael-moritz/>).

A Wikipédia terjedelmes szócikke elmondja róla, hogy újságíró volt a Time magazin szerkesztőségi csapatában; ő írta meg elsőként az Apple történetét (The Little Kingdom), szavait idézve „e könyv 1984-ben jelent meg, az Apple korai éveit vette górcső alá, és azt vizsgálta, milyen hatást gyakorolt a cégre a társalapító Steve Jobs.” Másik könyve azt mutatta be, ismét tőle idézve, „hogyan fordította meg 40 évvel ezelőtt Lee Iacocca a Chrysler sorsát”, azaz mentette meg nagy harc árán a céget (Going for Broke: Lee Iacocca's Battle to Save Chrysler). Internetes befektetései felölelik a Google, Yahoo!, Skyscanner, PayPal, Webvan, YouTube, eToys és Zappos cégeket. Igazgatótanácsi tagságainak felsorolása szinte végtelen, ami jelzi a rendkívül széles körű betekintési lehetőségeit az üzleti élet valóságába és titkaiba (https://en.wikipedia.org/wiki/Michael_Moritz#Venture_capitalist).

Moritz e könyvről: Az utószóban írja itt, nyilvánvaló kötődéssel e könyv mondandójához: „Az évek múlásával egyre inkább izgatni kezdett, hogyan tudja egyetlen személy alakítani és befolyásolni egy szervezet működését, különösen, ha azon maroknyi ember közül kerül

ki, akikben a siker utáni vágy nem lankad, és akik másokat is arra tudnak sarkallni, hogy hosszú időn át magas szinten teljesítsenek. Amikor az 1990-es években a Sequoia társtulajdonosai között 'első az egyenlők között' lettem, még inkább tudatosult bennem, hogy mekkora kihívás ez.”

„A vezetéssel kapcsolatos témák listája, amelyen elkezdtem magam átrágni Sir Alexszel, hamar hosszabb lett, mint egy futballpálya. Hogyan tudta beleverni az emberei fejébe, hogy a csapatmunka több előnnyel jár, mint az egyéni teljesítmény – különösen fiatal, jól kereső és mindenáron győzni akaró egyéniségek esetében? Hogyan tudta elérni, hogy az a klub, amely Ferguson 1986-os érkezése előtt 20 éven át nem nyert angol bajnokságot, újra hinni kezdjen a szebb jövőben, és feltámadjon a győzelem utáni vágy? Hogyan talált rá a tehetségekre, és hogyan fejlesztette őket? Hogyan tudta kordában tartani őket? Hogyan tűzte ki a célokat? Hogyan vette rá az embereket, hogy a lehetetlenre is törekedjenek? Mikor jött el a pillanat, amikor csalódott valamelyik fiatal játékosában? Hogyan egyensúlyozott a különböző bérezési szintek között? Hogyan kezelte az elhajlásokat, hogyan osztotta a büntetéseket, és hogyan fegyelmezett? Hogyan állt talpra egy-egy visszaesés után, hogyan fogadta a sajtó bírálatát, és hogyan tartotta meg az egyensúlyt a saját életében? Miképpen gondolkodott a vetélytársakról, és hogyan kezelte a változásokat? Hogyan szorította háttérbe a saját érzéseit bizonyos személyek esetében? Hogyan akadályozta meg az önteltség eluralkodását? Hogyan készítette terveket, és ezeket hogyan kommunikálta? Hogyan tartotta fenn a lelkesedést és a siker utáni éhséget? (Minden kiemelés a recenzio szerzőjétől.)

Számtalan olyan szokás és megközelítés akad, amely – amellet, hogy a legjobb futballkluboknak hasznára válik – bármely, jó eredményre törekvő szervezetnek nagy szolgálatot tehet, még egy olyan befektetési alapnak is, amely többféle üzletágban és több kontinensen működik. Számtalan párhuzamot lehet felfedezni abban, ahogyan a versenyszellemtől legjobban áthatott közegben, a Premier League-ben élnek a sportolók, és ahogyan a San Francisco és San José között teszik ugyanezt (utalás a Szilícium-völgyre – Osman P.) – bár a távolság némileg nagyobb, mint az Old Trafford és az Anfield között. Ugyanakkor sok elcsépelet analógiát is fel lehetne fedezni a Manchester United – amely már 50-60 éve a világ tévénezőinek szeme láttára éli mindennapjait –, valamint a globális nagyvállalatok és kormánysszervek, de éppenséggel egy helyi kórház, cserkészcsapat vagy közösségi központ között.”

„A Sequoia Capital kétféle módon alkalmazta a tapasztalatokat, amelyeket a más területen vagy más szervezeteknél működő vezetőktől gyűjtött be. Először is, a saját befektetési társaságunkon belül használtuk fel ezeket, ahol nekünk is szembe kellett nézni számos olyan szervezeti kihívással, amely megkeseríti minden olyan cég vagy intézmény életét, amely a lehető legmagasabb szintű teljesítményre törekszik. Másodsorban, azoknál a cégeknél hasznosítjuk ezeket a tapasztalatokat, amelyekbe pénzt fektettünk, és amelyeknél gyakran mi vagyunk a tehetséges, nemegyszer még csak a húszas éveik közepén járó, és új törekvésekkel néha egész iparágat felforgató vállalkozók első komoly üzleti partnere.” A kockázati tőkés általában szakmai befektető. A vezetést nem veszi át a befektetésével működő cégben

– kivételek persze ebben is lehetnek –, de részt vesz annak életében, vezetésében, s igyekszik azt a saját tudásával és eszközeivel, kapcsolataival segíteni. Az IT-szektor kiemelkedő sikerű startupjainál gyakori felállás volt, hogy a zseniális, ám még kellő harctéri és vállalatvezetési tapasztalatok nélküli fiatal alkotó-alapítók mellett kockázati tőkés vagy annak embere töltötte be a tapasztalatot és szükséges higgadtságot adó „felnőtt” szerepét, nem mindig az ifjú zsenik felhőtlen örömeire.

„Az olyan cégek számára, mint a Sequoia Capital, a felemelkedés és a bukás körforgása életbevágóan fontos, hiszen az egész üzleti tevékenységünk ezen alapul. *A technológia világa sokkal kevésbé megbocsátó a vezetői hibákkal szemben, mint más iparágak, mert a hirtelen változás gyorsan a magasba röpíthet egy frissen létrehozott céget, és bajt hozhat az iparág vezető vállalkozására.* A technológia világában elbuktak olyan, egykor nagy ígéretnek tartott cégek, amelyekről azt tartották, hogy képtelenek mellényúlni. (Itt hajdan nagynevű ’halottak’ hosszú sora következik. – Osman P.) Éppen ezért, elkövettünk mindent, hogy megtudjuk, milyen vezetési különbségek választják el a vezetőképző cégeket a valódi iparági óriásoktól, különösen azért, mert jómagam mindig úgy tartottam, hogy hatalmas a különbség egy kimagasló vezető és egy nagyon jó menedzser között. Kiváló eredményeket felmutató és ügyes menedzserek nagyon sokan vannak. A jó vezetők azonban már ritka kincsnek számítanak. *Éppen ezért elmondom, mit tanultam egyetlen vezető jelleméből* – arról a vezetőről van szó, aki nemrég még egy ’AF’ monogramos zakót hordott.” Itt olyan 27 oldalas elemzés és értékelés következik a vezetés művészetéről és Ferguson tehetségéről, teljesítményéről, amely felér egy tömörített mesterkurzussal. Csak pár kiragadott rész belőle:

„Talán furcsán hangzik, de Sir Alex – eltérően sok embertől, aki egy szervezet élén megtagasztalja a sikert – soha nem volt bizonytalan a posztjával kapcsolatban. Tudta, hogy milyen munkára fogadták fel. ... *Olyan erkölcsi iránytű van a birtokában, amely hiányzik azoknál a vezetőknél, akik a siker legnagyobb részét maguknak követelik, akik eredményeikről egyes szám első személyben beszélnek, akikben nincs meg az a szerénység és belső tartás, hogy felismerjék, csupán megőrzésre kaptak meg mindent, a feladatuk annyi, hogy jobb állapotban adják át a szervezetet, mint ahogy átvették.*”

„Ha látszólag könnyű működtetni a Manchester Unitedet, jól működtetni – minden más szervezethez hasonlóan – már egészen más feladat. Még nagyobb kihívás ilyen szervezet működését hosszú időn keresztül ilyen magas színvonalon tartani. A kiválóság mint standard fenntartása nem szerencse kérdése.” Ferguson igen részletes, nagyon sok másutt is jól használható tanulssággal teljes képet fest arról, milyen állandó odafigyelést, erőfeszítést, kreativitást követelő, nagy munka „jól működtetni” a csapatot és az annak háttérét biztosító szervezetet.

„Világossá vált előttem, hogy *a vezetés elvei időtlenek*, és az a kissé homályos szakzsargon, amelyet a legtöbb menedzserkönyv használ, alig több egyszerű marketingfogásnál. (Ez azért felettébb óvatosan alkalmazandó. A lavinaszerű változások a technológiai és az üzleti környezetben igencsak átrendezik a cégek működését, s a vezetésnek nemcsak alkalmazkod-

nia kell ehhez, hanem minél inkább az elsők között meglovagolnia a hullámokat. Az egyik legmarkánsabb példaként gondoljunk a forradalmi változásokra, amelyekkel a modern IT-szektor előállt, s amelyekhez alkalmazkodva a Google működését megalapozták. A Google a cégvezetés minden hagyományos elve, megoldása felől nézve alighanem egy futurisztikus bolondokházának tűnne – ha nem igazolnák a cég sikerei. A következőkben említett 'elengedhetetlenül fontos tulajdonságok' viszont továbbra is, s feltehetően mindörökké a vezetés alapértékei maradnak. – Osman P.) A trükk nem az, hogyan lehet az emlékezetünkbe vésni a vezetéshez elengedhetetlenül fontos tulajdonságok listáját (erre már egy intelligens 14 éves is minden további nélkül képes), hanem az, hogy rendelkezünk azzal a kitartással, tudással és képességgel, amellyel folyamatosan alkalmazni tudjuk ezeket. *Ha próbálnánk kihúzni Sir Alexből azt a három szót, amely a legjobban összefoglalja vezetési módszerét, feltehetően a következőket választaná: felkészültség, kitartás és türelem. És feltétlenül az 'állhatatosságot' is mondaná.*

„A kiemelkedő vezető esetében felfedezhetünk egy szokatlan, mégis lényeges tulajdonságot: úgy gondolkodik és cselekszik, mintha tulajdonos volna, aki jelentős részesedéssel rendelkezik az adott vállalkozásban, pedig valójában sem pénzügyi, sem jogi értelemben nem ez a helyzet. Ezt a jellemvonást elképesztően nehéz felfedezni azok körében, akiket a Szilícium-völgyben alkalmaznak egy-egy cég vezetésére, pedig a hosszú távú tulajdonosi szemlélet az egyik legfontosabb vonásuk a kiemelkedő cégalapítókna. Ők nem hanyagolják el az üzlet apró feladatait sem, mégis mindig a nagyobb célkitűzéseket fogják szem előtt tartani. Hozzáállásuk és megközelítési módjuk egészen más, mint a jól megfizetett alkalmazottaknak, akik egy-egy vállalkozás élére kerülnek. (Nem is merő szívjóságból adnak sok cégnél, különösen a jó növekedési képességűeknél, tulajdoni részesedést a felsővezetőknek. Így akarják párhuzamba állítani azok érdekeit a tulajdonosokéval, elkerülni a cégvezetésben a megbízó–ügynök viszony csapdáit. – Osman P.)

A kiemelkedő vezető vakmerő és az elképzelhetlent sem tartja megvalósíthatatlannak, nem riad vissza az ellentmondásos és népszerűtlen döntésektől, és megingathatatlan hittel ragaszkodik saját meggyőződéséhez. Tisztán látja a végső célját, és ezt másokkal is képes megértetni. Bármennyire bonyolult a vállalkozás, amelyet vezet, mégis képes meglátni a lényegét.

„A kiemelkedő vezetőben két olyan jellemvonás fedezhető fel, amely megkülönbözteti más vezetőktől. Az első egyfajta megszállottság. A megszállottak, akik el sem tudják képzelni, hogy mást tudnának kezdeni az életükkel, mindig sokkal kielégítőbbnek találják a munkájukat, mint azok, akik más elvárásai miatt döntöttek egy hivatás mellett, vagy hiányzott belőlük az elhivatottság, amely érzelmileg kielégítette volna őket. Az olyan emberek számára, akik Sir Alexhez hasonlóan megszállottan küzdenek egy célért, az élet és a munka között nincs éles határvonal.”

„A kiemelkedő vezető másik tulajdonsága az emberekkel való bánásmód. Ezek a vezetők elképesztő teljesítményt és elkötelezettséget tudnak kihozni a munkatársaikból és az alkalmazottakból. Ennek egy része személyes példamutatásból fakad, túlnyomó részben azonban

annak köszönhető, hogy éles szemmel ismerik fel beosztottaik jellemvonásait és empátiával fordulnak feléjük, ha azok nehéz időket élnek át. Ezek a vezetők képesek az ambícióikat a meghittséggel párosítani.”

„A Unitedhez hasonlóan, a Szilícium-völgy kiemelkedő cégeit is azok a vezetők alakítják, akik életében a leginkább élvezetes tevékenység valamilyen termék előállításáa.”

Eddig Moritztól. Felettebb plasztikus, ahogyan Ferguson mondandója rímel az itt írottakra. Valójában ez logikus is: a közös értékek hozták össze ezt a két embert, hogy létrehozzák e könyvet, amelyben az utószótól eltekintve Ferguson beszél, nagyon őszintének ható történetmondással, elemzésekkel és önelemzéssel. Előadásmódja olykor kevésbé simán gördülékeny, mint a profi író-újságíró társszerzőjéé, de ez sohasem zavaró, és még személyesebbé teszi a mondandót.

Pár idézet a könyvből (innenről minden forrásmegadás nélküli idézet onnan).

„Nem vesztettük el a meccset, csak kifutottunk az időből.”

„Bátorság kell ahhoz, hogy az ember azt mondja: 'Hadd gondolkozzam a dolgon!' Amikor valaki fiatal, a Holdra akar repülni, lehetőleg minél hamarabb. Úgy vélem, hogy ezt többnyire a lelkesedés váltja ki. Amint az ember öregebb lesz, a lelkesedést a tapasztalat jobban kordában tartja.” Az igazán nehéz ebben mások lelkesedését kordában tartani, ha velük szemben a tapasztalat erre indít.

„Oka van annak, hogy Isten két szemet, két fület, de csak egy száját adott nekünk. Az ok csakis az lehet, hogy kétszer annyit tudjunk hallgatni és figyelni, mint beszélni. *Ráadásul a legnagyobb előnye, hogy a másik embert ingyen lehet meghallgatni.*” Azaz tanulni tőle!

„Világszerte azokat a fiúkat vonzza a foci, akik számára nincs lehetőség továbbtanulásra, akiknek egyedüli esélye az, hogy a jobb élet reményében kemény munkával fejlesszék futballtudásukat.” A sportág országokban, kultúrákban változhat, a dolog mechanizmusa általános. Nagy adagban benne van a világ kegyetlensége, hiszen az érvényesülésnek ez az útja a modern, csúcscategóriás gladiátoré. Virág elvtárs igaza Bacsó Péter A tanú című filmjéből rájuk is érvényes: „Az élet nem habostorta.”

„A játékosaimnak mindig elmondtam, hogy abban a pillanatban, hogy nem dolgozunk keményebben, mint a többi csapat, már nem leszünk a Manchester United.” Élet a csúcson – a piac minden területén.

„A rövid távú siker tehát pénzért is megvehető, hosszú távon azonban nem működik. A sikerhez türelemre és a teljes szervezet felépítésére van szükség.” A szöveggörnyezet itt futballisztárok megvásárlásáról szól, az hozhat önmagában rövid távú sikert. Akár úgy is átültethető, hogy pl. egy csúcstechnológia megvásárlása az élre repíthet, ám ha a cég nem építkezik azon tovább, kellő koncepcióval, kitartással és invencióval, akkor hamar visszahanyatlik. Hasonlóképp, ha magához csábít/vásárol kiemelkedő szakembert, de nem épít köré és reá igazán jó csapatot.

„A győzelem iránti vágy, amely leküzdhetetlen szükségletté válik, persze remek dolog, de ezeket az érzéseket hideg fejjel kell szabályozni.”

„Ha az ellenfél erősségeit hangsúlyozom, azzal csak a kétséget erősítem a játékosokban.” Hogyan is lehetne egy startuppal vagy akár egy kisebb céggel nekimenni a nagyok piacának, ha arra emlékeztetjük a csapatot, hogy könnyűlovassággal megyünk erődített állások ellen?

„A fociban amúgy nyolc ember nyer meg egy mérkőzést, nem tizenegy, mert mindenkinek lehet rossz napja, és *szinte lehetetlen elérni, hogy egyszerre mind a tizenegy ember tökéletesen játsszon*. Abból a 2131 meccsből, amelyeken 40 éves menedzseri pályám során különböző csapatokat irányítottam, talán 20 olyan meccset tudok felsorolni, amikor minden focista csodálatosan játszott.” Nincs olyan csapat, semmilyen pályán, amelyben mindig mindenki képes lenne csúcsra járni.

Pár részlettel tekintsünk kissé mélyebbre.

A katedrán: „A körülmények furcsa összjátékának köszönhettem, hogy 2012 októberében a Harvard kampuszán találtam magam. Talán egy évvel korábban keresett meg Anita Elberse, a Harvard Üzleti Iskola professzora. Érdekelte, hogyan vezetem a Manchester Unitedet, kíváncsi volt, mi a klub sikerének titka; mindezek eredményeképpen pedig elkészült a Harvardon egy esettanulmány, amely a „Sir Alex Ferguson: Managing Manchester United” címet kapta, amelyet Anita azt követően írt meg, hogy néhány napon keresztül árnyékként követtem a délelőtti edzéseken, majd délutánként interjúkat készítettem velem. Nagyjából ezzel egy időben meghívott a bostoni egyetemre, hogy tartsak egy előadást. A dolog felkeltette az érdeklődésem, és noha tartottam tőle, mégis elfogadtam a meghívást.”

„Kis időbe telt hozzászoknom, hogy fekete tábla előtt állok, nem a kispadon ülök, de aztán fokozatosan rádöbbsentem, hogy *a tanítás pár dologban hasonlít a futballmenedzser munkájához*. Úgy vélem, mindkét tevékenység központi eleme, hogy emberek egy csoportját rávegyük arra, a legjobbat hozzák ki magukból. Minden társadalomban a legkiválóbb tanárok a mindennapok hősei és a teremben óhatatlanul is eszembe jutott Elizabeth Thompson a Broomloan Road-i általános iskolából, aki meggyőzött, vegyem komolyan a tanulást, és ő segített bejutni a Govan középiskolába. *Életem nagy részét azzal töltöttem, hogy fiatalemberekből próbáltam kihozni a legjobbat*, és a harvardi tanterem újabb lehetőséget kínált erre. Rá kellett döbbsennem, hogy az évek múlásával csak tovább nőtt bennem a tettvágy és az elszántság, hogy felkeltsem a fiatalok lelkesedését. A fiatalok mindig megvalósítják a megvalósíthatatlant – akár a futballpályán, akár egy cégen vagy valamilyen más szervezeten belül. Ha egy céget vezetnék, mindig a legtehetségesebb fiatalok ötleteit hallgatnám meg, mert ők látják legjobban az adott kor valóságát és azt, hogy mit hoz a holnap.”

Erről szól a könyv: „Ebben azt próbálom összefoglalni, milyen általános tapasztalatokat szereztem életem során és a menedzserként eltöltött időszakom alatt.” „Annak kiötlése, hogy a gömbölyű labdával játszott sportban hogyan lehet trófeákat nyerni, sokban eltér azoktól a feladatoktól, amelyekkel az olyan nagyvállalatok, mint a BP, a Marks & Spencer, a Vodafone, a Toyota vagy az Apple vezetői vagy éppen egy kórház, egyetem vagy nonprofit szervezet irányítói kerülnek szembe. (Alighanem helytálló viszont, hogy a vállalatok és egyéb szervezetek piaci munkája a küzdő csapatsportok egy sajátos, élet-halálra menő változata – Osman P.) Ugyanakkor vannak olyan jellegzetességek, amelyeket minden győztes személyiségben tetten érhetünk, és ezeket megtaláljuk azokban a szervezetekben is, amelyek vezetői elsőszékre törnek. (Ha a legtöbbeknek az elsőség eshetősége nem is adatik meg, a megmaradásért gyakran ugyanolyan keményen kell küzdeni – Osman P.) Ebben a könyvben megosztom, hogyan építettem fel, hogyan vezettem és irányítottam a Manchester Unitedet mint szervezetet, és mely dolgokat találtam működőképesnek. Egy pillanatra sem próbálom azt elhíttetni, hogy ezeket könnyen át lehet ültetni más környezetbe, mégis azt remélem, hogy lesz benne néhány olyan ötlet vagy javaslat, amelyeket aztán saját hasznunkra tudunk fordítani – akár módosított formában is.”

Az egyik legfontosabb megállapítás: „Az embereket nem lehet korbáccsal a legjobb teljesítményre ösztönözni. A legjobb módszer, ha kivívjuk a tiszteletüket, hozzászoktatjuk őket a győzelemhez, és meggyőzünk mindenkit, hogy képes jobb teljesítményre. Egyetlen olyan menedzserről sem tudok, aki szigor alkalmazásával ért volna el hosszú időn át sikereket. Kiderülhet, hogy a leghatékonyabb mondat az, hogy 'Jól csináltad'. A vezetés leginkább arról szól, hogy kifacsarjuk az emberekből azt a plusz 5%-ot, amelyről még ők maguk sem tudnak.” Ennek talán legismertebb emblematis példája Steve Jobs, aki így vitte hihetetlen győzelemre csapatait. Lásd Walter Isaacson: Steve Jobs. HVG Könyvek, 2011, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/1. sz. Hasonlóképp vezetési cégeit Elon Musk is, lásd Ashlee Vance: Elon Musk. Tesla, SpaceX és a fantasztikus jövő feltalálása. HVG Könyvek, 2015, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2016/1. sz.

Figyelni és tanulni: „Mindig érdemes végighallgatni a másikat. Olyan ez, mint egy életen át tartó, folyamatos képzés, és az előnye is megvan, hogy nincsenek vizsgák, és a haszontalan tanácsokat sem kötelező megfogadni.” „A jó tanács gyakran akkor érkezik, amikor az ember legkevésbé számít rá, és ha meghallgatjuk a másikat, az az egyik legértékesebb tevékenység, amelyet csinálhatunk.”

A legfontosabb döntés: „Sokkal többet lát az ember, ha nem a dolgok sűrűjében van, mégis ez lett a menedzseri és vezetési módszereimmel kapcsolatos legfontosabb döntés az életemben. Ha egyet hátralepek, akkor olyan dolgokat is észreveszek, amelyek meglepetésként érnek – márpedig a meglepetés elengedhetetlen része az életünknek. Ha a pálya közepén állok,

síppal a számban, akkor minden idegszállammal a labdára fogok összpontosítani. Amikor azonban egyet hátráléptem, és a partvonal mellől kezdtem figyelni, a látóterem kitágult, az egész edzést átláttam, ráéreztem a játékosok hangulatára, energiájára, felfigyeltem a szokásaikra. Ez volt pályafutásom egyik legértékesebb leckéje, és örülök, hogy több mint 30 évvel ezelőtt megtanultam.” „Hátrálépni” – ebben benne van a vezetés művészetének egyik különösen fontos eleme is: hátrálépni és delegálni. Ferguson erről is beszél, természetesen a maga pályáján.

SAS-tapasztalat (Special Air Service – brit speciális alakulat): „Az egyik évben az őszi és a tavaszi bajnokság közötti szünetben a United összes játékosát elvittük néhány napra a SAS kiképzőbázisára, Herefordshire-ba. Kis ízelítőt kaptunk mindenből: kötéllel leereszkedés helikopterből, lögyakorlat és túsok szimulált kiszabadítása. A focisták imádták. Én pedig az SAS-tól megtanultam, mennyire hatékony lehet az a harci alakzat, amikor a szárnyak felől támadó katonák meggyengítik középen a védelmi erőket. Ezt nyomban alkalmazni kezdtem az edzőpályán.” A vezetéstudomány már rég felfedezte magának tudásforrásként a hadtudományokat, s alighanem meglehetősen álszentség tagadni, hogy a piaci munka sokban rokon a háborúval.

A vezetői büntetés stratégiája: „A tapasztalatlan vagy bizonytalan vezetők gyakran kísértésbe esnek, hogy a legkisebb kihágást is főbenjáró vétségként kezeljék, ... de ha egyszer már felakasztották a vétkest, onnantól kezdve a büntetési lehetőségek meglehetősen beszűkülnek. Fokozatosan értettem meg a bölcsességet, amely a következő mondat mögött rejtett: 'Minden bűnt a hozzá illő büntetéssel kell szankcionálni.'”

A fegyelem fontossága: „A fegyelmet mindennél előrébb helyeztem, és ez talán több bajnoki címünkbe is került. De ha előről kezddhetnék mindent, akkor sem változtatnék semmin, mert amint lemondok a fegyelemről, azzal búcsút intek a sikernek, és teret engedek az anarchiának.” „Mielőtt 1996-ban 1-0-ra megvertük a Liverpoolt az FA-kupa döntőjében, már akkor éreztem, hogy a meccset hozni fogjuk, amikor az ellenfelünk megjelent a mérkőzés előtt, hogy megvizsgálják a pálya állapotát. A menedzsert és a segítőjét leszámítva a teljes liverpooli csapat egy divatcégtől kapott fehér szponzoröltönyben jelent meg. *Számomra ez azt jelentette, hogy megbomlott a fegyelem a csapatnál*, és sokkal inkább valami látványos műsorra készülnek.” Itt érdemes elgondolkodni azon, mit jelent és hogyan működik a kreativitás a labdarúgásban, másrészt az innovatív és a kreatív iparágakban, s melyik milyen fegyelmet igényel, illetve tűr. Vessük össze az itt mondottakat pl. a Google mintaadó lazaságával, a Googleplex előzúzóval valódi rendeltetésével. A tapasztalatok is igazolták, hogy a kiemelkedő innovációkra és folyamatos fejlesztésre alapozott munkában „gémklábú sasok, csodalények” kellenek és szabadon szárnyaló kreativitás – ellenben a legtöbb más területen

meghatározó jelentőségű lehet a fegyelem. A Google-kütyük gyártása sem tűr a fejlesztőkhöz valamennyire is hasonló lazaságot.

Amikor a győzelem az élet részévé válik: „Amikor a győzelem az élet részévé válik, az igazi győztes alkat szüntelenül azt keresi majd. Bármennyire banálisan hangzik, de a legjobb focisták önmagukkal versenyeznek, a lehető legjobbat akarják kihozni magukból. Nem véletlen, hogy az olyan játékosokat, mint Ronaldo, Beckham, a Neville fivérek, Cantona, Scholes, Giggs vagy Rooney, úgy kellett levonszolni az edzőpályáról. Mindegyikben veleszületett vágy égett, hogy kitűnjön és fejlődjön. Gary Neville például mindenkinél keményebben hajtott, mert tudta, hogy hiányzik belőle az a tehetség, amely némely csapattársában megvolt. Soha nem aggódtam amiatt, hogy péntek esténként mire készül, mert – fiatalabb korában ez mindenképpen így volt – este fél 10-kor már ágyban volt.

David Beckham volt a másik elképesztő alak. Amikor megérkezett a csapathoz, albérletben lakott, és nem csupán a délelőtti és a délutáni edzésekre járt rendszeren, de este is megjelent, hogy az akadémistákkal gyakoroljon. Amikor a szezon elején minden játékosal megcsináltattuk az erőfelmérő tesztet, Beckham magasan átlag fölött teljesített. Ugyanez igaz volt Ronaldóra is. Égett benne a vágy, hogy a világ legjobb játékosa legyen, és van benne elszántság is, hogy ezt végigvigye.”

Eltökéltség: „Egy tökéletes világban a kezdő tizenegybe csupa olyan embert válogattam volna be, akiknek az elszántsága felér a tehetségével. A való világ azonban nem ilyen, és ha választanom kellene két játékos közül, ahol az első nagy tehetség ugyan, de hiányzik belőle az eltökéltség és a tűz, és olyan között, aki csupán jó focista, de eltökélt és megy előre, én minden esetben az utóbbit választanám. Az előbbi rövid időre talán beválna, de az ilyen játékosokban soha nincs meg az a kitartás, amely egy nagynevű klub stabilitásához szükséges.” Ez minden pályán, harcmezőn hasonlóképp érvényes.

Állandó nyomás alatt: „Ezek az emberek rettenő módon munkamániásak, az önfelegelmük példamutató. A világ legjobb focistái éppen ilyen fegyelmezettek, még akkor is, ha azok a fotók, amelyek időről időre megjelennek róluk, ahogy Dubajban a hasukat süttetik a napon, vagy éjszakai szórakozóhelyen fiatal hölgyek társaságában mutatkoznak, mást sugallnak. Fáradhatatlanul robotolnak, nemcsak azért, mert így juthatnak fel a csúcsra, de azért is, mert a csapatban sokan vannak, akik a helyükre pályáznak.”

Kitörni, felemelkedni: „Ez a magyarázata annak is, hogy szinte minden futballista a munkásosztályból származik. A középosztálybeli szülők ugyanis – érthető módon – azt szeretnék, ha a gyerekük bekerülne egyetemre, vagy más módon fejlesztené a képességeit, ebből viszont az következik, hogy a foci soha nem kerül előtérbe az ilyen családokban. Világszerte

azokat a fiúkat vonzza a foci, akik számára nincs lehetőség továbbtanulásra, akiknek egyedüli esélye az, hogy a jobb élet reményében kemény munkával fejlesszék futballtudásukat.”

Ferguson elmondja, hogy ő is keményen dolgozó, gyakran küszködő munkáscsaládból származik. Moritz ezt így válaszolja utószavában: „Sir Alex a sikerei java részét ő maga is annak tulajdonítja, hogy munkásosztálybeli gyökerei vannak. Édesapjának emléke, aki heti 60 órát dolgozott a hajógyárban, kitartva fagyban és a veszélyes körülmények között, mély nyomot hagyott benne.” „Saját erejéből küzdötte fel magát, nagyra értékeli a lojalitást (amelyet rendszeresen meghálál), nem tűri a naplopókat, a nagyképű szájhősöket, nem rejt véka alá megvetését a rivaldafénybe vágyó potyalesők iránt, akik a csapattal együtt próbálnak mutatkozni egy-egy fontos meccs előtt, és követelnek maguknak ingyenjegyeket a legjobb ülőhelyekre.”

Szervezet: „Tisztában vagyok azzal, hogy a futballklubok belső szervezettsége közel sem olyan bonyolult, mint ami például egy atom-tengeralattjáró tervezéséhez, 50 millió mobiltelefon összeszereléséhez vagy egy új gyógyszer klinikai teszteléséhez szükséges. Más szervezetekhez hasonlóan azonban a mi klubunkat is jól kellett irányítanunk, és gondoskodni arról, hogy a rendszerünk megalapozott legyen. *A termék a mi esetünkben egy focicsapat volt,* nem autó vagy mosógép, és a feladatunk kizárólag az volt, hogy a termék minden egyes darabja – jelen esetben a játékosok – jól illeszkedjenek egymáshoz.

Mindig azt vallottam, hogy *lehetetlen feladat egy remek focicsapatot pályára küldeni, ha a csapat mögött nem áll kiváló szervezet.* A legtöbb tulajdonos és menedzser úgy kavarja a csapat összeállítását, hogy semmiféle előremutató szándéka sincs vele. Elöl és hátul is mindent elrendeznek, de csak az azonnali eredményeket tartják szem előtt. *Mielőtt azonban egy nagy csapatot lehetne a pályára küldeni, kiváló szervezetet kell felépíteni, és ennek minden egyes elemét a helyére kell illeszteni.”*

Ami létfontosságú minden szervezetben: utánpótlás – a hűség becsülete: „*A fiatalok elképesztő lendületet adhatnak egy szervezetnek,* és ezek a fiatalok soha nem felejtik el azt a személyt vagy szervezetet, ahonnan életük első nagy lehetőségét kapták. Ezt olyan hűséggel fizetik majd vissza, amely egy életen át tart. (Nagy kérdés, hogy ez mennyire áll meg a való világban, s mennyire van a hűségnek becsülete a mai értékrendben. Az individualizmust felértékelő légkör aligha támogatja – Osman P.) A fiatal játékosok nem ismerik a lehetetlent, akár a szögesdrót akadályon is megpróbálnak áttörni, míg az idősebb játékosok a kiskaput keresik. Minden új generáció új szintet hoz a játékba, mert kiemelkedőbb a teljesítményük, mint az előző korosztálynak. Ez ma jóval inkább igaz, mint korábban, köszönhetően a televízió elterjedésének és annak, hogy a nagy klubok játékosfigyelő szervezetei kibővítették a területüket. A tévé tette lehetővé, hogy a fiúk szerte a világon nézhessék Lionel Messit vagy Cristiano Ronaldót. Biztos vagyok benne, hogy ezrével akadnak olyanok, akik megpróbálják utánozni Messi cseleit vagy Ronaldo mozdulatait.”

„Azt gyanítom, hogy a hozzáállásunk a fiatal játékosokhoz kicsiben mutatja meg azt, ahogyan egy nagy szervezeten belül készítik fel az alkalmazottakat az előrelépésre. (Vajh mennyire igaz ez úgy általában? Ferguson elmondja mennyire módszeres náluk ez a felkészítés, mennyi munkát fektetnek a kiképzésbe. Jó kérdés, hogy a nagyvállalatoknál, egyéb nagy szervezeteknél mennyit áldoznak így a fiatalokra, s mennyiben hagyják inkább reájuk, hogy nőjenek fel, ahogy tudnak. Ez utóbbira, talán eltúlzott parabolaként idetolakszik annak a békafajnak a képe, amelynél az egyazon tócsában növekvő ebihalak egy része kannibál üzemmódra vált, s mások felfalásával éri el a gyors növekedést – Osman P.) Nálunk is voltak jól elkülöníthető szintek, és a fiatalok legalább úgy átlátták a szervezetünket, és legalább annyira tudták, milyen út vezet a sikerhez, mint azok a végzős egyetemisták, akik csatlakoznak valamelyik cég gyakornoki programjához, és arról álmodoznak, hogy egy nap majd a vállalat alelnöke, ügyvezető igazgatója vagy vezérigazgatója lesz belőlük.”

Irányított beillesztés: „Mindig úgy véltem, hogy az újoncokat csak nagyon óvatosan lehet beépíteni a csapatba, különösen akkor, ha az adott focista nem saját nevelésű játékosunk volt. Az újonc számára minden szokatlan volt, és ezzel nemcsak a manchesteri időjárásra vagy a jobbkormányos vezetésre célzok. Nem ismerte a játérendszerünket, és főként nem tudott semmit a többi focista szokásairól és hóbortjairól. Azok a fiúk, akik a Manchesternél érték férfit, például Ryan Giggs, Paul Scholes, Nicky Butt és David Beckham, szinte már bekötött szemmel is végig tudtak volna játszani egy meccset a többiekkel. Tudták, hogyan fog reagálni a csapattársuk, ahogy azt is, hogy egy adott helyzetben a másik a pálya melyik pontján lesz, és szavak nélkül tudtak kommunikálni. Megbízta a másik döntéseiben, és megvolt bennük a bajtársiasság érzése, az a kapocs, amely minden, győzelemre törő embercsoportot összeköt. Az újoncok számára ez az előny kiesett, és már ezért is mindig azon voltam, hogy ne próbáljunk egyszerre túl sok újonnan érkezett focistát a csapatba beilleszteni.” Alkalmassint ez minden szervezetre ugyanígy igaz.

A siker meghatározása „Miközben egy szervezet a kitűnőségre törekszik, arra is nagy figyelmet kell fordítania, hogy miként határozzák meg a siker fogalmát. Mindig gondosan átgondoltam, hogy mennyire szabad jól körülírható, hosszú távú célkitűzéseket megszabni. Soha nem mondtam olyasmit, hogy 'idén meg kell nyernünk a bajnokságot, és legalább két trófeát kell szereznünk'. Először is, ez nagyon rossz üzenet lenne – arrogáns és döllyfős. Másodszor, fölöslegesen rakna hatalmas terhet mindenki vállára, bármiféle haszon nélkül. Harmadszor, mindenki csalódásként élné meg a végeredményt. Akkor már sokkal könnyebb azt mondani: 'A Unitednél az a cél, hogy minden meccset megnyerjünk', mert 1993-tól kezdve valóban ez volt a célkitűzés, és a klub szellemiségébe is illeszkedett. Miután mindenki felfogta, hogy valóban elvárás, hogy minden meccset megnyerjünk, ezzel meghatároztuk a céljainkat, és ez tette lehetővé számunkra, hogy újra meg újra rá tudjunk tenni még egy lapáttal.”

„Bármiféle trófea elhódítása többlépcsős folyamat. A bajnokság megnyeréséhez pedig hatalmas ugrás kell. Ezért ügyeltem arra, hogy mindent emészthető formában tálaljak. *Senki sem visz hegymászó csapatot a Himalája lábához úgy, hogy rámutat a hegycsúcsra, majd közli velük, hogy ezt kell megmászni.*” Senki? Steve Jobs pontosan ezt tette, ismételten, sőt „rendszerbe állítva” is, akárcsak a digitális kor legnagyobbjainak több hasonló birodalomépítője. Azt persze nem tudjuk, hányan buktak bele sikertelen zsarnokként, rommá téve a cégüket, hiszen a „történelem” ebben is csak a győztesek nevét jegyzi fel.

Tiszta lappal: „Mindig fontosnak tartottam, hogy a játékosok kitöröljék az agyukból az elmúlt szezon emlékét, akár nyertünk, akár veszítettünk. Ha az előző évben jól teljesítettünk, az még nem garantálta automatikusan, hogy az adott évben ezt meg is tudjuk ismételni. Ha pedig veszítettünk, akkor végképp nem állt szándékomban erősíteni a kishitőséget.”

Tisztelet, kellő távolság: „Néhány menedzser próbál bevágódni a játékosoknál, és úgy tesz, mintha egy lenne közülük. Ez soha nem válik be. Vezetőként nem kell, hogy szeressenek, néha az sem árt, ha tartanak tőlem. *A leghasznosabb talán az, ha tisztelnék. Vannak természetes határvonalak, és ha ezeket áthágom, azzal a saját életemet nehezítem meg.*” „Létfonosságú, hogy tartsunk bizonyos távolságot. A játékosok is tisztában voltak ezzel a távolsággal, és a szezon végén például soha nem is hívtak meg a bulikba. A menedzseri csapat összes tagja kapott meghívást, engem azonban kihagytak. Ezen mégsem bántódtam meg. Helyesen cselekedtek. *Mindez azért is megkönnyíti a dolgomat, mert menedzserként nem hallgathattam az érzelmeimre, ha a játékosokról volt szó.*” „Nem lehet túlságosan kötődni azokhoz, akik a kezem alatt dolgoznak. Ez alól egyetlen kivétel akad: ha bajba kerülnek – és szükségük van a tanácsomra. Meg sem tudom számolni, hányszor segítettem a játékosoknak személyes ügyekben, és büszke vagyok rá, hogy megbíztak bennem.”

Visszafogni a lehetetlentől? „A kiemelkedő játékosok menedzselésének van még olyan vonatkozása, amelyet érdemes észben tartani: *vissza kell őket tartani attól, hogy megpróbálják a lehetetlent.* Időről időre akadt néhány focista, aki rúgott egy elképesztően akrobatikus gólt vagy valami más lenyűgöző trükköt mutatott be, de ezekre nem lehet építeni.” Az úttörő csúcstechnológiák világában ez épp ellenkezőleg van. „A lehetetlent azonnal összehozzuk, s a csodákkal is igyekszünk mindenki mást lekörözni” – ez a játék lényege.

Van viszont olyan lehetetlen is, amelyet jobb nem ostromolni. Egyebek közt, hogy tovább is feszegessük itt a terjedelmi kereteket.

Dr. Osman Péter

* * *

Ed Catmull, Amy Wallace: Kreativitás Rt. Az inspiráció útjában álló nehézségek leküzdése a Pixar módszerével. HVG Könyvek, 2016; ISBN 9789633043752

Minden rossz tapasztalatunk ellenére, a csábmechanizmusok mélységeinek ismerete dacára, a divat igenis lehet hasznos, valódi értékteremtő. Kitűnő, tanulságokkal gazdag könyvek sorához segít az a divat, amely láthatóan a modern technológiák új világait teremtő cégek létrehozóit, vezetőit ösztönzi arra, hogy „Szeretném magam megmutatni, / Hogy látva lássanak, / Hogy látva lássanak.” (Ady Endre: Sem utódja, sem boldog őse...) Számos ilyen könyvről szoltunk már itt, s íme a következő. Velük a HVG Kiadó igazi kincstárat hoz létre, különösen, hogy ezek a cégek egytől-egyig innovációk szárnyán emelkedtek fel, és módszeres, folyamatos innovációkkal biztosítják helyüket az élvonalban.

Nagy kihívás felismerni már embrionális állapotában az új, nagy lehetőséget, és óriási veszteség lehet azt elszalasztani (másképp sorsdöntő esély másnak). Két történelmi súlyú példa: A Xerox honlapján is olvasható a történet, hogy a xerográfia feltalálója, Chester Carlson K+F-háttérrel keresett technológiája kereskedelmi életképességének megteremtéséhez, és „cégek tucatjai utasították el, köztük a Kodak és az IBM is” (<https://connect.blogs.xerox.com/2015/08/27/stubborn-heroes-chester-carlson/#.WJhGgoWcF9A>). Évtizedekkel később a Xeroxot is utolérte az elnehezedés hasonló végzete. Steve Jobs a fejlesztőközpontukban tett látogatása során látta meg a grafikus interfész fejlesztését, és „Jobs az egész programozó csapatát elvitte a PARC-ba, hogy megismerjék a Xerox grafikus felhasználói felületét”. „Ez bizonyult a vállalat történelme legrosszabb döntésének (mármint a Xeroxénak, az, hogy beengedte őket – Osman P.). Az Apple emberei ott láttak egy másik innovációt is, az egernek nevezett kézi mutató eszközt. A PARC kutatója így értékelte a történeteket: 'Az Apple programozói jobban megértették egy hatvanperces bemutató után a technológiánkat és annak jelentőségét, mint a Xerox vezetői, akiknek már évek óta mutogattuk.' Ő hamarosan csatlakozott is az Apple csapatához.” (Carmine Gallo: Steve Jobs az innováció mestere – Hogyan legyünk örülten sikeresek – HVG Könyvek, 2012, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/6. sz.) (Minden kiemelés a recenzió szerzőjétől.)

Catmull is szól olyanokról, amelyek elveszítették a lendületet, elkényelmesedtek vagy elmerevedtek, s lehanyaglottak. Részben közülük sorolható maga a Disney is, hiszen elsőként nekik ajánlotta a digitális filmkészítés technológiájának fejlesztését, de elutasították. Sok küszködés, Steve Jobs és látványos sikerek kellettek, amíg ez a szó szerint forradalmi technológia „bevette” a Disney-t. A történelmi tények szerint ugyan a Disney vette meg a Pixart, kívácsolva abból Steve Jobs társtulajdonost, de a könyvben elmondottakból is nyilvánvaló, hogy a Pixar fényes győzelme volt eljutni idáig. A győzelem bizonyossága, hogy így Catmullt nevezték ki mind a Walt Disney Animation Studios, mind a Pixar Animation Studios elnökévé, az itt sokat említett és idézett legfőbb alkotótársa (Jobs mellett), John Lasseter pedig a stúdiók fő kreatív vezetője lett. Ez szerepel az Encyclopaedia Britannica Ultimate Edition 2015 a cégről szóló testes szócikkében is.

Jó a HVG ajánlója: „A Pixar több mint 20 éve megkerülhetetlen az animációsfilmkészítésben. Könnyed történetmesélés, leleményes cselekményszövés és érzelmi hitelesség – a Pixar filmjei a kreativitás legjobb példái. Olyan közönségikerek fűződnek a stúdió nevéhez, mint a Toy Story-trilógia, a Szörny Rt., a Némó nyomában, A hihetetlen család vagy a WALL-E, amelyek együttesen 30 Oscar-díjat is begyűjtöttek.

Ed Catmull, a Pixar társalapítója és elnöke és a Disney Animation elnöke felfedi a cég hagyományokkal szembeforduló elveit és módszereit, amelyeknek alapeleme a kreatív folyamat védelmezése. Elsőként nyújt betekintést a cég működésébe: megtudhatjuk, miként zajlanak a stúdió megbeszélései és a filmek bemutató utáni kiértékelései, valamint az Agytröszt ülései, ahol a filmtörténet számos sikeres alkotása formálódott. A Kreativitás Rt. azoknak a vezetőknek szól, akik beosztottaikkal együttműködve új csúcsoakat akarnak meghódítani, ám haszonnal forgathatja bárki, aki eredetiségre törekszik.

Ed Catmull a Pixar Animation Studios társalapítója, a Pixar Animation és a Disney Animation elnöke. Öt Oscar-díjas film készítésében vett részt, és megkapta a Gordon E. Sawyer-életműdíjat is a számítógépes grafika terén elért eredményeiért. Számítógéptudományból doktorált a Utahi Egyetemen. San Franciscóban él feleségével és gyermekeivel.

Amy Wallace újságíró, írásai többek között a GQ-ban, a Wiredben, a The New Yorkerben és a The New York Times Magazine-ban jelentek meg. Riporterként és szerkesztőként dolgozott a Los Angeles Timesnál és havonta megjelenő rovata volt a The New York Times vasárnapi üzleti mellékletében. Jelenleg a Los Angeles magazin munkatársa.

„Sokan próbálták már szabályokba foglalni és kategorizálni az inspirációt és a kreativitást. Ed Catmull szerint a kreativitás nemcsak a rengeteg ötletről szól, hanem épp annyira fontos az emberek közötti együttműködés is. *Ez a könyv azoknak szól, akik nem akarnak a saját fejlődésük útjába állni, és kreatívan szeretnék ötvözni a művészetet, az üzletet és az innovációt.*” George Lucas.” Valójában a mesterien művelt üzleti tevékenység és az innováció maga is felsőfokú művészet!

Jöjjön pár karakteres idézet. (Innentől minden forrásmegadás nélküli idézet a könyvből.)

„Úgy gondolom, hogy *ha kreatív inspirációról van szó, akkor a vállalati hierarchia teljesen értelmetlen.*” – Szépen hangzik, ám a valóságban ritkán teljesülhet ilyen tisztán. A legtöbbször finom egyensúlyt kell létrehozni az alkotói szabadság, másrészt a vállalat egésze érdekeinek képviselete között. Kritikus az is, hogy egy vállalatnál nemcsak bérfeszültség, hanem „szabadságfeszültség” is kialakulhat: az ember gyarló, és sokan még akkor is nehezen tűrik, hogy nekik számottevően kevesebb szabadság adatott, mint másoknak, ha ezt a munkáik indokolják.

„*A Pixar egyik alapelve, a beosztástól független, akadály nélküli kommunikáció.*”

„Ha az emberi szem nem fogadja el a számítógépes animációt, akkor annak nincs jövője.” A Pixar egyik nagy fejlesztési kihívása.

„Nem elég, ha a vezetésnek van egy jó ötlete, azoknak is lelkesedniük kell érte, akiknek a munkáját megkönnyítené. Ezt a leckét jól megtanultuk.” Munkában a legtöbb ember tart az újtól: mi van, ha az megnehezíti a dolgát, növeli a terheit? Még ha remélhető is, hogy hosszabb távon tényleg jót hoz, a majdani „tűzok” csak ígéret, azt meg is kell érni, az addig elviselendők viszont máris nyomaszthatnak.

„A tapasztalatlanság és a kényszerűség kombinációja akár gyors tanuláshoz is vezethet. Ezt a saját példámmal is alá tudom támasztani.” A digitális kor nagy kapitányai szinte mind így nőttek fel és vitték sikerre a cégüket. A többé-kevésbé maguk és csapatuk teremtetten új területeken honnan is lett volna kellő tapasztalatuk, az átütő sikerekre pedig nem várhattak.

„Utólag már látom, hogy amikor a nálam tapasztaltabbak tanácsát kértem, egyszerű válaszokat kerestem bonyolult kérdésekre – ezt csináld, ne azt –, mert nem voltam biztos magamban, és feszültté tettek az új körülmények. De az egyszerű válaszok, mint például az, hogy kezdetben magasabb áron próbáljuk értékesíteni a termékünket – ami nagyon vonzó a maga racionalitásában –, elterelték a figyelmemet a sokkal fontosabb kérdésekről.”

„A csapat erős volt, de nem túl gyakorlott. Ahogy egyikünk megjegyezte egyszer, jobb még azelőtt összerakni az ejtőernyőt, mielőtt kiugrunk a gépből. Nos, mi már zuhantunk – de ejtőernyőt még egyikünk sem látott soha” – a Pixar mozifilmgyártásba fog.

„Teljesítettük a lehetetlent, amiről mindenki azt mondta, nem tudjuk megcsinálni. És különösen jól sikerült. Ez volt az az erő, amely továbbra is hajtott minket előre.” Sikeresen elkészítették és bemutatták a Toy Story 2-t, amely „A kritikusok szerint egyike volt azon kevés folytatásoknak, amelyek jobbak, mint az eredeti, és a film teljes bevétele meghaladta az 500 millió dollárt.”

„Mi a fontosabb, a jó ötletek vagy a kreatív emberek? Számomra a válasz nyilvánvaló volt. Az ötletek emberektől származnak. Ezért az emberek sokkal fontosabbak, mint az ötletek.” Már csak azért is igaza van, mert a világ legjobb ötletei is csak akkor hajtanak hasznát, ha ebbe befektetik a kellő mennyiségű és minőségű munkát, ehhez pedig a legfontosabbak a megfelelő emberek. (Ezt nevezik innovációs fejlesztésnek, s mily kegyetlen sajátossága mindennek, hogy ez a befektetés szükséges, ám nem elégséges feltétele a sikernek. Ezzel jár a hódító út az ismeretlenbe, azaz az innováció.)

„A Pixar megalakulása után meg kellett tanulnunk, hogyan kezeljük Steve-et (Steve Jobs – Osman P.). Sikerorientáltsága és nagyszabású tervei gyakran inspiráltak.”

Jöjjön valamennyi mélyebb bepillantás, s előtte egy apró megjegyzés: Leiter Jakab és rokonai bosszantó felbukkanásaitól sajnos ez sem teljesen mentes, ám azok zavaróvá nem válnak.

A sikerek kovácműhelye: „A Pixar stúdiói egy 6 hektáros telken, egy régi konzervgyár helyén épültek fel, a San Francisco-i Bay Bridge szomszédságában. Az épületet kívülbelül Steve Jobs tervezte. (Ez is a hivatalos neve: Steve Jobs Building.) A belső tér kialakítása tudatos döntés eredménye, alkalmat ad az itt dolgozóknak arra, hogy összefussanak, találkozzanak

és beszélgessenek egymással. Van itt még futballpálya, röplabdapálya, uszoda és egy 600 férőhelyes amfiteátrum is. Az idelátogatók gyakran azt gondolják, hogy a hely csak a látvány kedvéért ilyen elegáns. Nem veszik észre, hogy *az épület szervezőelve nem a luxus, hanem a közösségépítés.* Steve azt szerette volna, ha maga a hely is segíti a közös munkát. (Ennek nagyhírű prototípusa a Google berendezkedése volt hasonló céllal.)

Az itt dolgozó animátorok bárhogy berendezhetik az irodájukat – sőt erre még külön bátorítjuk is őket. *Nálunk érték az önmegvalósítás.* És ez nagy hatással van a hozzánk látogatókra, akik gyakran mondják, hogy *mióta a Pixarnál jártak, úgy érzik, valami hiányzik a munkahelyükön – az energia vibrálása a levegőben, az együttműködés és a szabadjára engedett kreativitás.* Banálisnak tűnhet, de egyszerűen arról van szó, hogy *itt minden lehetséges.* Ilyenkor mindig elmondom nekik, hogy *a légkör – ami lehet, hogy kissé rendezetlennek, tiszteletlennek és hóbotosnak tűnik – szerves része a sikerünknek.* Betű szerint ugyanez a filozófia testesül meg a Google-nál a róla szóló könyvek szerint.

Az erő forrása: „A Pixar mégsem ettől különleges. Hanem attól, hogy elfogadjuk: mindig lesznek előre nem látható, megoldandó problémák; attól, hogy keményen dolgozunk ezek feltárásán, akkor is, ha ez nemegyszer kellemetlen helyzetet terem, és hogyha felmerül egy probléma, minden erőnkkel a megoldására összpontosítunk.”

Catmull önmagáról – beteljesült ambícióról, a sikert követő válságról, új kihívás kereséséről, bevezetőül, dióhéjban: „A Toy Story az év legnagyobb bevételét hozó film lett, összbevétele világszinten 358 millió dollár volt. Rengeteg új fejlesztés segítette a munkánkat...” *Nekem személy szerint a Toy Story annak a gyerekkori álomnak a beteljesülését jelentette, amelyért már több mint két évtizede dolgoztam.* Az 1950-es években nőttem fel, és arról álmodoztam, hogy Disney-animátor leszek, de fogalmam sem volt arról, hogyan fogjak hozzá. Most már tudom, hogy *a célom elérése érdekében ösztönösen indultam el a számítógépes grafika irányába, ami akkor még új terület volt:* ha nem rajzolhatok kézzel, akkor másképp fogok. Az egyetemen szép csendben kitűztem magam elé a célt: elkészítem az első egész estés filmet, amelyik számítógépes animációval készül, és húsz évig kitartóan dolgoztam azért, hogy ezt megvalósítsam.

Mikor ezt, az életemet meghatározó célt elértem, hatalmas megkönnyebbülés és öröm töltött el, legalábbis kezdetben. *A Toy Story bemutatója után a cég ismertté vált, a film annyi bevételt termelt, hogy a jövőnk független produkciós céggént biztosítva volt.* Minden a lehető legjobban alakult, én mégis motiválatlan voltam. *A cél teljesítése közben egy nagyon fontos igazodási pontom elveszett ... a szakmai életemet meghatározó cél elérése után most motiváció nélkül maradtam.”*

„Nem gondoltam, hogy a Pixar révbe ért, és már nincs több munkám. Tudtam, hogy még számos akadály tornyosul előttünk. A cég gyorsan nőtt, egyre több részvényesnek kellett a kedvében járni, és versenyt futottunk az idővel, hogy a két új filmet tető alá hozzuk.

Egyáltalán nem unatkoztam a munkaidőmben. De *eltűnt az a belső késztetés*, amely miatt egyetemista koromban éjszakánként a földön aludtam az animációs stúdióban, hogy többet tudjak dolgozni a nagygépen, és ami gyerekkorom óta nem hagyott nyugodni, ami állandóan kitöltötte a gondolataimat, és hajtott előre a munkában. Két évtizedet töltöttem azzal, hogy megépítettem egy vonatot, és lefektettem a síneket. Az a gondolat, hogy ezentúl nincs más dolgom, csak a mozdonyt vezetni, egyáltalán nem tűnt érdekes feladatnak. A filmek készítése elég lesz-e ahhoz, hogy lefoglaljon? – töprengtem. – Mi köré szervezzem most az életem?”

Irányfényei: „Walt Disney volt az egyik gyerekkori bálványom. A másik Albert Einstein. Számomra – és ezt még fiatalkoromban is sokáig így éreztem – ők jelentették a kreativitás két végletét. Disney mindig valami teljesen újat akart megvalósítani. Éltre keltett addig nem létező dolgokat – művésziileg és technikailag egyaránt. Einstein, épp ellenkezőleg, mesterien el tudta magyarázni mindazt, ami már létezett. Einstein minden életrajzát elolvastam, amit csak meg tudtam szerezni, sőt még azt a vékony kötetet is, amelyet ő maga írt a relativitás-elmületről. Nagyon tetszett, hogy az elméletei megváltoztatták az emberek viszonyát a fizikához és az anyaghoz, és ezentúl mindenki másként tekintett az univerzumra. Einstein, ez a loboncos hajú zseni újraértelmezett mindent, amiről azt hittük, hogy tudjuk. Megoldotta a legnagyobb rejtélyt: megváltoztatta az emberek gondolkodását a világról.” Kétségtelenül nagyrészt az ő hatására vált divatossá a modern tudomány, ám a nagyközönség érdeklődő része számára is talán inkább távoli, izgalmas furcsaságként.

Szakmai kezdetei „A szakmai életem a kezdetektől fogva két irányba indult el. Egyrészt a Szilícium-völgy felé, másrészt pedig Hollywood felé. A filmiparba 1979-ben kerültem be, amikor a Csillagok háborúja (Star Wars) sikerének köszönhetően George Lucas megkérte, hogy a számítógépes technológiát a filmekben is alkalmazzam.

[A Szilícium-völgyről] Mivel én is ott dolgoztam, beleláthattam számos alakuló hardver- és szoftvercég életébe, sőt még a Sand Hill Roadon tömörülő és rövidesen a Szilícium-völgy irányítóivá váló kockázatitőkebefektető vállalatokat is jól ismertem.

Nagyon dinamikus és változékony időszak volt. *Rengeteg startupot láttam felvirágozni, majd elbukni. A Lucasfilmnél az volt a dolgom, hogy a filmkészítésbe belevigyem a digitális technológiát*, ezért sok időt kellett töltenem olyan cégek vezetőivel, mint a Sun Microsystems, a Silicon Graphics vagy a Cray Computer, s közülük nem eggyel jó viszonyt építettem ki. Mivel akkoriban elsősorban szakember voltam, nem menedzser, *igyekeztem közelről megfigyelni ezeket az embereket, remélve, hogy tanulhatok a vállalkozásuk sikereiből és kudarciból. Fokozatosan kirajzolódott előttem a minta: valakinek van egy kreatív ötlete, szerez rá pénzt, maga köré gyűjt számos okos embert, és kifejleszt, majd forgalmazni kezd egy terméket, amely hirtelen a figyelem középpontjába kerül. Sikert sikerre halmoznak, megszerzik a legjobb programozókat, és odavonzzák a pénzes és fontos ügyfeleket.*”

A kardinális kérdés „Később azonban a cégek elkövettek egy ostoba hibát. Nem olyat, ami csak utólag látható, hanem olyat, ami *már akkor is érthetetlen volt*. Szerettem volna tudni, miért. *Miért döntenek okos emberek annyira rosszul, hogy ebbe belebukik a cégük?* Biztos voltam abban, hogy ők úgy gondolják, helyesen cselekednek. Csak valami elhomályosította a tisztánlátásukat, és ez megakadályozta, hogy felismerjék a problémát, ami persze a cég bukását jelentette.”

Catmull felismerése „Engem nem az foglalkoztatott, hogy állandóan új cégek alakultak és tűntek el, vagy hogy folyton változott a technológia. Inkább az, hogy *a vezetők kizárólag a versenyre összpontosítottak, és ezért nem alakult ki bennük mélyebb önelemző készség, amely segíthette volna őket abban, hogy megvédjék a céget a felmerülő romboló erőktől.*” – A mondat formailag megállapítás, ám értelemszerűen Catmull véleményét tartalmazza. E feltevés ösztönzést, célt adott neki, ahogy azt a továbbiakban részletesen is kifejti.

A Pixar útján: „Kezdetben a Pixar is kereste az útját: először hardvereket árultunk, aztán szoftvereket, majd animációs rövidfilmeket és reklámokat készítettünk. Ebben az időben sokszor feltettem magamnak a következő kérdéseket: Ha a Pixar sikeres lesz, mi is el fogunk követni valami ostobaságot? Ha észrevesszük mások hibáit, akkor tanulhatunk belőlük, elkerülhetjük a buktatókat? *Vagy ha valakiből vezető lesz, akkor óhatatlanul érzéketlenné válik a vállalkozását fenyegető dolgokra? Az egyértelműnek tűnt, hogy rengeteg okos és kreatív cégnél nagyon elromlott valami.* Hogy ez mi lehet, egyelőre rejtély volt számomra, és mindenképp szerettem volna kideríteni az okát. A Toy Story megszületése utáni nehéz évben rájöttem, hogy a következő feladatom ennek a kérdésnek a megoldása lehetne.” A „nehéz év”, ahogy az előzőekben idézetekben elmondja, a személyes motiváció elpárolgása volt.

Tanulni a vezetést, megvédeni a céget: „Mindenképpen szerettem volna megvédeni a Pixart attól, ami annyi más céget tönkretett – ez lett az új célom. Sokkal tisztábban láttam a feladatom vezetőként. *Tanulni kezdtem, hogyan lehet egyszerre sikeres céget építeni és a kreativitás kultúráját is fenntartani.* Ahogy a technikai kérdésektől az ideális cégvezetés filozófiája felé fordultam, megint éreztem a régi izgalmat, és tudtam, hogy nálunk a folytatás is éppoly izgalmas lesz, mint a kezdet.”

Erről szól a könyv: „Mindig is az volt a célom, hogy olyan kultúrát teremtsék a Pixarnál, ami túléli az alapító vezetőket, Steve-et (Jobs – Osman P.), John Lassert és engem. De azt is fontosnak tartom, hogy a filozófiánkat megosszam a többi vezetővel, sőt mindenki számára elérhetővé tegyem, aki a művészeti vagy a kereskedelmi életben jelen lévő versenyben részt vesz. *Ebben a könyvben megpróbáltam papírra vetni a legjobb ötleteimet, azt, hogyan építetük fel a mai helyzetünk alapjait jelentő céges kultúrát.*

Ez a könyv nemcsak a Pixar alkalmazottaihoz vagy a szórakoztatóiparban dolgozó vezetőkhöz és animátorokhoz szól, hanem mindenkihez, aki problémamegoldó és kreatív környezetben szeretne dolgozni. Úgy gondolom, *a jó vezetés segítheti a kreatív embereket abban, hogy folyamatosan kiváló teljesítményt tudjanak nyújtani, bármelyik üzletágról legyen is szó.* – Ne tévesszük szem elől: alkotómunkára épülő céget másként kell vezetni, mint a rutintevékenységekre támaszkodót. A „minden téren alkalmazható” vezetői tudás legfeljebb a középszert képes működésben tartani. Az innen meríthető tudás tehát a „kreatív emberek”-re támaszkodó üzletvitelt segítheti bármely üzletágban, s azt mutatja meg, a Pixar tanúsága szerint hogyan kell velük dolgozni.

„A célunk mindig is az volt, hogy a legjobbat hozzuk ki az emberekből. Abból a feltevésből indultunk ki, hogy a munkatársaink tehetségesek és együttműködők. Belátjuk, hogy cégünk – *akaratlanul is – számtalan észrevehetetlen eszközzel próbálja elnyomni a tehetséget. De mi azon vagyunk, hogy felismerjük és elhárítsuk az akadályokat.*” Sajátos kérdés: a cég maga természetesen nem aktív cselekvő, nem próbál, nem tesz semmit – a benne dolgozó emberek teszik, akarva vagy épp akaratlan, összehangoltan vagy épp összevissza. A Pixar különösképp nem akarthatta, „próbálhatta” elnyomni a tehetséget, de a működése, mint minden vállalaté, sok olyan akadályt támaszthatott, amely ilyen hatással volt. S ezekben a „számtalan észrevehetetlen” valóban a legrosszabb.

„Majdnem negyven évet töltöttem azzal, hogy kitaláljam, hogyan segíthetek okos, ambíciózus embereknek az eredményes együtt munkálkodásban. Úgy gondolom, *vezetőként az a dolgom, hogy inspiráló környezetet teremtsék, ezt meg is őrizzem, és figyelek arra, hogy semmi se veszélyeztesse.* Őszintén azt gondolom, hogy valamilyen formában mindenkinben ott szunnyad a kreativitás csírája, és ezt támogatni valóban nemes cselekedet. *De ennél sokkal inkább foglalkoztatnak azok a minden fejlődésnek induló vállalatnál jelen lévő akadályok, amelyek gyakran úgy állnak a kreativitás útjában, hogy észre sem vesszük.*

Könyvem fő mondanivalója a következő: számos dolog akadályozhatja a kreativitást, de *vannak olyan hatékony lépések, amelyekkel a kreatív folyamat megőrizhető.* (Ezt se értsük félre! Hinni kell benne, hogy vannak, keresni és bölcsen alkalmazni. Mindenhol, minden helyzetben használhatót remélni, ilyennek hittben bízni viszont a bölcsesség ellentettje. Ezt ne várjuk itt sem. – Osman P.)

Az elkövetkező oldalakon több ilyen lépésről is szó esik majd, amelyeket mi is alkalmaztunk a Pixarnál, de számomra azok az eszközök a legérdekesebbek, amelyek a bizonytalanságot, az instabilitást, az őszinteség hiányát és a rejtett problémákat kezelik. Szerintem a jó vezető beismeri tudása hiányosságait, és igyekszik pótolni ezeket, nemcsak azért, mert a szerénység erény, hanem azért is, mert amíg nem sajátítja el ezt a gondolkodásmódot, addig nem érhet el valódi áttörést. Biztos vagyok benne, hogy a menedzsereknek lazítaniuk kell a gyeplőn, nem pedig szorosabbra húzniuk. Vállalniuk kell a kockázatot, bízni azokban, akikkel együtt dolgoznak. Egyengetniük kell az utat, mindig mindenre oda kell figyelniük, és nem szabad hagyniuk, hogy bármi is félelmet kelthessen. Sőt a sikeres vezetőnek mindig számolnia kell

azzal, hogy az elképzelése lehet téves vagy tökéletlen is. Csak akkor tanulhatunk a hibáinkból, ha felismerjük őket.” Beismerni a tudása hiányosságait? Módjával, és semmiképp sem vészhelyzetben – az pánikot kelthet. „...*bármilyen félelmet kelthessen*” – aki nem fél, az bolond, bolondokra pedig nem lehet céget alapozni. Feltehetően Catmull szavai mögött az rejtőzik, hogy úgy kell vezetni, hogy az alkotók bízzanak vezetőik támogatásában, megértésében, s az esetleges kudarcotól való félelem ne tarthassa vissza őket az átgondoltan merész – tehát nem esztelen – kockázatvállalástól.

A könyv tartalma és rendeltetése: „Nem visszaemlékezést írtam, de annak érdekében, hogy megértessem, *milyen hibákat követtünk el, mit és miképpen tanultunk belőlük*, szükségszerű, hogy időnként visszanyúljak a saját életem és a Pixar történetéhez. Sokat tudok arról, *hogyan formálhatunk egy csoportot értelmes alkotóközösséggé, és ezután hogyan védhetjük meg azoktól a negatív tendenciáktól, amelyek még a legerősebb vállalatoknál is felütik a fejüket*. Azt remélem, hogy ha közzéteszem kutatásaimat – amelyeket azért végeztem, hogy megállapítsam, mi okozta a zavarokat és tévedéseket a Pixarnál és a Disney Animationnél –, *segíthetek másoknak elkerülni a csapdákat, amelyekbe időnként minden cégnek beleesnek*. A kulcsot nekem ehhez az jelenti, ami a Toy Story készítése óta eltelt 19 év alatt is végig motivált. Rájöttem, hogy a destruktív erők felismerése nem pusztán elméleti probléma, hanem egy igen fontos küldetés. A korai siker után a Pixar vezetősége sem ültetett ölbe tett kézzel és ez az állandó figyelem azóta sem lankad. *Ez a könyv erről a folyamatos készenlétéről szól, arról, hogy vezetőként mindig tudatosan cselekedjünk. Azokat az ötleteket gyűjtöttem össze, amelyek – szerintem – a legjobbat hozzák ki belőlünk*.” A „destruktív erők” természetesen nem a „sötétben bujkáló ellenforradalmárok” rokonai, nem valamiféle tudatos ellenség. Működési hibák, a sikerre vezető tevékenységeknek a cég rendszeréből, folyamatszervezéseiből adódó akadályai, amelyeket nagyon is fel kell ismerni és kiküszöbölni, de sohasem úgy, hogy azok részesei ezt valamiféle boszorkányüldözésnek, egzisztenciájuk elleni támadásnak élik meg. Catmull maga is felhossa igen hasznos példaként a japánok úttörő megoldásait a cég minden dolgozóját bevonó és mozgósító minőségbiztosításra. (L. Mike Rother: Toyota-kata – Hogyan ösztönözzük munkatársainkat fejlődésre, alkalmazkodásra és kiváló eredményekre? HVG Könyvek, 2014 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2015/5. sz.)

Ördög és gyakran meglepően hasznos tanulságok a részletekben – egy önmagán messze túlmutató példa: „A Pixarnál 13 évig ültünk egy bizonyos asztalnál a nyugati egyesnek hívott nagy tárgyalóban. ... Sokszor harmincan is részt vettünk ezeken a tárgyalásokon, így néhányan már nem fértek el az asztal körül, és a fal mellé szorultak. Annyira távol voltunk egymástól, hogy lehetetlenség volt kommunikálni. ... Mivel fontos volt, hogy a film rendezője és producere mindenkit jól halljon, nekik az asztal közepe táján kellett helyet foglalniuk. Mellettük a Pixar kreatív vezetői: John Lasseter, a Pixar művészeti igazgatója, én, és mellettünk még

néhány tapasztalt rendező, producer és író. Azért, hogy mi mindig egymás közelében lehessünk, valaki kitalálta, hogy ültetőkártyákat készít a megbeszélésekre.

Úgy gondolom, hogy ha kreatív inspirációról van szó, akkor a vállalati hierarchia teljesen értelmetlen. Ám akaratlanul is hagytuk, hogy az asztal és a kártyás ceremónia teljesen más üzenetet sugalljon számunkra. Minél közelebb ült valaki az asztal közepéhez, annál fontosabb, központi szerepe volt. És minél messzebb jutott neki hely, annál kevesebb esélye volt arra, hogy bekapcsolódjon a megbeszélésbe, mivel a távolság miatt ez nagyon nehézkesnek és kissé tolatkodónak tűnt volna. *Akaratlanul is létrehoztunk egy olyan akadályt, amely elbizonytalanította az embereket abban, hogy bekapcsolódhatnak-e a beszélgetésbe.* Több mint tíz évig folytattuk az asztal körül a megbeszéléseket, és észre sem vettük, hogy mennyire semmibe vesszük saját alapelveinket. Miért nem tűnt fel? Mert az ülésrend és az ültetőkártyák a vezetők kényelmét szolgálták, többek között az enyémet is. Tényleg azt hittük, hogy csoportos megbeszélésen veszünk részt, és semmi problémát nem érzékelünk ezzel kapcsolatban, mert mi nem éreztük magunkat kizárva. *Azok, akik nem az asztal közepén ültek, világosan látták, hogy kialakult a hierarchia, de úgy gondolták, hogy mi, a vezetők, szándékosan döntötünk így. Nem érezték, hogy jogukban állna panaszkodni.* Igen, egy az erősen ártó hatású, a fentebb említett „számtalan észrevehetetlen” közül. S persze a jó kreatív céghez illően – amint felismerték, megoldották: lecserélték az asztalt, kidobták az ültetőkártyákat. Ne higgyük, hogy ez apróság, a működés minősége múlhat rajta. „Mikor ezt a másik asztalt körülültük, sokkal jobban működött a kölcsönösség, jóval könnyebben tudtuk megosztani egymással a gondolatainkat, és a szemkontaktus is automatikusan létrejött. Mindenki, függetlenül attól, milyen beosztásban dolgozott, bátran beleszólt a beszélgetésbe. Igen, ezt akartuk, ráadásul ez lett volna a Pixar egyik alapelve, a beosztástól független, akadály nélküli kommunikáció.”

Vezetői hitvallása (Megbízást kapott „kutatóintézetet beindítani a New York Institute of Technology-n, ahol azt kutatnák, hogyan lehet bevonni a számítógépeket az animációba”, saját csapatot építhetett. Ehhez az elsők között hívott meg egy szakembert, akinek szakmai tapasztalata és hírneve jelentősen jobb volt az övéénél. Ő Alvy.): „Alvy alkalmazása merész lépésnek tűnhet. Huszonkilenc éves voltam, a megelőző négy évben csak kutatással foglalkoztam, és még soha nem voltam senkinek a főnöke – így kaptam meg azt a feladatot, hogy állítsak össze és irányítsak egy csapatot. Az az igazság, hogy nem volt túl sok önbizalmam. Persze azt tudtam, hogy az NYIT olyan hely, ahol éppen azt kutathatom, amit végzősként elhatároztam. Ahhoz azonban, hogy ez biztosan sikerüljön, a legkiemelkedőbb tudósokat kellett magam köré gyűjtenem, és hogy ide is jöjjenek, félre kellett tennem a bizonytalanságomat. Az ARPA üzenete visszhangzott a fejemben: ha szembekerülsz egy megoldandó feladattal, legyél te a jobb!”

Nyitottság mint stratégia: „Az a néhány cég, amelyik ezzel a problémával foglalkozott, szigorúan titkosította a kutatásait, mintha a CIA-nak dolgoznának. Végül is ez egy verseny, ahol az a tét, ki fogja előbb létrehozni az első számítógépes animációval készült játékfilmet, ezért rejtegette mindenki a felfedezéseit. Mi Alvyvel úgy döntöttünk, hogy pont az ellenkező stratégiát választjuk: megosztjuk eredményeinket a külvilággal. Nekem erről az volt a véleményem, hogy annyira messze vagyunk még a megoldástól, hogy az ötletek őrzése csak akadályozná a cél elérését. Ezért mi az NYITnél, a számítógépes grafika világával ellentétben, mindent publikáltunk, amit felfedeztünk, bizottságokban vettünk részt, ahol szemléztük a legkülönbözőbb módszerrel dolgozó tudósok tanulmányait, és állandó résztvevői voltunk az egyetemi konferenciáknak. Ennek az átláthatóságnak az előnyei nem mutatkoztak meg azonnal (sőt mikor így döntöttünk, nem is gondoltuk, hogy lesznek előnyei, egyszerűen csak így éreztük helyesnek). Ám az így kialakult kapcsolataink és összeköttetéseink az idők során sokkal értékesebbnek bizonyultak, mint képzeltük, segítséget nyújtottak technikai újításainkhoz, és hozzájárultak a kreativitás lényegének jobb megértéséhez.” A nyitott forráskód alkalmazása erőteljes mozgalommá, fejlesztési és alkalmazási platformok alapkoncepciójává is vált.

Steve Jobs szárnyai alatt („Milyen ügyes az a nyúl, hogy viteti magát azzal a sassal!”): „1983-ban George (azaz cégtulajdonosa és főnöke, George Lucas – Osman P.) és a felesége, Marcia elváltak, és a vagyonmegosztás jelentős hatással volt a Lucasfilm pénzügyi helyzetére. George egy cseppet sem veszített az ambíciójából, de az új pénzügyi helyzet miatt karcsúsítani kellett a befektetéseit.” Catmull részlegét hosszas próbálkozásaik után végül Steve Jobs vette meg. „Steve-vel először 1985 februárjában találkoztam, amikor az Apple Computer igazgatója volt. A találkozásonkat Alan Kay, az Apple vezető tudósa szervezte, aki tudta, hogy Alvyvel befektetőket keresünk a grafikai részlegünk számára, hogy elszakadhassunk George-tól. Beültünk egy tárgyalóba, ahol egy fehér tábla és egy nagy asztal volt székekkel, de Steve nem maradt sokáig ülve. Perceken belül már a tábla mellett állt, és felvázolta nekünk az Apple bevételeit.

Célratörő volt: semmi fecsegés. Helyette kérdéseket tett fel. Rengeteg kérdést. 'Mit szeretnétek? Merre tartotok? Mik a hosszú távú céljaitok?' Amikor arról magyarázott nekünk, hogy ő miben hisz, az 'örülten jó termékek' kifejezést használta. (Ez Jobs rendre visszatérő, mozgósító kifejezése volt – Osman P.) Világos volt, hogy nem az a fajta, akire hatással vannak a prezentációk, és nagyon hamar az üzletre terelődött a szó.”

Itt következett Jobs életének egyik döntő fordulata: puccsal kirúgták az Apple-től (ahová majd tíz év múltán, annak sikerei hátán diadalmasan visszatér megmenteni és új csúcokra hajtani a haldokló céget).

Jobs: vele vagy sehogy: „Mikor a botrány elült, Steve ismét megkeresett minket. Új kihívásra volt szüksége, és ezt most bennünk látta. Bejött a Lucasfilmhez egyik délután, hogy meg-

nézzé a számítógépes részleget. Ismét nyomult, noszogatót és szurkálódott. 'Mi az, amire a Pixar Image Computer képes, a többi piacon lévő gép pedig nem? Mit gondoltok, kik fogják használni? Mik a hosszú távú terveitek?' *A szándéka nem az volt, hogy megpróbálja megérteni a technológiánk bonyolultságát, inkább csak a saját érveit hangoztatta, hogy kiforranak a velünk való vitában.* Steve zsarnoki természete nem engedte szóhoz jutni a másikat. Egyszer csak hozzám fordult, és teljes lelki nyugalommal elmondta, hogy az állásomra pályázik. *Ha elfoglalná a helyem, monda, akkor két év alatt annyit tanulhatnék tőle, hogy utána már egyedül is el tudnám vezetni a vállalkozást.* Természetesen eddig is egyedül vezettem a részleget, de elámultam a szemtelenségén. *Nemcsak arra készült, hogy átvegye a helyem a cég napi irányításában, hanem még arról is megpróbált meggyőzni, hogy ez mennyire jó ötlet.*

Steve meglehetősen agresszív volt – egyenesen hajlíthatatlan –, ám a vele való beszélgetés során olyan dolgok is felmerültek, amelyek egyébként nem jutottak volna az eszembe. Nemcsak védekezésre, de támadásra is ösztökölt. És egyre inkább hajlottam arra, hogy ez akár hasznos is lehet.”

[Jobs] „hivatalosan is bejelentette, hogy megveszi a grafikai részleget a Lucasfilmtől, majd mutatott nekünk egy előkészített szervezeti ábrát az új cégről. Miközben beszélt, rájöttünk, *nem az a célja, hogy egy animációs stúdiót hozzon létre, hanem hogy megépítse az otthoni számítógépek új generációját, ami felveheti a versenyt az Apple-lel.* (A részleg egyik fő terméke egy saját fejlesztésű számítógép volt, amelyet számítógépes animációkhoz, eszközként hoztak létre, és jövedelemforrásként árusították, nem túl nagy keresletet találva – Osman P.) Ez nemcsak egy apró különbség volt az eredeti célunkhoz képest, hanem annak totális negligálása, úgyhogy udvariasan visszavonultunk. Tovább folytattuk a befektető keresését. De az idő egyre sűrűtetett.”

Sínen – a meredek kaptatók, s a mögöttük rejlő sikerek felé: „Eltartott még egy pár hónapig, de 1986. január 3-án Steve jelezte, hogy kész üzletet kötni. Rögtön felvetette azt a témát, amely engem a legjobban izgatott: *hajlandó letenni a korábbi tervéről, hogy ő ellenőrizze és vezesse a céget, sőt arra is nyitott volt, hogy kipróbálhassuk, tudunk-e üzletet csinálni a számítógép és a grafika összekapcsolásával.* Alvyvel a találkozó végére megbarátkoztunk a javaslattal és Steve szándékaival. Már csak az volt a kérdés, hogyan fog beválni ő maga partnerként, ugyanis meglehetősen rossz híre volt. Csak az idő dönthette el, hogy a valóságban is ilyen-e.”

Essential Jobs: „Óvatosan rákérdeztem, hogyan kezeli a dolgokat akkor, ha valaki nem ért egyet vele. Úgy tűnt, nem fogja fel, hogy tulajdonképpen azt kérdezem tőle, mi lesz, ha együtt dolgozunk, és én nem értek vele egyet, mert csak általános választ adott. Azt mondta: *'Ha nem egyezik a véleményem valakiéval, akkor elég időt szánok arra, hogy jobban el tudjam magyarázni a dolgot úgy, hogy végül megértse, hogy nekem van igazam.'* Később, amikor ezt a kollégáknak elmeséltem a Lucasfilmnél, nevettek. Kissé idegesen. Steve egyik ügyvédje azt mondta nekünk, hogy ha egyszer a főnökének fogunk dolgozni, akkor jobb lesz, ha mi is

’felszállunk a Steve Jobs-féle hullámvasútra’. Mivel a helyzetünk kilátástalan volt, nem volt kérdés, hogy felszállunk-e.”

„A nagy tárgyalás (a részleg megvásárlásáról és annak feltételeiről – Osman P.) reggelén mindenki időben ott volt – Steve és az ügyvédje, Alvy és én, az ügyvédünk, a Lucasfilm ügyvédje és egy befektetési bankár –, kivéve a gazdasági igazgatót. Pontosan 10 órakor Steve elkezdte a megbeszélést – a gazdasági igazgató nélkül. Így egyetlen gyors lépéssel nemcsak megakadályozta, hogy a gazdasági igazgató főnökként viselkedhessen, de át is vette a tárgyalás irányítását. Ez volt az a fajta agresszív stratégia, amely Steve pixaros intézkedéseit az elkövetkező években is jellemezte. Miután egyesítettük erőinket, ő lett a védelmezőnk, és pont olyan hévvel harcolt értünk, mint saját magáért.”

Üzletvitel a Pixarnál, Jobs módján: „Steve nemcsak előrelátó volt, de számunkra meglehetősen szokatlan módon bánt az emberekkel. Gyakran volt türelmetlen vagy udvariatlan. Amikor részt vett a potenciális vásárlókkal tartott megbeszéléseken, gyakran kiabált velük, ha megérezte a közepszerűséget vagy a felkészültség hiányát – ami nem a legjobb taktika, amikor üzletet akarunk kötni, és ki akarunk építeni egy hűséges vásárlói kört. Fiatalkor volt, agyonhajszolt, és még nem mérte fel, milyen hatással van másokra. Az első közös években nem volt hajlandó ’közönséges’ emberekkel szóba állni, vagyis olyanokkal, akiknek nem volt saját cégük, vagy nem hittek magukban eléggé. Úgy mérte fel az erőviszonyokat a tárgyalóteremben, hogy tett valami nagyon határozott vagy sértő kijelentést, mint például ’Ezek az ábrák szart sem érnek!’ (jellegzetes kritikája az Apple-nél is – Osman P.) vagy ’Ez a szerződés úgy szar, ahogy van!’ – és figyelte az emberek reakcióját. Ha valaki elég bátor volt ahhoz, hogy visszavágjon, akkor azt általában respektálta – felé bökött, és nyugtázta a választ. Így következtette ki, mit gondolnak az emberek, és van-e elég bátorságuk kiállni a véleményük mellett. Steve az agresszív viselkedést úgy használta, mint egy radart. Így mérte föl a világot.”

„Két alapvető kreatív alapelv született meg a Toy Story készítése közben. Ezek lettek a mi mantráink vagy jelmondataink, ezekhez tartottuk magunkat, és állandóan ezeket ismételtük a megbeszéléseken. Hittünk abban, hogy átsegítenek a tűzpróbán.

Az egyik ilyen elvünk az volt, hogy ’a történet a lényeg’, ami alatt azt értettük, hogy *semmi nem állhat a történet útjába, sem technológiai, sem eladhatósági szempontok*. (A „történet” itt lényegében a termék – a film – élvezeti értékét, végső soron annak minőségét jelenti – Osman P.)

A másik alapelv, amelyet betartottunk, a következő volt: ’Bízz a folyamatban!’ Ezt azért szerettük, mert nagyon megnyugtató volt. Mivel elkerülhetetlen, hogy egy összetett kreatív vállalkozás során nehézségek és tévedések is előforduljanak, *mindig bízhattunk abban, hogy a munkafolyamat egésze majd túllendít rajta*.” (Ez meglehetősen általános érvényű: ha igazán jól tervezték meg és rakták össze a projektet, ha jó annak a menedzsment- és a szerve-

zeti kerete, ha sikerült elérni, hogy a résztvevők nagyon akarják a sikert, a munka lendülete áttöri a nehézségeket – Osman P.)

Mennyit ér a cég? Felsőfokú szakirodalma van a cégértékelésnek, ám a nyers valóság akkor mutatkozik meg, amikor az élesben megy: ténylegesen mennyit hajlandó a vevő adni érte. Különösen érvényes ez az egyedi profilú cégekre (amelyekből nincs versengő kínálat), amilyenek az innovációra alapozott vállalkozások. Számviteli célokra természetesen vannak igen kifinomodott(nak ható) vagyoneértékelési módszerek, csak épp semmi garancia arra, hogy a cég valóban pénzzé is tehető annyiért. Köztük a jövedelemtermelő képességre alapozottak ugyanolyan csapdát rejtenek, mint a tőzsdei árfolyamok előrejelzésében a technikai elemzés: arra támaszkodnak, hogy az addigi trendek tovább folytatódnak. S aki itt felfedezi, hogy ugyanez érvényes az innovációalapú technológiákra, az jól látja. – OP)

„Problémát jelentett, hogy még mindig kevesebb pénzt kerestünk, mint amennyit költöttünk. 1991-ben a dolgozóink több mint egyharmadát elbocsátottuk. Steve Jobs torkig volt velünk, és 1987 és 1991 között többször is megpróbálta eladni a Pixart. De kiábrándultsága ellenére sem tudta rászánni magát arra, hogy megváljon tőlünk. Amikor a Microsoft 90 millió dollárt ajánlott értünk, faképnél hagyta őket. Steve 120 milliót akart, és úgy érezte, hogy az ajánlatuk nemcsak felháborító, hanem azt is jelzi, hogy nem érdemelnek meg minket. Ugyanez történt az Aliasszal, egy ipari és autóipari tervezőszoftvereket gyártó céggel, valamint a Silicon Graphicsszel. Steve mindegyik érdeklődő esetében hatalmas összegről indított, és nem volt hajlandó lejjebb vinni az árat. *Kezdtém azt hinni, hogy nem is akar kiszállni, hanem valójában külső megerősítésre vágyik. Így gondolkodhatott: ha a Microsoft hajlandó értünk 90 milliót fizetni, akkor mindenképp érdemes megtartani a céget.*”

Most jönne, hogy egy gyors, rövid áttekintést adjunk a könyv négy részéről és azok fejezeteiről, ám már csupán két, azokat követő, különösen izgalmas fejezetet említünk, csak a címükkel: Utószó: Steve – ahogy mi ismertük; és Kiindulópontok: Gondolatok a kreatív vállalati kultúra irányításához.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

LEGAL REGULATION OF GEOGRAPHICAL INDICATIONS, WITH SPECIAL REGARD TO THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE

Petra Tarjányi

Geographical indication is the general term for indications used to identify the geographical origin of goods. Geographical indication is a relatively small segment in relation to the legal system of the European Union and the Hungarian legal system as well. However, it also plays a decisive role in the preservation of natural values, the maintenance of traditional products, and the economy and competitiveness between countries. This study examines the regulation of this right revealing its development with some case law of the European Court of Justice. The publication aims to highlight the outstanding role of the legal institution of geographical indication.

SOFTWARE COPYRIGHT – LICENCE AGREEMENT OF OPEN-SOURCE SOFTWARE

János Szabó

In the last few years open source softwares became a prominent actor in the software industry. The study presents the contractual background of these softwares with specific regard to the General Public License. The presentation of the general legal background is followed by the analysis of the possible enforceability of GPLv3 before Hungarian courts. The practice of the courts and the changes in the business model also get attention.

HASHTAGS AND TRADEMARK PROTECTION

Dr Endre Millisits

Although IT developments are not intended originally to create property, they are facing to legal challenges and questions to be solved such as internet domain names or Google Adwords. And nowadays hashtags, i.e. metadata are widely used in social media from Twitter to Facebook all around the world. The success story of hashtags was combined with efforts that intended to monopolize the decisions who might be the users of some common words relating to olympics. These words appeared in several rules of the IOC, USOC or even in a piece of Hungarian law of 2016. These developments were widely criticized. In January

2017 the USPTO completed its TMEP with the rules how questions relating to hashtags should be decided in trademark proceedings.

CLARIFICATION OF RESPONSIBILITY ISSUES RELATED TO THE MAKING AVAILABLE COPYRIGHT-PROTECTED MUSICAL WORKS FOR DOWNLOAD VIA PUBLIC WIFI NETWORK

Dr Zsigmond Ferge

One of the objectives of the European Law – as the framework of the member states for potential actions – is to find prompt and effective solutions for legal obstacles arising within the online environment and to ensure that sanctions are effective, proportional and dissuasive in order to protect copyrights and related rights with existing EU and national legislation. The European Court of Justice, in its decision under analysis, has found that making WI-FI network available free of charge for the public – with the purpose of bringing potential customers' attention to goods or services of businesses – falls under term called “information society services” used in the E-commerce directive. The aggrieved copyright holder cannot claim indemnity from the supplier of the WI-FI network when third persons use the network connection to infringe his copyrights. The reason for that is that the directive provides a conditional exemption for the intermediaries from their liability for illegal activities initiated by any third persons. Does this mean that no other options are available?